

శ్రీరస్తు

ధూర్జటి మహాకవి విరచిత
శ్రీకాళహస్తి మాహాత్మ్యము

(విపుల లఘు టీకా సహితము)

పరిష్కర్తలు:

శ్రీ వేదము లక్ష్మీనారాయణ శాస్త్రి

శ్రీ బులుసు వేంకటరమణయ్య

ప్రకాశకులు

వావిళ్ల రామస్వామి శాస్త్రులు అండ్ సన్స్

26, రామానుజ ఆయ్యర్ వీధి, చెన్నై - 600 021

ఫోన్: 25951378

*****

8, హస్తినాపురం (దక్షిణం) నాగార్జున సాగర్ రోడ్డు,
వైశాల్ నగర్ పోస్టు, హైదరాబాదు - 500 079.

ఫోన్: 040-24093427

సర్వహక్కులు ప్రకాశకులవి

Rs. 100.00

95863

శ్రీరస్తు

ధూర్జటి మహాకవి విరచిత

శ్రీకాళహస్తి మాహాత్మ్యము

(విపుల లఘు టీకా సహితము)

పరిష్కర్తలు:

శ్రీ వేదము లక్ష్మీనారాయణ శాస్త్రి

శ్రీ బులుసు వేంకటరమణయ్య

ప్రకాశకులు

వావిళ్ల రామస్వామి శాస్త్రులు అండ్ సన్స్

26, రామానుజ ఆయ్యర్ వీధి, చెన్నై - 600 021

ఫోన్: 25951378

*****

8, హసినాపురం (దక్షిణం) నాగార్జున సాగర్ రోడ్డు,
వైశాల్ నగర్ పోస్టు, హైదరాబాదు - 500 079.

ఫోన్: 040-24093427

C-27634

894-827134
మూల-ప్రతి

పునర్ముద్రణ 2006
ప్రతులు - 1000 Copies

వావిళ్ల రామస్వామి శాస్త్రిలు
(1826 - 1891)

వావిళ్ల వేంకటేశ్వర శాస్త్రిలు
(1884 - 1956)

Printed and Published by

ALLADI SWAMINATHAN

Advocate & Managing Trustee

V.V.S. Public Trust

V. Ramaswamy Sastrulu & Sons,

26, Ramanuja Iyer Street, Chennai - 600 021.

(Phone: 044 - 2595 1378)

* * *

Hyderabad Office:

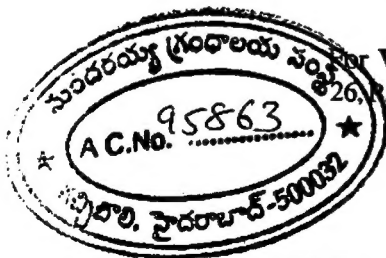
V. Ramaswamy Sastrulu & Sons

No. 8, Hasthinapuram South Colony,

Nagarjuna Sagar Road,

Vaishalinagar P.O., Hyderabad - 500 079

(Phone: 040-24093427)

తొలి పలుకు

శ్రీ కృష్ణదేవరాయలకాలమున వెలువడిన యాంధ్ర ప్రబంధములలో ధూర్జటిమహాకవి రచించిన శ్రీకాళహస్తి మాహాత్మ్య మెన్నికగన్నది. సాలెపుగు, ఏనుగు, సాము, తిన్నడను కిరాతుడు, వేశ్యలును ముక్తి నందిన - శ్రీకాళహస్తిత్రేత్రము మాహాత్మ్య మీప్రబంధమునఁ జక్కగా వర్ణించబడినది.

ధూర్జటిమహాకవి గొప్ప శివభక్తుడు; ఇతఁడు శ్రీకాళహస్తిమాహాత్మ్యమునేగాక శ్రీకాళహస్తిశ్వరశతకమునుకూడ రచించెను. అది మంచి ప్రచారమున నున్నది. తాను రాయల యాస్థానమునందలి యష్టదిగ్గజములలో నొకఁడయి యున్నను ఈయన తన గ్రంథములను శ్రీరాయల కంకిత మీయలేదు. దీనిం బట్టి యీతనికిఁ గల స్వాతంత్ర్యము న్యక్త మగుచున్నది. గ్రంథమును తన కంకిత మీయకున్నను రాయల వీతనిపయిఁ గనియలేదు. పైగా 'స్తుభవతియైన యాంధ్రకవి ధూర్జటిల్కుల కేలగల్గె నీ యతులిత మాధురీమహిమ'—అని యీతని కవిత్వమును ప్రశంసించియుండెను.

ధూర్జటినామమున వెలసిన కవులు ముగ్గురున్నట్లు తెలియుచున్నది. మహాకవి ధూర్జటియు, నితని మనుమఁడును, కుమారధూర్జటి బిరుదాంచితుఁడును అగు వేంకటాచ్యుడొక్కఁడునుగాక - 'కాళహస్తిశ్వరదండకము'ను రచించిన ధూర్జటికవి

యింకొకడు కలడు. అతనినిగూర్చి వారినమువారి ప్రాశస్త్య విఖిలపు స్తకఖాండారమువాడు ప్రకటించిన 'యడ గానములు' దండకములు' అను 8-వ సంపుటమునఁ గొంతవిషయము కలదు.

అతఁడు వ్రాసిన దండకములోని 'మాధురీ సాధురీతిఁ రచించెఁ బ్రియావల్లకీ భారీఁ జేతోభవారాతిపై నూత్న శృంగార మీదండకం బాంధ్రభాషాకవిగ్రామణిఁ జక్కయామాత్య నారాయణ శ్రీసుధీమాధవాఖ్యావసీదేవతా విశ్వనాథప్రథా నీందు పోలాంబికాపుత్రుఁడ౯ ధూర్జటి ప్రాఖ్యుఁడ౯ జేసె ముఖ్యంబగుఁ మూఁడు లోకంబులన్—'

అను భాగమునుబట్టి యితఁడు పోలాంబికా విశ్వనాథుల పుత్రుఁ డని తెలియుచున్నది. దండకమున నితని పితృ, పితా మహా, ప్రపితామహుల పేరులును ఉటంకింపబడిన ట్లున్నది. కాని యాయంశ మిందు స్పష్టముగాఁ గానవచ్చుట లేదు.

మహాకవి ధూర్జటి తన కులగోత్రములనుగూర్చి చెప్పి కొనకపోయినను, ఇతని మనుమఁడును, 'కుమారధూర్జటి' బిరు దాంచితుఁడు నగు వేంకటాచ్యుఁడు రచించిన 'కృష్ణ రాయవిజయ ము'నుబట్టి యీతఁ డాశస్త్రంబసూత్రుఁ డనియు, భారద్వాజ గోత్రుఁడనియు, పాకనాటి యార్యేలనియోగియనియుఁ దెలియు చున్నది.

మాహాత్మ్యములు ప్రాథమికప్రబంధములుగా రచింపఁబడుట ౧౬-వ శతాబ్దిలోనే ప్రారంభింపఁబడియుండవచ్చును. తెనాలి రామకృష్ణకవి రచించిన 'పాండురంగమాహాత్మ్యము'నకుఁ బిదప కవితావిషయమున ఎన్నఁదగిన మాహాత్మ్య రూపప్రబంధము లలో శ్రీకాళహస్తిమాహాత్మ్యమే తొలుతటిది. పెక్కువిషయ

ములలో నీ రెండింటిని పోలికలు కానవచ్చుచున్నవి. ఈ రెండును ప్రాథమికములు; కవు లిరువురును రాయలసభ లోని అష్టదిగ్గజములలోనివారే. రెండింటి కవులును వ్యాకరణ శృంఖలలకు లొంగక స్వేచ్ఛగ సంచరించిరి. రెండును ధనమున కయి వ్రాయఁబడని గ్రంథములే. రెండింటును కీటకములు, మృగములును ముక్తినిపొందిన కథలు కలవు. కథలను చర్చిత చర్చణముగఁ గూర్చినను క్రొత్తదనమువలనఁ గ్రొత్తగానే తోఁపించి, చదువరులకు విసువుకలిగించునీరీతి కూర్పు రెండింటును గలదు. సరిసమానములగు లోకోక్తులు రెండింటును గలవు. ఇక భేదమేమన—పాండురంగమాహాత్మ్యము వైష్ణవమత ప్రశస్తి ప్రతిపాదకము; శ్రీకాళహస్తిమాహాత్మ్యము శైవమత ప్రాశస్త్య ప్రతిపాదకము.

ధూర్జటి, రామకృష్ణులకుఁ గొలఁదిపాటి విరోధము ఉండినట్లు—

‘స్తుతమతియైన యాంధ్రకవి ధూర్జటిఁబల్కుల కేల గల్గె నీ
యతులితమాధురీమహిమ’—

అని శ్రీకృష్ణ దేవరాయలవా రిచ్చిన సమస్యయు, దానికి తెనాలి రామకృష్ణుఁ డొసఁగిన—

... .. ‘హ ! తెలిసెన్ భువనైకమోహనో

ధృత సుకుమారవారపనితాజనతామనతాపహర సం

తత మధురాధరోదిత సుధారసధారలఁ గ్రోలుటఁజూమి !’

అను సమాధానమును తెలుపుచున్నవి.

పయినిషయమువలన ధూర్జటికవి వేశ్యాలోలుఁ డను ప్రతీతి కలుగుచున్నందున - అట్టి ప్రథమ సహింపని ముద్రిత

కాశహస్తిమాహాత్మ్య పీఠికాకారులు - ఇదియంతయును కల్పితమనియు, ధూర్జటిమహాకవి పరమభక్తాగ్రేసరుడనియు, హాస్యగాఢగు తెనాలిరామకృష్ణుని మాటలను మనము లెక్కచేయరాదనియుఁ దెలిపిరి. [చూ. ౧౯౩౦, ముద్రణము, శ్రీకాశహస్తిమాహాత్మ్యము పీఠిక. పుట. ౫] ధూర్జటిమహాకవి మనుమఁడగు కుమారధూర్జటి తన తాత శ్రీకృష్ణరాయలవలన 'స్తుతమతియైన యాంధ్రకవి ధూర్జటిపల్కుల కేలగల్గె నీ, యతులిత మాధురీమహిమ' అని గొప్పప్రశస్తిని పొందె నని చెప్పినమాటలను పీఠికాకారు లంగీకరింతురు; కాని శ్రీరామకృష్ణుఁడు సమస్యను పూరించె ననుటనుమాత్ర మంగీకరింపకుండుట వింతగ నున్నది. ఒక పద్యమునఁ గొంతభాగము సత్యమయి, కొంతభాగమసత్యమయి యుండ నేరదుగదా!

ధూర్జటిమహాకవి వేశ్యాలోలుఁ డైనంతమాత్రమున అతని భక్తికిఁగాని, వాక్కుద్ధికిఁగాని, కీర్తికిఁగాని ఎట్టిభంగము కలుగదు. ఈవిషయమున మనము శ్రీనాథాదులను తార్కాణులుగా గ్రహింపవచ్చును. వేశ్యాన్నేహము సుకవులకు గుణాధాయకముగాని, దోషావహము కానేరదు. రక్తిపరిపాకము పొందినపిదపనే భక్తి.

'విషయా న నివర్తస్తే నిరాహారస్య జేహిక'

అను భగవద్గీతోక్తి ననుసరించి 'కామి గాక మోక్షకామి' యగుట యసంభవమనుట స్పష్టము.

మఱియు ధూర్జటికవి గొప్ప రసికుఁడు; వర్ణింపవలసిన పట్టుల నీతఁడు శృంగారము నద్భుతముగ వర్ణించెను. ప్రథమాశ్వాసములోని 42, 43, 47 పద్యము లీవిషయమును జాటఁ

గలవు. పరమభక్తాగ్రేసరుడగు నీకవి శృంగారమువంక చూడఁ
డనినవో —

ఉ. 'మంచెలమీఁద నెక్కి కటిమండలిఁ జాట్టిన పాటుటాకు లిం
చించుక సంచలించి మరునిల్లు బయల్పడఁజేయఁ బట్టలన్'
జెంచెత లార్చి వ్రేయుదురు చిత్రముగా నొడిసెళ్ల బాహుమూ
లాం చితదీధితుల్ చిలుతయైన చనుంగవమీఁదఁ బర్వగన్.'

అను [ఆ. ౧. ప. 10] పద్యమును గూర్చుట యసంభవమే
యగునుగదా!

దీనింబట్టి ధూర్జటికవి యొనర్చిన వర్ణనమును, అతని
వేశ్యాప్రియత్వమున భక్తి కెంతమాత్రము ప్రతిబంధకములు
కాజాల వని గ్రహింపనగును.

ధూర్జటికవికృత కాళహస్తిమాహాత్మ్యమేకాక, ఇతని
మనుమని కుమారుడు లింగరాజకవి వ్రాసిన శ్రీకాళహస్తి
మాహాత్మ్య మింకొకటి కలదు; అది ముత్తాతగారి గ్రంథము
ననుసరించి విపులముగ 12 ఆశ్వాసములలో వ్రాయఁబడిన పెద్ద
ప్రబంధము. అందు ధూర్జటిగ్రంథమునకంటె కొన్నిమార్పులు
కలవు.

సంస్కృతమునను శ్రీకాళహస్తిమాహాత్మ్యము కలదు;
అది లింగరాజకవికృత గ్రంథమునకు సరిపోవును. ధూర్జటిగ్రంథ
మునకు సరిపోదు. కావున అది ధూర్జటిగ్రంథముకంటె చాల
అర్వాచీనము; తెలుఁగులో నున్న క్షేత్రమాహాత్మ్యములకు
ప్రసిద్ధిని; ప్రాశస్త్యమును గూర్చుగోరి మనవారు సంస్కృతమున
ఆకథలను గూర్చుట యొక యాచార మైయున్నది. ప్రసిద్ధ
ప్రబంధమగు పాండూరంగమాహాత్మ్యమునకును ఇట్టి నకలు

సంస్కృతమున ఒకటి కలదు; అది ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తువారి గ్రంథాలయమున నున్నది. ఈ సంస్కృతీకరణములు ప్రబంధముల పౌర్వాపర్య నిర్ణయమున ఎంతమాత్రము ప్రమాణములు కాజాలవు. వీనివలన ఆంధ్రప్రబంధముల ప్రశస్తియుఁ గొఱవడఁజాలదు.

శ్రీకాళహస్తిమాహాత్మ్యము తొట్టతొలుత 1395-వ సంవత్సరమున ముద్రింపఁబడినది. దీనిని 'శ్రీజ్ఞానప్రసూనమాలిక-ప్రథమప్రసూనము'గ శ్రీకృత్తపల్లి పద్మానాభశాస్త్రిగారు ప్రకటించిరి. వీరికలో దీని విషయ విట్లు వ్రాయఁబడినది. 'దీని ప్రతి చిక్కుట యరుదు. బ్రహ్మశ్రీ, మ-రా-రా-శ్రీ, పూండ్ల రామకృష్ణయ్యగారు సదయులై తమయొద్దనున్న ప్రతి నొకటిని మాకొసంగిరి. దొరతనమువారి లిఖితపుస్తకభాండాగారంబునందు మెస్తరు బ్రౌడోరగారిచే నేకరింపఁబడి కడు హెచ్చరికతో వ్రాయింపఁబడిన ప్రతి యొకండును మాకు దొరకె. ఇవి రెండును దోడుగా మఱియును రెండుసమగ్రగ్రంథములం బరిశీలించి యొక ప్రతిని వ్రాసికొని దానిని ముద్రింపించినారము.

ప్రథమముద్రణము వెలువడినపిదప, అంతటి ముద్రణస్థాలిత్యములు మున్నగువానిని వెల్లడించుచు శ్రీవేదం వేంకటరాయశాస్త్రిలుగారు తమ 'శారదాకింకిణి' పరంపరలో 'శ్రీకాళహస్తిమాహాత్మ్య ముద్రణవిమర్శనము'ను ప్రత్యేకగ్రంథముగ ప్రకటించిరి. దానిని గమనించియేకాబోలు 1914సం॥ లో వెలువడిన ద్వితీయముద్రణమున ముద్రణస్థాలిత్యములు చాలవఱకు సరిచేయఁబడినవి. ఈముద్రణమున శ్రీవావిలికొలను సుబ్బరావుగారు వ్రాసిన 12 పుటల 'లఘుటీక'యును చేర్పఁబడినది. శ్రీ

సుబ్బరావుగారు ద్వితీయముద్రణమునుగూర్చి ముచ్చటించుచు
'దొరకిన తాటియాకుపుస్తకము లసమగ్రములుగా నుండుటచే
నొలుతటికూర్పున దోషములు మెండుగా నుండఁ గారణ
మయ్యె....దీనిని సంస్కరించుటయం దాంధ్రసాహిత్యపరిషత్తు
వారు నేకరించిన యొక కాళహస్తిమాహాత్మ్యపుస్తకము జీర్ణము
నసమగ్రమయ్యు నాకు మిక్కిలి యుపముక్తమయ్యెఁ గావున
వారికిఁ గృతజ్ఞతచే నమస్కరించుచున్నాఁడను?' అని వ్రాసి
యున్నారు.

శ్రీసుబ్బరావుగారు శ్రీవేంకటరాయశాస్త్రులుగారి పేరు
స్తరింపకపోయినను, వారి గ్రంథవిమర్శనమును చూచియుందు
రనియు, దానినిబట్టి కొన్ని తప్పులు దిద్దుకొనియుందు రనియు
తేటపడుచున్నది. మఱియు ప్రథమముద్రణమున ఉపకరించిన
శ్రీ సి. పి. బ్రౌన్ పండితుఁడు తియారుచేయించిన ప్రతిలోనే
చక్కని పాఠములు కానవచ్చుచున్నవి. అవి ద్వితీయముద్రణ
మునను విడువబడుట విచారకరము. మచ్చునకుఁగాను 1-3,
1-111, 2-99, 3-27, 3-35, 3-90, 3-167, 4-35, 4-154.
సంఖ్యల పద్యములను గమనించగలను. ముద్రిత లిఖితప్రతుల
ప్రాశస్త్యాప్రాశస్త్యములు విజ్ఞలే నిర్ణయింతురుగాక !

ధూర్జటికవి తమిళవాఙ్మయములోని నక్కీరునికథను
గ్రహించెను; పేరుమాత్రము 'నక్కీరుఁడు' అని మార్పబడి
నది. 'శా. నక్కీరాది కవీంద్రులఁ దివిష దన్నప్రాయవాగ్దంభ
సంపత్కావ్య ప్రతిపాదకప్రతిభులన్—' అని ప్రాసమునందును,
'మాత్సర్యంబువాటించి నక్కీరుండూరక తప్పుపట్టినట్లు యే -
దీలక్షణంబో—' అని యతిస్థానమునందును కూడ 'నక్కీర'

శబ్దమే ఉపయోగింపబడినది. తమిళమున నక్కిరపదమునకు మంచివాక్కులు కలవాఁ డని యర్థము; తెలుఁగున ఆయర్థము కుదురకున్నది; దీనిని కేవలము రూఢపదముగనే గ్రహింపవలె నేమో!

ఆకాలము శైవమతము చక్షిణదేశమున గొప్ప ప్రచారమున నున్నట్లు ఈ గ్రంథమువలనఁ బెలియవచ్చుచున్నది. శైవ కవులవలెనే ధూర్జటియు పెక్కు స్వతంత్రప్రయోగములను చేసియున్నాఁడు.

ఉదంత తద్రాధకవి కేవలమువలన నుగాగమము రాని ప్రయోగములు ‘(జాతు+బచ్చన) = జాతోప్పన’ [2-57] ‘(చిందు+అమృతంబు) = చిందమృతంబు’ [2-130] అనునట్టివి కానఁబడుచున్నవి. ‘నూలుక గ్రావి, కూడుక, పెట్టుక, మోకారిండుక’ వంటి ప్రయోగములలో ‘కొను’ నకు ‘క’ అను నాదేశము ధారాళముగా వాడఁబడినది. ‘నిమ్మపంటిపుల్ను (నిమ్మ పండుపులును)’ [3-110] ‘జొంగల్ (వొంగల్)’ [4-69] ‘అందియ్యో’ [3-93] ‘అతనికి విని (అతఁడు చెప్పినవానిని విని యను నర్థమున)’ [3-102] ‘కెంగేలుననీ (కెంగేలన్)’ [2-102] ‘మాపటిసండునన్ (మాపటి యీసండునన్)’ [4-101] మొదలగు ప్రయోగములు కానవచ్చుచున్నవి.

ప్రాచీనగ్రంథములను వీలగునంతవఱకు వ్రాతప్రతుల సాయమున పరిశుద్ధముగ తయారుచేయించి, ముద్రింపఁ గంకణముకట్టుకొనిన, భాషాధారక బ్రహ్మశ్రీ పానిళ్ల వేంకటేశ్వర శాస్త్రిలుగారు ‘శ్రీకాళహస్తిమాహాత్మ్యము’ సంస్కరించుభారమును నావైని వైచిరి. ప్రాచ్యలిఖితప్రాచీనాంధ్రములలో

శ్రీబ్రాహ్మపండితుడు వ్రాయించి ప్రత్యంతరములలోని పాతాంతరములతోఁ జక్కజేసిన ప్రతి వీతత్సంస్కరణమున నెంతయు నుపయోగించినది; అయినను కొన్నియెడలఁ గల పాతము, లంతగా తృప్తికరములు కాకున్నవి. దీనిప్రతి తంజావూరిలోని. శ్రీసరస్వతీమహల్ లైబ్రరీయందును కలదు. అందు కొన్ని మంది పాతము లుండవచ్చునేమో! అవకాశము లేనందున. తంజావూరిప్రతితో దీనిని సరిచూడ వీలుకలిగినదికాదు.

శ్రీవావిలికొలను సుబ్బరావుగా రీప్రబంధమునకు 12 పుటల లఘుటీకను వ్రాసియున్నారు. కాని యది యిట్టి ప్రబంధమునకు సరిపోదు. కావున శ్రీవేంకటేశ్వరశాస్త్రులవారి యానతిమేర కిందు కొంత విపులమగు 'లఘుటీక'యును వ్రాసి చేర్పఁబడినది. అందు అవసరము లని తోచినవానికిమాత్రము కొన్నిటికి అర్థము, కొన్నియెడల భావార్థము ఈయఁబడినది. దీనివలన నేమైన ప్రయోజనముకలిగినయెడల టీకాకరణము. ప్రయోజనకారి కాఁగలదు.

బ్రహ్మశ్రీ వేంకటేశ్వరశాస్త్రులుగారు నాయం దభిమానముంది, యీకార్యమును నాకప్పగించి గౌరవించినందుల కనేక కృతజ్ఞతాభివందనములు. దేవదేవుడు శ్రీశాస్త్రులుగారి కాయురారోగ్యసౌఖ్యములనొసంగి యితోఁడధికముగ ఆంధ్రవాఙ్మయ సేవనుచేయుట కనుగ్రహించునుగాక!

బుధవిధేయుడు,

బులుసు వేంకటరమణయ్య,

ప్రధానాంశ్రోపాధ్యాయుడు,

కల్లెట్ హైస్కూలు, మద్రాసు.

మదరాసు. }
10-6-1949.

మ లి ప లు కు

ధూర్జటిమహాకవి కృష్ణదేవరాయలయాస్థాన మలంక
రించిన యష్టదిగ్గజకవులలో నొకఁ డనుట నిర్వివాదాంశము.
అతని కృతులు శ్రీకాళహస్తిమాహాత్మ్యము, కాళహస్తిశతక
మనునవి రెండుమాత్రమే యైనను కవి శ్రీరాయలవారిచే

‘స్తుతమతియైన యాంధ్రకవి ధూర్జటి పల్కుల కేల గల్గె నీ
యతులితమాధురీమహిమ’

యని పొగడ్తనందినట్లు లోకవిదితము. శ్రీరాయలయాస్థాన
మున ఆంధ్రభాషాకవులేగాక కవిశ కన్నడ సంస్కృతకవులును
వెలసియుండినట్లు చారిత్రికులు నిశ్చయించియున్నారు. అంతటి
లోను మాధురీమహిమ ధూర్జటిపల్కులకే కలిగెను. అట్టి
మహనీయునిఁగూర్చిన యంశములు మన కాతనికృత్యముందు
లభింపనందున నతని మనుమలు రచించిన కృష్ణరాయవిజయ,
శ్రీకాళహస్తిమాహాత్మ్యములనుండి కులగోత్రాదివిషయముల
నెఱుంగఁగలిగితిమి. కాని వారును అంతకంటె విపులవిషయ
ములు ప్రస్తావించినవారు కారు. ఇఁక నతని కాళహస్తిశతక
మును పరికించిన నతని జీవితాంగము లనేకములు సువిదితము
లగును. ఏల యన: “తమ యిష్టదేవములఁగూర్చి యప్పు
డప్పుడు ఆశువుగఁ గవులు తమతమ కష్టసుఖములు నివేదించు
కొనుటయు, నట్టివి యతని జీవితకాలమునుబట్టి యొక శతక
మునకు మించియో కొఱవడియో యుండుటయు” సహజమని
యు ననుభవజ్ఞులకు తేటపడిన యంశమే. కావున శతకమునుండి

మనము గ్రహింపఁదగు నొక కొన్నియంశముల నిట ప్రస్తావించెదను.

తనశతకమున ధూర్జటి సుఖదుఃఖాది ద్వంద్వములకు పొంగిపోరలేడు హృదయావేదనను నిర్భయముగా చాటియున్నాఁడు. ఆత్మవంచనకును లోకవంచనకును పాలుగాక ఆత్మభావమును విస్ఫుటముగా చాటుటయే భావకవిత్వ మగునెడల నీ కాళహస్తిశతకమునకు మించిన భావకవిత్వ మాంధ్రభాషలో నింకొకటి కానరాదు. మఱియు ప్రవృత్తినుండి నివృత్తికి, భోగమునుండి త్యాగమునకు నీకవి మరలుటకై యెంతో ప్రాధేయపడుచు తత్సిద్ధికి స్వశక్తిచాలమి ఆఫలము ననుగ్రహింపవలసినదిగ భగవంతుని యాతురముతో కవి పలుపద్యముల వేడియున్నాఁడు. ఇది యీశతకమందలి ఐరమార్థము. రోసీరోయని కామము, విడిచీవిడువని విరోధము, తిరస్కరించుచునే యాకరించురాజద్వారములు మున్నగు బంధములఁ జిక్కి వానినుండి తెగతెంపులుచేసికొనుటకై కవి యొనర్చిన అంతర్ముద్ధమలు అంతర్యాగములతో నీశతకము నిగడియున్నది.

ఇందు కవి యాత్మసంస్కారమునకై మొఱపెట్టుకొనెనే గాని లోకమును దిద్దుపూన్ని లేదు. ఆత్మదోషముల వెలివలుచుటయే గాని లోకమునకు ధర్మోపదేశయత్న మగుపడదు. ఆయత్నమున నతనికి ఈశ్వరునిముఖమే తోచుచుండెను గాని. తన తోడిలోకము చూపట్టలేదు. సర్వాంతర్యామియు సర్వసాక్షియు నగు భగవంతునకు తన తప్పులన్నియు మున్నే యెఱుకపడియుండుటచే తనతప్పుల నొప్పుకొని వానికై ప్రాయ.

శ్చిత్తము చేసికొనుటయే తనవిధి యనుభావము ప్రకటించుట కతఁడు జంకలేదు. ఇట్లు ఋజుభావములను వ్యక్తీకరించుటలో నితని కితఁడే సాటిగ కన్పట్టును.

ధూర్జటిరచనలు రెండును శివపరములే యగుటచే నితఁడు వీరశైవుఁడని తోచును గాని సోమనాథునివంటి వీరశైవుఁడు కాక శివారాధనపరుఁడైన అద్వైతి యనుట నిస్సంశయము. ఈయంశమున నితఁడు శ్రీనాథు ననుకరించును. ఇతని కావ్యరచనాపద్ధతియు భాషాసరణియు శ్రీనాథుని పోకడలకు ప్రతిబింబము లనవచ్చును. శ్రీకాళహస్తిమాహాత్మ్యము భీమేశ్వరపురాణమువంటిది. త్రిలింగదేశ మనునామమున కాధారమయిన దాక్షరామమును ప్రశంసించునది భీమేశ్వరపురాణము; శ్రీకాళహస్తిని వర్ణించునది శ్రీకాళహస్తిమాహాత్మ్యము. రెండును శివపారమ్యమును బోధించు తేత్రమాహాత్మ్యములు. రెంటును భక్తిపారవశ్యమున కవులు చేసిన స్తుతులే చెవులకు పండువు గావించును. శ్రీనాథుఁ డెంత యోగశాస్త్రవేదియో ధూర్జటియు నంతే. బ్రహ్మవిద్యయం దిరువురును నిష్ణాతులు. ఇరువురును ఆమరణాంతము సంసారతాపత్రయమున చిక్కియుండినవారే. శ్రీనాథుఁడు తన బ్రహ్మవిద్యాపాండిత్యము నాయాపరిభాషలతోనే తన గ్రంథముల చొప్పించెను గాని ధూర్జటి యట్లుచేయక కథాసందర్భముల నారహస్యముల చొరసీయలేదు. కనుక నీ కాళహస్తిమాహాత్మ్యకథ సందర్భోచితముగా పరిణామ మందియున్నది.

శ్రీకాళహస్తిమాహాత్మ్యము నాలుగాళ్వాసముల కావ్యము. ఇందున్న కథలలో మూడవయాళ్వాసములోని

తిన్ననికథయు నత్కిరునికథయు, నాలవదానిలోని వేశ్యకన్యా
వృత్తాంతమును అతి మనోహరముగ రసవంతములుగా వర్ణింపఁ
బడినవి. ఈకథలలో కవి తనకుఁ గల లోకజ్ఞానమునంతయు
కుమ్మరించియున్నాఁడు. ఇట్లు మతేకవియును చేసియుండలేదు.
లోకముతోడి సునితపరిచయము రాజాస్థానములందే మెలఁగు
చుండు కవులయందుఁ గన్పట్టుచు యగుదు. అసలే యుండ దను
టయు సత్యదూరముగాదు. ధూర్జటి నగరవాసియైనను అడవి
నడుమ నివసించు కిరాతుని జీవితచరిత్రమునంతయు విపులీక
రించినాఁడు. తిన్ననికథలో నితఁడు ఆటవిక జీవితము నెంతో
స్వాభావికముగ నిజమునకు దూరముకాక యథాస్థితిగా
చిత్రించినాఁడు. వారి యాచారవ్యవహారములు, వారి వేష
భాషలు, వారి యాహారవిహారములు, పాడిపంటలు, కొలుచు
దేవతలు మొదలగు విషయములెల్ల కవి మనమెదుట నిల్పఁ
గలిగినాఁడు. ఇతఁ వేశ్యాకుటుంబ వర్ణనను పరిశీలించినచో నది
ఆటవిక కుటుంబవర్ణనమున కేవిధమునను తీసిపోవునది కాదు.

వేశ్యమాత కేవలము ధనముగడించుటకనియే యాఁడు
పిల్లను పెంచు ననియు, ఆపిల్లకు ధనసంపాదనమార్గ మొక్కటి
మాత్రమే బోధించు ననియు, పంచనాబుద్ధిని ఉద్గ్రుహలతోడనే
పెట్టుటతో ఋజువర్తనమును త్యజింపవలసిన గుణముగా
తలఁచు ననియు వర్ణించి కవి తన లోకానుభవమును వెల్లివిరి
యించియున్నాఁడు.

కేవల మీవర్ణననుబట్టియు, శతకమందలి కొన్ని నుడుల
నాధారముచేసికొనియు కవి వేశ్యలోలుఁ డను వాదమును
లేవఁదీసి కొందఱు అూర్జితపఱచుచున్నారు.

ఇత్వసంధులు, రేఫద్వయమైలి, ఇంచుయతులు, అఖండ
యతులు మున్నగునవి యితనికి సమృతము లనియే యూహింపఁ
దగియున్నది. ఇతఁడు అతి స్వతంత్రుడైన కవి. అవశముగా
నోట వెలువడు స్తుతివాక్యములను వాని యిచ్చచొప్పున
పోనిచ్చెను. కాని వ్యాకరణకళమునకు జడియలేదు. కనుకనే
కవిత్వమును ద్రాక్షాపాకమున ముంచి మృదుపదసంయతము
చేసి ధారాపాతముగ భక్తిరసము కురిపించి దానిని చూఱఁ
గొననిచ్చినాఁడు. ఇతని రచనలు రెంటిని చదువువారికి నితని
భాషాస్వతంత్రత, శివునకు హృదయార్పణము, రసభావసూక్తి,
సంసారవిషయములపట్ల విరక్తి అనువానిచే నవి వాఙ్మయమున
నెంతటి యుత్తమస్థాన మలంకరించియున్నవో వేఱుగాఁ బలుక
నక్కఱలేదు.

బహుకాలము మాటుమూల నెటనో దాఁగియుండిన
యీ లఘుటీకను వెలుగులోని కీడ్చి పరిష్కర్తకృతజ్ఞతకును,
పరిష్కర్తతోపాటు నా యల్పభాషాసేవ సైత మిందుఁగూర్చి
నా యభివందనములకును పాత్రులై, ఇతోధికముగా సంస్థ
యభివృద్ధియే తమకర్తవ్యముగ భావించు శ్రీవావిళ్ల సంస్థనిర్వా
హకు లిటులే భాషాసేవకు ముందంజవేయుచుందురుగాక యని
వేడుచున్నాఁడు.

బుధవిధేయుఁడు,

వేదము లక్ష్మీనారాయణశాస్త్రి.

9-9-1966.

విషయసూచిక

ప్రథమాశ్వాసము

విషయము.	పుట.
షష్ఠ్యంతములు ...	4
శ్రీకాళహస్తిపురవర్ణన ...	5
మాయాజంగమస్వరూపము ...	9
కపటజంగమరూపియైన శివుఁ డొక దాసియింట విడియుట ...	10
దాసిని రాజు శిక్షించుట ...	12
శిక్షిత దాసిని శివుఁ డనుగ్రహించుట ...	14
మాయాజంగమును యాదవరాజు దర్శించుట ...	15
శివుఁడు యాదవరాజునకుఁ గాళహస్తిమాహాత్మ్యం బుగ్గడించుట ...	17
వసిష్ఠునకుఁ బరమేశ్వరుఁడు ప్రసన్నుఁ డగుట ...	18
ప్రమథులు పార్వతి భూమికి వచ్చుట ...	25
ఈశ్వరవిహారము ...	26
సువర్ణముభరీజననప్రకారము ...	27

ద్వితీయాశ్వాసము

బ్రహ్మకు పరస్పరివలనఁ గుమారు లుద్భవిల్లుట ...	45
బ్రహ్మకొడుకుల దుష్టచేష్టలు ...	51
బ్రహ్మకు నుగ్రుఁ డను కొడుకు కలుగుట ...	53
బ్రహ్మపంపున నుగ్రుఁడు తన యన్నలగు రక్కసులఁ జూపుట ...	54

విషయము.	పుట.
బ్రహ్మ పుత్రహత్యాదిదోషపరిహారార్థము తపంబు నేయుట ...	61
ఈశ్వరుఁడు ప్రత్యక్షమై బ్రహ్మకు వరమిచ్చుట ...	64
బుభువునిజననము ...	65
చెలఁదిపురుగు శివైక్యముఁ బొందుట ..	68
కాలసర్పము నేనుఁగును శివసాయుజ్యము నొందుట ...	72

తృతీయాశ్వాసము

కన్నప్ప యను తిన్నని జన్మభూమివర్ణనము ...	87
తిన్ననిజననము ...	92
తిన్నఁడు విలువిద్య నభ్యసించుట ...	97
తిన్నఁడు పరిజనంబులతోడఁ గూడి వేటకు వెడలుట ...	101
స్వప్నముచేతను వేటమిషను నీశ్వరుఁడు తిన్నని పశీకృతుం జేసికొనుట ...	103
తిన్నఁడు శివలింగమునకు సేవజేయుట ...	105
తిన్ననిఁ గని బోయలు దుఃఖించుట ...	107
తిన్నఁడు శివుని కనుదినంబు వాహారం బొసంగుట ...	110
శివబ్రాహ్మణుఁ డాలయమందలి రోతలఁ గని చింతించుట ...	111
శివుఁడు తిన్ననిభక్తిని శివబ్రాహ్మణునకుఁ జూపుట ...	113
తిన్నఁడు పరమేశ్వరు నేత్రరంగమునకుఁ జికిత్సలం జేయుట	115
శివుఁడు తిన్ననికిఁ బ్రత్యక్షమగుట ...	117
నమ్మియని కథ, మధురాపురవర్ణన ...	119
శంభులకము పుట్టిన క్రమము ...	122
దుర్భిక్షవర్ణనము ...	123

విషయము.	పుట.
ఈశ్వరునిపద్యముఁ గొని చనిన హరద్విజుని నత్కిరుండు మూలనాడుట	... 125
భక్తుడైన బ్రహ్మణుని శివుఁ డూరార్చి నత్కిరునితో వాదనకుఁ గడంగుట	... 126
శివుఁడు నత్కిరుని శసించుట	... 128
శివుఁ డిచ్చిన శాపమునకు నత్కిరుండు దుఃఖించుట	... 129
నత్కిరునితీర్థయాత్ర	... 130
నత్కిరుఁ డొక భూతమునకుఁ జిక్కుట	... 134
నత్కిరుని సుబ్రహ్మణ్యస్వామి రక్షించుట	... 136
నత్కిరుండు సాయుజ్యము వడయుట	... 138

చతుర్థాశ్వాసము

మధురాపురవర్తనము	... 141
మాణిక్యవల్లి యను వారవనిత శివభక్తి పారవశ్యలగు కూతుల నిర్దురం గని పెంచుట	... 142
దాసికూతులచేష్టలు	... 146
వేశ్యమాత కూతులకు వారధర్మ ముపదేశించుట	... 147
వేశ్య లిర్దురును వారధర్మమును రోయుట	... 151
కూతులవిరక్తికై వేశ్యమాత చింతించుట	... 152
ఈశ్వరుండు త్రోవూ వేశ్యలం గాపాడుట	... 153
వేశ్య లిర్దురును గాళహస్తికిఁ బయనం బగుట	... 155
దొంగల యత్నంబులనెల్లఁ బరమశివుండు వారించుట	... 158
వారి పూజించిన శివలింగకథ	... 159

విషయము.	పుట.
సూర్యోస్తమయాదీపర్జనము	162
దొంగలు విఫలమనోరథులై చనుట	165
ఇద్దఱు స్త్రీలును సాయుజ్యంబు పడయుట	167
వారకన్యలు ముక్తిపొందిన వార్త నశరీరి ప్రకటించుట	176
చెలది పూర్వజన్మము వృత్తాంతము	179
కాళంబు పూర్వజన్మము కథ	181
హస్తీ పూర్వజన్మకథ	185
తిన్నని పూర్వజన్మవృత్తాంతము	187
లఘుటీక	195

శ్రీ ర స్తు
శ్రీకాళహస్తి మాహాత్మ్యము

ప్రథమాశ్వాసము

విద్యానిధి యై మహామహిమచే

జెన్నై వసిష్ఠాజలూ

తా వాతాశన సామజాటవిక గో

త్రాదేవ ¹నత్కిర రా

జీనాక్షీయుగ యాదవాధిపులకు

శ్రీకృష్ణా: స్మేయస్కరం బైనయా

ర్యావామాంగము చివ్యలింగము మదీ

యాభీష్టము ల్పల్పెడుసన్.

1

సీ. హిమధరాధరమండలేశ్వరకులసాలి

కామణితనువల్లి కాప్రసూన

యశితకంధరసింధురాజనాంబరఘోర

గంధబంధనశిరగందలహరి

సంతతశివశిఖ్రాస్థామరస్యజ్ఞాన

సారమరందనిష్కందధార

పరమహంసోత్తంసభావభృంగవ్రాత

తన్తయావస్థ¹ప్రధానకేళి

తే. నిఖిలవిద్యారహస్యవాణీపరాగ

²పాలికాపూరితాఖండపద్మజాండ

పేటియై యొప్పుచంద్రార్థజూటకోటి

³జోటిఁ గొల్చెద జ్ఞానప్రసూనకలిక.

2

శా. వ్యాకీర్ణస్థితి నాలకించి నకునీవారాహు లూటాడఁగా

నాకారాక్షరమంత్ర⁴వర్ణముల కాద్యం బైన వర్ణంబుతో

నేకగ్రీవము ⁵నేసి పల్కెడుతురంగేంద్రంబుపై నెక్కువి

ద్యాకల్పం బ్రణుతింతు భైరవుని లీలాహార్యలీలాలయున్

సీ. కాసరాసురరాజకంతనిర్గతరక్త

పంకంబు శ్రీపాదపద్మలాక్ష

చండముండాహవసంభ్రమస్తనజాత

ఘర్షవాఃకణరాజికంతమాల

రక్తబీజాదిమర్దనసమయాట్రహః

సము మోమునకు లోధ్రసుమరజంబు

⁶శుంభనిశుంభనక్షోవీరసంహార

వేశఁ గప్పిన ధూళి మేలు⁷ముసుగు

తే. గాఁగ నేదేవి వీరశృంగారమూర్తి

యగుచు శోభిల్లు నట్టిదుర్గాంబఁ గొలుతుఁ

1. ప్రధానకేళి. 2. పాలికాపూరిత. 3. యొంటిగల్పెద. 4. మర్తముల. 5. చేసి. 6. శుంభనిశుంభ. 7. ముసుగు.

గనకముఖరీసమాఖ్యగంగాప్రతీర
హటకాచలతుంగశృంగగ్రగేహ.

4

శా. సన్ధిత్వపహారకర్తనవ¹దీక్షావేశ బ్రహ్మస్వభూ
భర్గు ల్విఘ్నములేక సాగుటకు నై ప్రార్థింపఁగాఁ దత్క్రియా
దౌర్లత్యంబు నదల్చి సంస్కరణమాత్రం బ్రాప్తి గావించు దృ
ష్టిర్గచ్ఛత్కరుణాకదంబుఁ గొలుతున్నిత్యంబు హేరంబునిన్.

క. ఈరీతి నిష్టదేవస

మారాధన మాచరించి యస్తత్కృతిక
న్యారత్నమునకు విద్యా
పారంగతుడైన ²వరుని బరికించి మదిన్.

6

శా. వాగర్థంబులు శ్రోతృవక్తలు జగద్వంద్యంబు నదైవ్వితవి
ద్యాగోష్ఠి³ వివరింప నీశ్వరుడ కాదా మత్ప్రబంధాధిప
త్యాగణ్యాన్యుడు వేటొకండు గలఁడే యామాట లేలం
చుఁ జేతొగ⁴మ్యుం డగు కాళహస్తిపతి నాథుం గా సమ
ర్థించితిన్.

7

ఉ. ఈశుభ కావ్యరత్నమున కీశు ⁵నధీశుని జేసినన్ మహా
దేశికసార్వభౌముడు మదిం బ్రచుదంబు వహించి ధూర్జటి!
నీశివభక్తి కావ్యసరణిం గడు ధన్యశఁ ⁶దొంద నవ్యభా
షాశతధానిగుంభనరసస్థితి నొప్పు దలిర్పఁ జెప్పుమి.

8

క. అని గురుఁ డనుపమకరుణా

వనధి యనుగ్రహమునేయ వరమానిమనో

1. రక్షావేది. 2. వరుని. 3. గణ్యుండు. 4. నధీశ్వరు.

5. నొంది, నొందె.

వనజవనరాజహంసము

ననుభవగోచరుఁ గృతీశు నభివర్ణింతున్.

9

మ. తనయిల్లా లఖిలై కమాత, తనసంతానంబు భూతప్రజం,
బనులాపంబులు వేదము, ద్వివహారాగారము ల్లానిహృ
ద్వనజంబు, ద్వివహకు ల్లమలజాతశ్రీధరు ల్లాఁ జెలం
గిన ¹వేదోత్తము నమృహత్తుఁ దరమే కీర్తింఁగా నేరికిన్?

—ॐ షష్ఠ్యంతములు ॐ—

క. ఏతత్కథ్యాణగుణో

వేతున కఖిలప్రపంచ భిన్నాభిన్న

జ్యోతికిని నాదబిందుక

శాతీ తేశునకుఁ గాళహస్తిశునకున్.

11

క. బహుముఖసువర్ణముఖి

లహరిశీతలశిలాతలస్థితమునిహృ

ద్భూపారబహిఃపరిపూర్ణున

కహరహరుదితునకుఁ గాళహస్తిశునకున్.

12

క. పంచేంద్రియమత్తద్విచ

పంచాస్యకిశోరమునకు భవఫణిఖగరా

ట్పంచూకోటికి సదయద్భ

గంచలనటనునకుఁ గాళహస్తిశునకున్.

13

క. జ్ఞానప్రసూనకలికా

సీనకుచగుళుచ్చమత్త భృంగమునకు సు

ధ్యానటనపటువిహారమ

హానటహంసునకుఁ గాళహస్తీశునకున్.

14

క. సతతత్రైగుణ్యవశా

చ్యుతకేళిజగన్ముహుర్ముహుర్నిర్దాణ

స్థితిభంజన¹కర్తృతునకు

హతభవపాశునకుఁ గాళహస్తీశునకున్.

15

వ. ²సమర్పితంబుగా నాయొనర్పం బూనిన శ్రీమత్కాళహస్తీ
³మాహాత్మ్యం బను భుహాప్రబంధంబునందుఁ దదీయ కథా
 సంవిధానంబునకుఁ బ్రధానస్థానం బైన మహాపురం బెట్టి దనిన.

— శ్రీ కాళహస్తీపుర వర్ణన —

సీ. సంసారపారదోచ్చాటనానలకీల

కలుషసంచయతామ్రగంధకంబు

కామలతామూలకందకుద్దాలంబు

సంకల్పపాషాణటంకముఖము

రాగశాలివనాంకురకడంగరీయంబు

శంకాకళంకభూజంగనకులి

నవమనోగోరాజనాసికారజ్జువు

కోపనేక్షణవిశిఖోపలంబు

తే. దివ్యదేశికహంసోపదిష్టమూర్త

నిర్గుణధ్యాససంధాన నిరుపమాన

1. కరణునకును. 2. అనేక దండనమస్కారము లాచరించి, నా
 రచియింపం బూనిన. 3. మహాత్మ్యంబు కథావిధానంబునకుఁ బ్రధానస్థానం
 బైన పురం బెట్టిదనిన. 4. జగనకులము.

సౌఖ్యసంపన్నసాధక జననివాస

మమృతలింగాకరము కాళహస్తిపురము.

17

శా. ఆడం జిత్రము వాడవాడ ఘనకుడ్యస్వర్ణరత్నద్యుతుల్
చూడం జూడంగ పుణ్యభీకరణతేజోరూఢి చిత్రేక్షణ
శ్రీ డాదు స్తరమార్గసౌఖ్యరసవార్ధిం దేల్పుచు దత్పట్టన
క్రోడక్షోణి నటన్న నున్నపురముల్గొండాట కర్పంబులే?

మ. అతులై శ్వర్యపరంఽరావిలసితం బై నట్టి తత్పట్టన

¹ప్రతిబింబం బనఁ జంద్రకాంతుచిత ప్రాకార మొప్పారు న
దృఢతమాయాబహువిభ్రమభ్రమితవస్తువ్రాతలోకోదయ, స్థితి
లోఁగొన్న శివుం డనంగ హృదయాచింత్యప్రభావంబునన్.

మ. జనలోకోన్నత మైన యెత్తురము తూచా తప్ప కుండంగ వ
ర్ణన నేయన్ వశ మకానె? గీటుమునకైనం జక్రికైనన్
మదాంధునకైనన్ బహుజీవహంతకయినన్ దుర్వాసనం
బాసి మోక్షనిధిం గొల్ల గొనంగవచ్చునట పైజాడ నివ్విలో
కించినన్.

20

మ. ఎలదోట ల్వనము, ల్వధూకుచము లక్రీంద్రంబు లాకం
టికి, న్ఫలము ల్వాతెర లంగజాగమకళాబంధంబు లిచ్చా
సనంబులు కోపంబునఁ బాయుటల్ తపము సంభోగంబు
కైవల్య మందల లీలారతి నుండు మానవుల కెందుం గాన
మీచిత్రముల్.

21

చ. అమితములైన జంతువుల కక్కడ నుత్తమ మధ్య మాధమ
త్వము లరయంగఁ గాన మపవర్గమాసతిఁ బెండ్లియాడుచో

1. ప్రతిబింబంబుగ.

సమతయౌ కాని తత్పురముసాటిగ నన్యపురంబు లేన్నఁగా
నమరు నటన్న హస్తమిశ కాంతర మింతియ వాసి చూచినన్.

సీ. నై జంబు లగు నిత్యనై మి త్తికంబులు
నడుపుచో బ్రహ్మర్షణంబు నేసి
సంగరహితబుద్ధి శాంతనవస్ఫూర్తి
వై రివర్గంబు సంహారమాడి
ప్రబలమహర్థప్రభాసమానస్థితి
కోశంబు లుండెడు కౌలఁడు లరసి
యాతపశీతవాలాదుల సమముగా
నాత్మప్రయత్నంబులందుఁ దలఁచి

తే. సంచరింతురు బ్రాహ్మణ క్షత్ర వైశ్య
శూద్రు లవీట సంతతభద్రహృదయ
నిరుపమానందవిహరణోన్నిదు లగుచు
రాజయోగైకసామ్రాజ్యరతులభంగి.

23

చ. పరిచితబంధనై పుణి నపారకళానుభవప్రసక్తి నా
దరసవివేకసంపద సదాశుకవాక్యసుధానుభూతి మో.
హరహితవృత్తి బ్రస్ఫురదనంగరహస్యవిచారబుద్ధి న
స్ఫురమునఁ గామిసీజనులు పొల్తురు యోగిజనంబుపోలికన్.

మ. అరగంటం గనుగొంట మందగతఁ బూర్ణాహంకృతిం బ్రార్థనా
కరభుక్తిస్థితి ముక్తలోకభయశంకావృత్తి నున్నతన
వ్యరలి స్సత్త్వసమగ్రత స్తృదితపద్మాభ్యున్నతి స్తంధమం
ధరదంతావళకోటి యొప్పు నవధూతప్రక్రియం దత్పురిన్.

క. ఆపురి తేజులవేగ

వ్యాపారము గెలువ నోప మనుసిబ్బితిఁబో
చాపలవిరహితసౌఖ్యం
బాపాదించుకొను మానవావళిమనముల్.

26

వ. అప్పురంబున కథీశ్వరుండు.

27

సీ. తనయాజ్ఞజంగమ స్థావరజంతుసం

తాన మెన్నఁడు జవదాఁట వెఱవఁ
దన తేజమున నర్బుదనర్బుదోషేర్బు
ధార్కచంద్రములైన నడఁగిపోవఁ
దనదు శక్తిత్రయంబున సమస్తప్రపంచం
బుల కభివృద్ధి సంభవిల్లఁ
దన మహాప్రకృతి పెద్దల చిత్తవృత్తికి
నగణితాశ్చర్యంబు నావహించఁ

తే. జెలఁగె విశ్వేశ్వరుండు రాజశేఖరుండు

కమఠ శఠ కిటి పరివృథ కరటికుధర

విషధరాధీశ హరి¹ముఖ వివిధభువన

భారవహులకు² బ్రాణంబు ప్రాణ మగుచు.

28

క. శ్రీ కాళహస్తి నాయకుఁ

డీకైవడి జగము లెల్ల నేలుచు నొకనాఁ

డాకస్తికంబ యాదవ

భూకాంతునిభక్తికి దెలియుఁ బూచి కడంకన్.

29

❧ మాయాజంగమస్వరూపము ❧

సీ. అడుగునె త్తముల నపరంజిపావాలు
కరమునఁ గేదారకంకణంబు
1బంగారుప్రాతఁచెఱంగులగోణాము
గళమున రుద్రాక్షకంఠమాల
యొక 2కేల భసితభ స్ర్రికతోడిబెత్తంబు
సందిగట్టిన తరుణేందుధరుఁడు
మాణిక్యరుచులఁయొడ్డాణంబు భూతిపైఁ
బెట్టినకస్తూరి బిళ్లబొట్టు

తే. సార్వకాలికతాంబూలచర్వణార్థ 9
రాగసౌభాగ్యమునఁ బద్మరాగమణులఁ
దృణముగాఁ జూచుదంతపం క్తీయును గలిగి
యంగజారాతి యొకమిండజంగ మగుచు.

30

క. ఆరాజునిజఘనం బగు
నారాయణవనముఁ జేరి నానాజనముల్
గారవమునఁ గనుఁగొన నొ
య్యారంబున 4రాజవీధియందుఁ జరింపన్.

31

మ. తన సౌందర్యముఁ జూచి కామశరసంతాపంబునుం బొందకుం
డినకాంతామఃశిఁ దాల్చిదూలని వధూటిం గొంగిలింపం దలం
పని శంపాలలితాంగిఁ బోటులకుఁ జెప్పంబోని పంకేరుహఁ
ననఁ గీర్తింపని లేమ మందునకునై నం గాన మూహింపఁగన్.

1. బంగారుప్రాత. 2. చేత. 3. యొడ్డాణంబు. 4. రాజవీధులందు.

— ౧౧ కపటజంగమరూపియైన శివుఁ డొక దాసియుంట విడియుట ౧౧ —

శా. ఆవేశం బురపల్లవ ప్రకరనేత్రానందబాష్పంబుథా
రావర్షాగమచంచలాలతిక దుర్వారప్రసూనాస్త్రతే
జోవై శ్వానరసామిధేని రశనాసూత్రస్థితస్వర్ణపే
టీవిన్యస్తకపద్మి యొక్కకలకంఠీరత్న మేతెంచుచున్. 33

చ. కపటకుమారజంగమవికారమునం జనుదెంచు శైలజా
ధిపుఁ గని భక్తిపూర్వకమతి న్మరణార్థి యొనర్చి యొక్కచేఁ
బ్రపదము లంటి తన్నదలపాణిసరోరుహదత్తభూతి నిద్ద
పునుదుటం ధరించి ప్రమదామణి యిట్లనియెం బ్రియంబునన్.

సీ. విజమాడు దేవరు నిజకృపాదృష్టిఁ జె
న్నారునాయిల్లు ¹బిడార మీకు
నాకు మీపాదార్చనము సేయ నడలింగ
మూర్తి చేకుటె వచ్చి మూర్తమాడి
యొడయ చిత్తేశ నాయునికిని మజ్జనం
బాడి శివార్చన మాడబేకు
విచ్చేయుడు విభూతి వీడియంబందుకో
జంగమస్వామి నా సదనమునకు

తే. నోగిరంబులు మంచిమే లోగిరములు
నావటించెనఁ బదఁడు మీ రారగింపఁ
బ్రతిదినంబును జంగమార్చనము లేక
తనిపుపడనొల్ల విజితకందర్ప యనుడు.

శా. సంతోషించి మహాత్మురాలిది శివాచారైక సంశీలయ
శ్రాంతాపాదితజంగమార్చనకళాసామర్థ్య కందర్పశు
ద్ధాంతశ్రీపరిహాసకృన్నిఖిలలోకాతీతసౌందర్యయి
కాంతారత్నము దీనిభక్తికి మనఃకంజంబు ¹రంజిల్లదే! 36

క. అని కాంతా! నీయింటికి
జనుచెంచెద నీదు గుబ్బచనుఁగొండలసం
దునఁ దెను వెలుఁగక తరిగెడి
మన సనుతెరువరికి దప్పి మాన్పంగలవే? 37

క. అనవుడు నొడయని కిట్లను
వనజానన నీదు మనసు వచ్చినరీతిం
బనివినియెద మాటల కింక
బనిలే దీతలఁపు నాడు భాగ్యముగాదే? 38

ఉ. నావుడు సంతసిల్లిన మనంబున జంగమలింగమూర్తి పా
రావతకంఠి కోకిలవిరావయు ముందరఁ బోవఁ జంద్రికా
శ్రీ వెనువెంట నేఁగునల శీతమయూఖునిరేఖఁ బోలి నా
నావిధభోగ్యవస్తుకలనం దగు తన్నిలయంబుఁ జేరుచున్.

క. ఆజలజేక్షణ సేసిన
పూజలు గైకొనుచు మెఱుఁగుఁబోణి న్వదనాం
భోజమునఁ జిటునగవులు
రాజిల్లఁగ సన్న సేసి రతి కెలయింపున్. 40

క. అంతకు మునుపే మరువిరి
కుంతంబులకి జిక్కుచుండ కోమలి మిగులక

సంతోషమంది యొకయే

కాంతగృహములోని కరిగి యలరులనెజ్జన్. 41

ఉ. తానుఁ గుమారజంగమసుధాకరమాళియుఁగూడిమాడి యిం
పై నరతిప్రసంగములు నర్థనిమిలితనేత్రపద్మముల్
మాననిచుంబనంబులును మాటలచొక్కులు వీడివీడిపో
నీవికవుంగిలింతలు ననేకవిలాసములుం జెలంగఁగన్. 42

ఉ. ఎక్కడఁ బట్టినం గళల యిక్కువ లెక్కడ నోరు సోకినన్
జక్కెర లప్ప లే మనిన సారసుధారస మెట్టు లుండినన్
జక్కడనంబు పెన్నిధులు సంభ్రమ మొప్పుగ నేమి నేసినన్
మక్కువచెయ్యులై మెఱయు మన్నథకేళి యొనర్చునంతటన్.

—ॐ దాసిని రాజు శిక్షించుట —

క. ఆనీలవేణి యాదవ

భూనాయకుఁ డారగింపఁ బోయెడువేళన్
దానయిప్లైర మిడియెడుదానఁ గదా
యనక తపసి తగులున నుండెన్. 44

క. భూపాలరత్న మంతటఁ

గోపంబునఁ బల్లెరంపుఁ గోమలి బిలువన్
బోపాండు పట్టి తెండన
నాపడఁతుకకడకు వేత్ర హస్తాలు కడఁకన్. 45

ఆ. 1 ఒకతె బట్ట బలువు రుద్దతి నేతెంచి
పిలువ నదరిపడుచు బెదరి లేచి
భయము రాజుకడకు రయమునఁ దివియంగఁ
దగులు తపసికడకు మగుడఁ దివియ.

46

సీ. వడికొల్పి యొకకేల ముడిచినక్రామ్ముడి
 గొబ్బునఁ గటిఁ జుట్టుకొన్నచేల
 మొండొంటఁ బెనఁగొని యున్నహారంబులు
 నిద్రదేతెడునేత్రసీరజములు
 వాడఁబాటినతీగవంటి చక్కనిమేను
 చిన్నికెంపులతోడి చిగురుమోవి
 పిఱుఁదుభారంబున బెణఁకెడు పదములు
 చను గవవ్రేగున జడియుకొను

తే. కలిగి కలఁగని మనముతోఁ గాళహస్తీ
 విభునిఁ దలఁచుచు దిక్కు నీవేయటంచు
 సరగ నేతెంచి యూర్పులు సందడింప
 రాజుముందర నిలిచె సంభోజవదన.

47

చ. నిలిచినఁ జూచి మండి ధరణీపతి నిష్ఠురభాష లాడి వే
 ల్పుల¹ భ్రమయించు నీచిగురుఁబోడిమనోహరమూర్తరేఖకు
 వెలితి యగుం గదా యనక వేగమ నిర్దయచిత్త² వృత్తిమై
 దల గొఱిగింపఁ బంచె నొకతప్పుచు గావరుగా నృపాలకుల్.

క. పంచిన జలదమువాసిన
 చంచల యనఁ జంచరికపంబంధవిహీ
 నాంచితలత యన లజ్జా
 చంచలగతి నేఁగి తపసి చరణంబులపై.

49

చ. పడి బిగువై నసీనకుచభారమువంక ధరిత్రి మోవకుం
 డెడుతనువల్లితోఁ గటికిఁడెందముభూపతి దూలుచున్ వడిక్

1. బ్రమయించు. 2. వృత్తియై.

వెడలుద్యగంబుపూర్ణములు వెల్లిగొనం బలవించె దైవమున్
దడవుచుఁ బంచమధ్యనుల తానము లీనుపికాంగనాగతిన్.

— శీతకదాసినీ శివుఁ డనుగ్రహించుట. ౧౭ —

'సీ. ఓయచురోదనం బోంకారమనువుగాఁ

గనుగవనీరు మజ్జనము గాఁగ

నిశువాలుఁగన్నులు నీలోత్పలములుగా

నెమ్మోము గ్రొత్తనెత్తమ్మి గాఁగఁ

గమ్మని నిట్టూర్పు గాడ్పు¹ధూపంబుగా

దంతకాంతులు దీపశతులు గాఁగ

నధరోష్ఠ మమృతోపహారంబుగాఁ

బదాబంబులఁ బడుట దండంబు గాఁగ

తే. నవధరించెనొకాక లోకైకవిమృదు

భక్తజనముల ముంగిటి పారిజాత

మేల యేడ్చెదు మానవే చాలు ననుచు

హస్తవస్తకసంయోగ²మాచరించి.

51

ఉ. ఎత్తిన నింద్రజాలగురుఁ డెత్తిన ఒర్వ మనంగ మన్త ధుం

డెత్తినపువ్వువింటి మద మెత్తినతుమ్మెదపింశునారి నాఁ

జిత్తజరాజ్యలక్ష్మీ కభిషేకముసేయ శివుండు శికాంతకై

యెత్తిననీలకుంభరుచిపాండనమో యన నద్భుతంబుగన్. 52

క. నెటిమిగులఁ గలిగి నలుపై

తఱచై మదన ప్రతాప దావాగ్ని శిఖల్

మెఱయు నవధూమ మనఁగాఁ

దెఱవకుఁ గచభరము వచ్చె దేవునికరుణన్.

53

సీ. వచ్చిన నానంద నారిధిలోఁ దేలి
 జంగమయ్య పదాంబుజముల కెరగి
 యతనియానతిమీఁదఁ జతురలంకారంబు
 లాచరించి మహేశ్వరార్చనంబుఁ.
 జేసి యెప్పటియట్ల చిత్తజాతుని బాసి
 చనుదెంచు రతి యన మనుజ విభుని
 సన్నిధి కేటెంచి సముచితస్థితి మ్రొక్కి-
 లేచిన నెఱుంగుచి చూచివిభుఁడు

తే. ఆజ్ఞ వెట్టించి చేతడి యాటదిపుడు
 దీని కెబ్బంగి మోహనం బైనవేళి
 గలిగె? నిమాయ మంగలికతన గాదె
 వానిఁ చెచ్చున్నఁ గ్రమ్మట వనిత మ్రొక్కి.

54

ఉ. విన్నప మాచరింపు పృథవీవర! మంగలి మాను లేవియుం
 బన్నఁడు మీమహాజ్ఞకొక భంగము గల్గునె? సర్వమంగళా
 సన్నమహోహరాంగ మొక జంగమలింగము నాగృహంబులో
 నిన్నటినుండియుం గరుణ నివ్వటిలక వసియించి యుండుటన్.

ఉ. నీకృపలేక భంగపడి నేఁ జని యాతని దివ్యపాదనా
 భీకయుగంబులం బడి ఫలించె మదీయ తపం బటంచు బా
 ష్పాకులనేత్ర నై పొగుల నాకరుణాంబుధి నాశిరంబుపై
 శ్రీకరప్లవం బిడినఁ జిత్రముగాఁ జనుదెంచె వెండ్రుకల్.

— మాయాజంగమును యాదవరాజు దర్శించుట. —

చ. అనవుడఁ గనుంగొనలఁ గొనలుసాగుకనలున కనుకూలంబైన
 హృదయంబు సవయంబుగా నొనరిగిని చతురుదధివలయిత

క్షీతిపతి కతిపయహితపురోహిత సచినసహితంబుగా నమ్మచ్చె
కంటి యింటికిం జని జంగమలింగంబు పదాంభోజంబులఁ
గరాంభోజముఖాంభోజముల బూజించి వినయవినమితోత్త
మాంగుం డై యిట్లనియె. 57

శా. అయ్యా! యెక్కడనుండి యిక్కడికి లీలార్థంబు విచ్చేసినా?
రియ్యజ్ఞాననమిఁద నితదయ మీ కెట్లయ్యె? నేఁ డెద్ది నేఁ
జెయ్యంగాఁ గల యూడిగం బని ప్రశంసంపక పణిగ్రామణీ
శయ్యాస్తుండు ప్రసన్నమూర్తి యయి రాజన్యు¹నిస్వలోకిం
పుచున్. 58

ఉ. జంగమహిమధేయము నిజంబుగ నిచ్చు జరించి కాళహ
స్తిం గల చోద్యము ల్బుధులు నెప్పుడ వచ్చి కనుంగొన న్నహః
లింగనివాస మేమియును లేమికిఁ జొక్కి 'నమశ్శివాయ' నే
యం గల కార్య మెద్దియొకొ యంచు విచారము నేసి యా
త్మలోన్. 59

ఉ. నీ కెనయైన భక్తవరునిం బొడగానను గాన నీకు నే
నీకథఁ జెప్పవచ్చి జలజేక్షణ భక్తికి మెచ్చి పాయఁగా
లేక నిను న్నహఃకపటలీల వశీకృతుఁ జేసినాడ రా
జా! కల ధౌతశైలశిఖరాలయగేహముఁ గట్టఁ కిబంపవే. 60

చ. ఆనవుడు భూవరుండు వినయంబున నిట్లను మీర లానతి
చ్చినగతిఁ గాళహస్తి శశిశేఖరు దివ్యనివాసపంక్తి మో
హనముగఁ గట్టఁబంచెదఁ దదావిపురాణకథాప్రసంగముల్
వినవలతుం గృపాంబుధి! సవిస్తరవైఖరిఁ జెప్పవే యనన్. 61

—అతి శివుడు యాదవరాజునకుఁ గాశహస్తీమాహాత్మ్యం బుగ్గడించుట ౧౬—

మ. అగుఁగాకంచుఁ బ్రపంచభర్త యనుకంపాలింగితస్వాంతుడై
జగతీనాథునితోడ నిట్లనియెఁ దచ్చారిత్ర మాలింప నిం
పగు నేని న్విను మమహాత్మ్యము పురాణాబ్ధి న్నిధిపంగఁ బూ
ర్ణగతిం బుట్టిన మోక్షలక్ష్మికి విహారస్థానమై యొప్పుగున్. 62

చ. జముదెసవెండికొండ ఘనసాల-మగ స్త్య ధరాత్తజాలలా
మము పరిఖాబ్ధి రాజ్యగరిమఁ బవవర్గసుఖంబు రాజరత్నము
పరమేశ్వరుండు వటునాథుడ కావలికాఁడు తనహాత్మ్యముఁ
గొనియాడఁగా హరిపితామహాకేఘల కైన శక్యమే? 63

మ. శమనాశారజతాద్రి మేను శిర మాశంభుండు దుర్గాద్రి నీ
లమహాద్రు ల్చనుదోయి పాస్తుఖరి లీలావేణి బాహంఘ్రిలిం
ద్రమయూరాఖ్యసహస్రలింగపదభారద్వాజాతీర్థంబు లై
యమరుక్ ముక్తివధూటి కన్నగరమాహాత్మ్యంబు సామా
న్యమే? 64

ఉ. అక్కడఁ దొల్లి సింహశరభాదిమృగాకుల మై పునఃపునః
పక్కణనిక్షణశ్రవణబంధుర మై శబరీకిరాతస
మృక్కతమస్తథశ్రవవిహారమహాఖురభీకుడుం గ మై
వాక్కబళీకృతేతరదవజ్వలనోగ్రవనంబు చెల్వగున్. 65

ఉ. వారణకుంభము ల్బరవల్లభు లమ్ముల న్నక్కలించి ర
క్తారుణమాక్తికావళిఁ గుచాంతరవీధు లలంకరించి నీ
రేయహస్త్రనేత్రలకుఁ ప్రీతి యొనర్తురు తీతె నిక వ
క్షోదుహసామ్యగర్వ మిభకుంభయుగంబుల కంచు నచ్చటన్.

వ. అన్వనానిధానంబు గజకాననం, బండుఁ దొల్లి వసిష్ఠునకుం
బరమేశ్వరుండు ప్రసన్నుండై నవిధంబుఁ జెప్పెద వినుము. 67

❧ పసిష్ఠనకుఁ బరమేశ్వరుఁడు ప్రసన్నుఁ డగుట ❶ ❧

చ. తనయులు గాఢినందనుకతంబున నూర్పురుఁ జచ్చినన్ మనం
బునఁ గడలేని దుఃఖమును బొంది పసిష్ఠుఁడు గొండ్ యెక్కి
కూ,లినఁ బడకుండఁగాఁ బుడమిలేమ కరంబునఁ గందుకంబు
బట్టినగతిఁ బట్టి నిల్చి మునిడెందము గుం దెడలింప నిట్లచున్.

శా. ఓ వెట్టి! సుతు లందఱుం దెగిన నయ్యో దుఃఖివై యీ
గతిన్, జావం బుట్టువు దీటునే? మనములో సంసారమున్
రోసిన్, దేవోత్తంసుని బార్వతీరమణు భక్తిం గొల్వ
మీ చేకులున్, జీవన్ముక్తి యటంచు ధాత్రి యుపదేశింపం
బ్ర మోదంబునన్. ❷

క. నానాముఖవాసలకుఁ

దానక మగుచున్న హృదయతామరస ముమా

జానికి నర్పించి తపో

ధీనుండై యతఁడు బ్రహ్మలేజము మెఱయన్. ❸

సీ. శ్రీగురుపాదరాజీవ¹యుగాతప

త్రచ్ఛాయ నెండకుఁ దల్లడిలక

తరుణేందుభూషణధ్యానసుధాధార

ఘోరక్షుధాబాధ² గుటిలపడక

సకలాంగభసితకంచుకమున విషపుచ్చ

విషధరాగుల భీతి వెగడు వడక

ఘనభక్తిగర్భనిర్ఘాతచిత్తస్తంభ

తను గేహమున గాలి దలఁకు లేక

తే. బహువిధోపాయములఁ జిక్కుచుడక తిరుగు

ప్రకటనంసారమోహజంబుకముఁ బట్టి
యుద్ధవిడిఁ జంపుటకు రాజయోగజాల
మాసపడి చేసె నత్యుగ్ర మైనతపము.

71

శా. దావా నేకపము ల్లరాపహృతపాథఃపూరము లైచ్చి యి

చ్చావృత్తిం జలకంబు లార్పఁ జమరీజాలంబు వాలంబులన్
వీవం గ్రోతులు పండ్లు గాచుకలు గావింపం గిరాతాంగనల్
నేన లేయఁ జెలంగె నమ్ముని తపస్సింహాసనాసీనుడై.

72

శా. శుండాలార్భకపండగండతలఖర్జూభర్జనోపార్జనా

ఖండగ్రావము చండకుండలివిశంకవ్యాప్తి కింపైన శ్రీ.
ఖండస్థాణువు శారికాశుకవిహంగవ్రాతపుండ్రేక్షుకో
దండక్రీడకు నీడమై తప మతిస్థైర్యంబునం జేయగన్.

73

ఉ. వాకిటఁ గాచియున్న హరివారిజసంభవముఖ్యదేవతా

నీకమునుం దలంప కవనీధరజాదరహాసహోలతం
బోక సమీపవర్తు లగుపుష్కలఁ జూడక భక్తభక్తిక
న్యాకరపంకజగ్రహణనైష్ఠికుడై కడుసంభ్రమంబునన్.

74

వ. మనోదృష్టిదురభివేశనిరసకాశీకృత దశదిశాప్రదేశం బగు
దివ్యప్రకాశంబునఁ బంచభూత పంచేంద్రియ పంచవిషయ
పంచక్షేత్ర పంచకోశాది పంచవర్గప్రాయ ప్రపంచంబుఁ బంచు
కొని భక్షింపం బాలువడిన పంచముఖంబులతోడి ముక్తకం
చుకాకారంబునఁ బంచశరభంజనుండు పరమశివలింగరూపం
బునఁ బశ్చిమాభిముఖంబునం బ్రసన్నుం డై.

75

మ. మునిచూడామణి ! నీతపంబునకు సమ్మోదంబునం బొందినాఁ
డ ననుక వేడఁము నీమనంబునకు నిష్ఠఁబెద్ది నే నిత్తు న
న్న నిజస్వాంత విచింత్యమాన గిరిజానాథస్వరూపంబు వ,ల్కి
నయత్తైన భయంబు భక్తియుఁ బిసాళింపం బ్రహర్షంబునన్.

ఉ. కన్నులు విచ్చి చూచి పురఘుస్తరు దిక్పరిపూర్ణదిప్తిసం
పన్నతకుఁ భయాకులితఁడ౯ నిరీక్షణుఁడై వడంకు పై
కొన్న శరీర మంతయు గగుర్పొడువంగఁ బ్రమోదసంభ్రమ
స్విన్నలలాటభాగమునఁ జేతులు సేర్చి మునీంద్రుఁ డిట్లనున్.

క. విశ్వపతి విశ్వకల్పక
విశ్వాత్తక విశ్వసాక్షి విశ్వంభర యో
విశ్వజనిస్థితిలయకర
విశ్వాధిక యనంగ నిన్ను విందు మహేశా. 78

క. ఇరువదినాలుగుతత్త్వము
లరయఁగ నీయంద పుట్టి యణఁగె నన జగ
త్పరిపూర్ణుడ వన దృశ్యే
తరమూర్తి వనంగ విందుఁ దత్త్వజ్ఞులచేన్. 79

క. స్వానుభవంబునఁ దథ్యము
గానఁబడుఁగాని సీయఖండైవత
జ్ఞానమయాకృతి బహుభా
షానైపుణిఁ ¹దెలియునది యశక్యమట శివా. 80

క. ఇటువంటి నిన్నుఁ దెలిసిన
పటుబుద్ధికి భవపయోధి పశుఖురజనితా

1. తెలియనది; తెలియనిది.

వటమాత్రంబట యిల్లా

లట ముక్తిప్రమద యిది మదభిమత మభవా.

81

తే. భక్తవత్సల కాలసంభవము లగుచు

గాలభుక్తంబు లయ్యెడి కమలజాది

పదవు లే నొల్లఁ గాలంబుఁ బట్టి మ్రొంగ

నోపు నీచిన్దయాకృతిఁ జూపు మీశ.

82

ఉ. ఆదిగృహస్థశేఖరుఁడ వైననిచున్ భవతాపనక్షుధా

వేదనచే దహకుతపవేళఁ గనుంగొనఁ గల్గె బ్రహ్మవి

ద్యోదనభిక్ష నామహృదయం బనుచాత్రమునందుఁ బెట్టవే
యాదర మొప్పుఁగాఁ బునరయాచితవృత్తి సుఖింతు నీశ్వరా.

క. మన్ననతో నా కిచటఁ బ్ర

సన్నుడవైనట్ల ఘోర సంసారగదా

పన్నోపధముటికామహి

మోన్నతిఁ బూజుగొనవయ్య యుగముల నెల్లన్.

84

క. ²ఈరెండును నామదికిం

గోరం దగినయవి నేత్రకోణములఁ గృపా

పూరంబు దొరఁగ నీవే

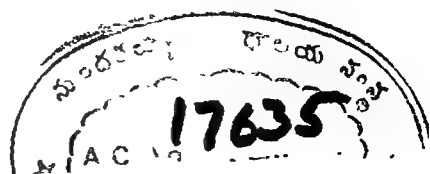
బోరన నన భక్తకల్పభూపహ మగుటన్.

85

సీ తన్నులోనుగఁజుట్టు కొన్నవటచ్చాయ

నిజదీప్తి మొగులు నా నింగి బర్వ

1. విద్యాధన - ఇందు దధస్తానమును. 2. ఈరితిని. 3. పటచ్చాయ.

బ్రహ్మ¹సంహననామరద్రుష్టవశిఖా
 చ్ఛటలు నాఁ గుఱుచకెంజడలు దనర
²నీశ్వరోహ మ్మను సీరహస్యముదెల్పు
 మురువున సుజ్ఞానముద్ర మెఱయ
 మనము చిద్రసములో మునిగిన మాటాడ
 నెఱుంగఁడో యన మాన మెసకమెసంగ

తే. నమ్మహాలింగ మధ్యంబునందు నుండి
 దక్షిణామూర్తిరూపంబుఁ దాల్చి శివుఁడు
 యావనశ్రీసమేతుఁ డై యవతరింప
 శక్తితండ్రియు నత్యంతభక్తితోడ.

86

క. పానఃపున్యప్రణతివి
 ధానుం డై మ్రొల నిలువఁ దడయక కారు
 ణ్యానూనాపాంగుం డై
 యానిఖిలేశుఁడు భవార్తి యడఁచెడుకొఱకై.

87

శా. చింతాంతస్థల మై ప్రకాశితజగచ్చిత్తక్రియాభోగ మై
 భ్రాంతిప్రాపితశీవతాప్రధిత మై పద్మప్రసూత్యాదికీ
 టాంతవ్యాపక మై మనోవిషయదూరానంద మై సంహృతా
 ద్యంతం బైనరహస్యముం దెలిపి పాశాసీకముం గోయుచున్.

వ. ఆక్షణంబ దక్షిణామూర్తియు నంతర్హితుం డయ్యె. వసిష్ఠుం
 డును నిజప్రతిష్ఠిత దివ్య లింగోపకంఠంబున నకుంతితానందం
 బున నెందేనియుం దిరుగుచుండె పరమేశ్వరియుఁ బరమేశ్వర
 చిరవిరహభారంబు సహింపఁజాలక.

89

మ. ప్రమథు ల్లాంచనదండము ల్లాని చతుర్భాగంబులం గొల్వఁ
ద, ద్రమణుల్ డగ్గటి నేవఁ జేసి నడువన్ బ్రహ్మచ్యుతుల్
దేవబృందముతో దూరమునందు ముందటఁ బిలుందన్
సందడింపంగ వచ్చె మహాదేవి విమాన మెక్కి విభునిన్
నేవింప నచ్చోటికిన్. 90

ఉ. శంబరసూదనాహితుని శాసనముం దల మోచి వచ్చి లో
కాంబ తదీయసన్నిధిఁ బ్రియంబున నిల్చె సమస్తభక్తభృం
గంబులఁ జిన్నరందరసగాఢసుఖాత్ములఁ జేసి జ్ఞానసూ
నాంబ యనంగఁ గీర్తి గని యవ్యయభూభువనైకవాసనన్.

క. ఆదిమదంతు లీగతి
సాదరత వసిష్ఠతాపసాశ్రమవనలీ
లోదవసితు లగుటయు సవి
మోదస్వాంతమున రజతశైలం బంతన్. 92

క. జననీజనకులఁ బాసిన
తనయునిగతి నొంటినుండఁ దగవగునె జగ
జ్జననీజనకుల హిమగిరి
తనయేశులఁ బాసి దీనతామతి ననుచున్. 93

శా. కైలాసం బగజేశులం గొలువ రాఁగా భక్తితో దేవతా
శైలంబుం జనుదెంచె గూడి ధనదాశం బుట్టి జోడై యమా
శాలీలాగమనంబునన్ శశిదినస్వాముల్ వియద్విధి రా
గాలం బిట్లగు శైలాశో యనుచు లోకం బద్భుతం బండఁగన్.

క. ఆదంపతులకుఁ బూర్వది
శాదేశంబున విహారసదనం బగుచున్

దాదక్షిణ్యకై లాసము

నాదేవ¹ ప్రమదసేవనప్రథ నిలిచెన్.

95

క. ఆగిరివసునకు నుత్తర

భాగంబునఁ బసిడికొండ బైరవ దుర్గా

నాగ ముఖ రక్షితం బై

యోగిజనాకీర్ణవై భవవోన్నతిఁ దనరెన్.

96

మ. అణిమాదిప్రదమై పురాణకథితంబై మోక్షదం బైన ద

క్షిణ్యకై లాసముమీడికూరిమి వితర్కింపన్ శివాజానికీ

గణనాతీత మనంగ నేల? గిరిజాకన్యోత్పలధ్వంశితో

ల్బణగండస్థలఘర్త వారియయి తత్ప్రింతంబునం ద్రిష్టురున్.

సీ, విహరించు నొకవేళ విపినామ్రపల్లవ

చ్ఛాయల గిరిజాసహాయుఁ డగుచు

గ్రీడించు నొకవేళ గిరిదరీ నిర్భర

ధారావసీతనిదాసుఁ డగుచు

జరియించునొకవేళ శబరనేషవిశేష

మృగయావిహార శిసమీహుఁ డగుచు

విచ్ఛేయు నొకవేళ విధురితరతిపరి

శ్రమచంద్రికావృతోత్సంగుఁ డగుచు

తే. శిమందరాచల హిమనగా నందనిపిన

రజతగిరి నీలకంఠాదినిజనివాస

వైభవోన్నతి మఱచి దేవతలతోడ

హరుడు దక్షిణ్యకై లాసధరమునందు.

98

—ॐ ప్రమథులు పార్వతి భూమికి వచ్చుట ॐ—

చ. తన కెటువంటివేడుకయొ తద్గిరిమీఁద వినోదకేళి స
ల్పునపుడు పార్వతీచరణపుష్కరము ల్గతినాశ్చ ఘట్టనం
బునఁ గసుగండకుండ నవభూరుహపల్లవరాజి మెత్తఁగా
ధనదసఖుండు దేవవనితాతతిచేఁ బఱపించు ముందటన్. 99

మ. ఆలయం¹దీఁగెలు పువ్వుగుత్తులు కురంగాలోకము ల్పల్లవం
బులు సంచాననమధ్యము ల్తదుకరంబు ల్బింబము ల్దాడిమీ
ఫలబీజాదులు నద్రిజావయవసాభాగ్యంబుతో నీడురాఁ
గలవో లేవో యటంచుఁ జూచుగతి నాగ్రావంబునం ద్రిమ్మ
రున్. 100

సీ. శిష్టనీవారముష్టింపచాశ్రమముల
మెలఁగు సంయమిగృహమేధి యగుచుఁ
గాంతారమధ్యపక్కణవిహారంబులఁ
జలుపుఁ గిరాతసంసారి యగుచు
సంతతాంతర్యాగసాధకస్థలముల
నలరారు సిద్ధగృహస్థుఁ డగుచు
లలితచతుర్విధాలంకారమలఁ దాల్చు
నవభోగరతిగృహనాథుఁ డగుచు

తే. మంచుగుబ్బలిరాజుకుమారిఁ గూడి
వేలుపులపెద్ద జముదెస వెండికొండఁ
దన్నుఁ దెలిసిన వారికి నన్ని దెసలఁ
దాన యగురీతి బహువేషధారి యగుచు.

—ॐ ఈశ్వరవిహారము ॐ—

ఉ. ఆసగణేశవాస మగునగ్గిరి నలైన నామడన్ యమ
గ్రాసమహర్ష దేహులకుఁ గాలము నేనువయైన దీర్ఘని
శ్వాసము హంసమంత్రమణి చతులు మూయుట యోగ
నిద్ర మూ, రాఘసనుయంబు దత్పరవశత్వము సచ్చుట మో
క్షమాఁ దుదిన్. 102

చ. జడలు ధరింప, రంగజానిఁ జంపరు, పూయరు బూదిపూత మై
నేడుగరు భిక్ష, కట్ట రజినాంబరము, ల్పురియింపఁబోరు పే
రడవుల నగ్గిరింద్రమహిమాతిశయం బింక నేమి సెప్పుదున్
బడయుదు రూరకుండియును బ్రాణులు చిత్రముగా శివత్వ
మున్. 103

మ. భవదావాగ్ని విదాహముం జెలుచు నాపై జాడ నేతెంచి
నన్, బవమానంబులు నిర్ఘ్న రోభయతటీపాటల్యశోకాటవీ
నవమల్లీ నవమాలికా వకుళ పున్నాగామ్రచాంపేయగా
లవసీపప్రసవాదిగంధలహరీలక్ష్మీమదప్రోద్ధతిన్. 104

చ. అమరమనుష్యుడై త్యభుజగాదులు గూడి చరింతు రగ్గిరిం
ద్రమున నఖండసౌఖ్యరసదాయక మైన శివాగమప్రభా
వముఁ దమలోనఁ దాము సరి వచ్చెఁగదా యని శంక దీట భా
వముల మధించి చూచి తరువాత సమాధినిమీలితాత్ములై.

ఉ. వేలుపుగొమ్మ లంఘుఁ జలవృక్షములన్ వివరింపలేక యు
య్యాలలు గట్టియాడ నవియల్లన దవుగఁ బోయినన్
మహాం, దోళనమంది మున్ను దమతోడనే కొప్పులనుండి
చాలుగా, రాలిన దివ్యపుష్ప నికరంబుల చొప్పున వత్తు
రిండ్లకున్. 106

వ. తదనంతరంబ సువర్ణముఖరీజననప్రకారంబు నెప్పెద వినుము.

—ॐ సువర్ణముఖరీజననప్రకారము ॐ—

సీ. తనపెండ్లిఁ జూడంగ దక్షిణదిక్కురా
చరభూతములు హిమశైలమునకుఁ
జనుదేర నుత్తరాశాభూమి గ్రుంగి ద
క్షిణభూమి కడు నొడ్డగెడవు గాఁగ
నెగసిన విది మాన్ప నీపై న నేనైనఁ
గాని సమర్థులఁ గాన మెందుఁ
బొమ్మన్న ఘటసూతి భూతేశ్వరునియాజ్ఞఁ
దలమోచి యిల్లాలుఁ దానుఁ గదలి

తే. వింధ్యపర్వతగర్వంబు విటుగఁ ద్రొక్కి
గౌతమీ కృష్ణ¹వేణ్యవగాహనములు
నేసి శ్రీశైలనాథు దర్శించి జ్యోతి
సిద్ధవటనాథుఁ గొల్చి విచ్చేయునపుడు.

108

మ. ప్రణతు లేయుచుఁ గాంచె కుంభజుఁడు లోపాముద్రతోఁ
గూడి దక్షిణకైలాసము, నంబికాహరకృతశ్రీపాదుకాన్యా
సముక్, మణిపంత్రోషధ వాసముక్ భవమహామాయా
విపర్యాసముక్, గణనాతీతనటీపిలాసము సమగ్రశ్రీ సముల్లా
సమున్.

109

క. కాంచి ముసీంద్రుఁడు జలనిధి
కాంచీవలయప్రసిద్ధ కాశీమధురా

1. వేణ్యవగాహనములు.

కాంచీముఖపురలక్ష్మీ
కాంచీమణి యామ్యభాగకైలాసగిరిన్. 110

క. డగ్గటి పెనఁగొను దురితపు
బ్రగ్గంబులఁ ద్రెంచివైచి ప్రమదాశ్రుతతుల్
దృగ్గోళంబులఁ దొరఁగఁగ
1 డగ్గుత్తికతోడఁ 2 దనపడంతియుఁ దానున్. 111

శా. కాంచే వంచితపాంచభౌతికసుఖాకారాంగమున్ జిన్నటి
సంచారాంచీరంగమున్ మునిమనస్సమ్యక్పరిష్కంగమున్
బంచాస్త్రాసుమరుద్భుజింగము కృపాపాణింధమాపాంగమున్
బ్రాంచన్తుక్తికశత్రుసంగము 3 ఫణారాజన్త హలింగమున్. 112

క. కాంచి నధూయుతుడై పుల
కాంచిత దేహమునఁ బ్రణతుడై ధ్యానించెన్
గించిన్తుకుశితనయనయు
గాంచలుడై మౌని దర్శనానందముతోన్. 113

సీ. అర్చించె శివుని సహస్రనామంబుల
వివిధవాక్పౌఢిఁ గావించె నుతులు
సేసె బెక్కులు ప్రదక్షిణములు జపియించె
బంచాక్షరంబు సప్రణవముగను
ధ్యాననిష్ఠాబుద్ధి మౌనముద్ర వహించె
నానందపరవశుం డయ్యె బిహుఁ
దలఁగిపోఁ జాలక నిలిచి చూచుచు నుండె
దలయుఁచి వెరఁగందె దనకుదానె

తే. కాశికానాథ విప్రయోగవ్యథావి
 దూరుఁ డగుచు వసిష్ఠతపోరమాను
 భావ మాత్మవధూటితోఁ బ్రణుతిఁ జేసె
 మునిశిఖామణి దక్షిణామూర్తిఁ గొలిచె. 114

సగ్ర. సంచాశద్వర్ణమూర్తిం బరశివరమణిం బంచభూతాత్మపీ
 తం, బంచక్షేత్రప్రణాశప్రభుటనచతురం బంచవిద్యాస్వరూపం
 బంచాశతోక్తిప్రధీష్ఠభరణచణమహాభాగ్యలక్ష్మప్రదాత్రి
 సంచారాగారయోగీశ్వరజనహృదయఁ జ్ఞానపుష్పంబుఁ
 గొల్చెన్. 115

తే. ఎక్కెదుర్గాంబకొండ మునీశ్వరుండు
 మ్రొక్కెఁ దత్పాదనీరేజములకు భక్తిఁ
 బొక్కెఁ దద్దివ్యరూపంబుఁ జూచినపుడ
 డక్కె నతనికి ముక్తితాటంకవతియు. 116

వ. మఱియు నమ్మునీశ్వరుండు గణేశ్వర భైరవాదులఁ గొల్చి
 మునీశ్వరులసన్నిధిని నిల్చి చంద్రికాకంఠళితంబుగాని నిండు
 చందురుచందంబున మందాకినీసుందరం బగు పుణ్యనదీప్రవా
 హంబు లేనికతంబున నిష్ఠాహస్థలంబు ముఖంబు నావహించు
 చున్నయది. పరమేశ్వరు నుద్దేశించి తనం బొనర్చి యిక్కడ
 నొక్కనదిఁ బ్రవహించు జేయవలయు నని యా సంకల్పంబు.
 నిర్విఘ్నంబుగా ననుగ్రహింపుఁ డని వారలచే ననిపించుకొని
 దక్షిణాక్షైలాస గోత్రంబునకుం జతుర్యోజనమాత్రంబున
 రాత్రించరదిశాభాగంబున నొక్క మహాక్షైలంబుఁ గని. 117

1. ధాత్రి.

ఉ. చేరంగఁ బోయి యాత్మ సరసీమహలోచనకేలు వట్టి వ
 ఊరుహకుంభభారమున సూక్ష్మవలగ్నము పీడఁబొందఁ బొం
 దారయువృత్తి రమ్మనుచు నాదరణంబునఁ దోడుకొంచు విం
 ధ్యాని తనగ్రభాగమున కల్లన నెక్కి యురాంబుధారలన్.

క. స్నానంబునేసి నిజక

ర్థానుష్ఠానంబు దీర్చి యభిమతపుణ్య

స్థానమునఁ దపము నేయుగఁ

బూని సుఖాసనదృఢత్వమునఁ గూర్చుండెన్.

119

చ. తప మొనరింతుఁగాక హిమధామకిరీటునిఁగూర్చి తన్మహా
 కృపఁ ¹బ్రభవించుఁగాక భవకిల్బిషవిద్విషదభ్రసింధు వీ
 విపుల జనంబులెల్లఁ గడు పేకుకఁబొందఁగ నంచు బల్కె న
 త్తపసి కభీష్టసూచనవిధానుక వాక్యము నభ్రవాణియున్.

శా. శంకాతంకముమాని హానియు సహర్ష స్వాంతుఁడై చంద్ర
 మో,లంకారున్ జగదేకనాయకు మహా²శ్లాఘావరస్థాను మీ
 నాంకధ్వంసకు నీశ్వరగ్ జ్ఞానదయపీఠాసీనుఁ గావించి సా
 యంకాలానలమూర్తియై తనమునేయం బొచ్చె ధైర్యంబు
 నన్.

121

సీ. దూరికృత స్తసభారకంచకవధూ

జనము మానవక రాంచదవ్యజనము

గంధసారాచలగంధహారిరంసు

జన్య ముక్తికృతశ్వాసచయము

విక్షిప్తజలసమావిర్భూతబాష్పభూ

తల మధ్యగాఁగూసదాయకంబు

ప్రాణేశ్వరీపరీరంభణప్రత్యూహ
కారి ఘర్తోవకోద్ధమనకర్త

తే. యంబరాంతర విశ్వంభరాంబుపూర
సంచరిష్ణుపరస్పర స్థలహార
సమభిలాషప్రవర్తిష్ణు చటులతా
మంత నేతెంచె దామబోష్టాగమంబు.

122

ఉ. ఎండె గొలంకులెల్లరు మహీధరముల్ వవవహ్నికీలలన్
మండె ధరాతలం బినుప మంగలముంబలె ¹నుండె గాలి యా
యెండల నేమి నెప్పు బరమేశ్వర యావరణాంబురాశిలే
కుండిన నాడె పాక్కివడ కుండునె వద్దభవాండభాండముల్.

సీ. దేవతాచక్రవర్తిత్వంబు ²నొందిన
నహుషుఁ గోపించె బన్నగము గాఁగ
నూర్ధ్వాండకర్పరం బొరయు వింధ్యాద్రికూ
టంబులు నేలమట్టంబు నేసె
బడబాగ్ని వడికి లోపడని పాథోరా
బోరనఁ గొనియె నాపాశనముగ
ఖలుల వాతాపి నిల్వలుని లోకై కడు
ర్తదులను నహమన్న మనుచుఁ గొనియె

తే. నితనితెరువేలపో నని యినుండు వెఱచి
తన్నుఁజెనకఁడొ యాతప స్తంభనంబు
నేర్చెనో కాని యమ్మని నిష్కళంక
చిత్తుడై నిండువేసవి జేసె దశము.

124

శా. ఆతీవ్రాతపవేళఁ బంచశిఖ మధ్యక్షోణిఁ గూర్చుండి ఖి
ద్యోతనస్యస్తనిరీక్షణుం డగుచుఁ దద్ద్యోతప్రతాపప్రభా
స్థీతుం డై తప మాచరింపఁగ దిశాబ్జంచారకాధీశ్వరుల్
భీతిం బొందిరి స్వాధికారగరిమల్ పేడెత్తునం చాత్మలోన్.

శా. అంతం బూర్వపు వైరముం దలఁచి వింధ్యగ్రావకూటంబు ల
భ్రాంతం బంతయుఁ గప్పెనో జలధి యాత్మారాతిపైఁ బోయి
నిర్జింతుం గా కని యెత్తివచ్చెనొ తనుం జెండాడు భాస్వంతు
మా, యింతుం గా కని నిల్చెనో యిరులు నా నేతెంచె గా
లాభముల్.

126

తే. మొగులుమొగులున మెఱుఁగులు నిగుడఁ దొడఁగె
మెఱుఁగుమెఱుఁగుననులుములు మెండుకొనియె
నులుమ నులుమంగఁ బిడుగులు నుప్పతిల్లె
నింతకంటెను వర్షంబు నెక్కుడయ్యె.

127

సీ. ప్రళయవేళాసముద్భవ పుష్కలావర్త
కాది పయోరవర్షాంబు వనఁగ
నూర్ధ్వాండకర్పరం బులుములచే వ్రక్క
లై కాలు నావరణాంభ మనఁగఁ
జండాంశుకరములు జలరూప మై ధరా
భువనంబు నొక్కటఁ బొదివె ననఁగ
ధరణిపైఁ బాటంగ సురలు దీర్చిన యభ్ర
గంగాప్రవాహంపుఁ గాల్వ లనఁగ

తే. వాయువును మిన్నుఁ దేజంబు వసుమతియును
జీవనాకారముగను వర్షింపఁదొడఁగె

నీరు నేలయా మెటుఁగును నింగి గాడ్పుఁ
దాన యై ముని యోడక తపమునేసె.

128

మ. తెలుపుం దేజము నంత టంతటఁ దాసి తీవ్రప్రభాపుంజ మై
తలచూపున్ ధర మేచినీధరశిఖాసంభంబునన్ గర్జగా
నెలుఁగిచ్చున్ గగనంబు వర్షసఖుఁ డై యేతెంచు గాడ్పున్
దముం, జలదాసార మణంచెనో యని జను ల్బంకింపకుండ
నదిన్.

129

ఉ. ఆశ్రమవాత జంతునివహంబు వడంక నణంకు వేరి యో
మాతతి స్త్రాణవల్లభుల సంతతముం బరిరంభణంబులన్
ప్రీతులఁ జేయ సూర్యుశశిబింబ మటంచుఁ జకోరదంపతుల్
భీతిఁ దొలంగ వచ్చె నతిభీకర శీతము శీతకాలమున్.

130

ఉ. నింసమనంబుతో నిజతనీరధి కుత్తుకబంపినీటిలో
నుండి తదుగ్రశైత్యమున కోర్చి తపం బొనరింప నంత నా
ఖండలముఖ్యులవిధికి గ్రక్కునఁ జెప్పిరి వారిఁ గూడి యా
తండునుఁ బోయి శంకరు సదాశివు సోముని. గాంచె భక్తి
తోన్.

131

శా. క్రోడాకారముఁ దాల్చి పోత్రమున వైకుంఠంబు భూభే
దన, క్రీడాలంపటుఁ డయ్యు నీపదము వీక్షింపంగ లేఁ
డయ్యె నేఁ, జూడం గంటి పఱించె నాకప మటంచున్
మ్రొక్కి కన్నీరు దోడ్తోడన్ తప్పలఁ జిప్పిలంగ బునరు
క్తున్ గాఁగఁ బ్రార్థించుచున్.

132

శా. ఓ దేవోత్తమ! భక్తవత్సల! యగస్త్యం దుగ్రవృత్తిం
దపం, బేదేవాధిపతిత్వముం బడయనో యేకాంతి యై చేయ
నిం, ద్రామలే నా కెఱిగింప విన్నపము సేయన్ వచ్చితిన్
మాకుఁ జింతాదుఃఖంబులు దీట నమ్మునికిఁ జేతఃప్రీతిఁ
గావింపవే. 133

చ. అనవుడు శంకరుండు దరహాసము మోమున నంకురింప న
వ్వనజభవాదిదేవతలవంకఁ గనుంగొని మీకు భీతిఁ బొం
దను బనిలే, దగస్త్యముని దక్షిణరౌప్యదరాధరంబుదా
పున నది లేనిదుఃఖమునఁ బూనె మహాతప మాచరింపఁగన్.

క. ఇది నే నెఱుంగుదు నమ్ముని
మది నుండినయట్లు నాదుమనమున నుండున్
జదలే అనిపెద నీబడి
నది యాతని కొసఁగి మరలు మంబుజగర్భా! 135

ఉ. ఏమిటి కింతమాత్రమున కే నరుగన్ జని నీవు పంయమి
గ్రామణితోడ నే నచుఁగఁగా జనుదెంచితి నంచుఁ బల్కి త
త్కామితవస్తు విష్ణు చిరకాలకృతోగ్రతపస్సమాధిని
ప్రేమితభేద మెల్ల నిమిషార్థములో నుడివోవ గ్రక్కునన్.

వ. అని కృపారసతరంగితాంతరంగుం డై మహాదేవుం డనుపుట
యును. 137

సీ. దేవతాపతి శచీదేవిఁ గూడఁ దలంచె
హవ్య మాహరింప నగ్ని గోరె
జముండు ధర్మాధర్మసరణి విచారించె
సరభోజనాపేక్ష బొరలె నసుర

దేశకాలము లేన్నది విరె నంభోభర్త
కరువలి తనయిచ్చు దిరుగఁ దొడఁగె
ధనపతి సంతతత్యాగ మీఁ దలపెట్టె
నీశానుఁ డిఁకభూతి కేన యనియె

తే. నఖిలలోకై కనాథుని యాజ్ఞవలన
నిరుమానంద విహరణగరిమ మెఱయ
నారియుల్లాసమునకు బావమునఁ బొంగి
యజ్ఞ డగ్గఱునియెమటఁ బ్రశ్నక్షమగును.

138

ఉ. ఏ నజ్జడక్ మునీంద్ర ! పరమేశుఁడు నీకు నప్సితంబు న
న్నీ నియమించి పంచ వరమెయ్యది వేఁడు మటన్న నభ్రగం
గానదిఁ దెచ్చి యిచ్చట నఖండగతిం బ్రవహించఁ జేయవే
దాన మనోరథంబు ఫలితం బగు నాకుఁ బయోజనంభవా.

ఉ. నావుకుఁ దమ్మిచూలి గగనంబుఁ గనుంగొనఁగా సువర్ణశో
భావిభవంబుతో బహుళభంగమహాముఖరత్నసంపదక్
దేవనదీపురంబు సరుదెగినఁ గాంచి నిరించి తద్గణ
శ్రీ వెలయు సువర్ణముఖప్రథ దానికిఁ గల్గఁజేయును.

శా. అంతర్ధానమునేసె సంయమికులాధ్యక్షుండు సంతోషిత
స్వాంతం డయ్యె వహించె నగ్గిరి యగ్గఱువవిఖ్యాతి నా
శాంతంబుల్ పగులంగ మ్రోయుచు నభంబాద్యంతమున్ శీక
రాక్రాంతంబై మెఱయన్ సువర్ణముఖగీగంగ నదిరత్నమున్.

వ. పవనాశనభవనభువనం బొరయుచుం బ్రవహించు నొడంగె;
నప్పుడు హరినఖరముఖవినిర్దళితకుంభికుంభగళితముక్తాఫలం
బులు నిజగర్భశుక్తిముక్తముక్తాఫలంబులుఁ గాలపరి
పక్వసమాగతమరణచమరీమృగ నీలవాలంబులు శైవా

లంబులు వశక్షచామరజాలంబులు డింపీరికాధవళితకల్లో
 లంబులుఁ గుసుమశరపరితాపపరవశవశానిమిత్తమత్తవేదండ
 భండనక్రీడాఖండితదండకాండంబులు బిసకాండంబులుఁ
 బ్రవాహవేగంబునం గూలి తేలు పుష్పితరసాలసాల
 శాఖాకదంబంబును గాదంబాడంబరంబునుం గలిగి కరి
 గిరివజ్రపాతమహానినదంబునం బెకలిపఁప కొండలచప్పు
 శ్లకు నప్పటప్పటికిఁ బెదరి యుప్పురం బెగయు జల
 పక్షుల పక్షవిక్షేపంబులం బరఁగు తుంపరలఁపరంపరల నిలింప
 దంపతులకుఁ రతిలంపటంబున మోములు చెమరింపకుండ నింపు
 నేసి పూర్వదుర్వాసనాసక్తులై ముక్తులు గాక లోకంబుల
 వారు రారో యని ¹చీరుతెఱంగున నభంగభంగపరంపరా
 ఘోషంబున నుద్రేకించి యరుణధరణీభాగయోగంబున శోణ
 భద్రాకారంబును శ్వేతభూతలసమేతస్తోతంబులవలన క్షీర
 తరంగిణీ శృంగారంబును నీలక్షోణితల ప్రవాహాశ్రేణివలనఁ
 గృష్ణవేణీవిలాసంబును నడ్డంబుగ నుండుకొండలఁ దాకి
 తిరిగితిరిగి యరుగుదెంచుటంజేసి పునఃపునఃప్రవాహమోహ
 నంబునుం దనరఁదనయందు నివి మొదలయిన తీర్థంబులు
 గల వని యవనీజనంబులకుఁ దెలుపు మెలపున వెలుంగుచు
 యోగీశ్వరభావ స్వభావంబునుంబోలె యమందబిందుసముద
 యంబును నిరంతరనాదప్రసాదమేదురహృదయంబును సంసార
 వారాకరతరణకారణకళాప్రకాశంబును లంఘితాలంఘ్య
 విషయప్రదేశంబును యథేచ్ఛవ్యాపారజీవనంబును లోకైక
 పాననంబును నై, వాసుదేవలీలావిలాసంబునుంబోలె మత్స్య

కచ్చపాద్యవతారవిహారంబును శంఖచక్రశోభితాకారంబును
 బర్హతోత్పాటన పాటపాటోపంబును వినిర్మూలితపలాశకలా
 పంబును నపారగోరక్షణ హేతుభూతంబును విదళితనరక
 సంజాతజననభేదసన్నిపాతంబును నై, మహాదేవవిభ్రమవిహా
 రంబునుంబోలే నిరవశేషీకృతార్జునశరసమూహంబును మథిత
 మన్తధసముత్సాహంబును గగనతరంగిణీసుగతసముత్తుంగ
 పురభంగురప్రభావంబును నిజాశ్లేషనిమగ్నశివాభాగంబును
 నై భిల్లవల్లభులవల్లియలపై వెల్లివాడిచినం దల్లడపడివెడలు
 నెడ నిటుపేదనపుములకు నెడరు వొడము నను వడుపునఁ
 బుడమి ననుగిడ నోడు పడంతులవెలు పుడుపు నెంబున నుప
 నాథు లేత్తుకొని గుత్తంపుండుగుబ్బలయొత్తునఁ జిత్తంబులు
 చిత్తజాయత్తంబు లై తత్తటపడఁ గొండనెత్తంబుల కెక్కిన
 మక్కువలం గలసి మెలసి వినోదించుటకు నిదానం బగుచు
 రాజహంస రథాంగ సంకులంబునకుఁ బ్రతిఘటించు నుభయ
 తటాటవికరిఘటబృంహితంబు లసహ్యంబు లగుటయు గహ్వ
 రంబులనుండి మ్రోయు సింహనాదంబులం బ్రోదినేయు తరంగ
 తురంగగళగళారావంబు నొండొండ రోదనీకుహరంబులు
 నిండం జండతరంబులైన దురితంబులపై దండువెడలు చందం
 బునఁ గనుపట్టుచు వేంకటాచలాలంకారం బై పరశురామే
 శ్వర క్రీడారంగంబునకు రంగవల్లక యై కాళహస్తిపురలక్ష్మీ
 బాలికామణికి మణిమాలిక యై యొంకారపుటభేదనభాగ్య
 దేవలాలలమం బై పరస్పరవీచీకరోత్తిష్టశీకరమౌక్తికాక్షత
 జాలంబుల వారాకరవసుం బరిణయం బయ్యె. ఘట

సూతియుఁ దత్తటినీతటంబుల శివలింగప్రతిష్ఠలు నేయుచు
దక్షిణకైలాసంబుఁ జేరం జనుదెంచి. 142

శా. లోపాముద్రయుఁ దాను హేమముఖరీ లోలోర్మిఁడోలాం
తర, వ్యాపారంబులఁ దేలి భూతియును రుద్రాక్షంబులుం
బూని విద్యాపుంరూపములో యనంగ నతిశాంతాకారులై
దివ్యలింగోపాంతంబున నిల్చి తాపసజనం బోహో యనన్
భక్తితోన్. 143

క. పంచేంద్రియపథముల వ
ర్తించుమనోధ్యగుని శివుని తెఱపునఁ బో బో
ధించిరి వంచించిరి పా
పంచికసౌఖ్యములఁ బరమ పరవశు లగుచున్. 144

తే. ఎట్టకేలకుఁ జూపు బహిర్గతంబు
గాఁగ నిట్లని వినుతించె గలశభవుఁడు
దేహ ముప్పుంగ వాక్యప్రవాహసరణి
దివ్యమును లెల్ల ¹నిది యుపదేశ మనఁగ. 145

దండకము. శ్రీమన్నహదేవ! దేవాదిదేవా! నిమగ్నీకృతా
జాండభాండప్రకాశా! మహేశా! మహాయోగిపుంయోగ
నిద్రాసమున్నదితానందరూపా! భవార్ణోనిధానాంతరా
పన్నరత్నాంతరీపా! జగద్దీప! నిర్లేప! బ్రహ్మాండపిండాండ
బాహ్యంతరాళంబులం బూర్ణమై సూక్ష్మసూక్ష్మార్థమై స్వార్థ
మైయున్న నిన్నున్ మహామాయచే జీవుని జేసి మహ్యది
తత్త్వాత్మకంబైన దేహంబు గేహంబుగా నిల్చి త్రైగుణ్యమున్

గణ్యము బుద్ధ్యహంకారచిత్తంబుల జ్ఞానకర్తేంద్రియం
బుల్ షడంతర్విరోధుల్ ఘనక్షేపముల్ పాశముల్ కోశ
ముల్ జన్మనాశాద్యవస్థల్ వృథా నీకుఁ గల్పించి సత్కర్మ
దుష్కర్మబంధంబులం జిక్కి తా మైహికాముష్మికానంద
దుఃఖంబులం బొంది నిన్నాత్మ భావించుచో నిన్నియున్ లేమి
యూహించుగా లేక లోకుల్ దమోంధీకృతాలోకులై
పోవఁ బ్రోవం గృహమూర్తివై కాపదిగ్భాగకైలాస
శైలంబున్ దివ్యలింగాకృతి భూమిఁ బ్రత్యక్షమై వేద
వేదాంత విద్యాదితిర్కోక్తులం గంతశోషంబుగా వాదముల్
సేయుచున్ బుద్ధివైదగ్ధి నే నర్థనం బిచ్ఛకున్ వచ్చు దానిం
బ్రతిష్ఠించుచున్ మంత్రశాస్త్రార్థ చింతాపరిశ్రాంతిమైఁ
గొంతకాలంబు నానావిధారాదనల్ సేయుచున్ సిద్ధ నీరేజ
కూర్తాసనాభ్యాస నాడేసదాశోధనాయాసముం బొంది
యాధారజాలంధరోడ్డిన బంధంబులం బట్టుచుం గుండలీశక్తి
వక్త్రం బవక్త్రంబుగాఁ జేసి షట్చక్రైకవిధిఁ జేతస్సమేతం
బుగా వాయువున్ గ్రోలుచుం, దన్తనంగందవాహంబులన్
బ్రహ్మరంధ్రోపరివ్యాపకం బైన సంస్థనూతాశదేశాంత
రోద్య త్వరబ్రహ్మచంద్రోదయజ్యోతిస్సర్వ దాదాత్మ్యముం
బొందఁగాఁ జేయుచుం బుత్రపుత్రీకళత్రంబులన్ శత్రు
మిత్రంబులన్ శీతవాతాతపాది వ్యవస్థాదిభేదంబు భేదంబు
మోదంబు కృత్యం బకృత్యంబు హేయం బహేయంబునున్
లేక లోకంబు లెల్లం బరబ్రహ్మరూపంబుగాఁ జూచుచున్
స్వేచ్ఛఁ గ్రీడించువారల్ దుడిం బొందస లాభంబు నీవై
హరిబ్రహ్మకీటాంతజంతువ్రజంబుల్ వివోదంబుగా నిన్ను

దర్శించినన్ ముక్తులం జేయుచున్ సత్యమై నిత్యమై
జ్ఞానమై జ్ఞేయమై జ్ఞాతవై యున్న నిన్నుం బ్రశంసింప
నే నెంతవాడన్ మదీయాపరాధంబు లేనట్టునన్ బట్టకే
పూర్ణకారుణ్యవృష్టిం న్ననుం జూడవే భక్తవత్సానుగచ్ఛ
న్మరున్నెచికి! భక్తవీలావనీకల్పకా! భక్తసంతానచింతా
మణి! భక్తసంతోషవారాళి చంద్రోదయా! భక్తకోటివిప
ద్ధోత్రవజ్రాయుధా! భక్తసందోహసంతోషా! భక్తసంకల్ప
సంసిద్ధిరూపా! నమస్తే నమస్తే నమః.

146

మ. అని కీర్తించి తపస్వికేసరి యఖండానందదుగ్ధాన్తవం
బునఁ గ్రీడించుచు ఫాలభాగమున మోహింపుంగేలు గీలించి
యం,గనయుం దాను బ్రదక్షింబులు నమస్కారంబులుం
బెక్కు లీ,శునకుం జెసి సువర్ణపర్వతధనుశ్శుద్ధాంతకాంతా
మణిన్.

147

క. జ్ఞానప్రసూనకక్షకన్
మానస మత్యంతభక్తిగుగ్నంబుగఁ గ
న్దోనల బాహ్మీదకములు
సోనలుగాఁ గురియఁ గుంభజుడు దర్శించెన్.

148

క. ఆపిమ్మట నక్కడఁ గల
తాపసబృందంబుతోడ దంపతు లాశై
లోపాంతహేమముఖరీ
ద్వీపవతీతటశీలాప్రదేశమునందున్.

149

క. కూర్చుండి మునుల కభవుని
గూర్చి తపం బాచరింపఁ గోరిక లవుడీ

డేర్చిన విధంబు పీనులఁ

జేర్చి వినఁగ వినయగరిమఁ జెప్పఁగ వాచున్.

150

సీ. నీ వీశుమహిమంబు నిశ్చయింపఁగ నిశ్చ
యించు నీమహిమ మీ హేమవర్ణ
నీవు శంకరపాద నీరేజములఁ గొల్వఁ
గొలుచు నీపదము లీ కులవధూతి

నీవు సర్వేశ్వరునిత్యంబు భావింప
భావించు నిన్ను నీపరమసాధ్వి
నీవు శివైక్యంబు నిర్వహింపఁగ నిర్వ
హించు సీయైక్య మీయిందువదన

తే. శైవచూడామణిని నీవు నీశెలించి
ప్రథమగణసీయ యగుఁ బతివ్రతలలోనఁ
గాన మీకు ¹నసాధ్యము ల్లలపె జగతి
మావశంబయ్య మీయనుభావ మెన్న?

151

క. నీతనము కల్పధరణీ
జాతము తత్ఫలము నీదు సాధ్వీవిలస
త్పాతివ్రత్యము లోక
వ్రాతమునకు మిమ్ము బొగడ వశమే మాకున్ ?

152

క. శితికంఠుఁ డద్రీకన్యా
పతియై సుఖ యయ్యె భువనభవనంబునఁ ద
త్ప్రీతిగా లోపాముద్రా
పతివై సుఖవైతి వీవు పరమమునీంద్రా.

153

- క. మీ కిరువురకే దొరయుం
గాక భవత్పద్యశు లెన్నఁ గలరే నానా
లోకంబుల ? మీచుహిమము
మీకే తెలియు న్వశంబె మిమ్ముం బొగడన్? 154
- చ. అన విని కుంభజండు వినయంబున నిట్లను మీ రనుగ్రహిం
చినఁ దృణమైన మేరువగుఁ జిత్తము వేటొకరీతి నున్న న
య్యనిమిషశైలమైనఁ దృణ మౌ నటుగాన ఫలించె నాతపం
బనఘచరిత్రులార ! నను నాదరణంబున మీరు గన్గొనన్.
- క. అది యట్లుండఁగ¹నిం డీ
నది యిక్కడ నుత్తరంబునకు నభిముఖమై
నదియును శివునకుఁ గృహమై
నదియుం దలపోయ నిదియ యవిము క్తంబున్. 156
- క. కీటం బయినను నీనది
నీటం ²దోఁగుటయుఁ గాలనియతి మృతంబై
యాటవికాధిపు పుక్కిటి
నీటం ³దోఁగును బురాణ నిశ్చయ మెందున్. 157
- ఉ. ఏమని చెప్ప నిచ్చటియహీనమహాత్మ్యము దోమ చచ్చినన్
సామజపూజఁ గాంచు మఱిసామజ మిల్లిన సామజారియై
నేమముఁబొందుఁ గాముకుండు చెల్వకుఁగా మరుచేతఁ
జచ్చినన్, గామునిఁ జంపుఁ దా మగుడఁ గామినితో నొడఁ
గూడి ⁴యుండియున్. 158

క. ఇటువంటిచోట నెప్పుడు

నుటజంబుల నధివసించియుండెడు మీ యు

త్కటభాగ్యం బేమని చె

ప్పట దేవుం డెటుంగు మానిపుంగవులారా!

159

తే. పోయి వచ్చెద దక్షిణపుణ్యతీర్థ

రాజములు చూడ న న్నచుగ్రహము నేసి

యనువుఁ డనుటయు వారలు ననుఁగ దపసి

యిందువదనయుఁ దాను నిజేచ్ఛ జనియె.

160

మ. అనఁగా వీరస్మసింహ యాదవుఁడు మాయాజంగమాకారభ

ర్లునకుం గ్రమ్మట మ్రొక్కి భక్తనిధి! నాకుం జెప్పవే విశ్వనా

థునియా రాధన నేసి యగ్గిరిని జంతుశ్రేణిలో మున్నుగో

రినయర్థంబులు గాంచి రెవ్వరన గౌరీచాతురుడ౯ రాజుతోన్.

శా. పాశక్లేశగుణేషణేంద్రియ తను ప్రత్యర్థితాపోర్తి కా

ళోశాదివ్యతిరిక్తమూర్తి! త్రిజగ త్కూలంకషాకార! మా

యాశృంగారవతీఽలాసవిభవ వ్యావిధ్ముగ్ధాంత వే

ళాశర్తావహ! తారకాక్షరమహాలాపాపదేశప్రదా. 162

క. శాంతాకార యిదంతా

హంతాచింతావిదూర యపవర్గరమా

కాంతాకాంత దిగంతా

భ్రాంతాభ్రాంతాంతలాండవాభినయకరా.

163

పంచచామరము. అపారతా గభీరతామృతాది హేతుభూతతా
తపస్విసంగృహీతతా విధాతృముఖ్యదేవతా
ధిప ప్రమథ్యమానతా నదీమహానుజీవన
ప్రపాతజాతమగ్నతాభిరామచిత్పయోనిధీ.

గద్యము. ఇది శ్రీమత్కాళహస్తిశ్వర చరణకమల సేవా
పరాయణ సింగమరమానారాయణ జక్కయ నారాయణ
తనూభవ భవపరాజ్ఞు ధూర్జటి ప్రణీతం బైన
శ్రీకాళహస్తిమాహాత్మ్యంబునందుఁ
బ్రథమాశ్వాసము.

శ్రీ ర స్తు
శ్రీకాళహస్తి మాహాత్మ్యము

ద్వీ తీ యా శ్వా స ము

ఖండాచలమారుత

లేఖాస్పర్శాదివిషయలీడాకృద్వి

ద్యాఖని మునిజనకల్పక

శాఖీ శ్రీకాళహస్తి సదన మహేశా !

1

ఆ. అవధరింపుఁ డిట్లు భవదీయకథ విన్న
వింతు భక్తజనుల వీను లలర
మీరు యాదవునకుఁ గారుణ్యరసపూరి
తేక్షణముల నానతిచ్చినట్టు.

2

— బ్రహ్మకు సరస్వతివలనఁ గుమారు లుద్భవిల్లుట —

వ. తదనంతరంబ యొక్కనాఁడు.

3

సీ. అఖిలవిద్యారహస్యములశంకలు దీర్ప
సరస నుండెడు మునీశ్వరులు వొగడ
స్వస్తికహస్తు లై సముఖంబున బరా
బరిగాఁగ సర్వసుపహ్వు లుండఁ

గరతలయుగళి వక్త్రములు ¹గప్పుక విన్న
 పంబులకొఱకు దిక్పతులు సేరఁ
 బూర్వదేవతలు కింకుర్వాణులై తన
 కనుసన్న వలసిన పనులుసేయ

తే. గరుడగంధర్వభుజగకిన్నరపిశాచ
 భటులు చావడి ముంగటి బట్టబయలఁ
 జటులతరవృత్తి గోటులసంఖ్య లెసఁగ
 నబ్జగర్భుండు గొలుపున్న యవసరమున.

4

మ. నవలానణ్య రసాలయంబు గుణవత్సప్థాన మాస్యక్షపా
 ధవబింబోదయ మున్నతస్తనగిరింద్రవృక్షి వాచాసుధా
 భవదేశంబు వళితరంగము తనూభద్రప్రభాఫేనదీ
 ప్తివిలాసం బగుతత్కళత్రము సుధాభింబోలి సద్భక్తితోన్.

మ. చెలికత్తె ల్లయిదండఁ బట్టగ సురస్త్రీ లెందతైన నైలం
 కుల సేవింపఁగ వజ్రనిర్మితతులకొడివ్వయంబున్ ఝళం
 ఝళనాదంబుల సీన మానికపుఁగెంజాయ్ ట్టువాళించు పా
 వలు పాదంబుల మెట్టి ప్రాణవిభుఁ గొల్వం గొల్వమోసాల
 కున్.

6

సీ. బ్రహ్మకు బట్టంపు రాశివాసం బయ్యు
 రాజసక్రీడాభిరతులఁ బోక
 జగదేకసాందర్యసౌభాగ్య యయ్యును
 నణుమాత్రముచు గర్వగుణము లేక

సంపూర్ణయావన సంపద గలిగియు
మదవికారస్ఫూర్తి పాదలసీక
వ్యాహరసింహాసనారూఢ యయును
బహువిధవ్యాహృతిఁ ద్రోఢగాక
తే. మగనిముందఱఁ దన మహామహిమల్లెఱ
గానఁబడకుండ నడఁకువ గలిగి కించి
దవనతాననయై పాలుపారఁ గన్ను
గండుమీలకు నిలుకడఁ గఱపి కదియ.

7

క. ఏతెంచునపుడు పాదుక
1లాతలికఁజ్యోంతరమున నటు విడిచి కరా
నీతవిఁపంచీమదశుక
పోతస్ఫటికాక్షసూత్రపుస్తక యగుచున్.

8

క. పరిజనుల ననిపి నాథుని
పరిసరమున కేగి యతనిఁపున నుణిపిం
జరిత ధగద్ధగితం బగు
సరిగద్దియ నుండునట్టి సమయమునందున్.

9

సీ. మోముపున్నమచందమాను వెన్నెలఁ గాయ
డెందఁపుఁ గెందఁమ్మి డిందుపడెనొ
వాలుఁజూ పనియెడు వేలుపుటేని కై
దువచాయగుట్టుగ ట్టనియఁబడెనొ
కొప్పనుచీకటి గుంపు గప్పకొనంగఁ
దలఁపుఁదెర్వరిత్రోవఁ దప్పి పడెనొ

రాయంచనడపుల రాయడి దాల్చితా
మరతూడు దుమురుగా మరలబడెనొ

తే. నలువ తనుఁ గొల్వవచ్చిన పలుకుఁజెలువ
చెలువ మరయుచు వలరాజు చిలుకుములికిఁ
దలఁకి మిన్నక యొకకొంత తడవు నిలిచె
మునులు దమతమమొగములు గనుఁగొనంగ. 10

తే. అదియుఁ దాఁగాంచి సభ్యు లాహ్లాదమందఁ
దగవుఁ దలపోసి చిత్తంబు విగియఁబట్టి
స్వస్వరూప వికారైక సౌఖ్యదృష్టి
మటుఁగు వెట్టుచు నొకకొన్ని మాటలాడి. 11

తే. సరస స్థలాపములఁ బ్రౌఢుఁ డాలఁబోయె
ననుచు వేల్పుల మునుల నెయ్యమున ననిపి
తాను వాణియు లోని సౌధంబుమీఁది
కరిగి యచ్చట నిట్లని యానతిచ్చె. 12

శా. వాచాగోచర మప్రతర్క్యము వినిర్ద్వంద్వం బసాధారణం
బాచోద్వంద్వం బతిలోక మప్రతిమపర్యాయంబు వర్ణింపఁగా
నీచెల్వం బిది నిక్క మట్లయినఁ గానీ నాకు నీవంక వాం
ఛాచాపల్యము దీఱినేరదు మనోజక్రీడలం గోమలి. 13

క. నాకోరిక లీడేరఁగఁ
గైకొనవలె నీవు ప్రమదగౌరవకృతభా
షాకృతులు నూటి నలువలెఁ
గైకొంటివయేని చెప్పఁగల దే మనినన్. 14

క. తనపాతివ్రత్యమునకు

ననుకూలముగాఁగ మగనియాజ్ఞకు లోనై

కనుపట్టె వాణి శతవా

గ్వనజానన లగుచు నలువవడిఁ దేరంగన్.

15

ఉ. అందున కెంతయుం బ్రమదమందుచుఁ బుష్పితవల్లులందు నిం

దిందిరశాబకంబు పువుఁదేనియఁ గ్రోలెడు రీతి నూర్పురన్

బొంది సుధాధరగ్రహణభూరి సుఖంబుల నొందుచున్ శతా

నందుఁ డనంగ నొప్పెసఁగె నాడు మొద ల్కథల నివిధా

తయున్.

16

శా. ఆరామంబులఁ గేల్చితై లముల సౌభాగ్యంబులన్ స్వర్ణదీ

ప్తిరోపాంత నికుంజ పుంజములలో దేశంబుఁ గాలంబు నా

చారంబు నివరింఁగా మఱచి హృజ్జాతాంధకారాంధుడై

నీరేజాసముఁ డిచ్చ నుండె శతవాణీభోగ నిర్మగ్నతన్.

17

సీ. మ్రొక్కిన నొకలేమ నొ మెట్టఁగాఁ జేయుఁ

దిట్టుఁ గూరిమి నొక్క తేఁగఁబోఁడి

తలవట్టుకొను నొక్క తరుణీలలామంబు

హుమ్మని యదలించు నొక్కయింతి

పట్టకు మని యూనవెట్టు నొక్క వధూఃరి

యేడుచు నొక్క పూర్ణేందువదన

ముసుంగు వెట్టుచు నొక్క ముద్దె చు నవలించు

శిగ్గు లే నను నీకుఁ జేయవ యొకతై

తే. మఱియుఁ గోపించి వలచిన మాడ్కి ముంపు

వారజాములఁ దగివట్లు గారవించి

రతిసుఖంబులఁ జొక్కు నోరంతప్రాద్దు
నజుఁడు మన్నథ రాజ్యసింహాసనమున.

18

క. తరుణీశతకము బింబా

ధరమాధుర్యంబు లానుతటిఁ దమలోనఁ
బరమేష్ఠి నాల్గి¹మోములు
వరుసలు వెట్టుకొనుఁ జెప్పు వశమే కూర్చిన్.

19

సీ. ఆధరపల్లవ మాన నంగంబు మఱచు దం
తక్షతంబునఁ గొంత తలంపు గలుగుఁ
బరిరంభణంబునఁ బరవశుడగు నఖం
బులు నాటఁ జెనకినఁ చెలివి నొందు
బహుబంధరతికి² లోఁబడిచొక్కు గళరవ
శ్రవణంబుచేత కిహెచ్చరిక నొందు
సురతాంత సుఖమున సోలు దాంబూలంబు
నేయింప నించుక నేదదేలు

తే. జలకమాడును దివ్యవస్త్రములు గట్టు
దివ్యగంధంబు లలఁడును దివ్యపుష్ప
మాలికలు దాల్చు నమృతంబుగ్రోలు మగుడ
బాలికాసంగసౌఖ్యాభి నోలలాడు.

20

ఉ. తోరపుగోరిక ల్నుగవుతోడిమొగంబును జిక్కువడ్డ శృం
గారపుగోష్ఠ క్రొంజెమటగాతెడు గండము సందడించు ని
ట్టూరుపు గాడ్పు వేడుకలనుబెట్టు దేహము సోలుచూపు నొ
ప్పారుట గాని నల్వ కొకయప్పుడు నూటట లేదు, కూటమిన్.

క. ఈమాడ్కి నిదియ పనిగాఁ

గామాంధుం డగుచు నున్న కార్యము లెల్లఁ

బో మొత్తి పుణ్యపాపము

లేమియుఁ దలచక సుఖించునెడ వారలకున్.

22

శా. త్రూవు ల్బూర్తులు దోషకారులు జగద్ద్రోహుల్ హాభీషణా

కారు ల్లర్థవిరోధు లన్యరమణీకామాంధకారాంధు లా

చారభ్రష్టులు లోకకంటకులు శస్త్రవ్యగ్రబాహు ల్కృపా

దూరుల్బుద్ధిశూన్య రక్కసులుదోష్టోః బుట్టుచుం దండితోన్.

—ॐ బ్రహ్మకొడుకుల దుష్టచేష్టలు ॐ—

సీ. చెఱపట్టి తెత్తుమో శ్రీమహాలక్ష్మిని

బిండి గావించుమో వెండికొండ

మ్రొంగునుమో పట్టి మిహిరమండలమును

ద్రావుదుమో సముద్రంబు లెల్లఁ

• బన్నగకులసార్వభౌము నాడింతుమో

పెకలింతుమో థాత్రిఁ బెకలిడడఁగఁ

దన్నుదుమో మృత్యుదంష్ట్రలు విటుగంగ

సరగునఁ జెఱుతుమో జమునిలజ్జ

తే. నేడుకొండలుఁ బెటికి వేటాడి కడిమి

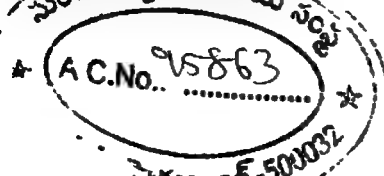
గగనమండల మొరయంగ నెగురవై చి

బంతులాడి చరింతుమో పనుపునుమ్ముఁ

దండి ! వలసిన పనికన్నఁ దమ్మిచూలి.

24

మందరయ్యాశ్రమము శార్దూలగ నున్నది.

వ. నెమ్మనంబున నుమ్మలించి కమ్మవిల్తుని యలరమ్ములం జిమ్మచీకట్లు
గ్రమ్ముటంజేసి దుర్మదులుఁ గ్రూరకర్తులగు కొడుకులంగంటినే
యని కటకటంబడి భవనంబులకు వెక్కసులగు రక్కసుల
దిక్కుఁ గనుంగొని గగనకర్పర పరివేధి తుంగ శృంగ
శృంగాటకంబును నుదీచ్యవాచీ ప్రాచీ ప్రతీచీ సమీచీన
పరిభిభూత గంగా గౌతమీ సముద్రముద్రిత దుర్గంబును
నిరర్గళ నానామృగ సంకులమధ్యంబును నగు వింధ్యంబునకుం
బొం డని నియమించిన. 25

ఉ. మించినవేడ్క రక్కసులు మీసలు దీటుచు దిక్కుడంగ
ముల్, ¹చించుక పాఱ నార్చుచు మషీమలినాంగ వినీలిమ
చ్చలా, వంచిత భాను లై కయిదువల్జలిపించుచు లోకమెల్ల
భ,క్షించెద మంచు వింధ్యగిరిఁ జేరఁగ వచ్చిరి దండ్రీ
పంపునన్. 26

ఉ. అందొక దుర్గమస్థలమునందు నివాసము నేసి జంతురా
శిం దెగటార్చి మ్రింగుచు ఋషిప్రమదావళిఁ బట్టుకొంచు
సం,క్రందనముఖ్య దేవనగరంబులఁ గాల్చుచు నాత్మబోధ ని
ష్ఠం దపమాచరించుమునిసంహతి డెందము గండఁజేయుచున్.

మ. పురుషుం డన్న వధించి కాంత యనిన నోభిగించి యర్థంబులకా
సరగం జేకొని మత్తచిత్తు లగుచు సర్వంబు నేకంబు నే
సిరి వర్ణాశ్రమధర్మము ల్బుధుల గాసింబెట్టి చార్వాకమా
ర్గకతుల్యోలె శరీరసౌఖ్యసరతం బ్రత్యక్షసిద్ధాంతం లై. 28

మ. కులశీలంబులు ¹జాతిభీతులు ననుక్రొశత్రపాహేయశం
కలు దూరంబులు నేసి యిచ్చుల సమగ్రస్ఫూర్తి వర్తించువా
రల యై పోయిరి కాని రక్కసు ²లసారక్రూరసంసారమో
హలతాబద్ధులు గాక యున్న నవవర్గానందముం జెందరే. 29

శా. భాండాగారము లెల్ల నన్యధనము ల్బండిగృహస్థాపితా
చండాలావధిశాంత లాత్తకులయోపాకర్తముల్ సత్కి
యల్, చండక్రీడలు సర్వజంతువులు భోజ్యక్రేణి కాదంబరీ
భాండవ్రాతము పేయమై దనరఁ బాపస్వాంతులై త్రిమృగన్.

శా. ఆబాధల్పడలేక భూరమణి శోకాక్రాంతయై మూర్ఛవీ
ధీబద్ధాపణపాణిపద్మములతో దేవా! జగంబెల్ల ర
క్షాబుద్ధి వివరింపు నీసుతులచే ³గాలంజుమీ యంచు భా
షాబద్ధుం డగు బ్రహ్మదేవుఁగని విజ్ఞాపించె ఘోషించుచున్.

క. ఆయా ర్తనాదమునకుం
దోయజగర్భుండు కరుణతో భూదేవి
దాయంగఁ బిలిచి యోడకు
మీ యీనిమిషమున నీకు మెచ్చొనరింతున్. 32

— ౨౭ బ్రహ్మకు నుగ్రు డను కొడుకు కలుగుట —

క. అని కొడుకులపైఁ బుట్టిన
కినుక సహింపంగ లేక కెరలినఁ గోపం
బున నుగ్రుం డనుతనయుఁడు
జనియించె సమస్తభూతజాలము బెగడన్. 33

చ. అతనికి నుగ్రసింహరథమస్త్రచయంబును వజ్రకంచుకా
న్వితముగ నిచ్చి నాసుతులు నీసహజన్తు లటంచుఁ జూడ కు
ద్ధతగతి నందఱుం దునిమి దైవతకోటులు నింగిఁ బొంగ భూ
సతికిఁ బ్రయం బొనర్పు మని సారసగర్భుఁడు పంప నాతఁడున్.

— బ్రహ్మపంపున నుగ్రుఁడు తన యన్నలగు రక్కసులఁ జంపుట —

ఉ. కోవన నార్చినం దెసలఁ గుంజరము ల్పైవరెం ధనుర్గుణా
రావమునం గలంగె జలరాశి వడంకె రథాంగతీవ్రసం
రావమునం గులఱితిథరంబులు రథ్యమృగేంద్ర సాంద్ర హే
మావలి వ్రక్కలయ్యె హరిదంతము లేమని చెప్ప నత్తఱిన్.

తే. తన్ను ధరణికిఁ బొమ్మన్నధాత నోటి
మాట నోరనె యుండ భూమండలంబుఁ
జేరఁ జనుచెంచె సింగంపుఁదేరిజోడు
వింధ్యగిరి నున్న రాక్షస వితతిమీఁద.

36

శా. ఆఘోరాసురు లంతయుం దెలిసి గంధానేకపానేకవా
హాఘ స్యందన బృందముల్లోలునఁ జిత్తాయ త్తమే కార్డుకా
మోఘాస్త్రంబులు దాల్చి హేమరథముల్లోదంబుతో నెక్కిగం
గోఘం బెత్తిన ధూళిచే నడుసుగా నత్యంత గర్వాంధులై.

క. బలములు దీర్చిరి నడిచిరి
బలవంతుం డైన యుగ్రుపై నేచి బలా
బలచింత లేక రాక్షస

బలములు రఘురాముమీఁదఁ బైకొనురీతిన్.

38

క. ముందటఁ గాలుబలంబు పి

ఱుండం దురగంబు లాపిఱుండం గరులున్

స్యందనము లందుపిలుచు

గ్రందుకొనఁగ నిలిపి నడుపఁగా వెఱఁగయ్యెన్. 39

మ. గరళం బుద్ధతి నారగింపఁ జనునుగ్రవ్యగ్రవిస్ఫూర్తి సా
గర మాపోశన మెత్తుకుంభజుని రేఖన్ ధ్వాంతసంతానసు
స్థితం దీర్ఘు దినేంద్రు చందమున నాసేనం గనుంగొంచు భి
కర వేగంబునఁ దాఁకె నుగ్రుఁ డపు డుగ్రుఁబైన రూపంబునన్.

క. చదిపెం గాలుబలంబులఁ

గదిమేఁ గుఱ్ఱంపు పాఁజు గగ్గులకాఁడై

చెవరంగ గంధగజముల

మదమడఁచెం జండనీరమండలిఁ దాఁకెన్. 41

క. విడువక పట్టిన మునుమున్

గడదేటిచి బలము రెండుగా నొనరించెన్

వడి నారెంటికి నడుమన

వెడలెన్ మఱిసోమసూర్యవీధులు గాఁగన్. 42

క. చెవరిననేనల నన్నిఁకి

గుదురుకొనం దోలి చుట్టుకొని వడి నేసెన్

మదకరుల హుల భటులను

గదనంబున మడిసి చాఁకట్టుగఁ గూలన్. 43

శా. ఆయోధాగ్రణిచేత నిట్లు తమనై న్యంబు ల్పటాపంచలై, పా
యల్వాటియు నేటుపోటుల భయభ్రాంతంబు లయ్యున్ సమి
ద్భూయుక్తాంగములయ్యుఁ డమ్మ శరణంబు లేవ్వడియుం

దూలఁగా, సాయంసూర్యసమానవక్త్రములతో సక్రోద్దులై
రక్కసుల్. 44

క. విటిగిపఱచు నై న్యంబుల
వెఱవెల్లను దీర్చి చటుల విక్రమగరిమల్
మెఱయంగ నుగ్రు దాకిరి
యుఱవడి నాప్పలును బొబ్బ లుఱుములఁ దెగడన్. 45

క. ఆ తుములమునకుఁ దెమలక
భూతలము దలంక నలువపుత్రుం చెదులై
యాతెఱఁగున నసురులు ని
ర్ఘాతసదృశశరవరంపరలు వడిఁ గురియన్. 46

క. ఏసిన శరములు దుమురుగఁ
జేసి యరణ్యంబు దావశిఖి వొడిసినయ
ట్లాసురనై న్యము వీరా
గ్రేసరుఁ డుగ్రుండు విశిఖిలఁ బొదిపెన్. 47

క. తా నేసిన శరములు దా
వానలమునఁ బడ్డమిడుతలట్లు శరనిధిన్
సోనలుగా వర్షించిన
వానలక్రియ హరిమూఁద వమ్మై పోవన్. 48

శా. క్రోధాగ్ని ప్రభరీతి శోణుచి దృక్కోణంబులం జిందఁగా
వేధోండంబు గలంగ నార్చి శరము లేవేగ కోదండవి
ద్యాధౌరేయత మీఱి నేనె మనుజూహారోఘదేహాస్రధా
రాదౌతక్షితిధూళిపాళిగ మృగేంద్రస్యందనుం డుద్ధతిన్. 49

క. కోణపవరు లవ్వీరుని

బాణసరంపరల నొప్పి బడరైరి కుల

క్షోణీధరములు కుంభ

ద్రోణాసారములఁ గలఁగి తొలఁగని భంగిన్.

50

ప. మఱియును.

51

శా.దిక్కుల్లక్రిక్కవలంగఁ జక్రగుణసంక్షిప్తధ్వను వ్రీఱఁగా

రెక్కలవచ్చిన, కాలసర్పములపేర్కిం గంకపత్రంబులన్

జొక్కంబైన నిశాః బాణముల నాజో దేసె బేతాళముల్

గుక్కిల్లింగఁగఁ గ్రొత్తనెత్తుకుల వాగు ల్పాఱఁ
గవ్యాదులన్.

52

ఉ. ఏసిన సీసువుట్టి యసురేశ్వరు లన్నియు నుగ్గునేసి య

బ్రాసనుపుత్రుఁ జూచి భువనావళి నెన్నఁడు నిన్నుఁ గాన మ

న్నా ! సమరంబు నేయుటకు నై నియమించినవార లెవ్వరో

దోసముగాదు రాఁ దొలఁగఁ ద్రోయుచుఁ బోఁ జన దంచు
నుక్కునన్.

53

శా.అవ్వీరాగ్రణి బాణసాళముల మాంసాహారవీరు ల్పయిం

బువుల్చల్లిన యట్లుగాఁ దలఁచి యూర్పుల్ నింగిముట్టంగ

నీ, శ్రావ్విట్లే యడఁగింతు మంచు వడి నుగ్రుందాఁకి రున్న

త్తులై, గువ్వ డ్దేగ నెదిర్చి పేర్చినగతిం గోలాహలం
బొప్పఁగన్.

54

క. ఒక్కమొగి నసుమ లందఱుఁ

చెక్కుతెఱంగుల నిశాతభీకరశరముల్

గిక్కిటియ నేయ నెత్తుట

నక్కంతీరవరథాంగమంతయుఁ దోఁగెన్.

55

ఉ. అప్పుడు నేల పెల్లగిల వార్చి మహాగ్ర నిరీక్షణంబులన్
నిప్పులు రాలఁ గోషమున నిష్ఠురశాతశీలీముఖావళిన్
ముప్పదివేల రక్కసుల ముంచె విరించితనూజఁ డీశ్వరుం
డప్పురదైత్యవీరనివహమ్ముశరమ్ములఁ గ్రుమ్ముకై వడిన్. 56

ఉ. కప్పిన యంపవానలకుఁ గంపమునొందక మానవాశనుల్
ముప్పిరిగొన్న రోషమున మోమునఁ గంతమునన్ - భుజ
మ్ములన్, జిప్పిలి వేడి నెత్తురులు జేగుటుటేటులు కొండ
నుండి జా, తొప్పునఁ గాఱ వీరరస మొల్కెడు చందము
దోడు నుగ్రుండై. 57

శా. చెక్కలేసె రథంబు లశ్వములఁ గూల్చెన్ ఖండఖండంబులై
తెక్కెంబు ల్వడనేసె రత్నమయకోటిరంబులుం దూణముల్
వ్రక్కల్లా నొనరించె ధూళిఁ గలపె న్వర్కంబులన్ సూతు
లన్, జక్కాడెం దునుమాడె విండ్ల నసురుల్ సంతోభముం
బొందఁగన్. 58

క. అరచములు విడిచి రక్కసు

లరిగలుఁ బట్టెములుఁ గొనుచు నాకసమునకున్

బొరిఁబొరి నెగయుచుఁ గల్పిం

చిరి కాటుక ప్రోవువంటి చీకటి నంతన్.

59

శా. ఆమాయాతిమిరంబులోల నదృశ్యాకారులై పోరు ర
క్షోమాతంగముల న్నృగేంద్రరథుఁ డుగ్రుం బోలి శాతాం
ధకా, రామిత్రాంబక మేసి చీకటులఁ బాయం దోలి

యా కాశఘం, తామార్గంబున నుండకుండఁ గడికండ ల్లాగఁ
బెల్లెసినన్. 60

శా. తూలంబాటియు బీరువోక సురనాథు లేవమిఱుక సమి
తేల్కలీలోలతఁ గాలమేఘముల మాడ్కిం జూడ్కికిన్గా శిలా
జాలాసారముఁ బైఁయుం గురియ రోషస్వాంతుఁ డై తీవ్ర
వా, తూలాస్త్రంబున నందఱు గెడపి శాంతుం డయ్యె నవ్వీ
రుఁడున్. 61

చ. నరులకు గుండెగూడు దిగె నాగకులంబులు నిద్రవోయె ని
ర్జులును మిన్ను దన్నిరి ధరామరకోటియుఁ దృప్తిఁ బొందె
సుస్థిరత వహించె ధాత్రియు ఋషివ్రజ మిచ్చుఁ జరించె
రాక్షసోత్కరము రణంబునన్ హరిరథప్రదరాహలిచేతఁ
గూలినన్. 62

వ. అమృహారణస్తలంబున వారణంబులయట్టలు కట్టలు వడుటంజేసి
తొట్టిన నెత్తురు మడుపులం దెట్టువలు గట్టిన యంపకట్టి
యలం దెప్పలుగట్టుకొని యాడం దలవెట్టు బిడ్డల యెద్దె
తనంబునకు మనంబున ఘనంబగు వేడుక వొడమఁ బెద్దయుం
బ్రొద్దు ముద్దాడు కాకినీ ధాకినుల కలకలంబును విచ్చలవిడిం
బచ్చిపొలసుఁ దిని వెగటగుటంజేసి తొడవుల నెడలి పడిన
పద్మరాగంపుఁ గుప్పలు నిప్పులనుచుఁ గండలు బరికట్టియల
గ్గుట్టి కలుకుట్లు గాలుపం బాలువడి తినుగు భూత బేతాళ
బాలికాకుల కోలాహలంబును మిట్టకోలల గులగులలైన
కిరీటంబులనుండి రాలిన వజ్ర మాక్తికరజ్జో¹ గుణంబు లవ

ఇంబు చవి మరగి ముటుగకుండ నుప్పుకండలుపెట్టె జూచు
 పిశాచమందగామినుల క్రందును బదడునం బొదచిన మెద
 డునుం బ్రదరంబులం జదిసి కదిసిన మాంసంబును ప్రేవుల
 ప్రోవులు మొవలుగాఁ గూడఁబెట్టి కట్టలుగట్టి యేనుఁగు
 తుండంబులం దూము లమరించి చెమరించిన మోముల
 తోడం జెటువులు గట్టుకాడ నిట్టవొడిచిన రక్తంబుల నట్ట
 నడుమ వేసినఁ జెలంగు కూశ్మాండ కుమార్తోద్దండ హసన
 వ్యసనంబును గాకఘోరజంబుక వనశునకంబులు వ్రచ్చి
 వందఱలాడి యవ్వలవ్వలికి వెడలివచ్చు నేనుఁగు పీనుఁగుల
 డొక్కలలో డుక్కి డాగిలిమ్ముచ్చూఁడు నయ్యంపుఁ
 దొయ్యలుల సయ్యలంపుఁగయ్యంబును, వీరరసావేశంబున
 విజయాశాపరవశత్వంబునం జేసి మునుపడి ప్రోవు దప్పక
 దరణిం బడియున్న మానవాహారహరిశాబకకళేబరంబులం
 జూచి సజీవశంకాతంకంబునం గొంకి వెనుకపదంబులం గ్రమ్ము
 కొనం జిమ్మిన దుమ్మునఁ గదల కుండినఁ జెండి పండువునేయు
 గోమాయుపరంపరారావంబును, విగతవీరులైన తేరులును,
 జర్జరితాంగంబులైన తురంగంబులును, శరీరప్రోతశరవ్రాతు
 లైన సూతులును, ఖండఖండంబులైన కోదండంబులును,
 రంధ్రనికేతనంబులైన కేతనంబులును, విదళిత సూత్రంబు
 లైన తనుత్రంబులును, రభోజాలంబులైన శూలంబులును,
 విదారితకూటంబులైన కిరీటంబులును, ఖండితవేషశలకంబు
 లైన పుండరీకంబులును, విధ్వంసిత ముఖంబులైన శిలీముఖ
 బులును, భంగభంగంబులైన మాతంగంబులును, కుధిరస
 మాక్రాంతు లయిన మావంతులును, యమకింకరాయత్తు

లయిన రాహుత్తులునుం గల కలనుఁ గనుంగొని చని వీరా
గ్రేసరుం డగు నుగ్రుండు పితామహాగ్రభాగంబున నిలిచి
గెలిచినవిధంబు విన్నవించిన విని విరించి పుత్రవధవిధాకర్ణన
గ్రధితశోకానలసందహ్యామానమానసుం డై మండిపడుచుం
జూచిన నతండునుం భస్మంబైన బుత్రహత్యాదిదోషంబును.
బుత్రవిహీనత్వంబును బ్రాహ్మబయ్యెనే యని విచారించి. 63.

—ॐ బ్రహ్మ పుత్రహత్యాదిదోషపరిహారార్థము తపంబు సేయుట ॐ—

ఉ. ఇంతట దేవదేవుఁ గరుణేక్షణు దక్షిణారౌప్యశైలశృం
గాంతరవాసు భక్తజనతామరభూజము నద్రికనన్యకా
కాంతునిఁ గొల్వకున్న సుతఘస్టరతా సుతహీనతాఘ దు
ర్దాంతపయోధిపాతమునఁ దప్పి మనంబు సుఖంబునొందునే?

వ. అని వితిర్కించుచు. 65

ఉ. అంచలఁ గట్టినట్టి రథమాత్మవధూటాయుఁ దాను నెక్కి చిం
తించిన¹యంతలోఁ గరలి తీవ్రత దక్షిణారౌప్యశైలముక
గాంచె విరించి ముక్తికలకంఠవధూపదవీరసాలముక
బంచముఖానుకూలము విపద్విపి²నోగ్రదవాగ్నికీలమున్. 66.

తే. కాంచికాంచనమాశేక్యఖచితమైన
యంచకౌదమలఁ బూన్చిన యరవము డిగి
దేవియును దాను మొగ²లేటఁ దీర్థమాడి
యభవు¹దర్శించి జ్ఞానపుష్పాంబుఁ గొలిచి. 67

వ. దక్షిణకైలాసగోత్రంబునఁ గూర్చుండి కమలాపనుండు కమ
లాసనస్థుం డై హృదయకమలంబునఁ బరమేశ్వరు చరణకమ
లంబులు నిలిపి పంచేంద్రియసౌఖ్యంబుల నందించి. 68

1. యాత్మలో. 2. మొగలేట, మొగదేట.

సీ. కందమాలాదిభక్షణములఁ గొన్నిది
 నంబులు ఘోరతపం బొనర్చి
 యంబుకణంబు లాహారంబుగాఁ గొన్ని
 నెలలు దప్పక భక్తి నిర్వహించి
 పవనాశనంబునఁ బరితృప్తుఁడై కొన్ని
 ఋతువుల నద్భుతవ్రతము సలిపి
 సతతోపవాసనిష్ఠాపరాయణబుద్ధిఁ
 గొంతకాలము తపోదాంతి నెఱపి

తే. భువనభవనభయంకర యవవర్ష
 శుభర శీత్రతర వ్యధఁ జెనక
 హృదయధైర్యంబుమిక్కిలి పదిలపఱచి
 నలువ యిబ్బంగిఁ బెక్కిండ్లు సలిపె దపము.

69

సీ. గాంగేయముఖరీ తరంగసంగతసదా
 గతి మహాగ్రీష్ఠదఃఖము శీహరింప
 సతతవాచంయమిశ్వరకృత కృతుహవి
 స్త్వలదగ్నికీలలు చలి నడంప
 నికటదుష్ప్రసీతనీలకంఠంబులు
 పురులోడ్డి వానలబిటుసు మాన్వ
 నాగంబు లాభోగభోగంబు లడ్డంబు
 పట్టి ఝంఝానిలపంక్తి నుడువ

తే. నఖలభూతాత్మమూర్తియై యతిశయిల్లు
 కొడుకుఁబడయంగసర్వశుఁ గూర్చితపము

1. ఋతువు లద్భుత తపోగ్రతను. 2. తీవ్రతపవ్యధ. 3. దహింప.
 4. ముసురు.

నేనె నటుకానఁ బవ నాన్ని శిఖిఫణిందు
లూదిగాఁ గూడి ¹విధికి సహాయు డైరి.

70

సీ. తల్లిఁ గానని లేడిపిల్లకుఁ జన్నిచ్చి
పెంచు బెబ్బలి తన ²క్షయట్ల
నై వికంబున గూఁడు దప్ప ³తేష్పన బడ్డ
రాచిల్కబోవలఁ బ్రోచుఁ విల్లి
యెండచేఁ గ్రాగిన కొండకోయిలఁ ~~జెచ్చి~~
యెలమావిసీడల నిలుపుఁ గ్రోతి
యెడఁబాసి పోయిన పిడియేచుఁగులఁగూర్చి
కరివిరహంబు కేసరి హరించు

తే. స్తనితములకెగపడి వచ్చు శరఫములను
బట్టి యొయ్యన థాత్రిపైఁ బెట్టికాచు
గండభేరుండప చులుఁ గలిగి యజుని
యాశ్రమము శాంతరసరూప మయ్యె నపుడు.

71

ఉ. ఆడ విధాతకుం జదువులమ్మ సదా పనిపాట నేయఁ జే
దోడుగఁ జెంచెత ల్పలుకుఁదోడుగ రాజశుకీకదంబమున్
గూడి చరింపఁగా నదియుఁ గొంత వినోదము గాఁ దపస్విసీ
క్రీడ వహించె నాత్మపతికిఁ మదిగోర్కి ఫలించు నంతకున్.

తే. భారతీదేవియును దానుఁ బద్మభవుఁడు
భువనములకెల్లఁ జోద్యంబు పుట్టునట్లు
లాత్తవిద్యాధురంధరుం డైనకొడుకుఁ
బడయఁగాఁ గోరి ఘోరతపం ⁴బొనరెన్.

73

మ. కరుణాధారలు నేత్రకోణములనంకం జింప నానందబం
 ధురమై మానస ముబ్బంగాఁ బ్రవహంక్షుల్లోల్వ గోరాజునె
 క్కిరటన్తంగళవాద్యముల్ సెలఁగ లక్ష్మీనాథముఖ్యామరుల్
 పరివేష్టించి భజింప బద్ధజనకుంబ్రత్యక్షమై యీశుఁడున్.

— ఈశ్వరుఁడు ప్రత్యక్షమై బ్రహ్మకు వరమిచ్చుట —

శా. ఏ నీకేమి యెనర్తుఁ జెప్పము సురజ్యేష్ఠా! యనన్ భక్తిభా
 మానాధుండు ధరిత్రీఁ జాఁగిల నమస్కారంబు లర్పించుచున్
 నానారీతుల సన్నుతించి నిటలన్యస్తాంజలిత్వంబునన్
 మేనం గంఁము రోమహర్షణము సమ్మిశ్రంబుగా నిట్లనున్. 75

తే. దేవ నీవంటి దేవుండు దివ్యతీర్థ
 రాజములలోన దక్షిణరజతఃఖరి

వంఁజి త్రేత్రంబు నానంటి వాంఛితార్థ
 సిద్ధుండు నరుదు ధర విమర్శించి చూడ.

76

శా. కాన న్వచ్చియుఁ జూడరాదు భవదాకారంబులో నొక్కమే
 నైనం బారముముట్ట నిం కెటులు లోకాతీతమై శృష్టికిఁ
 లోనై యుండని మీచిదాకృతి నుశ్లోకింఁగా నేర్చెదన్
 నానాభంగుల సూరకుండుటయ ధన్యత్వంబు నాబుద్ధికిన్. 77

సీ. భారతీదేవితోఁ బాయక కాలధ

ర్శము విచారింపక మదనకేళి
 దేలంగ ముప్పదివేల రక్కసు లుద
 యించి వింధ్యాద్రికినేగి వారు

ప్రజలఁ బీడింప సర్వంసహదేవత
 చెప్పిన నేను రోషించినపుడు

పుట్టె నుగ్రుం డనుపుత్రుండు వానిచే
నంసఱఁ జంపించి యతనిఁ జంపు

తే. కొంటి నజ్ఞానమునఁ గట్టుకొంటిఁ బుత్ర
హత్య సంతానహీనుండ నైతిదేవ !
రెండుదోషంబులనుమాన్చి నిండువేడ్క
నన్ను రక్షింపు మచుడుఁ బ్రసన్నుఁ డగుచు.

78

వ. దక్షిణకైలాసగోత్ర వీక్షణమాత్రంబునం బుత్రహత్యాది
దోషంబులువాసె మాఖమాసంబున మఖానక్షత్రంబున
నుషఃకాలంబున సువర్ణముఖిరిస్నానం బాచరించి మాసంబున
నీ మహాలింగంబునకుఁ బ్రదక్షిణంబులుఁ బ్రణామంబులుఁ
బంచాక్షరీమంత్రజపంబును నూటయేనిమిది నేసి ప్రతిమఖా
నక్షత్రంబున నిర్విధంబున నొక్క సంవత్సరంబు నడిపిన సుపు
త్రుండు గలుగు; నీవే కా వె వ్వరీవ్రతంబు నడపిన నిట్ల
యా నని యానతిచ్చి సర్వేశ్వరుం డంతర్ధానంబు నొందె
నరవిందనందనుండు నట్లు నేయం కొడంగిన.

79

—ॐ ఋభువుని జననము ॥—

మ. నెలరెణ్ణె ల్లకుఁ జీరచిక్కెఁ ద్రిజగన్నిర్మాతయిల్లాల్కి
జెలఁగెం జిట్టుము లంకురించె నరుచుల్ చెక్కు ల్పృథితేం
దుమం, డలతేజంబున నొప్పెఁ గౌను బలిసెఁడాసెం గుచా
గ్రంబులక, నలు పాయాసము పోఁచె నెన్నడ నలిన్నం
బయ్యె నిష్టాస్పలున్.

90

తే. తెల్ల నగుమేను కుసుమితవల్లి గాఁగ
గుసుకుచంబులు పుష్పరుంజరులు గాఁగ

నండునుండెడి నలుపు నిందిదిరములు
గాఁగఁ జెలువొందె వాద్దేవిగర్భమహిమ.

81

తే. ఆత్మలో నున్న పుత్రహత్యాకళంక
మాత్తజాభావతాదోష మాత్తరూప
మైన పిండంబు గర్భస్థమైన బైట
వెడలె ననఁ జన్ను మొనలందుఁ బొడమె నలుపు.

82

సీ. సౌఖ్యలేశములేనిసంసార ¹దేహభి
మానముల్ విడిచి త్రిమరగఁ గోరు
ముక్తిసామ్రాజ్యాభిషిక్తులై పిహరించు
యోగసిద్ధులలోన నుండఁ గోరు
మానముద్రాసక్తిమదికి నింపగు చోట
నేకాంతమున వసియుండు గోరు
నస్థాస్థితస్తాప్తమగు పదార్థంబుల
దీపనాదివ్యథ దీర్పు గోరు

తే. విప్రహవ్యాపకంబు సవిస్థయంబు
నైన బ్రహ్మంబు పిండ మై యాత్మగర్భ
గోళమున నుండఁ దన్తహఃగుణములెల్లఁ
దెలుపు మెలపున నంతటఁ బలుకువెలది.

83

ఉ. భారతి గోరుకోర్కులకుఁ బద్ధభవుం డనుకూలుఁడై ముఖా
తారకయందు సువ్రతముదప్పక సల్పఁగ నొక్కయేటిలో
నీరజవైరిశేఖరుని నిత్యకృపం గల పుత్రజన్తముం
జేరువ యయ్యె దండుతులఁచి త్తమునం బ్రమదం బిగుర్పగన్.

తే. వాఙ్మయం బైన వేదాంతవార్ధియందు
 నర్థమయుఁ దైన చిద్విధుం డవతరింపఁ
 దన్ను మఱచిన తెఱఁగునఁ దమ్మిచూచి
 ప్రచుదమునఁ జొక్క వాఙిగర్భముననుండి. 85

మ. ఉపయుంచెం బరమార్థ రూపముఁ మహాయోగీశ్వరోత్తంస మీ
 శరయావధితదివ్య తేజము సదాశాంతస్వరూపంబు దుః
 ఖనసంసారనిదూరమానసము లోకంబుత్సవక్రీడలఁ
 బొదలం గా సుతరత్న మంత జననీపుణ్యప్రభావంబునన్. 86

క. పుత్రోదయ మగుటయు శత
 సత్రజుఁ డానందలహరిఁ బరవశుఁ డగుచున్
 స్తోత్రంబునేసె ముక్తిక
 శత్రుని గౌరీశు నిర్మల¹ ప్రతిపత్తిన్. 87

వ. ఖండవశంతుండును నఖండ వయామండిత కటాక్షవీక్షణంబులఁ
 బ్రత్యక్షం బై కమలజతనూభవునకు ఋభువనియెడు నామం
 బొనరింప నచుగ్రహించి యవగ్రహరహితంబును గలుషా
 హితంబును నై న బ్రహ్మోపదేశంబు నేసి యంతర్హితం డయ్యె
 నంత. 88

శా. కోరె వెండియుఁ గన్న పారలకు సుఖోభిషక్తే మ్రొక్కి యా
 న్నా రామత్వమునం జెలంగి యింక నేయర్థంబు వర్జింపఁగా
 లే రాత్తజ్జీ లనంగ నాఋభువు గల్లింగండ్రి నీడ్కొంచుఁ బు
 ణ్యార్చణ్యంబులఁ బుణ్యశైలముల బ్రహ్మజ్ఞానియై త్రిమూర్తన్.

ఉ. వచ్చి నిదాఘుఁ డాబుభువువంకఁ బరాపరవస్తుదర్శనం
బచ్చుపడంగఁజేసి సనకాదుల కంతయుఁ జెప్పి చూప నా
సచ్చరితుల్ సమస్త మునిచంద్రులకుం గరుణార్ద్రచిత్తులై
యిచ్చిరి బ్రహ్మవిద్య వెలయించిరి వారు జగంబు నిండంగన్.

శా. ఈచందమునఁ దమ్మిచూలికథ గౌరీశుండు చెప్పంగ థా
త్రీచక్రేశుండు సొక్కి మ్రొక్కి యనియెన్ శ్రీకాళహస్తీశ
తా, ప్రాచుర్యంబు పురాణసిద్ధముగ నెప్పటన్ జగన్నా
యకుం, డాచంద్రార్కముగా ధరించె నిది నా కాద్యం
తముం జెప్పవే. 91

క. అనవుడుఁ గుహనాజంగమ
తనువు ధరించిన సుధాంశుధరుఁ డిట్లనియెన్
మనుజేశ్వరుతోఁ గరుణా
వననిధి యై విను మటంచు వాచాప్రాధిన్. 92

క. తొలియుగమున శ్రీనామముఁ
గలచెలదియుఁ ద్రేతయందుఁ గాళం బనుపా
ములతేఁడును దానికి నీ
తలియుగమున హస్తీయుక్ ప్రతంబునఁ గొల్వన్. 93

శా. గౌరీశుండు చెలందిఁ బాము గజముం గైవల్యసామ్రాజ్యల
క్ష్మీరూపంబగు తన్నుఁ గూర్చుకొనఁగా శ్రీకాళహస్తీశ్వరుం
డై రాజిల్లెఁ దదీయభక్తిగరిమం బాద్యంతము న్నీకు వి
స్తారప్రాధి వచింతు రాజ! వినుమా దత్తావధానుండవై. 94

— ౯౭ చెలదిపురుగు శివైక్యముఁ బొందుట ౧౯ —

చ. కృతయుగవేళ మర్కటకకీటక మొక్కటి పూర్వవాసనా
గతమతి దేవదేవు గరళంధరుఁ గొల్వఁ దలంచి కుంభజ

క్షీతిధర కన్యకాంబు పరిషిక్త శరీరముతోడ నాత్మని
ర్గత బహుతంతుపంక్తి గృహకల్పన శిల్పకళాప్రవీణతన్. 95

సీ. స్రాకారములు గోపురములు కొలుపుకూ
టములు నర్తనమందిరములు కోశ
గేహము ల్పందిళ్లు కేలీనివాసంబు
లంతఃప్రదక్షిణాయతనవీధి
యుఁ హారభోగమంటపము గర్భగృహంబు
పరిణయ 1 హేమవైభవనిశాంత
మంతఃపురంబు కక్ష్యోగితరంబులు జాల
కంబులు మేడలు 2 గరుణతోడ

తే. నిభముఖానలజాతచండీశపుండ
రీకలోచన మాతృకాలోకనయన
దక్షిణామూర్తి వటుకాద్విదైవతముల
నిలయములు గట్టినత్యంత నిష్ఠతోడ.

96

శా. స్రాతఃకాలతుషారశీకరచయస్రాప్తిక లసన్తాక్షికో
పేతాగారములట్లు చెల్వెసఁగుఁ దద్బిందుచ్ఛటాకిస్యూతఖ
ద్యోతచ్ఛాయలఁ గొంతసేపు బహురత్నోద్దీర్ఘగేహంబులై
లూతాకల్పితతంతుసద్దములు వొల్చుం జెప్పు జిత్రంబులై.

క. తీరుగ నీగతి నిండులు
తీరఁగఁ గట్టియును గాలి ద్రెవ్విసపోగుల
జాతిన పోగులు నదుకం
దీరుపనే కాని నిలువఁ దీరక దినమున్.

98

శా.నేవింసంగఁ జెలందినేమముఁ బరీక్షింప న్గలాటాటుండు
 త్తావాసంబున నున్న దీపశిఖికీలాభీలతీవ్రప్రభా
 వ్యావిధాంబరమై తగుల్కొని తదీయాగారముల్ ధూమమై
 పోవం జేసిన ¹రేఁగి కీటకము హృద్భూతవ్యథాక్రోధమై.

క. ఇదిపెక్కేడులు పట్టెన్
 సదనంబులు గట్ట నాకు శంభునికొఱకున్
 దుదిఁ గుమరి కొకయేడును
²గుదె కొకపెట్టన్నమాటకున్ సరివచ్చెన్. 100

చ. కటకట నేఁ బ్రయాసమునఁ గట్టిన యిండ్లను గాల్చె దీప మిం
 తటఁ బడి దీని మ్రింగక నృథా వసియించినఁ గోపమాలునే
 యటమట మైన జీవనమునంకలిమోహము చాలు నంచు ను
 త్కటగతి దీపికానలశిఖానిసరంబులఁ ద్రావఁ బోవఁగన్. 101

శా.దేవోత్తంసుఁడు భక్తవత్సలుఁడు చిత్తేశ్వరభావుండు గౌ
 రీవామాంగుఁడు శంకరుండు దయ మూరింబోవఁ గెంగే
 లునన్, జాన న్వచ్చిన పుర్వుఁ బట్టి తగునీ సవృత్తికిన్
 మెచ్చితిన్, నీ వేయర్థము నన్ను వేడెదవు దానిం జెప్పమా
 నాపుడున్. 102

క. చెలఁదియు నాతప మింతట
 ఫలియించె నటంచుఁ బ్రమథపతికిఁ బ్రణామం
 బులు పెక్కు నేసి సంభ్రమ
 కలితహృదయ మగుచు భక్తి గడలుకొనంగన్. 103

శా. దేవా! నిన్ను సుతంశులే నభవంత్యునిఁ జెరింగెను
రా పేపాటియు వచ్చినన్ శ్రుతులు శాస్త్రములు విను
జెప్పగా, 1 లే వాద్యంతము లన్నఁ దద్విధులకుఁ లెక్కిం
పఁగా శక్యమే, నేవాధర్మము మేలు గా కనుచు నీ శ్రీపా
దము ల్లాల్చితన్. 104

క. నా కీభవదుఃఖంబులు
లేక మహాజ్ఞానరసవిలీనుడ నగుచున్
లోకం బెన్నఁడు నెఱుంగని
యాకై వల్యమె యభీష్ట మని ప్రార్థింపన్. 1

చ. అనిమిషకోటి తా మహారహంబు నొనర్చు శివార్చన ల్లనం
బున నిరసింప మౌనులు తపోవిభవంబులు రోయ యోగవా
సనఁబడి సొల్లువారు తమజన్మముఁ దిట్టుకొనంగ నన్యద
ర్శనరతు లెల్ల మాసమయసంగతి చాలు నటంచు నెంచగన్.

ఉ. ఎక్కడఁ జూచినన్ సురమునీశ్వరదానవమానవాహిపుల్
మొక్కుచు సన్నుతించు రవముల్ ధ్రువమండలవీధి నిండఁ
గా, దిక్కులు ముంచుకొన్న తనతేజములోపల నూర్జనా
భమున్, గ్రక్కునఁ గూర్చెఁ దన్మయము గా శివలింగము
2 భక్తిలోలతన్. 107

క. లూతాధీశ్వరు కథ యిది
వాతాశన హస్తీకథలు వాక్రుత్తు మహా
పాతకధాత్రీధరని
ర్మాతము లై యమృత మొల్కుఁ గా వీనులకున్. 103

— ౧౦ కాలసర్పము నేనుగూడు శివసాయుజ్యము నొందుట ౧౦ —

శా.త్రేతాంతంబున నొక్కకాలఘటి భక్తి దివ్యమాణిక్యముల్
పాతాళంబుననుండి తెచ్చి దినముం బాలేందుచూడార్చనల్
ప్రాతర్వేళల జేయు ద్వాపరయుగస్థారంభమైన స్థూణా
తీర్థ శంకరు గొల్వ వచ్చె నొకహస్తిశ్రేష్ఠ మచ్చోటకిన్.

సీ. వచ్చి కేతకినదివారిలోపల దోగి
కానలు గొలఁకులు కలయఁదిరిగి
మాలూరశాఖలు నాళికకన్దర
కుముదపుష్పంబులు గోసి తెచ్చి
ఘటి సమర్పించిన మణులెల్లఁ బోద్రోచి
తొండానఁ గ్రోలినతోయములను
దక్షిణకై లాసధరణీధరావాసు
సద్భక్తితోడ మజ్జనము నేసి

తే. పూజ లొనరించి యేనుగ పోవుటయును
భవునిదర్శింప మఱునాడు పాఠత్రేషు
నిజఘణాగ్రసమగ్రమాణిక్యచీప్తి
తపచునకుఁ దోడుపఁకాలతమముఁ జెటున్.

110

ఉ. డగ్గటి యెవ్వఁడో కటకటా శివలింగముమీఁదిరత్నముల్
గగ్గలకాటఁ గప్పి ములుకంఁకులు తీవలు శివెట్టె నేడు నా
కెగ్గొనరించి పోయె నిక నేమన నేర్తు మదీయ భాగ్య మి
ట్లగ్గి బడంగఁ జేసినమదాంధుని నంచు విషాదచిత్తుడై. 111

క. అల్లన యేనుగు వెట్టిన
వెల్లం బోద్రోచి యెడఁద సీసును భక్తి
మల్లాడ మణుల గౌరీ
వల్ల భూ బూజించి చనియె వాతాశనమున్. 112

ఉ. అంతటఁ గొంతనేపునకు నగ్గజరాజును వచ్చి రత్నసు
క్రాంతశరీరు నీశ్వరునిఁ గన్గొని యెవ్వఁడో నేఁ డునజ్జతా
సంతమసంబు గప్పి యెకసక్కెఱుబూజ లొనర్చె గాక. యే
బ్రాంతులుఁ బెక్కువర్ణములరాలు కప్పికిఁ బెట్టఁ జూతురే.

క. అని ¹చింతింపుచు నెప్పటి
యనువున శివపూజఁ జేసి యడవికిఁ జనియెన్
దనయిచ్చు దంతి పామున్
బనివడి మఱునాఁడు దాఁ బ్రభాతమునందున్. 114

మ. శివుఁ బూజింపఁగ వచ్చి బిల్వవిటపక్రేణీసనాశాబ్జభే
దవిలీనాంగము దివ్యలింగము సఖేదస్వాంతమై చూచి నా
ది వృథాజన్తము గాదె! నాతపము భక్తి బాడుగా కున్నె
యేల విచారింపఁగ నెల్లియున్ వ్రతము కొల్లంబోయినం
జూచెదన్. 115

ఉ. ఎక్కడి దుర్మదుండో తన కే నొనరించినరత్నపూజనల్
దిక్కులఁ బాఱఁ జల్లి జగతీరుహశాఖలుఁ దమ్మికాడలున్
బెక్కులు గొంచువచ్చి పయిఁ బెట్టిన నూరకయుండె శంకరుం
డక్కట యేమి నెప్పు నహహః పగవారినిఁ గూడె దైవమున్.

ఉ. కంటక ¹మెట్లు నాక సుముఖత్వము నొందితి వయ్య పార్వతీ
 కంటకితాంగబాహులతికాయుగసంగతిఁ బోలె దుఃఖకృ
 త్కంటకబిల్వీకాకమల కాండము లెత్తిన మోచిమోచి ము
 క్కంటి! యెటుంగవే నొసటి కంటిమహాత్వము నీకుఁ
 గల్గుటన్. 117

మ. అని దుఃఖించుచు నెట్టకేలకు దృఢంబై చిత్త మాత్మేశు న
 ర్చనసేయఁ దలపోయ దంతికృతపూజల్ ద్రోచి పై దుష్టు బు
 స్సునఁ బో నూడి యనర్ఘ్యరత్నములఁ జతుశ్శోత్ర
 మర్పించి యాత్మనివాసంబు తదంతరాయజనితో న్నాదం
 బునం దూలుచున్. 118

సీ. భోగవతీర్థురంబునఁ జొచ్చి బోటుల
 తోడ నాడెడు జలక్రీడ లుడిగి
 పువ్వుఁబోలులుఁ దాచుఁ బొత్తుల భుజియించు
 మధురసుధాహారవిధిఁ దొఱంగి
 బహువిధతానసంపన్న గానంబుల
 నిక్కి చొక్కెడు తన నేర్పు వదలి
 ప్రాణనాయికతోడఁ బర్యంకసీమల
 మసకానఁ బెనఁగుసంభ్రమము విడిచి

తే. నిద్రవోయెడు సుఖమెల్ల నేలఁ గలిపి
 ప్రతిదినంబును దాఁజేయురత్నపూజ
 శివునిపై నుండకుండినఁ జింతనొంది
 రాత్రి శివరాత్రిగా జాగరము నేసె.

శా.తా నర్పించి 'తొలంగినట్టి తరువాత' శంభుఁ బూజింపఁగా
దానానేకప మేఁగుదెంచి శివుమీఁదన్ నిన్న మొన్నంబలెన్
నానారత్నము లుండఁ జూచి కడుఁ జిన్నంబోయి నాతోఁ
జలంబో నేఁ డీశిల విశ్వనాయకునిపైఁ బొందించినాఁ
డెవ్వఁడో. 120.

ఉ. అచ్చపునీలవర్ణ దృషదావళి నల్లని శిఖరేకులే ?
బచ్చనిరాలు బిల్వనవస్త్రములే ? యరుణాశ్చ భంగముల్
విచ్చిన యెట్టదామరలే ? విశ్వతీ ! విరసోపంబుఁ రె
ట్లచ్చులయ్యె ? నీకు నవి యందునె గంధ మృదుత్వ
శైత్యముల్ ? 121.

చ. ఉనికి శిలోచ్చయంబు నిజయోష శిలోచ్చయరాజపుత్రి నీ
ధనువు శిలోచ్చయంబు పురదాహ ! రథీకృతరత్నగర్భ ! నీ
మనమున కీహింశకలమండన మెట్లు ప్రియంబునేసె ? నే
మనఁగలవాఁడ నిన్ను వ్రతహాని యొనర్చు దురాత్ము
డుండఁగన్. 122.

శా.పానీ నేటికి నాయెఁ బోయె గడుదుర్బుద్ధి విచారింప నే
లా నిత్యంబును నీశ్వరుం గొలుచు వేశం గాక రేపాడి రా
గా సర్వావ్రతహంతఁ గన్న నదిభాగ్యంబే వివేకింప వాఁ
డౌ నేనౌ నొకజాడఁ బోయెదము లేదా జీవ మింకేటికిన్.

ఉ. ప్రాణము లిచ్చువాఁడ నికభర్తన కెల్లియుఁ బూజవోయి
పాపాణము లున్న నిందునకు సందియమేల విచార మేటికిన్

1. తలంగినట్టి. 2. కల్వలే ? గడుం. 3. రెట్లించిత మయ్యె.
4. మండల.

బ్రాణముమీఁదఁ 1దీపుగల ప్రాణులకుఁ బిరుదుకొనఁ త్రతంబుఁ
గ, ల్యాణకరంబులే యనుచు నర్చననేసి మదేభరాజమున్.

సీ. పిడియేనుగులవెంటఁ బడి పోక యుడుగని

వెడవిల్లు వేడిమివిడుపుఁ జూపఁ
గరమున నుదకంబు కడుఁ జల్లుకొనకున్నఁ
దెమలని మిహిరదాహము దొలంగ
సరసునఁ జొచ్చి తామరతూండ్లు మెసఁగక
మానని యాఁకటిమంట లేక

సింహపోతములు ఘోషింపఁ బుట్టినభయా
తంకాగ్ని తహతహ గ్రుంకఁబాట

తే. కెట్టివెట్టలుఁ దనమీఁద నెక్కలేక
పంచబంగాళమై పోవఁ బ్రాణలింగ
పూజనావిఘ్నమునయందుఁ బుట్టినట్టి
చింత యక వేకి దను లోనుచేసికొనియె.

125

తే. ఏమి నేయుదు ననియాత్మ సీమమునకుఁ
బోయి తనలోనఁ దలపోత బ్రుంగుడయ్యు
నెప్పుడు పడమటకొండపై నెక్కు భానుఁ
డెప్పు డుదయించు నే బోదు నెప్పు డనుచు.

126

వ. ఆయ్యవసరంబున.

127

సీ. ప్రాగ్వధూమణి చిమ్మ బల్చిమదిక్కాంత
పట్టిన చెంగల్వబంతి యనఁగఁ
గాలవిష్ణుం డంధకారదైత్యుని వ్రేయఁ
జరమాద్రిఁ బడిపోవు చక్ర మనఁగ

దినమహీరుహమునఁ దేజోమయంబుగాఁ
బంఁడి రాలినపెద్ద పం డనంగ
దివినుండి దేవదానవయుద్ధరక్తార్ద్ర)
మై నేలఁ గూలు రథాంగ మనఁగఁ

తే. బద్ధి నీసంగమశ్రాంతిఁ బరిహరింప
నపరజలనిధి జలకంబు లాడఁబోవు
కరణి నెఱసంజచందురుఁగావింపు
డంబు ధరఁ బెట్టి భానుబింబంబు గ్రుంకె. 128

శా.తారాలోకమునం బ్రకాశ మొకచందం బై ప్రసాదింప సం
ధ్యారాగావృత మై తమఃపటల సంతానంబు గప్పంగ నం
భోరేఖల్ గళదశ్రుధారలగతిం బొల్పారఁగాఁ బోయెఁ గ
ష్టారవ్రాతము నవ్వ లోకనయనుం డంధీకృతప్రాణి యై. 129.

చ. తిమిరపుఁగాలసర్పవితతిఁ గుహ లీఁగి చనంగఁ దోలి య
భ్రము వడి నెక్కి చూచి దిగి పన్నగలోకముఁ జొచ్చిపోవున
ట్లమరఁ బఠంగదేవుఁ డపరాంబుధిఁ గ్రుంకెఁ దదీయనేనఁ దు
త్తుములుగఁ బోరియున్ మగుడఁ దోడనె థాత్రినిఁ గూడ
ముట్టంగన్. 130.

మ. విపులావాలము నిండి శైలగుహలవేళ్ళాటి శాఖల్ దిగం.
తపదమ్మల్ పొదువన్ వియ త్తలముమీఁదన్ మించి యొప్పా
రు ద,ట్టపుఁబెంజీకటిచెట్టుఁ జుట్టుకొనియుండం బొల్పై దార
ల్లదీ,యపలాశాంతరదర్శితోర్ధ్వభువనోద్బద్ధీ ప్తిఖండక్రియన్.

మ. సకలాపూర్ణుఁడు నీలవర్ణుఁ డనుటల్ సత్యంబుగాఁ దెల్పుపో
లికఁ బెంజీకటి నిండఁ దారకలు పొల్పై నిర్జరాధీశ్వరా

దిక్కు లర్పించిన పువ్వుల ప్లభవుఁ డద్దేవుండు భేదంబు గా
మికిఁ దెల్లంబుగ నల్పు దెల్పుగ ధర్మమించె శశాంకా
కృతిన్. 132

మ. ఉదయగ్రావము పానవట్ట నుభిషేకోదప్రవాహంబు వా
ర్ధి¹ ధరధ్వాంతము ధూమధూమము జ్వలదీపప్రభారాజి కా
ముది తారానివహంబు లర్పితసుమంబు ల్లాఁ దమోదూరసా
ఖ్యదమై శీతగభ స్తిబింబశవలింగం బొప్పె బ్రాచీదిశన్. 133

మ. గగనాహార్యమృగేంద్రశాబకము నక్షత్రాంబుజారణ్య మ
ధ్యగహంసంబు నిశావధూకరతలోద్యన్తల్లి కాగుచ్చ మ
ధ్యగబాధావహాచిత్తభూకటకయాత్రామాత్తికచ్చత్ర మొ
ప్పగతిం జంద్రుఁడు దోచె నంతుల కింపుల్ మీఁఁగఁ
దొలెసన్. 134

మ. గరుడాసీతసుధాఘటంబుఁ గొనిపోగా నిర్జరశ్రేణి వెం
ట రయం బారంగఁ బాటు నాగముల చూడారత్నసందోహ
మం, బరవీధిం బరంగింపఁ జంద్రుఁ డుదయింపం దోచెఁ దోడ్తో
నుడూ, క్కరముం జిందమృతంబుబిందువులశంకం గ్రమ్మగం
జేయుచున్. 135

చ. కుముదవనాళికి బలుపుకోకముఱాటకు నిల్పు దిగ్విధూ
సమితికిఁ బూత మేత నవశాబచకోరకరాజి కిందుకాం
తములకు ద్రావకం బగుచు కర్పకశాస్త్రనిరూపితౌషధ, క్రమ
ములఁ బండురెన్నెలలు గానె ధరాస్థలి మోహనంబుగన్.

ఉ. అప్పుడు పాము నేనుఁగు మహావ్రతవిఘ్న విషాక వేదన
ముప్పిరిగొన్న చింతఁ గనుమూయు నెటుంగక నెమ్మనంబులో

1. దశద్వారంతము - అన్న దధపాన తపశు.

నెప్పుడు తెల్లవాటును సహించగరాని విరోధవహ్ని నే
చొప్పున నాద్దు¹ మొక్కో యనుచుం దమలోఁ దలపోయు
చుండఁగన్. 137

సీ. నిర్నిద్ర పూర్వాద్రి¹ పప్రసూనాభి
రామాంబురాశి తరంగ మనఁగ
భానుభిల్లగభ స్తిభల్లభగ్నోమోచ్చ
భల్లనిర్భద్ర క్షంక మనఁగ
రజనీసుధాకర రతివియోగనిదాన
కామప్రతాపాగ్ని దామ మనఁగఁ
సంధ్యాధిదేవతాచారుషీత² ప్రాత
సద్ద రాగ ప్రభావటల మనఁగఁ

తే. గాలరసవాది బ్రహ్మాండగోళ మెల్లఁ
జిత్రబుద్ధి సువర్ణంబునేయుఁ దలఁచి
ద్యుమణి శిఖిమీఁదఁ జల్లుసిందూరరాజి
యనఁగ నొప్పారె నరుణశోణాంశురాజి. 138

ఆ. పన్నగంబు గజము బలమునఁ జలమునఁ
బోరు టెట్లొ శివుని బొందు టెట్లొ
చూడవలయు ననుచు వేడుకతో వచ్చు
కరణి నంతఁ దోచెఁ గర్త సాక్షి. 139

వ. అంత. 140

ఉ. భానుడు పూర్వపర్వతముపై చువయింపకమున్నె లేచి కుం
భీనసవల్లభుండు మదిఁ బేర్చిన రోషభరంబున న్నిజ

స్థానము నిర్గమించి పగఁ జంపఁగ వచ్చు కటారికాని చం
దాన మహేశ్వరుం గదిసి తా నొనరించిన పూజ లేమికిన్.

క. కటకటఁబడి యింక నెటువలె

నటుకానీ వానిఁ దీర్తునటు కాదేనిన్

నిటలాక్షున కర్పింతుం

జటులగతిం బ్రాణములు నిజంబుగ ననుచున్.

142

ఆ. పిన్నరూప మగుచు బిల్వశాఖాంబుజ

నాళమధ్యసీమఁ గాళనాగ

మడఁగి¹యుండ దంతి యతివేగమున వచ్చి

శివునిపూజఁ జూచి చిత్త మలర.

143

ఉ. ఈసకలేశ్వరుండు కరుణేక్షణుఁ డయ్యెనొ విఘ్నకర్తృసం

త్రాసమునొందెనో. వ్రతముధన్యతఁ బొందెనొ పూర్వజన్మ వే

ళాసుకృతంబు పండెనొ కళానిధిశేఖరమాళి నేడు నే

జేసినపూజ నిల్చె నని శీఘ్రమున స్తుతమంది క్రమ్మఱన్. 144

ఆ. డాగియున్నపాము డాయకపోయెఁగా

దాయ యనుచు రోషదహనశిఖలు

కన్నుగొనలఁ గ్రాలఁగా నుండ నాకీడు

గాన కిభవరుండు గాన కేగి.

145

వ. నీరేరుహ మాలూర దళభరంబులు కరంబునఁ జుట్టి పట్టుకొని

సమీరంబున జడియు నడలచప్పు డప్పు డినుమడింపఁ గంపించి

గుంపు విచ్చిమృగంబులు మొగంబు లెత్తుకొని పాటం గా

రుణ్యరసతరంగం బగు శివలింగంబుఁ జేరం జనుదెంచి డించి

పాపహృదయశల్యం బగు నిర్మల్యంబుఁ దుడువం దలంచి.

శా. శుండాలంబు కరంబు సాచు ఘణిరాజు నైచ్చి నాపూజ భ
ర్గుఁ డీవేశ నచుగ్రహించె నని ముక్కుంగ్రోళ్లలో నెక్కి యు
ద్ధండ్రక్రీడఁ నదీయకుంభకుహరస్థానంబునం ద్రిమృత
గొండల్లాలంగ నెత్తి మొత్తుకొని దిక్కుల్లుట్ట గీపెట్టుచున్.

సీ. మొగలేచిమడుగున మునిగి తుండమ్మన
నువక మాకర్పించి యూడి యూడి
కడుంగపాలము చాకి కలఁ గంగఁ జక్కఁగాఁ
జేసాచి జిట్టునఁ జేదిచీది
యిలమీఁదఁ దలదాఁ కనీప్రక్క నాప్రక్కఁ
బెడమల్లుగాఁ బొడపెట్టిపెట్టి
యుడివోని వేదననున్నచో నుండక
ఁనిలేనిఁపువులు పాటిపాటి

తే. పెద్దమ్రాఁకులతోఁ గుంభపీఠయుగముఁ
దోముకొనుచును జెట్టులు దూఱితూటి
పాము నేసిన దుఃఖంబు సామజంబు
దీర్చు కొనువెర వెటుంగక ధీరబుద్ధి.

148

శా. ఏనా చచ్చుట తప్ప దిప్పుడు నుమాధీశోఽకంఠంబునన్
దానుం జావక చంపనోప దురగేంద్రం బెక్కు డీదుఃఖమే
లా నాకున్ సరి చంపి చచ్చుట జనాహ్లాసంబు గాదా యవా
చీనస్థాణునగంబె వధ్యశిలగా నేఁవెంతుఁ గా కింతటన్. 149

మ. అని మత్తేభము చిత్తజాహితుని దిక్కై మ్రొక్కి యిక్కా
ళ మే, కనుమం బోవుచో యంచు దుండ మిటియంగా
జాట్టి వక్రస్థలంబునఁ గీలించి పిఱిందికిం జని శిరంబు న్వంచి

యక్కొండ భగ్గునఁ దాఁకె న్నడిఁ గుంభము ల్వగులఁ ద
తూటంబు లూటాడఁగన్. 150

ఆ. కొండకొండతోడ గుంఘలుఁ గూలంగ
దాకినట్లు దోచె దళితకుంభ
సీమ నున్నపాము చిదిసె నేనుంగును
బడియె నెత్తు రచటఁ 1బడియె గట్టి. 151

వ. తదీయ మరణస్థానంబు నవాచీనకైలాసనికటంబును సువర్ణ
ముఖరీతటంబు నగుటంజేసి కాద్రవేయ భద్రగజంబులు
రుద్రగణాకారంబులు దాల్చిరి. అమృతహింక మధ్యంబునం
దుండి కొండలతేనికూరిమికూతుతోడం గూడి చంద్రచూ
డామణి వృషభవాహనారూఢుం దై హృషీకేశ పితామహ
ప్రముఖ బర్హిర్హులు గొల్వం బ్రత్యక్షుంబై మీ కభీష్టంబు
లెయ్యవి యని యానతిచ్చుటయు సాష్టాంగదండ ప్రణా
మంబులు గావించి యిట్లని సన్నుతించిరి. 152

రగడ. జయజయ కలశీసుతగిరికన్యా
కైవలినీతట కల్పమహీరుహ
జయజయ దక్షిణ రజత క్షితిధర
సంయమి నేనిత పాదసరోరుహ
జయజయ పీన జ్ఞానప్రసవా
చలకన్యాకుచదృఢపరిరంభణ
జయజయ కృతదుర్గాధరణీధర
సానువినోదవిహారవిజృంభణ

జయజయ భారద్వాజా శ్రమ నవ
 సరసిజకేళీవనపరితోషిత
 జయజయ నీలక్ష్మాధర పుణ్య
 స్థలకాపాలికభాషితభూషిత
 జయజయ మోహనతీర్థాలోకన
 సంభ్రమరతభవబంధవిమోచన
 జయజయ శిఖతీర్థాశ్రితయోగీ
 శ్వరమానససంవిత్సుఖసూచక
 జయజయ సహస్రలింగాలయ ద
 ర్శనమాత్రస్థితమోదాపాదక
 జయజయ ఘనమార్కండేయమునీ
 శ్వరతీర్థనిషిక్తవిచచ్ఛేదక
 జయజయ నిర్జరనాయక తీర్థ
 స్నాతక జనకలుషేంధనపావక
 జయజయ కరుణేశ్వర రక్షితనిద
 చరణారుణపంకేఃపాసేవక
 దేవా నిను వర్ణింస రమావా
 గ్దవీ వల్లభులై నను శక్తులై ?
 నీవిధ మెఱుంగక నిఖిలాగమముల
 నేర్పరులై నను జీవన్ముక్తులై ?
 కొందఱు సోహమ్మనియద్వైతా
 కుంతితబుద్ధిన్నిను భావించురు
 కొందఱు దాసోహమ్మనిభక్తిని
 గుణవంతునిగా నిను నేమింతురు

కొందఱు మంత్రరహస్యము వని నినుఁ
 గోరి సదా జపనియతి నులింతురు
 కొందఱు హతయోగార్థాకృతి వని
 కుండలిచే మాబుతము ధరింతురు
 తుది నందఱుఁ దమయిచ్చల నేయే
 త్రోవలఁ బోయిన ¹చిద్రూపమును
 గదియక గతి లేకుండుట నిజముగఁ
 గని చాలింతురు మది సంతాపము
 నిను సేవించిన కృతకృత్యుఁడు మఱి
 నేరఁడు తక్కిన నీచులఁ గొల్వఁగ
 నిను శరణం బని నిలిచిన ధీరుఁడు
 నేరఁడు తక్కిన చోటుల నిల్వఁగ
 నీ వనియెడునిధిఁ గాంచిన ధన్యుఁడు
 నేరఁడు తక్కిన యర్థము గోరఁగ
 నీవే గృథియని యుండెడు పుణ్యుఁడు
 నేరఁడు తక్కిన వారలఁ జేరఁగఁ
 భవదుర్వాసన పాయదు మీపద
 పంకజముల హృదయము వాసింపక
 చవులకుఁ గలఁగవు సకలేంద్రియములు
 సతతమును నిన్ను నుపాసింపక
 జనన మరణములు ధరలో నిన్నును
 సమత్తితో సేవింపక పాయవు

మనమునకుచు మీ చిన్తయరూపము
మరగింపక యణిమామలు డాయవు

¹మీమాహాత్మ్యము మే మింతంతని
మితచేయగ మది నెంతటివారము

మామీదను గృహ గల్గి మహేశ్వర
మన్నింపుము నీకు నమస్కారము.

153

శా. ఈసంసారపయోధిలోనఁ బడి మే మీదీడి దేహంబుపై
నాన ల్తానక తేలుచు న్తురుఁగుచుం బ్రాప్తయాణోన్ముఖా
యాసంబుల్ శతసంఖ్య లోర్చితిమి దేవా మమ్ము రక్షించి మి
థ్యాసౌఖ్యంబులు చాలు! నిత్యసుఖ మిమ్మా యంచు
బ్రార్థించినన్.

154

శా. డాయం బిల్చుచు వారి నిద్రఱ నఖండజ్ఞానరూపంబును
వ్యాయామంబు నదృశ్యవస్తువు నమాయాకారముం బు
ష్కర, ప్రాయంబు విమలంబు నైన తనసర్వవ్యాపకజ్యోతి
లో, సాయుజ్యం బొనఁగూర్చె దేవతల కాశ్చర్యంబు
సంధిల్లగన్.

155

క. ఆలం గూడుచు గ్రమ్మఱ
నాలింగమునందుఁ గలసె నదిమొదలుగఁ జం

ద్రాలంకారుడు జగతీ
పాలక శ్రీకాళహస్తిపతి యనఁ బరఁగెన్.

156

క. నావుడు విని యాదవ ధర
ణీవిభుఁ డీక నెవ్వ రందు నీలగ్రీవున్

నేవించి ముక్తికాంతా

జీవేశ్వరులై రటన్న శివుఁ డిట్లనియెన్. 157

శా. కామక్రోధమదాంధకారపటలాఖండప్రచండార్కవే
ధో ముష్కక్షయతాండవభ్రమణవిర్ధాతప్రపంచాపుర
శ్రీమాహాత్మ్యహరప్రభావదశదిక్పలప్రభేదస్ఫుర
ద్ధామాకాలజయేందిరామదవతీదాంపత్యనిత్యోదయా.

క. లుంటి కృతాఘముక్తిచి

రంటి గాఢోపసూడరతచిద్విద్యా

ఘంటాపథచరతారక

ఘంటారవహృతమనోమృగవ్యాధేశా. 159

పంచచామరము, దివానిశోదయావసార¹దిగ్వితానమండితా
జవంజవాంధకారసత్యసంసిదభ్రమండితా
దివాకరాదికగ్రహోగ్రదీధితిప్రసాదవా
గ్ధవాండభాసకాదితత్త్వతారకక్షపాధవా. 160

గద్యము. ఇది శ్రీమత్కాళహస్తిశ్వరచరణకమలసేవా

పరాయణసింగమరమానారాయణజక్రయనారాయణ

తనూభవభవపరాఙ్ముఖధూర్జటిప్రణీతంబైన

శ్రీకాళహస్తిమాహాత్మ్యంబునందు

ద్వితీయాశ్వాసము.

శ్రీ రస్తు శ్రీకాళహస్తి మాహాత్మ్యము

తృ తీ యా శ్వా స ము

ధరనయనాబ్జమా
రాధితదివ్యాంఘ్రశోణరాజీవ ! మనో
బాధావహసంసార
వ్యాధివ్రజవైద్య ! కాళహస్తిశ ! శివా !

1

ఆ. అవదరింపుఁ డిట్లు భవవియకథ విన్న
సింతు భక్త జనుల వీను లలర
మీరు యాదవునకుఁ గారుణ్యరసపూరి
తేక్షణముల నానతిచ్చినట్లు.

2

—ॐ కన్నప్ప యశ తిన్ననిజన్త భూమివర్జనము ॐ—

ఉ. పొత్తపినాటిలో విపినభూమిఁ గిరాతుల కాటపట్టు లో
కోత్తరవన్యవస్తు వుడుమూ రను పక్కణ మొప్పుఁ దద్రమో
దాత్త మహాత్త్వ మద్భుతరసావహ మూహ యొనర్ప మేదిని
*భృత్తట నిర్ఘ్న రాంబురుహబృంద సుగంధ సగంధవాహమై.

---

*దీని తరువాత 'మఱియును' అని యొక ప్రతిలోఁ గలదు.

సీ. సబ్ధరోమవిషాణలబ్ధమాక్తికములఁ
 బాటెంపుదురు రేఁగుఁబండ్లపాటి
 ముక్తకంచుకమస్తముక్తాఫలంబుల
 మందలింతురు ¹కురువిందలట్లు
 సమద సామజకుంభజములైన ముత్తయిం
 బులఁ జూతురు సీరికాయల విధమున
 వేణుజాతములైన యాణిపూసల నెంతు
²రూడుగపండ్లకు నీచుగాఁగ

తే. గంధసారాగురుద్రుమ కాష్ఠఖండ
 చయము నమయింటి వంటకట్టియలు గాఁగఁ
 జేయుదురు కాపురంబులు నేయునపుడు
 చెంచెతలు చెంచులను గూడి చిత్రలీల. 4

ఉ. సంకుమదంబునుం బునుఁగుఁ జూచును గస్తులియున్ ఘటం
 బులం, బంకముఁ జేసి యిండ్లలికి ప్రత్యహము న్వెలివై వ మార్గ
 కూలంకష గోమయప్రతితులం బుసంపించుచు నుండుఁ గుప్ప
 లై, యింకఁ దదీయభూతి నిదమిథ్థ మటంచు నుతింప శక్యమే?

సీ. పట్టుచీరలఁ గట్ట భాగ్యంబు గల్గియుఁ
 బాటుటాకులఁ గట్ట భార మనరు
 రాజాన్నభోజనస్రావశ్రీ గల్గి
 యును వన్యధాన్యంబు నొల్ల మనరు
 మాణిక్యభూషాసమాజంబు గల్గియు
 నెఱుని ³కురువింద లేటి కనరు

మంచిమెచ్చులతూగుమంచము ల్లల్లియుఁ
జాలుఁ బూదీఁగయుయ్యాల లనరు

తే. ఎంత సంపద గల్గియు నెట్టి వాఁడు
దమ కులాగత ధర్మ కర్మములు విడువఁ
1జాల రటుగానఁ దత్పురీశబరసతులు
మహిమ గలిగియు మానరు సహజవృత్తి.

6

మ. అగు సుక్షారూప కాష్టఖండముల సర్వాంగంబులం జేసి 2మై
మృగనాభి న్నసిఁ బూసి చామరము ధమ్మిల్లంబుగాఁ జుట్టి యే
నుఁగుకుంభములలోని ముత్యములఁగ న్నుద్ధృత్తి ల్వినిర్మించి భి
ల్లగ జేంద్రు 3శ్వేతబొమ్మలం దవించచేలం జేయుదుర్ గాపు
గన్.

7

క. ఏనుఁగుల తలలు కొమ్ముల
తో నాఁబములకు దృష్టిదోషము వాయం
గా నెత్తుదు రెటుకులు దమ
చేనికిఁ బసరంబుతలలఁచెలువం బెసంగన్.

8

క. కొండలలోఁ జేసిన తమ
పండినచేలకు వరాహపంక్తులు చొరరా
కుండం దెల్లని చామర
ఖండంబులు ప్రోగుఁద్రాళ్లఁ గట్టమ రెటుకుల్.

9

ఉ. మంచెల మీఁద నెక్కి కటిమండలిఁ జుట్టిన పాటుటాకు లిం
చించుక చించలించి మరునిల్లు బయల్పడఁ జేయఁ బిట్టలన్

1. బోలరటుగాన. 2. పై. 3. శ్వేతబొమ్మలంచు బెడచేలం గట్టు
దుర్గాపుగన్.

జెంచెత లార్చి వేయుదురు చిత్రముగా నొడిసెళ్ల బాహు
 మూ,లాంచిత దీధితు ల్పిటుతయైన చనుంగవమీఁదఁ బర్వఁ
 గన్. 10

మ. మదపుంస్కోకిల మాత్త జాతికృతసమ్యజ్ఞాద ¹శంకామర్తి
 వదరంగా ²నల వేటలాడెఱుకుగోవాభుల్ ప్రసూనాశుగ
 ప్రదర ప్రేరిత చిత్తవృత్తులగుచుం బ్రాంతములం ద్రిమ్మర
 బెదరం దోలుదు రార్చి పక్షిచితర్తి భిల్లాంగనల్ చేలలోన్.

తే. శబరకాంతా ఘన స్తనశాతకుంభ
 కుంభ యుగములఁ గరకరి కొనలుసాగె
 మానుషగ వచ్చునే చంపరాని పగయు
 నన్నదమ్మలపోరాట మజునకైన. 12

క. గుబ్బచనుంగవ తేనియ
 లుబ్బెడుమోవియు మెఱుంగు లొలికెఱుమేనుల్
 నిబ్బరపుంగబరీభర
 మబ్బరపుంగొను ³చంచలాక్షుల కొప్పున్. 13

క. తేనియలు గ్రోలి పిదఁ
 మానవతుల యధరమాని మఱుతురు శబరుల్
 తేనియ తియ్యదనంబు స
 మానం బనఁ దగునె యధరమధురిమ కెందున్. 14

సీ. కఱకుజంజులువెండ్లు కలకొప్పు గాధత
 రంబుగా నెమలి పింఛంబు జాట్టి

తట్టుపుస్తున వన్నె వెట్టినట్టి లలాట
 సట్టిక జేగుటుబొట్టు వెట్టి
 1 కురువింద పేర్లకుం చెరువీనిచాలిండ్లఁ
 బాటుటాకులు గూర్చి పైఁటఁ దీర్చి
 జమలి యొడ్డాణంబుసందున నితీయంగ
 బర్హాంబరముఁ గఁగి బదిలవఱిచి

ఆ. వీరక గల కుటుచగచుపుల వెరురువింటఁ
 జాగపురిఁ దాల్చి నారెగా సంతరించి
 గసికళోలు గొని భిల్లబిసకుహఁతు
 లడవిఁ దిరుగుదు రాత్త నాయకులఁ గూడె.

15

మ. తమ యిల్లాండ్ర మనోహరావయవ సౌందర్యంబుతో సామ్న
 వర్గము పాఞ్చింఁగనో కిరాతులు నిజాగారంబులం గట్టి సిం
 హ మయూరీ హఁణేభశాబముల నాహఁ! పెంతు రాశంకఁద
 ద్రమణి మద్య కచేక్షణస్తనము లుల్పాదింపఁ గాకుండునే.

వ. ఇ ట్లఖిల విభవాభిరామంబున కాలవాలం బగు నప్పక్కణం
 బున కధీశ్వరుండు.

17

సీ. తన విక్రమక్రమదర్పంబు హర్యక్ష
 శిఖాపచక్షణాక్షీణగరిమ

తన బాహుబలము కాంతారచంతావళి
 దయితా నవీన పైధవ్యకరము
 తన జనంబు కురంగదంపతిపుంజాజ
 వంజవ భంజనాఖంజయశము

తన ప్రతాపము మృగాదనసార్యభౌమదు

ర్వారగర్వాపహదారుణంబు

తే. గాఁగ నానామృగప్రాణగంధవాహ

దంశశూకేంద్రనారాచబృందవర్ష

కంధరోద్దండకోదండకరుడు మించె

నాథనాథుం డరణ్యభూనాథుఁ డగుచు.

18

తే. ఎటుకుఁజేడైన సర్వలోకేశుఁ గూడి

చెంచుపూఁబోడియై సంచరించుగౌరి

చందమున నాథనాథపులిందవిభుని

మందగామిని చెలువొందె దందె యనఁగ.

19

—ॐ తిన్ననిజననము ॐ—

క. ఆనాథనాథకానన

భూనాథుఁడు తందెచిగురుఁబోడియు సురతే

ఛ్చానందము గిరికందర

నానువసీనిర్ఘరముల సలుపఁగఁ బ్రీతిన్.

20

క. తందెకు మందస్తితజిత

కుందకుఁ బ్రాణేశ్వరోపగూహనరచితా

నందకు వచనామృతవి

ష్యందకు నెల మసలె శైలజాధిపుకరుణన్.*

21

సీ. భసితాంగరాగశోభావిలాసంబుతోఁ

బ్రతివచ్చు నాననపాండుగరిమ

* కొన్నింట నిది 'భసితాంగరాగ...' పద్యము తర్వాతఁ గలదు.

కంతహాలాహలకాళిమచ్చవితోడ
 నెనవచ్చు గుబ్బచన్ద్రానలనలుపు
 పరశివాకృతితోడ సరివచ్చు నణుతరం
 బనఁజాలి ఘనతరం బై ననఁపము
 స్వస్వరూపనిచార సంప్రాప్తశాంతితో
 మార్పడుఁ జిత్తైధమానజడిమ

తే. సరభసానంగసంక్రీడ జరుగనీక
 దౌహృదము గర్భమున నున్న తనయుఁ డీశుఁ
 డై ప్రకాశింపఁ గలఁ డని యపుడు తెలుపు
 కరణిఁ బెంపొందె నమ్మందగామినికిని.

22

తే. గంధగజకుంభ కాఠిన్యగర్భరేఖ
 చారుమృగరాజమధ్యశృంగారగరిమ
 చెటుపఁగలఁ డల్ల శిశు వని చెప్పునట్లు
 సుదతిచన్నలు నడుమును సొబగు చప్ప.

23

సీ. పంచాననానేకపవ్యాఘ్ర కోలాది
 మృగములఁ జంపఁ గామించె లేమ
 శైలోపకంతనిర్మరసై కతస్థలి
 శివుని దర్శింపఁ గాంక్షించె నబల
 ఖండేందుశేఖర గంధూషితాంబుధా
 రల మజనము సేయఁ కలఁచె నింతి
 చవియైన ఘోణిమాంసము చొప్పలఁ బెట్టి
 యభవున కర్పింప నతివ గోరె

తే. నేత్ర నీలోఁపులంబుల నీలగళుని
 యర్చనము సేయఁ జింతించె నంబుజాక్షి

గర్భగోళమునం దున్న యర్భకునకు
గలగుణంబులఁ దెలిపెడుకరణ నపుడు.

24

ఉ. ప్రాద్దులు సొచ్చె నంతఁ బువ్వుబోడికిఁ బెంపుడుచిల్కపిల్లకున్
సుద్దులు చెప్ప వస్త్రములు సొమ్ములు దాల్చ నిజేశుపాన్పుపై
నొద్దిక నుండ నిత్యము గృహోదితకృత్యము లాచరింప మై
బెద్దయగ్రాంతి గాఁ నొడఁగె బిడ్డఁగనన్ సమయంబు
గాపునన్.

25

చ. చెలువకు బిడ్డకుట్లు విలసిల్లఁగ భిల్లపురంధ్రు లంతలోఁ
బిలువరె మంత్రసానిఁ దలపెట్టరె కాయముఁగూర్చ లేమకున్
జలకముఁ గాఁపరె కొలను చయ్యనఁ న్రవ్వరె మందగామి
నిన్, నిలువఁగనీకురె యనుచు నేర్పరు లై కడు సంభ్ర
మింపఁగన్.

26

సీ. శుభముహూర్తంబున నిభ రాజ గామిని
శివభక్తి ముచుపై నశిశువుఁ గనియె
సంసారమోహపాశముఁ గోసినటువలె
బొడ్డుగోసీరి పిన్న బిడ్డనికిని
సర్వేశు భక్తిలక్షణముఁ దెల్పెడు నీతిఁ
బెట్టిరి భూతితోఁబట్టిహక్కి
బాపకదంబజంబాలంబుఁ గడిగెడు
పగిది నీళ్లార్చిరి పాపనికిని

తే. నంతరంగమలాపహం బైనచిత్సు
ధారసము వోనిచిట్టాముదంబు దెచ్చి

1. విభూతితో బొట్టుపెట్టి.

¹బాలునకుఁ గడ్పునకుఁ బెట్టి పద్మముఖులు
పవ్వలింపఁగఁ జేసిరి పాచుమీఁద.

27

క. జ్ఞానప్రసూనకలికా
జాని పదధ్యానపరమసౌఖ్యసుఖపుం
దైనగతిఁ గన్ను దెఱవం
గా నేరకయుండి కొన్నిఘస్రంబులకున్.

28

క. ఈలోకవ్యాపారం
జేఱాగో యచుచుఁ జూడ నింపై నగతిన్
బాలకుఁడు దెఱచెఁ గన్నులు
లాలితముగఁ దల్లిదండ్రులకు ముదమొదవన్.

29

సీ. శివభక్తిరహితమైచెడియె జగం బని
నవ్వి నట్లొయ్యన నవ్వసాగె
ధృతిమోహబంధంబు దెగఁ దన్నుగతి ముద్దు
టడుగులెత్తి ²విడుల్చు కాడఁజొచ్చె
భవపరాజ్ఞుఁడైనవగిది సత్త్వముఁ గూడి
పొత్తులపాన్పునఁ బొరలఁబడియె
క్రేయోమహారాజ్యసింహాసనంబున
నుంచుచందమునఁ గూర్చుండఁ దొడఁగె

తే. దడవియాడె వసుంధరాస్థలమునందు
విశ్వవతి తత్త్వ మనుమణి నెదకురీతి
దర్పకారి జగత్పూర్ణుఁ దాఁకునీతి
నడుగు వెట్టెడుగతిఁ దప్పటడుగు వెట్టె.

30

వ. ఇట్లు ప్రతిదిన ప్రవర్ధమానంబులగు నతని ¹గుణంబులు శివ
భక్తిలక్షణోపమానంబులు సమానంబు లై చెలువొందఁ
దందెయుఁ బులిందబృందారకుండును నందను తిన్నదనంబున
కానందకందళితహృదయారవిందు లై తిన్నఁ డని పేరువెట్టిన
నప్పు డవ్యక్తమధురకల్యం బగు బాల్యంబున. ౩1

మ. జలకంబార్చి విభూతిఁబెట్టి కటిగుంజాబీజసంకీర్ణ మే
శిఖిల బంధించి మయూరపక్షులతి కాకాండంబులం జేసి సు
దివిదండ ల్సవరించి కన్నుఁగవఁ గాంతిం గాటుకగ దీర్చి మం
దులతాయెత్తులు గట్టనక శబరపుత్రుల్ గూడి యాడం
బురిన్. 32

సీ. శిచిట్లబొట్లకాయ సిరిసింగణావత్తి
గుడుగుడుగుంచాలు కుందెనగుడి
డాఁగిలిమ్ముచ్చులాటలు ⁴గచ్చకాయలు
వెన్నెలకుప్పలు తన్నుబిల్ల
తూరనతుంకాలు గీరనగింజలు
పిల్లదీపాలంకి బిల్లగోడు
చిడుగుడువ్వలపోటి చెండుగట్టినబోది
యల్లియుప్పనఁబట్టె లప్పళాలు

తే. చిక్కనాబిల్ల లోట్లబిందతావి
యైన శైశవకీ డావిహారసరణిఁ
జెంచుకొమరులతోడ నుద్దించుకాడుఁ
దిన్నఁ డభినవబాల్యసంహన్నుఁ డగుచు. 33

1. గుణంబులకు. ము.పా. 2. ఘట. 3. చిట్లబొట్లకాయ. ము.పా.
4. శచ్చకాయలు.

— తిన్నఁడు విలువిద్య నభ్యసించుట —

ఉ. కొంచెపునింటిబ్రద్ద బరిగోలలు గైకొని చాపవిద్య సా
ధించునెడన్ సలంఘనగతిం జను లేడిని నింగి నిచ్చ వ
ర్తించు ఖగంబు నేయఁ గని తిన్నఁడు దేవునిపాలుగాక సి
ద్ధించునె తల్లిసంధ్రులకునృప్తిగుణంబున సంధ్రు లుబ్ధకుల్.

తే. విల్లుపట్టిన నెలపదినాళ్ళలోన

వీడక కలిగిన తడవిల్లు వెదురువిల్లు

సెలసువిల్లుచు మొదలైన చేగవిండ్లు

చులుకగాఁ దీసి శబరేంద్రసూనుఁ డేయు.

35

వ. ఆసమయంబున నవయావనం బాసన్నం బగుటయఁ దిన్న
నిక బహువిధమృగయా విహారంబుల తెఱం గెఱుకవలుప
వలయు నని చనచరు లెఱుకుతెనికిన్ విన్నవింప నింపెసలార
నాతం డాటవిక పుటభేదనంబునం గాటితేనిజాతరకుం
జాటం బనున నచుపమేంద్ర నీలనీలకుటిలకుంతలజాలఫాల
పట్టికల ¹ జేగుఱుజొట్లు మంజరీమంజుల ప్తనభారంబులు, బిస
కొండమండిత దోర్దండంబులు, నెమలిపురిగండలు, కర్ణంబుల
నవతంసీభూతమయూరఃస్వంబులు, ఘనంబు లగు జఘనంబుల
మీఁదఁ బాటుటాకులచీరలు, కొప్పులకు నచ్చంబు లైన
కురువక ప్రసవగుళుచ్చంబులు, నరుణచరణకమలఁజ్ఞ భాగం
బుల లాక్షోరసంబులును, పాటునరేని లేడిచూపులం దుటా
రించు కటారిమిటాచిమాపు గల కచునమ్ముల మరు
నమ్ములం జనున బాపటంబునోని కాటుకయఁ బురుగుచు
బచ్చికస్తూరిగూ జవ్వాదియు వాసించి పరిమళించు నడవి

పసుపు నునుబూతయుం దనర ననచరవనరుహనయనలు
 తిరుగం జాటిన మటుసటి మంగళవారంబున నివ్వరిబియ్యం
 బునఁ బువ్వులవలె నుండ వండి వార్చిన యువహారభాండం
 బులు చరీమమ్మగంబులపాలకు ననుకూలం బైన గునుకుం
 బ్రాలపాయసంబులకుండలు కీచకతండులంబులం బిండి గొట్టి
 కొట్టపోసి యప్పి గొప్పలుగాఁ జేసి యూవించిన కుడు
 ముల బానలు కాళింగభంగసంగతలశునవాసనాపిశితంబు
 లగు పిండికూరలచట్లును బచ్చగందనీక పరిపాకంబులు చేసిన
 వనీశాకంబుల వెసల్లును నానావిధమాంసంబులయట్టికలు
 గుడా గుడగుడపుష్పతాలహింతాలతండులజనితాసనకల
 శంబులును గంపలను గావిల్లను బెట్టి బలివెట్టుటకై నన
 క్రోడ శామ్రమాడ మహిషాజావిక ప్రముఖాటవిక
 మృగంబులం బట్టుకొని బంతికట్టుకొని కాశ్రునుగుడికి
 నడుచునప్పుడు తప్పెటల చప్పుళ్లును వెట్టిసారకాయల
 బుట్టించి గట్టిన సరకట్లకిన్నరలు మెఱయ మొరయించు
 మ్లేచ్చులపాటల తానమానంబులును గుమెటలచటులరవ
 మును గొమ్ముల నిమ్మును జెలంగె నయ్యవసరంబున. 36

తే. ఒక్కప్రాద్ధండి సెలయేట నుదకమాడి

నాథనాథుండు తందెయు నైజ మైన

చతురలంకారములు దాల్చి సహజభక్తి

నాత్రజునిఁ జూచి కై నేయు ¹మనిన నతఁడు.

37

మ. జలకం బాడి విభూతివెట్టుకొని రక్షామూలికామూలికా
 వలయంబు ల్దొడి దట్టి గట్టుక శిరోవరిష్టునీలాలకం

బుల లేదీగను జుట్టి కేల విలువము ల్పాని కాశ్రేనిపూ
జలు సేయక వెడలెం గుమారును పితృస్వాంతంబు లు
పొంగంగన్.

33

చ. చని మృగయాధిదై వతమునన్నిధి బాణశరాసనాదినా
ధనములు నిల్చి యెఱ్ఱచిరిదండల నివ్వరిప్రాల రక్తచం
దనమున గుగ్గిలంపుబొగఁ డట్టుపుచుంగున ¹నెత్తుబోతులక
ఘనవివిధోహారములఁ గానుకలక శబరాళి గొల్వంగన్.

తే. తల్లిదండ్రులుఁ దాను నద్దెనమునకుఁ

బ్రణతు లొనరించి వేటలుపట్టి పిరవఁ
బక్కణములోని శబరదంపతులతోడ
నన్నపానాదు లొనరించునవసరమున.

40

సీ. మాటలాడఁ నలంచి మఱినిసోమొడువారు
నడవఁ బోవుచుఁ దొట్టుపడెడువారు
నూరకుండెద మని యుండనోనివారు
లేచెద మని లేవలేనివారుఁ
బనిలేనిని బట్టబయలుదిట్టెడువారుఁ
బాడనేరకయును బాడువారు
నెదురైనవారికి నెల్ల మ్రొక్కెడువారు
వ్రీడావిహీనులై యాడువారుఁ
తే. జాలఁద్రావియు మగుడఁ జేసాచువారుఁ
తొడరి యుండంశభాండము ల్దొడుకువారు

నైరి మృగయాధిదైవతయాత్రయందుఁ
బాసములు సేసి శబరదంపతులు రతుల.¹

41

ఉ. నాతియొక్కర్తు చిత్త ముపనాథునిపై నిడి సారెసారె మో
హాతిశయానఁ బోలె నధికాసవ మిచ్చి నిజేశుఁ గూర్చి య
ల్లాతని నాథుపేరనె ప్రియంబునఁ బిల్చుచుఁ గౌగిలించి హా
లాతురతాత్తి కాగతి విలాసము చూపుచుఁ గూడె వేడుకన్.

చ. పుడిసెఁడుగాని లే దిపుడు పుచ్చుక త్రాగిన మద్య మింతలో
నొడ లెటుఁగం డటంచు నొక యుగ్మలి నాథునిఁ దిట్టి
యన్యునికొ, జడియఁడు చూడు మంచు సరసంబును మెచ్చు
తెఱంగు దోచ న,ప్పుడు బిగికౌఁగిటం గఠినపుంజనుగుబ్బల
నొత్తై మక్కువన్.

43

ఉ. ఉత్తమనాథుఁ డీతఁ డెదురు త్తరమీఁ డొకనాఁ డదేమొకో
యిత్తటి రేఁగిరేఁగి తనయిచ్చకువచ్చినవెల్ల నాడెడికొ
గ్రొత్తలు గావె యీమధువుకుండల మాటలు సూటిపొసి
రో,యత్త యటంచు నొక్క శబరాంగన వల్లభు దూతె
సారెకున్.

44

ఉ. మంకెనపువ్వులో విడిసి మత్తిలియుండెడు తేఱిరీతి మీ
నాంకసరోజరాగకలితాభరణాంతరనీలలీల హా
లాంకురితారుణచ్చవిసమంచితలోచనతారకద్యుతుల్
బింకముఁ జూపఁ బాసముల పెక్కువఁ జొక్కిరి భిల్లదంపతుల్.

1. డిక్కె దరువాత 'మఱియును' అని కొన్నిటం గలదు. 2. హాతి
శయంబు. 3. తరళాత్తి కాగతి.

—ॐ తిన్నఁడు పరిజనంబులతోడఁ గూడి వేటకు వెడలుట ॥—

న. ఇవ్విధంబున మధుర మధుర రసాస్వాదనామోద మేదుర వినోదంబులం గేలిపిని నిమోదమిధునంబులు సవనంబులకుం జను నప్పు డయ్యాటవికాధిపతనయం డాభేటకంబునకుం గాటి త్రనిచాటియగుంగాక ! యని యెవరించు దీనన లుల్లసిల్లఁ బల్లయం బ్రవేశించి చెంచుతేఁడు మలునాఁడు రెపకడఁ గొడుకుం గూర్చు పగినవారలం గూర్చి వేటకుం జను మన వుడుఁ వెరచీరకట్టలు ప్రాఁగుమట్టలు దొడ్డివల లేకివల కుండేపల పందిలం సవనంబువల మకరిగల యెలుకవల మొదలుగా నలయు నలలుచు, సింహంబులు గుక్కలుఁ గృష్ణకురంగంబులు ముంగిసలు నెద్దులు మొదలుగా వేటకు దిద్దిన జంతువులు, నోరణంబులు నెలకట్టలు సాళువంబులు గిద్దలు వేసడంబులు మున్నుగా విడివేటకు నెన్నందగిన విహంగంబులుచు, బూరేడు కాకతోడి కేరజంబు కౌఁజు కక్కెరచింద లాదిగాఁగల పాదివేటకుం బ్రోచి వేసిన పశం గంబులు, నురులు నురిగోలలు బోనులుఁ జిక్కంబులు జిగురుఁగండెలుఁ దీపుఁద్రాళ్లు చొడిఁద్రాళ్లుఁ దలముళ్లును గాని శరశరాసనప్రభృతినాఁగనంబులతోడ నడవి కేతెంచి నిశ్శంక సకలమృగసంకులసంకలితం బగు వేంకటాచలంబు వంకం చెంకి వెట్టుకొని.

46

నీ. ఒకనాఁడు తెరవేట నుగ్రసత్త్వంబులఁ
బుడమిపైఁ దడఁగాళ్లుపడ వధించి
యొకసారి సారమేయోధుని నుదుర
స్థబ్ధోమంబుల సంహరించి

యొకమరి దీమంబు లొడ్డి పాదులు దీర్చి
 బహువిహంగంబులఁ బట్టి తెచ్చి
 యొకవేళ డేగవేటకుఁ జని యెగఁజోపి
 నానాండజముల స్త్రాణములు గెడపి

తే. ముంగివేఁ తుదువేట సేవంగివేట
 యిట్టివేటయు గంటవేఁ తుద్దువేట
 మొదలుగాఁ గల వేటలయద నెఱింగి
 తిన్నఁ డొక్కొక్కతూకు వర్తింపఁదొడఁగె. 47

చ. పులులు కురంగము ల్కరటిపోతము లేదులు మన్నుచిట్లు దు
 ప్పులు కణఁతు ల్కిటు ల్చెవులపోతులు కొర్నవగండ్లు భల్లు
 కంబులు చమరీమృగంబు లెనుపోతులు కస్తురిపిల్లు లాదిగాఁ
 గలమృగరాజిఁ బెక్కువిహంగంబులఁ గానుకలంపెఁదండ్రీకిన్.

ఆ. మునుపు వడిన మెకముఁ గొనినచ్చి మిడిగుడ్లు
 పాడిచి నీట శిరము దడిపి తోఁకఁ
 గోసి ధూప మిచ్చి మీసంబుఁ బెకలించి
 కాను కిచ్చి కాటేఱనిఁ గొలిచి. 49

ఉ. క్రొవ్విన యేకలంబులను గొన్నిటిఁ గూల్చి కమర్చి పెంచు
 లంఙివ్వుచు నెఱ్ఱమ న్నలఁది చివ్వున నీ రివురంగ నేర్చి నో
 ళ్లవ్విభులూరఁ బ్రేల్చి చము రుట్టిపడం గలుకుట్లు గాల్చి క
 ల్లువ్వులనీడ నొక్క పరిశుద్ధ శిలాతలభూమి నందలున్. 50

క. అట్లు కలుకుట్లు గాల్చిన
 పిట్టల నింజెట్ల మఱియుఁ బెరతేనియలం
 బెట్టుక మెసఁగుచు నాథుని
 పట్టికి నింపెసఁగ నిట్లు ప్రతిదివసంబున్. 51

ఉ. ఆననవీధిలోఁ గలమృగావళిఁ బడుల సంహరించి పూ
ర్వావనిభృత్తలాటవుల నాటవికుల్ మృగయావిహారముల్
చేస దలిర్పఁ జేయుటకు శీఘ్రము పాలియ మెత్తి కుంభజ
గ్రావసుతాప్రతీరగిరికాననమధ్యమున న్వసించుచున్. 52

ఆ. అంజినాటికొండలందు సదాశివు
కొండ జమునివిక్కు వెండికొండఁ
జండసత్త్వచండసంహార తాండవం
బాడఁ గోరి వేటలాడు నపుడు. 53

క. ఒక వేళఁ దిన్నఁ డాఖే
టకభేలావ్యసనరతుల డస్సినవాఁడై
వికచప్రసూనవకుళ
ప్రకరంబుల నీడ నొంటిఁబడి నిద్రింపన్. 54

— { స్వప్నముచేతను వేటమిషను నీశ్వరుడు తిన్నని } —
వశీకృతుం జేసికొనుట

మ. ఒడలం¹దెల్ల విభూతిపూత పులితో లొడ్డాణ మల్లాడు కెం
జడ లాతై కవిచార నిశ్చలదృగబ్జాతంబు లచ్చెన్న క
చ్చడ మంసంబున రుండమాల గళదేశస్థాణువుం గ్రాలఁగా
నొడయం డొక్కరుఁ డక్కుమారుకలలో నుద్యత్కృపా
మూర్తియై. 55

క. బాలక ! యిచట శిలానట
మూలంబునఁ గొండదండ మొగలేటి దరిన్
శైలసుతాఁతి భక్తుల
పాలితి పెన్నిధి నసించు²భక్తిఁ గొలుపుమి. 56

క. అని యంతర్ధానము నే

సినఁ దిన్నం డదరిపడుచు శీఘ్రంబున మే

ల్కని నలుదిక్కులు వెదకుచు

మనమున నాశ్చర్యరసనిమగ్నం గగుచున్.

57

శా. ఈల లీలకెలు దిక్కులం జెలగఁ వా మెచ్చోమృగశ్రేణిపై
గాలిం బోనక సన్న వచ్చుటయు రొక్కొక్కముల్ దిట్టి శా
ర్దూలక్రోడ మృగాదుల న్వలలకుం దోలంగఁ దిన్నంప త
త్కేళలోల రవంబు వన్నపుడు బోధింపంగ నేతెంచినన్. 58

మ. వలకుం జేరక ప్రోగులుం వెరలు చైవ్యం ప్రోక్తి యా
వేటక, స్థల ముల్లంఘన నేసి లుబ్ధకులమత్తుంబెల్ల వారించిది
క్కులు వడ్డునుర ఘుర్గుర భవములచే మూర్ఖులైగా నొక్క యే
కల మేగం గని తిన్నఁ డప్పుడు ధనుఃకాండోల్లస గ్వాశి నై.

మ. జవ మొప్ప న్వెరువెంట నంటి పలుకున్ సువర్ధతశ్రాంతి ను
ద్దవిడిం బాటంగలేని చందమునఁ జెంతం జేరఁగా నిల్చి యే
య విచారింపిన దూఱి దాటుకొని తన్నా శాశలం ద్రిప్పి
పాశవిముక్తుం డగు యోగిభావన యురృచ్ఛావృత్తి వర్తిం
చుచున్.

60

క. అలయించుచుఁ దిన్నఁడు దన

కలలోపలఁ గన్న శివునిఁ గనుగొనుదాఁకన్

జలమునఁ గొని చని య యే

కల మప్పు డదృశ్య మైనఁ గడుఁ బోద్యమునన్.

61

క. కలలోఁ జెప్పిన యొడయం

డెలయించుక వచ్చినట్టి యేకలము హిమా

చలతనయాధిపమాయా

విలసనములు గాఁగ నపుడు వివరించి మదిన్.

62

శా.సంతోషంబునఁ గాంచెఁ దిన్నఁడు సమస్తవ్యాపకానంతవే
దాంతస్థాపితచిన్తయాంగము నవిద్యాభావంతసంతానసం
క్రాంతస్వాంతనిశాంతజంతుసుఖమార్గప్రాపకాభంగరు, క్కాం
తాపాంగము దివ్యలింగము విచిత్రధ్యేయ నిర్లింగమున్. 63

తే. కాంచి రోమాంచకంచుకోసంచికాంగుఁ

డగుచు నానందబాష్పంబు లతశయిల్లు

నమహాలింగమునకు సాష్టాంగనతులు

నేనీ ముకుళితహస్తంబు చేరఁ బోయి.

64

— 64 తిన్నఁడు శివలింగమునకు సేవఁజేయుట —

శా.ఓసామీ! యిటువంటి కొండదరిలో నొంటిని బులుల్ సింగ
ముల్, గాసిం ¹బెట్టడు ²కుటునట్టడవిలోఁ గల్లున్నిక్రిసీడ నే
యాసం గట్టితి వేరగడ్డ నిలు? ని వాఁకొన్నచోఁ గూడు నీ
శ్లేసుట్టంబులు దెచ్చి పెట్టెను? నీ కిం దేచికే లింగమా? 65

ఉ. కొండలఁ గానలం దిరిగి క్రొవ్విని పండుల లేళ్ల దుష్టుల
జెండినఁ బెక్కుచంపములఁ జిన్నక పెద్దక గారుకమ్మఁగా
వండుదు రట్ల పిట్టలను వండుదు రిచ్చట నుండ నేల? నా
కొండొక టానతీక యుసుమూరికి రాఁగదవయ్య లింగమా!

క. ఓలింగమ! విను నివ్వం

ప్రాలును నొడిపిల్లు గురుకుఁబ్రాలును వెదుగు

బ్రాలును సవరపుమెకముల

పాలును గల వచట నీకుఁ బాయసమునకున్.

67

తే. పుట్టతేనియ పెరతేనే పుట్టజున్న
తొట్టతేనియ గలవందుఁ దోచి తోచి
కాలి దులదుల నై పిండిపోలె రాలు
నట్టి నింజెట్లు గలవు నీ కారగింప.

68

సీ. నేరేడుపండులు నెలయూచిపండులుఁ

గొండమామిడిపండ్లు దొండపండ్లుఁ

బాలపండులు నెమ్మిపండులు బరివంక

పండులుఁ జిటిముఱపండ్లుఁ గలివె

పండులుఁ దొడివెందపండ్లుఁ దిమ్మికిపండ్లు

జానపండులు గంగరేచుపండ్లు

వెలగపండులు పుల్ల వెలగపండులు మోవి

పండ్లు నంకెనపండ్లు బలుసుపండ్లు

తే. బీరపండ్లును బిచ్చుకబీరపండ్లుఁ

గొమ్మిపండ్లు ధీతపండ్లును గొంజిపండ్లు

మేడిపండ్లును మొవలుగాఁ గూడిమాడి

చెంచెతలు దెత్తు రిత్తు విచ్చేయవయ్య.

69

శా. ఇల్లో ముంగిలియో యనుంగుజెలులో యీదైన చుట్టం
బులో, యిల్లాలో కొడుకొ తరింపవశమే యే! పోడిముక్
లేక? మా, పల్లెం గోదినవెల్లనుం గలవు తెప్ప ల్లాంగ నీ
కిచ్చెదన్, జెల్లంబోయిట నొంచి నుండ కటు విచ్చేయంగదే
లింగమా!

70

తే. చుటుకుఁజూపునఁ గాలినకొఱత నుటుకు
నుటుకుఁ జూపులఁ బుట్టించునెటుకువారి
యిటుకువలిగుబ్బపాలిండ్లయిగురుఁబోండ్ల
నేవ కిచ్చెద నీకు ¹విచ్చేయుమయ్య.

71

మ. నను మన్నించెనేని నీ విపుడు రా నావెంట రాకుండినన్
నిను నే బాసి చనంగ నోప నిచట న్నితోడిదే లోకమై
మనువాడం గనువాడ నీకరుణ నీమానంబు చి త్తంబు వ
చ్చినచో మాచుదఁగాని న నిపుడు క స్తింబెట్ట నాకేటికిన్.

వ. అని యష్టహదేవు నుమమూరికి రమ్మచుచుం బ్రార్థించినం
బలుకకుండినం వదీయభక్తిరహశుం డై సంపెగతావి ²బ్రుం
గిన భృంగంబుతెఱంగున చున్న యవసరంబునం దిన్నం
డొంటిపంది వెంటఁగిలి యొంది నెక్కడఁ బోయెనో యని
బోయలు మోక్షరయం నివిరి యడుగులవెంబడింబడి తప్పక
చనుదెంచి కాంచి యి ట్లనిరి.

73

— తిన్నని గని బోయలు దుఃఖించుట —

శా. అన్నా ! నిన్నలయించి తెచ్చిన వరాహం బెందుఁ బోయె?
స్తమున్, గన్న స్తన్ననఁ జూడవేటికి? వడిన్ గన్నీరు గా
ఱంగ నే, మన్నన్ బల్క వ దేమి కారణమొ? వేలాడంగ
నేతెంచి యి, ట్లున్నం దల్లియుఁ దండ్రీయు శిస్తఱుగరే
యుల్లంబులో నక్కలా?

74

తే. నీదు గాలికి బసివట్ట నిట్టిసీల్
పట్టెడల బిగఁబట్టిన మట్టువడక

1. విచ్చేయవయ్య. ము.పా. 2. బ్రుంగుడైన. 3. స్తరుగఁడే; న్నలుగరే.

నిలువ కేటెంచి వేటకుక్కలు కుమార

¹చుట్టుకొని యసియాడంగ జూడవేమి?

75

సీ. వలలును దెరలుఁ బ్రోగులఁ జుట్టఁగా లేదు

పోటుకో లొకటియుఁ బుచ్చ లేదు

తెగిన మెకంబులఁ దేలేదు విడివేట

పిట్టలకును మేతపెట్ట లేదు

చెంచు లేరికి నేమి నేర దేఱఁగ లేదు

చెడకుండ మెకములఁ జేయ లేదు

కుక్క లెట్టులు సివంగులు మేపుఁ గొన లేదు

బలివెట్టి కాశ్రేనిఁ గొలువ లేదు

తే. వేటలాడంగ వచ్చినవేడుకెల్ల

నక్కటా తండ్రి కెఱిగింప నంప లేదు

మ్రానుడియుండ నేటికి మేను మఱచి

యేల మాజాలి మాన్పవే యెఱుకపఱచి.

76

శా. ఓతండ్రి! నిను డించి పో మనసు మా కొక్కింత గా నేర్చు

నే?, మీ తోబుట్టులుఁ దల్లిదండ్రులు చెలు వ్రీరెల్ల నేతే

రఁగా, మాతిన్నం డిపు డెందుఁ బోయె ననిన న్నాప్రాణము

ల్వోవె? రా, వే తిట్టింపక పల్లెలోన మముఁ దేవే వన్నె

యు న్వాసియున్.

77

తే. ఎంత యలమటఁబడిన మ మేల చూడ

²వింతయును నెర్కుతేనికి నెఱుకపఱుపఁ

1. చుట్టుకగునిసియాడంగ, చుట్టుకొని గునిసి. 2. వింతయు నెఱుకు
తేనికి. ము. పా.

బోయెదము చెప్పవలసినబుద్ధి చెప్పి
యనువు మని పాదములు వట్టుకొనిన నతఁడు. 78.

వ. ఎట్టకేలకు శివలింగసంగతాభంగరహ్యాయాంతరంగుఁ డగు
శివరవుంగవుండు కృపాపాంగుం డై చిటునవ్వు నప్పి యవ్వ
నచుల కిట్లనియె. 79

క. ఈలింగములోఁ బ్రాణము
కాలముగడదాఁక నోడఁ గట్టినదూలం
బై లంకె నుండఁ జేసితి
నేలా తుందుచుకు ? పల్లె కేగుఁడు మీరల్. 80

క. నావెంట నితఁడు వచ్చిన
నే వచ్చెన మిమ్ముఁ గూడి యిప్పుడు లేదా
యేవంక నభవుఁ డుండిన
నావంకనె తోచునీడ యై నసియింతున్. 81

శా. నాకుం జుట్టముఁ దల్లిదండ్రులుఁ జెలు ల్నాథుండు నీదైవమే
మీ కిచ్చో బనిలేదు కస్తీడఁగా మీఁగల్గెకుం బొండు కా
ంకూరంబులు చేసినం గదలి నే రా నిచ్చటం బ్రాణముల్
పోకార్తుం డది నాదువేలుపునకై బొంక న్నిజం బింప
యున్. 82

క. అని శివుఁ గ్రమ్మఱఁ దిన్నఁడు
మనమున నిలుపుకొని తనువుమఱచిన బుద్ధి
మునుఁటి తెఱఁగున నుండిన
వనరుచు వనచరులు చనిరి వలసిన రీతిన్. 83

వ. తదనంతరంబ. 84

ॐ తిన్నడు శివుని కనుదినంబు నాహారం బొసంగుట ॥

క. ఎన్నాళ్లనుండియో ప
స్తున్నాఁ డీమడవిలోన నొంకి మహేశుం
డిన్నెగులు మాన్ప చలదా
కన్నారం గనినబంటుగలఫల మనుచున్. 85

శా. తిన్నం డంతట దేవదేవునకు భక్తి వృత్తి గావింప నా
సన్నగ్రావ మహాటవు ధీరిగి గంప్రబంకకోటిపుట
చ్చిన్నక్షాజనరాహము న్దపి కాల్చె న్నాల్చె బ్రేల్చెం
జవిక, జెన్నె యుండెను మాంసఖండముల నిచ్చెం దొప్ప
లం బొప్పడన్. 86

ఉ. విల్లొకచంక నంపాది సేపున నొప్పలు కేలువోయి బు
క్కిళ్ల బవిత్ర కాంచనముజల మొప్పుగ నచ్చి భక్తి రా
జిల్ల న చంబుమజ్జనమునేయును దొప్పలనంజు డద్రిరా
జల్లుని నారగింపు మన నానమేశ్వరు డూరకుండినన్. 87

క. కాలవొ క్రొవ్వవొ మాడం
గాలెనొ చవిగావొ కమ్మగావొ సీకుక
జాలవొ యలవడవో తన
వేరా కలుకుట్లు పార్వతిశ్వర! చెప్పుమా! 88

క. ఆకలిగాదో భక్తి
దేకువ గలవాడఁగానో తనవేల కృపక
సాకఁగదే నన్నిపు డ
త్రాకలఁ బెట్టక పలాశనాసక్తుడవై. 89

1. ఎన్నేళ్లనుండియో. ము. పా. 2. 'మఱియును' అనియు గలదు.

క. నెవ మొకటి గలదె నాపై
నువవాసముతోడ బడలియుండెగ ? నీకే
యవరాధము ¹సేయగలదె
కృపతోఁ గలుకుట్టు లారగింపం గదవే. 90

క. నీ వారగింపకుండిన
జీవన మేమిట్టికి నాకు శివ ! నీ పదరా
జీవముల మీఁదఁ బ్రాణము
²లే విడుతు నటంచు వ్రాలి యేడ్వం కొడఁగెన్. 91

క. తిన్నని భక్తికి శివుడు ప్ర
సన్నుండై యేడు పుడిపి సరగునఁ గలుకు
ట్లన్నా ! తినియెన లే లే
మన్న స్తుమంది లేచి యవధానమునన్. 92

క. అదియ్య శివుడు తగ నా
నందించుచు నారగించిన స్తుతమున మి
న్నంది పుళిందేంద్రుడు కా
నం దిరుగుచు నిట్లు దినదినంబును గొల్వన్. 93

— శివబ్రాహ్మణుఁ డాలయమందలి రోఁతలఁ గని చింతించుట —

సీ. పంచాక్షరీపూతభసిత త్రిపుండ్రాంకి
తాంకభాగములు స్నానార్ద్రశిఖయుఁ
గ్రమకృతగ్రంథిసూత్రవ్రాతపద్రాక్ష
భూషణంబులు శైవభాషణములు
నాగుల్ఫలంబమానాంబుళోణం బైన
తోత్రంబు నుపవీతసూత్రయలును

గరగృహీలాభిషేకక్షీరసంపూర్ణ
భాండంబుఁ బుష్పకరండకంఁబు

తే. గుండబొజ్జయు నొకపాటిగుజ్జరూపు
ను త్తరీయంబుఁ దనరంగ యోగిహృదయ
గోచరునిఁ గొల్వ వదిహ్న గోచరాంకు
డొకఁడు వచ్చె శివబ్రాహ్మణోత్తముండు. 94

తే. వచ్చి గుడి చొచ్చి యీశ్వరేశ్వరుని నిర్త
లాంగ మేటికిఁ జాతీక లయ్యె నకట
యిచటి కెంగిలి పుల్లయలేల వచ్చె
నొక్కొ యీదుఃఖ మెటువలె నోర్పువాడ. 95

మ. కులదైవం బని యల్కి పూసి గుడి మ్రుగ్గు ల్వేటి కై సేయ
లో, పలికి క్లుంగిలి మంగలంబు లగు నొప్పల్ రాఁ గతం బేమి?
నిర్తల తోయ స్నపనం బొనర్చిన శరీరంబేటికి న్నీరువ
ట్టులు గట్టం భవదాత్తశుద్ధి కిది గూడుంగా మహాహేయ
ముల్. 96

క. దేవా ! యీకసుమాలము
దేవెడు కేటోయి నీదుదేహం బంట
గా వెఱపయ్యెడు నెంగిలి
కీ వెట్లోర్చితివి పార్వతీశ్వర చెప్తమా ? 97

క. నే దేడు దినములయ్యె
బోడిమి చెడసాగి నీదు బూటకమో యె
వ్వొడై నను జేసెనొ యిది
వేడెద సత్యంబుఁ జెప్పవే కరుణాభీ. 98

ఉ. నీసఖుడో సుతుండో తరుణీమణియో నిజనేవకుండో నీ
వో సకలేశ శుద్ధమగుచున్న నిజాలయసీమ రోతఁగాఁ
జేసినవారు నీ కెటుకనేయక నేయ సమర్థు లెవ్వ రీ
దోసముఁ జెప్పవే కరుణతో మది దండుడుకెల్లఁ దీఱఁగన్.

ఉ. ప్రాతలు మీఁదఁగప్పినఁ గృపామతి నోర్చితి నీచుపొత్తునకా
బ్రాతి మెసంగి తీవు మనుభక్తుఁడు కుంఠెనఁ బంఁ బోతి మై
పూత యొనర్చుకొంటి శవభూతిఁ గపాలమునం భుజించితి
రోతలు పెక్కులుండ నిట రోయుదువే యిక భక్తవత్సలా.

క. నీ కిష్టం బిదిగానీ
నా కాపాసాత్ముఁ జెప్పినం బదిలక్షల్
లేకున్న విడుతుఁ బ్రాణము
నీకై కూ డుగ్గఁబట్టి నీలగ్రీవా.

101

క. అని తా నూరక యుండినఁ
గని తారాధిపకళాశిఖామణి చేతో
జనితాదరమున నతనికి
విని తాత్పర్యంబు సంభవింపఁగ ననియెన్.

102

— శివుఁడు తిన్ననిభక్తిని శివ బ్రహ్మణునకుఁ జూపుట —

క. ¹తవతవపడ నేటికి మది
శివగోచర ! నీకు నన్నుఁ జెం చొకఁడు శ్రుతి
వ్యవహారేశరసుతిమునఁ
దవిలి మహాభక్తఁ గొలువ దయ పుట్టుటయున్.

103

తే. ఆ కిరాతుని పూజ నంగీకరించి
 నాడఁ దద్భక్తి నీవును నేడు చూతు
 గాని నావెన్నదిక్కునఁ గానకుండ
 నడఁగియుండుము తడయక. యతఁడు వచ్చు. 104

మ. అన మోదించి హరద్విజౌం దొదుగఁ జెం చవ్వేళ నేతెంచి పా
 వననిర్దాల్యముఁ జెప్పుఁ గాలఁ గొని పోవంద్రోచి గంఢూష
 జీవనసేకం బొనరించి పత్తిరిపి త్రోవ ల్లాచి లా నేసి కా
 ల్చిన కోలామిషఖండముల్ దనకు భక్షింపంగ నందిచ్చినన్.

క. తినకున్న నేమొకో యని
 యనుమానముఁ బొంద నభవుఁ డంతటిలోనన్
 గనుదమ్మి గ్రమ్మి పొటపొటఁ
 జినికె న్గన్నీరు శబరుచి త్తం బరయన్. 106

క. ఒకమరి కొకమరి కించి
 ద్వికచారుణపద్మ పత్ర వీధీవిగళ
 న కరంద ధారగతిఁ దన
 ముకుళిత నేత్రమున బాష్పములు ఘన మైనన్. 107

క. అందునకుఁ దందెనందనుఁ
 డాందోళము నొంది కంటి నంటిన నొప్పిన్
 బందికలుకుట్లు దినఁ డీక
 సుదియ మేమిటికి మందు సమకూర్పుఁ దగున్. 108

వ. అని తిన్నం దెన్నఁడు లేని హానిం బూనినవాని తెఱంగున
 నంతరంగంబునం దరంగంబు లైన దుఃఖంబునం గరంగుచు.

—ॐ తిన్నఁడు పరమేశ్వరు నేత్రరోగమునకుఁ జికిత్సలం జేయుట ॥
 సీ. కోకపొట్లం బావిఁగొన నూచి యొత్తుచుఁ
 గషణోష్ణకరభభాగమునఁ గాచి
 నెత్తి తంగేడాకు మెత్తి రేచకి నిష్టు
 పంచిపుల్సున నూటి పట్టువెట్టి
 తెల్ల దింటనపువ్వుఁ దెచ్చి తద్రస మిడి
 కలివెపువ్వులు గోసి నిలిచి పిడిచి
 వేరిన నెయివెట్టి పెరుఁగువత్తులు వైచి
 చనుఁబాలతో రాచి సంకు చమిరి

తే. విన్నమందులు తాసరికన్నమందు
 లడిగి తెచ్చిన మందులు నడవిమందు
 లెన్ని చేసిన మానక యిందుమాళి
 కన్నుతోడిఁబడి నెత్తురు గాటుటయును.

110

తే. మాటిమాటికి జేసిన మందులెల్లఁ
 జెల్లెఁబో ¹చిల్లెఁగదిపిన చింతపండు
 నీటవ్రాసిన వ్రాలు నై నెరయ వఱదఁ
 బోవుఁగా కేమి నెత్తురు పుట్ట నేల.

111

క. పట్టపుదేవిఁ హిమగిరి
 పట్టి న్నాయమ్మ జూచి పదరినకతనఁ
 నెట్టవినెనొ? నేమందుల
 మట్టెఱుగఁగొ? కంటికిం బ్రమాదం బొడవెన్.

112

క. కామునిఁ జంపి మనంబున
 నేమోహము లేని వేల్పు నిటువలె ²ననినఁ

స్వామిద్రోహము గాదే

యేమిటి కిట్లంటి గంటి కింక నెటువలెనో.

113

ఆ. వేకి వెచ్చయైన వెచ్చనిమందులఁ

గాదె మాను నట్లు గంటి కింకఁ

గంటికంటె మందు గలదె ముక్కంటికి

గంటి ననుచు బోయ గదియఁ బోయి.

114

ఉ. ప్రాణమువోవునో తనువు భంగమునొందునొ నాక తూశికా

బాణము జిట్టునం దిగిచి భల్లముఖాగ్రము రక్తపద్మ దృ

క్కోణముఁ జేర్చి క్రుచ్చి యొక గ్రుడ్డు వడిం బెకలించి శోణిత

ద్రోణికయైన దైవతశిరోమణికంట నమర్చె నంతటన్. 115

ఉ. మున్నిటికంటకంటె గడుమోహన మై తనకన్ను వచ్చినకా

మన్ననఁ జూచి మెచ్చక యుమాపతి రెండవ కంట శోణిత

క్లిన్నతఁ జూపిన న్నగి పులిందుడు నీకృపచేతఁ గన్నమం

దున్నది దీనికి న్వెఱవ నొక్కటి నావ్రత మింక శంకరా!

క. లాలాటలోచనంబునఁ

గీలాలము దొరఁగెనేని కేవలభక్తి

గీలించి మనోదృష్టికి

మూలం బగు నాదుప్రాణములు నీ కిత్తున్.

117

క. అని చెప్పుఁగాల నిటలా

తునికన్గొనఁ దన్నిట్టి సునిశితబాణం

బునఁ దనరెండవ కనుగు

డ్డునుఁ బెకలింపంగఁ బూనుడును సదయుండై.

118

ఆ. కన్నుఁ దివియఁ బూనుకన్న పృతీవ్రత
కన్న ముచ్చుగాఁగ ఖండపరశు
వాశుగంబుఁ జేత నంటంగఁ బట్టుక
నిలుపు నిలుపు మనెను నెలుగుతోడ.

119

— శివుఁడు తిన్ననికిఁ బ్రత్యక్షమగుట —

చ. హరి యరవిందసూతి మును లష్టదిశాపతు లాదిగా విను
చ్చరు లిరువంకల స్థాులువ సత్వరత నిజలింగ నిర్మలాం
తరముననుండి శీతవసుధాధరకన్యక ముద్దుఁగేలుఁదా
మర కడవ్రేలు వట్టుకొని మన్ననఁ దిన్ననికిం బ్రసన్నుడై.

క. శివగోచర ! యీభక్తుని
యవిరళతరభక్తిమహిమయాద్యంతము గం
టివి గద సద్భక్తుం డితఁ
డవుఁగద నీమనసువచ్చునా యిక ననుచున్.

121

క. దరహాసము నెరపుచుఁ దన
పరిసరమున కాటవికుని బ్రాహ్మణభక్తు
గరుణం బిల్చుక మీ కే
వర మింపన వారు కృత్తివాసునితోడన్.

122

శా.మిపూర్ణం బగు దివ్యతేజము జగన్తిథ్యాత్మకత్వ ప్రతి
ష్ఠాపారీణతఁ జూపి మమ్ముఁ బొదవం జాంచల్యదూరంబులై
చూపుం జిత్తము మిన్నకున్న యవి యిచ్చో బాసె దేహం
బుపైఁ, దిపుం, జీకటి యింతకంటె వర మేదీ యిట్లు
మన్నింపవే.

123

చ. జగములు సంతరాత్తయును సాక్షియు నీ వనుచు న్నిజం
బుగా, నిగమము లాడఁగా వినియు నేఁ డితరంబుగ మా
కభీష్పితం, బగువర మెట్లు వేడఁగలమయ్య భవన్తయమైన
పూర్ణచి, ద్దగనములో మముం గలిపి క్రమ్మఱ బుట్టెడు
బాధ మాన్పవే. 124

క. ఇతఁడు కిరాతుం డేదు
ర్భతి మ మ్మడిగియె మహేశ మన్నించి ప్రస
న్నతఁ జూపితి రీతెఱఁగున
హితలీల భవప్రయాస మెడలించఁగదే. 125

క. మీతలఁపుకన్న నధికమే
మాతలఁ పిట్లడుగ నేల మము మీచిత్తం
బేతెఱఁగున వెలుఁగొందెడు
నాతెఱఁగున నుండఁజేయు మదిగాక శివా. 126

క. ఆనందామృతవారిని
ధానంబున మనము మగ్నతం బొందె వరం
బీనమరినఁ దాదాత్మ్యం
బో నిరుపాధికదయాసముజ్జ్వల ! యీవే. 127

మ. అని శైవద్విజ్ఞానం గిరాతుఁడును సాష్టాంగ ప్రణామంబులీ
శునకుం చెక్కు లొనర్చి తద్విమల తేజోధ్యాననిర్మగ్నభా
వనులై యుండఁ బ్రపంచబుద్ధి మగుడ న్నర్తింఁగా నీక వా
రి ననంతం బగునాత్మరూపమునఁ గూర్చెం దీర్చె బంధం
బులన్. 128

శా.ఓహో! వీరలు భక్తి గన్న యపవర్గోదగ్రభాగ్యంబు లా
హా! హాలాహలభక్తి¹భోక్త నిజభక్తాగణ్యకారుణ్య మం
చాహారంబ సితాంబుజాంబక విధాత్రాశాప యోగీశ హా
హాహలాహలాప్రభృతు ల్నుతింప నభవుం డంతర్ధి నొందె
న్వడిన్.

129

క. అనవుడు యూదవ భూపతి
పునరబివాదనముఁ జేసి భూతేశు కృప
గని రెవ్వ రింక మోక్షం
బనఘా! యచ్చోట నన్న నతఁ డిట్లనియెన్.

130

— సత్కీరునికథ, మధురాపురవర్ణన —

సీ. కపటచతుష్పత్తిగతుల నాడిన వాల
వాయించొక్కేశుని వాసభూమి
యతని పట్టపుదేవి యైన మీనేక్షణా
ధరతనూభవకుఁ బ్రధానగృహము
ద్రవిడభాషాపీఠతలశంఖఫలకంబు
గల కనకాబ్జపుష్కరిణి కిరపు
దక్షిణాంబుధి వధూతామ్రపర్ణి నది
సవతి వైఘకు నెన్నఁ జాలు నునికి

తే. నిజదృగబ్రహ్మపూజితనీలకంఠ
కూడలశఘయ వై కుంఠకుంతితాఘ
నిఖిల సంకల్పరంపరా కినిహితకింప
చానుతాపంబు మధురాభిధానపురము.

131

తే. ఏపురంబునఁ బెంపొందు నిందుభనుడు
 పాండ్యభూపాలు నల్లుఁ డై ప్రజలకెల్ల
 చుల్లములలోన నుల్లాసముల్లసిల్ల
 నట్టి మధురకు సరియై ¹యెప్పటనంబు.

132

క. గంగాదరుని మహాగ్ర
 పాంగము రతి విధివఁజేసె నాలోపల మా
²యంగయకన్నంబ కృపా
 పాంగం బంగజునిచేపి నై చువఁ జేసెన్.

133

సీ. మా. పికవల్లియు మరకతచల్లియు
 నానంపవల్లియు నమృతవల్లి
 కర్పూరవల్లియుఁ గోవకవల్లియు
 నంగయ³కన్నంబ యనగ నాది
 యైననామంబుల ⁴కనుకూల మగుమోహ
 నాకారసౌందర్య మతిశయిల్లఁ
 బొత్తామ రనియెడు నెత్తమ్మికొలనిప
 శ్చిమతటనికటకూలమున నుండి

తే. లోకమాతృక పాండ్యధాత్రికళత్ర
 పుత్రికామణి యువతి సంపూర్ణచంద్ర
 వదన రక్షింప సంపదం బొనలుమధుర
 కీతర పురములు ⁵సరిచ్చె నెట్లుచచ్చు!

134

క. ఇట్టిమహత్త్వంబునఁ గను
 పట్టెడు తల్లిఁ గల ప్రజల భాగ్యం బిల నే

1. యెప్పటనంబు. 2. యంగయకన్యాంబ. ము. పా. 3. కన్య
 యనంగ. ము. పా. 4. ననుకూల. ము. పా. 5. సరిచేయ. ము. పా.

పట్టున నున్నది పురముల

నెట్టు నుతింపంగ వచ్చు 'నిందుల కెనగాన్.

135

క. తన పేళ్లం దనపేవయు

దనదుప్రసాదంబు నొసగి నయ నంగయక

న్నె శివగజ పెంపంగఁ బురి మను

వనితల వైభవముఁ బొగడ వశమే వసుధన్.

136

శా. ఏమే కల్పకవల్లి రా వమృతవల్లి పోవ కర్పూరవ

ల్లి మాణిక్యలతా యిదో మరకతం బెం దుండు నానందవ

ల్లి మినాక్షులు తం డటంచుఁ దమలో లేమ ల్కివాభోగవే

ళా శిమంజూక్తులఁ బిల్చు సుభ్రమ మనల్పం బెప్పుడుం

దత్పురిన్.

137

ఉ. ఆపుర మేలు భూవిభుఁ డనంతపరాక్రముఁ డప్రతర్క్యాధా

త్రీపరిపాలనప్రధితధీనిధి వైరినృపప్రతాపసం

జ్ఞాపతి వాసవాధికయశస్సముచిర్ణుఁ డుదీర్ణదానవి

ద్యాపరకర్ణుఁ డర్ణనసమగ్రగభీరుఁ డుదారుఁ డెంతయున్.

చ. అశేషుయ చొక్కనాథశివుఁ డల్లుడు మూర్తి హిమప్రభాస

ము, జ్వలఘనకీర్తి ధైర్యమును శౌర్యము భూభరణప్రభా

వముం, దలఁప నశక్యమై వెలయఁ దత్పురి పాండ్యనృపాలుఁ

డేలు నిచ్చలు మిహికామహీధరము చందమునం గులగొత్త

పాత్రుఁ డై.

139

వ. తదనంతరంబ.

140

1. నిందున. ము. పా. 2. యగజ. ము. పా. (ప్రాసభంగము.)

3. మహోక్తుల. 4. వాధిప.

శంఖఫలకము పుట్టిన క్రమము

సీ. మలయాచలంబునఁ గలశతనూజుండు

ద్రావిడశబ్దశాస్త్రము నిఘంటు
వయ్యలంకారంబునందుఁ గవిత్వంబుఁ
జెప్పెను లక్షణస్థితయు మొదల
సృష్టింపఁ దలపాసి యష్టాదశాక్షర
మాతృక వ్రాసి నిర్మలిన శంఖ
ఫలకంబుఁ గొనివచ్చి పాండ్యభూపతి కిచ్చి
విను మిది ద్రవిడకవిత్వసరణి

తే. భారతీదేవి కెనయైనవార లెంద

తైనఁ జోటిచ్చు నొక్కరుడైన నతని
కిచ్చుఁ దగినట్లు కూర్చుండ నెడము దీని
1వరుస నర్చించి మనుచు మితరతరంబు.

141

క. అని కుంభజుఁ డిచ్చిన వెను

క ననేకులు పాండ్యనృపులు గడచిన పిదప
జనియించె గలియుగంబున
జనవల్లభుఁ డొక్కఁ డతని సవ్వంశమునన్.

142

క. ఆరాజు పాండ్యధాత్రీ

ధౌరంధర్యప్రమోదితగ్రావహరి
ద్వారణభుజంగపతిభూ

దారకమతఃపూర్వప్రథానిధి యగుచున్.

143

క. ద్రావిడధామాదేవీ

2 కైవేయక మనఁగ గీర్తి గని తత్కవితా

1. నరసి రక్షించుకొనుడు మితరతరంబు. 2. కైవేయం బనఁగ.

శ్రీవిపుల శంఖపలకము

పై వసియింపంగఁ దగు విభాసితమతులన్.

144

శా. నత్కిరాది కపీంద్రులఁ దివిషవన్నప్రాయవాగ్ధుంభసం
పత్కావ్య ప్రతిపాదక ప్రతిభులం బన్నిద్దఱఁ జైవసం
విత్కాసార మరాశరత్నములఁ దద్విద్యారసాపేక్ష భూ
భృత్కంఠీరవుఁ మంచె సంపవలఁ దృప్తి బొందఁగాఁ జేయు
చున్.

145

క. ఆసభ మెచ్చుఁ గవిత్వం

జేసరసుఁడు చెప్పిన న్నహీశుం డిచ్చున్

జేసేత న్నాడలు వే

యేసి దెసఁ గీర్తిలలిక లెలమి వహింపన్.

146

చ. అడిగిన దిచ్చు నర్థులకు నాస్తుల కిచ్చు మనంబుఁ గూటమిం
బడఁతుల కిచ్చు సౌఖ్యములు బందుజనంబుల కిచ్చు సంపవల్
పుడమి సమస్తజాతులకు బొంకమి నుత్సవ మిచ్చు శత్రులఁ
బొడ వడఁగించి సాధుజనపుంగవకోటికి నిచ్చు వేడుకల్. 147

— ౧౦ దు ర్భిక్ష వర్జనము ౧౦ —

క. ఆభూవిభుఁ డిబ్బంగిని

భూభాగం బేలునపుడు పుట్టెన్ గ్రహన

క్రాభివ్రతౌమమహా

క్షోభంబు జగంబు నర్హశూన్యము గాఁగన్.

148

సీ. చనుదెంచె శని మీనమునకుఁ దూర్పున

ధూమకేతువు దోచె జీమూతడంబ

రం బేచె మధ్యదినంబుల రేపాడి
 చినికె దుమారంబు దినదినంబు
 రాత్రుల మిన్నునిర్తలభావమును బొందె
 వెలియెండగాసె గర్వలి దొరంగె
 వర్షగర్భము నడవకపోగె విదియలఁ
 గుముదా పృథారణకొమ్ము దటిగె

తే. 1కన్య భిన్నింపదయ్యె మఖాప్రవేశ
 2కాలమును నుర్తదయ్యె నఖండగర్జ
 లెసఁగె జముదెసఁ దొలకరి నేమి సెప్ప
 నెల్ల జనములమనములు దల్లడిల్ల. 149

వ. మఱియును. 150

తే. గునుకు లూనర్లు బరపటల్ గోళ్లగొండు
 లల్లిబియ్యంబు వెదురుబియ్యంబు గొట్టె
 చెట్లు 3నింజెట్లు తుంగము స్త్రీయలు నీత
 గుంజు మొదలుగఁ దిన దొరఁకొనియె జనము. 151

క. అఱవడు గంపె తనిదియ
 లఱువది దినములకుఁ బండు నని బ్రదుకాసన్
 దఱచుగ నేతాలెత్తగఁ
 బఱిపఱియై యవియు మల్లెపడి చెడి పోయెన్. 152

చ. తోలును నెమ్ములు నిగిలిద్రోసినఁ 4వొంబది చోట్లఁ గూలువా
 రాలిని బిడ్డల నివ్విడిచి యాఁకటిచిచ్చున వెచ్చపోవువా

1. కన్నె. 2. కాలమున నుఱుమదయ్యె నఖండగర్జ - గణభంగము.
 3. నీచెట్లు, నీజెట్లు. 4. దొమ్మది.

రేలికబంటువాసి యొక¹యించుక లేక కృశించువారు నై
తూలె జనంబు మీనశనిదోషము దాకి శినిర స్తసస్యమై.

క. నవయుచు నుండియు నొక్కొక
దివసంబున శివశన మబ్బు దిని దగ మిగులన్
భువి నొరగి లేవ నోడక
శివశివ ! జనకోటి విడుచు జీవానిలముల్. 154.

క. కఱ వంతంతకు నొత్తగఁ
గర వెలుగక తినగ నోపగలుగక మనుజుల్
సురసుర స్రుక్కిరి కొందఱు
పర దేశంబులకుఁ జనిరి బ్రతుకులకొఱకున్. 155.

క. మానిసి మానిసఁ దినుకఱ
వై నం దరియింపలేక యాపురిమూల
సానహరద్విజుఁ డొకఁ డెం
దేనియుఁ బోదలఁచిన న్న హేళుఁడు కరుణన్. 156.

❧ { ఈశ్వరునిపద్యముఁ గొనిచనిన హరద్విజుని } ❧
నత్కిరుఁడు తూలనాడుట

వ. అతనికిఁ బ్రసన్నుండై యన్నగరం బేలుమన్ను తేనిమీఁద
నఱవబొసఁ బద్యంబు శృంగారరసానుబద్ధంబుగా నొకటి
చెప్పి యిచ్చి యిది చదివిన మెచ్చి వేయిమాడల నుడు
పిచ్చు వెచ్చుంబున కొదవు నీవు నెవ్వగ న్నొవ్వక బ్రతుకం
గలవాఁడ వంతటఁ గఱవుం దీరు జగంబునఁ గృతహర్షంబగు

1. యంతయు. 2. నైస్యమై. 3. నశన మవని దీరగఁ దినుచున్.

4. గరువెరుక.

కాళ—రి

వర్షంబుఁ గురియంగలదు సస్యంబులు పండుఁ బండువు జనం
బుల కవు నని యనుపుటయు నతండును నాజ సముఖంబు
నకుం బోయి శ్రీపరమేశ్వర ప్రణీతం బైన కవితాచమత్కా
రంబు వచించిన నందలి యర్థంబు “సింధుర రాజగమనాథ
మిల్లబంధంబు సహజగంధం” బని యుండుటంజేసి. 157

క. దానికి నవ్వుచు న్నవసభ
లో నత్కిరుండు పలికె లోకము నగదే
పూచుకొని సహజగంధము
వేనలికిం గల దటన్న వేయు తెఱఁగులన్. 158

ఉ. తప్పిది చెప్పరాదు కవితాసమయంబున కొప్పు గాదు నీ
విప్పగిది న్రచింపఁ దగునే! యన విప్పుడు చిన్నవోయి నా
కప్పరమేశ్వరుండు వసుధాధిపు పై వచియించి యిచ్చినాఁ
డొప్పును దప్పు నే తెఱుగ మత్తమురార! యటంచుఁ
గ్రమ్మఱన్. 159

— { ఖన్నుడైన బ్రాహ్మణుని శివుఁ డూరార్చి } —
నత్కిరునితో వాడునకుఁ గడంగుట

ఆ. వచ్చి పార్వతీశువంకఁ గనుంగొని
యతని పద్య మతని కప్పగించి
నిన్ను నమ్మి పోయి నిండిన సభ సిగ్గు
చెడితి నున్న¹కథలు చెప్ప నేల! 160

క. సర్వజ్ఞత్వము బహుముఖ
నిర్వాహకశక్తిగుణము నీకుఁ గలుగఁగా

శర్వ! నిను నమ్మి పాపము
గర్వముఁ బోనాడుకొంతిఁ గడవట సభలోన్. 161

క. తా నెఱిగిన నిద్య నృపా
స్థానములో నెక్క గీర్తి పునుహరుం గా
కే నరునకుఁ బరవిద్యా
ధీనత భూపాలసభలఁ దేజము గలదే? 162

క. నీమాట నమ్మి పోయిన
నామోసముఁ జెప్ప నేల నత్కిరునిచే
నేనూటపడ్డ దుఃఖము
తొమవ్యథ కొలచి గాదు సర్వకృపిదీ! 163

ప. అని మఱియు నిట్లనియె. 164

శా. నాభాగ్యం బిటు లుంకఁగాఁ దుడి నిను న్నత్కిరునిం దూ
ఱఁగా, నేభావ్యం బిఁకఁ జాలు నిక్కఱపుచే నిట్టైతి నెంద్రై
నఁగా, నీ కైతుంబునఁ గుఱ్ఱఁబ్రోచుకొని దీనిం దీర్చి నే
నత్తు దే,వా! భద్రం బగు నీకు న న్నచుపవే యన్నం గృ
పామూర్తియై. 165

క. కటకట ¹నిక గని నత్కిరుం
డఁట కివితం దప్పువట్టై నఁట యటు కిపదమీ
యెటువలెనో తెలిసెద నని
నిటలాడుదు వచ్చి కుంభిసీపతిసభలోన్. 166

శా. ఈరాజన్యనిమిత్తం నే గనిత పాపిత్యస్ఫురన్తాధురీ
చారుప్రాప్తిమఁ జెప్పి సంప విని మాత్సర్యంబు వాటించి న

---

1. నన్నత్కి - ము. పా. నిన్నత్కి. 2. కవితయుఁ దప్పు. ము.
పా. కి. పదమా.

త్కిరుం ¹దూరక తప్పువట్టెనట యేదీ లక్షణంబో యలం
కారంబో ²పదబంధమో రసమొ చక్కంజెప్పుడీ తప్పనన్.

క. అనవుడు నానత్కిరుండు
మునుపటివలె దప్పటన్న ముక్కంటియు నా
తని కనియె నిరితనయా
ఘనకచభారంబు సహజగంధం బనుచున్. 168

క. అగజకునైనం దగు నిల
మగువలకుం దగదు మాను మత్సర మింకన్
గగనప్రసూనవాదము
జగతిం బ్రత్యక్షమునకు సరి యనఁ దగునే. 169

క. లూలామాలపు మాటలు
చాలు ననిన నలిగి తననిజం బగు రూపం
బాలోనఁ దెలుప వలె నని
నీలగ్రీవుండు నిటల నేత్రముఁ జూపన్. 170

క. తలచుట్టు³వాఱఁ గన్నులు
గలిగినఁ బద్యంబు దప్పు గా దన వశమే ?
వల దిచ్చట నీమాయా
విలసనములు పనికిరావు విడువు మటన్నన్. 171

— శివుండు నత్కిరుని శపియించుట —

క. శపియించెం బ్రతిభాషలఁ
గుపితుం డై రుద్రుఁ డతనిఁ గుప్తవ్యాధిం

---

1. దూరక. ము. పా. 2. పదబద్ధమో. ము. పా. 3. చెప్పుడా.
ము. పా. 4. వాలుగన్నులు.

దపియింపు మనుచు దానికి

నపరిమిత భయంబు నొంది యశఁ డి ట్లనియెన్. 172

శా. స్వామీ! ద్రోహముఁ జేసితిం దెలుపవే శాపాంత ముద్య
త్కృపా, ధామా! నా కనుచుం బదాబ్జముఁ మీఁదం బడ్డ
నాభ క్తర, ము 1 మందాఁడు శాంతిఁ బొంది యనియెం
గై లాసశైలంబుఁ గం, లే మానుం బస మన్న 2 నందులకుఁ
దాడెందంబునం గుందుచున్. 173

శివుఁ డిచ్చిన కాపమునకు నత్కిరుండు దుఃఖించుట

ఉ. ఈకవితాభిమానము వహించితి నేటికి? శంఖపీఠిపై
నీకవు లున్నయట్లు వసియింపక దేవునితోడ నేల చా
ర్వాక మొనర్చితిం? గడుభరం బగు కుష్ఠరుజావిషాదమే
నే కరణిం ధరింతు? నిక నెన్నఁడు చూచెద వెండిగుబ్బలిన్?

ఉ. ఎన్నిమహానదు ల్వనము లెన్ని గిరింద్రము లెన్ని బోయవీ
ల్లెన్ని మృగంబు లెన్ని జనహీనము లైన పథంబు లెన్ని నే
నిన్నియుఁ దాఁచి యేకరణి నీశ్వరు కైలముఁ జూడఁ బోయె
దకా?, గన్నది కాదు విన్నయది 3 గామ సదాశవ! యేమి
సేయుదున్. 175

మ. హరి గూర్ధూల మదేభ ఖడ్గ శరభవ్యాకీర్ణము ల్రాక్షసో
త్కర సంచార నివాసముల్ హిమఁ యోధారాశవర్షంబు లు
ద్ధర సంఘర్షణ బాధకోపలము లాత్రోవల్ సనకా శక్యమే
కరుణాసాగర! భక్తవత్స! శివాగౌరీ! మెట్లా గదే. 176

1. మందారము. 2. నందునకు. ము. పా. 3. కాని. ము. పా.

3. భలము. పిఠము.

సీ. తివిరి యంగమ్మనఁ దిష్ఠిరె త్తకమున్న
 యొడలెల్ల మచ్చలఁ జెడకమున్న
 దళమెక్కి గాత్రంబుచెలుపు దప్పకమున్న
 బుడుపులు మేన నేర్పడకమున్న
 యలఁత విగ్రహమున నంకురింకమున్న
 కాయంబు వెడరూపు గాకమున్న
 తనువునఁ జీముర క్తములు గాఱకమున్న
 దేహ మీఁగలు మూఁగి తినకమున్న

తే. భైక్ష మడుగంగఁ బోయినట్లు జనులు
 చూడ రోయకమున్న కాలాడినపుడ
 నడవవలెఁగాక కైలాసనగముఁ జూడ
 హరుని వాక్యంబు శక్యమే పరిహరింప.

177

— నత్కిరుని తీర్థయాత్ర —

తే. అనుచుఁ జింతాపరంపర లనెడు వర్ష
 ముడిగి నత్కిరుఁ డను మేఘుఁ డుత్తరంబు
 నడచె సంతోషమున దక్షిణమున నున్న
 కవుల ముఖపంకజములు వికాసమొంద.

178

వ. కతిపయ ప్రయాణంబులు చనిచని ముందట.

179

శా. చెవ్వందీశ్వరు నీశ్వరేశ్వరునిఁ గాంచె భీషణాంహోలతల్
 దెవ్వం దీప్రతరాంగసంభవశరశ్రేణీ విదాహవ్యధల్
 వివ్వం దీటని భక్తితో హృదయ మావిర్భూతమోదంబునన్
 నవ్వం దీగయుఁబోలె జూక్కులొదవన్నత్కిరుఁ డుత్కం
 తతన్.

180

ఉ. చెంగట నుండఁ గాంచె గవిసింహము పోయి హిమాచలా
త్తజో, త్తుంగకుచోపకూహనవిధూతమనోభవభూతిలేపస
ర్వాంగము లోచనీకృతసుధాంశుకృశానుపతంగము న్విని
ర్లింగము జంబునాథశివలింగము భక్తమనోబ్జభృంగమున్.

చ. చని చని దాఁట నంతఁ గవించుద్రుండు ధన్యఁ గవేరకన్య జీ
ననశితఖడ్గఖండితభవప్రభవాఘవిరోధిపై న్య బా
వననిజనామసంస్తరణవారితమానవదై న్య నిత్యమ
జ్జనరతకోటిముక్తిపదసౌఖ్యవదాన్యఁ గృతావగాహుఁ డై.

వ. ¹ఇట్లు త్తటిసీరత్నంబు నుత్తరించి యుత్తరాభిముఖుం డై
కొన్ని తీర్థంబులు దర్శించి.

183

చ. అరుణగిరింద్రకూటముఁ గృతాఘకపోలచపేటమున్ నిరం
తరభవదానపావకవిదాహకృపీటము పుష్పకోశమం
దిరవిలసత్కవాటముఁ బ్రదీపితముక్తిపదాకిరీటమున్
బరిహృతసంతతభ్రమణ భారపదశ్రమభానుఘోటమున్. 134

క. ఉణ్ణాముల జగదంబిక
నణ్ణామల విశ్వనాథు నారాధించెన్
మణ్ణాసయుఁ బొన్నాసయుఁ
బెణ్ణాసయు లేనివారిపెన్నిధు లగుటన్.

185

క. తదనంతరంబ యక్కడ
కదలి నడిచి యెరుట విష్ణుకాంచనగర్భల్
మొదలైన దేవకోట్లం
జదివించినయొజ్జఁ గాంచె సజ్జనసురభిన్.

186

మ. తిరువత్తూరి పురాధినాయకు మహాదేవున్ శివు స్తుక్తివా
 రిరుహఃక్షిపతి నోది పిచ్చనయనారిం గొల్చి యాపిష్టుటన్
 బరశంభుం బరమార్థమూర్తి గరుణాపాథోనిధానంబు నే
 కరసాలేశ్వరుఁ గాంచికారమణు లోకస్వామి దర్శించుచున్.

వ. అనర్గళాపవర్గం బగు నప్పురంబు నిర్గమించి కొన్నిసయనం
 బులు చని విక్రసింహనగరాసన్న యగు పెన్నయుఁ, దీర్ఘ
 యాత్రాపరులకు సురతరువుకొమ్మ యగు గుండ్లకమ్మయు,
 సుకృతిభూతపాతకక్రేణి యగు కృష్ణవేణియుఁ, గమలాచలో
 త్తుంగసంగతతరంగయగు గౌతమగంగయుఁ, గుక్కుటేశ్వర
 పీఠం బగు పీఠికాపురంబును, నంహోమతంగసింహం బగు
 సింహాచలంబును, విదళితోభయకర్తం బగు శ్రీకూర్తంబును,
 గలుపానీక మండూకగోకర్ణం బగుగోకర్ణంబును, తీర్థోత్తమం
 బగు పురుషోత్తమంబును, గృత్తివాసోనివాసం బగుకృత్తి
 వాసంబును, ముక్తివధూచరణ కటకం బగుకటకంబును,
 దుఃఖదహన జలేశ్వరం బగు జలేశ్వరంబును, గృతవందన
 నందనేశ్వరం బగు నందనేశ్వరంబును, జిద్దగనేశ్వరంబగు
 గగనేశ్వరంబును, బిత్తముక్తినివాసం బగు గయాస్థానంబును
 నేవించుచు నల్కిరుండు సనునప్పుడు ముందట. 138

శా. కాంచెం గాంచనపంకజాత విలసద్గంధాంధసారంగ ఘే
 నాంచత్తుంగతరంగ వారినిధిశీతాగాంతరాభంగ రో
 మాంచస్వేదజలాశ్రుపూగజనకాత్మానందసంపన్న నో
 ముంచాగ్రస్థితవిశ్వనాథపదసమృక్స్యంగ గంగానదీన్. 139

ప. కాంచి చేరం జనుదెంచి.

190

శా. గంగా స్నానముచేసి విశ్వపతి మోక్షస్వామి దర్శించి పా
పాంగారప్రజవృష్టి నీశ్వరి విశాలాక్షికి శివం గొల్చి భ
క్తిం గాలాంతకుఁ గాలభైరవపతిం గీర్తించి ¹దుంతి ద్విపా
స్యం గల్యాణగుణాలయుల చలచి యాత్రోత్సాహ మొ
ప్పారగన్.

191

క. కాశీనగరీ పంచ

క్రోశక్షేత్రంబు విడిచి గుహ్యకసమ్రా
డాశాగమనాభిముఖం
డై శంకరశైలవర్ష నాశాబుద్ధిన్.

192

సీ. ఒకకొన్ని పయనంబు లొయ్యనొయ్యనఁ బోయి
నమననోపిక లేక నమమనదుమ
నమముఁ బట్టుక ²నిల్వఁబడియుఁ గూర్చుండియుఁ
³దొంగిదోగియుఁ గొన్ని జంగ లరిగి
పాడలు పెట్టుచుఁ దన కడు గామ డై యుండఁ
జీము నెత్తురు మేనఁ జిప్పిలంగ
నీగలు మూఁగియురేగియు ర్ముమ్మర్ము
మనఁగ నుత్తాలశైలాంతరంబు

తే. నిర్మనుష్యంబు బహుసత్త్వనిష్ఠురంబు
నైన కాననమధ్యంబునందుఁ జిక్కి
దిక్కుఁ గానక పీనతాధీనహృదయుఁ
డగుచు నతీక్రూర కవచంద్రుఁ డగ్రభూమి.

193

1. దుండి. ము. పా. దుంట. 2. నిల్చి. 3. దోగిదోగియు, దోగి
దొంగియు.

ఉ. తమ్ములు కమ్మదెమ్మెరలు దల్లడమందగ యుమ్ముయుమ్మనన్
దుమ్మెద పిండు పుప్పొడులతో నెగయం బిసినీలతాంగి కే
శమ్ములు ధూపధూమముల సారభము ల్గాలుపంగ విచ్చిన
ట్లమ్మెయి నొప్పు తమ్మికొల నక్కడ నొక్కటి గాంచె వేడుకన్.

తే. హంససంసదభీష్టవిహారహేతు

వై బహూదకహృద్య మై యప్రతర్క్య

మగుచు నద్వంద్వ మై పంకజాకరంబు

పాలించె బ్రహ్మంబు తెఱంగునఁ బూర్ణ మగుచు.

195

క. తమ్ముల రజోవికారము

గ్రమ్మెడు వాసనలు దళముగా నెసఁగెడుతో

శమ్ములు నూర్చులుఁ జెలఁగఁగఁ

దమ్మికొలను భవముఁబోలె దద్దయు నొప్పెన్.

196

చ. దళములలో రథాంగనినదంబు పరాగము రాజహంస సం

కులము శిలీముఖభ్రమణఘోషము నవ్యకదంబము ల్సము

జ్వలతర పుండరీకములుఁ జాలఁగఁ గల్గి మహాహవస్థిత

బొలుపు వహించు నక్కొలనిపొంతకు నొయ్యనఁ జేరి

యచ్చటన్.

197

— నత్కిరుఁ డొక భూతమునకుఁ జిక్కుట —

సీ. తన యలాశక్తేణి ధర కంతటికిఁ బచ్చ

పట్టుబుట్టంపు మేల్కట్టు గాఁగఁ

దనయూర్ధ్వశాఖావితానంబు సురలకు

మరకతరచితహర్షములు గాఁగ

దనవ్రేలుఁగొమ్ములు మునులకుఁ గల్పిత

పర్ణశాలాకలాపములు గాఁగఁ

దన దిశాంతభ్రాంతఘనవిటపచ్చాయ

వలయాద్రి హరిణశాద్వలము గాఁగ

తే. వాలఖిల్య మునీశ్వరావాసమైన
రోహణము రీతి పితృముక్తిదేహ మగుచు
గయఁ బ్రసిద్ధి వహించునక్షయవటంబు
చందమున నున్నయొక మట్టిక్రింది కేఁగి.

198

వ. తదీయ శాఖాశైత్యంబున కత్యంతసంతోషంబు నొంది
కూర్చుండి తద్వటంబుననుండి రాలిన పండుటాకులు బట్ట
బయటఁ బడినయవి విహంగంబులు జలంబులంబడినయవి
మీనంబులు నై పోవ నం దొక్క పలాశంబు జలాశయంబున
సగమును దటప్రదేశంబున సగంబును బడి మీనపక్షిత్వం
బులఁ గైకొని లోపలికి నె్వలుపలికిం దివియు చమత్కా
రంబు నత్కిరుండు చూచి యద్భుతరస పరవశుం డై
యుండె నంత.

199

ఉ. క్రూర నిరీక్షణ ప్రభల గ్రుడ్డులుఁ గోఱలు నూర్ధ్వకేశముల్
నీరదనీలగాత్రమును నిఘరవాక్యము లట్టహాసముల్
ఘోరసకంతనిస్వనము భీకరహేతియు మానవాస్థిహా
రారవము ల్సైంగ వికటాకృతితో నొకభూత మాతనిన్.

క. పట్టికొని తనదు గుహకుం

బెట్టిదముగఁ దెచ్చి మునుపు పెట్టిన మనుజుల్
నట్టిఁ బడిన పులుఁ గులగతి
నిట్టటుపడంగ నునిచి యెంతయు వేడ్కన్.

201

క. వారల నందఱ నేకా

హారముగాఁ గొనఁదలంచి యయ్యదిబిల

ద్వారమున రాయిద్రోచి మ
హారయమునఁ గొలన నుదకమాడఁగఁ జోవన్. 202

వ. ముచుపున్న మచుష్యులు నత్కిరునిం గనుంగొని యిట్లనిరి.

ఆ. ఏమి నేయవచ్చు నింతయు మామీఁదఁ
గరుణలేక కమలగర్భుఁ డిపుడు
నిన్నుఁ దెచ్చిపెట్టె నేఁ డింక నందఱు
దిన నితండు వీని తెఱఁగు వినుము. 204

ఉ. నూలుక త్రావు నీతఁడు కనుంగొనునంతటిలో మనుష్యులఁ
నూలువురై నఁగాని తిన నోటికి నాట పటంచుఁ గూర్చుగా
నూలువురై రి నేటికి మనుష్యులు నీవును గూడ నింతటఁ
నూలును నిండె నిందఱ కనుగ్రహ మిశ్వరుఁ డేమి నేయునో!

క. అనవుడు నత్కిరుండును
మనమునఁ దలపోసి దీని మానుఁడు బురభి
త్రనయుండు తారకదమనుండు
తనకుం గలుగంగ నింకఁ దలఁ 1 కే లనుచున్. 206

— నత్కిరుని సుబ్రహ్మణ్యస్వామి రక్షించుట —

ఉ. తారకదైత్యభంజనుండు దారుణశక్తిధరుండు పన్నగా
హారహయుండు దీనజనతామరభూజము పల్లఖాటహః
సారభటివిపాతితదిగంతకటాహుండు వీనిబట్టి సం, హార
మొనర్చి యిందఱు గృపాంబుధియై బ్రతికించు గావుతన్.

ఉ. భూతముఁ జంపు టేయదు 2 బోరనఁ దారకు మన్నిగొన్నవి
ఖ్యాతమహాప్రతాపునకు నద్రిగుహలయ మేమి దొడ్డు ని

ర్హతమువంటి శక్తిగోని క్రౌంచముఁ జించిన రౌద్రమూర్తి
కిఁ, భీతిఁ దొఱంగఁజేయు టొక నెద్దయె వారిత దేవతా ర్తికిన్.

వ. అని యనేక ప్రకారంబుల నబ్రహ్మచోక్తియు క్తంబుగా
నిష్టదేవతావరేణ్యండును భక్తశరణ్యండును నగు సుబ్ర
హ్మణ్య సన్నుతింప ననుకంపాతరంగితాపాంగుండై యతండు
చండతరవేగంబునం బయింబడి భూతంబు భూతలంబువయిం
బడం బెడచేత నడిచి బిలద్వారంబునం ద్రోచిన రాతిఁ దిగిచి
వైచి యంరతి వెడలుం డని యనుగ్రహించినక డెంపంబుల
నానందంబునం బొంగి యిందుశేఖరునందను సంపర్శించి
వందనంబులు సందడించుచు వా రెందేనియుం జనిరి. నత్క
రుండును బునఃప్రణామం బాచరించి నిలుచుటయుఁ బ్రసన్న
తాంకురంబులు ముఖపంకేరుహంబునం బ్రభవింప నీ వీ
యెడకు రాఁ గతం బేమి? యని యడుగుటయు నిట్లని విన్న
వించె.

209

క. ఓశరణాగతవత్సల !

కాశవనప్రభవ ! దీనకల్పక ! యాః

న్నాశకర ! దురితగిరిదే

వేశ నచుం గరుణఁ జూడవే సుఖ నగుదున్.

210

ఉ. ఏ నొకతప్పుఁ జేసిన మహేశుండు నన్ను శపించె గుప్తరో
గానుపమవ్యథం బడు మటంచును దానికి శాశ్వమోక్ష మి
ట్లానతి యిచ్చె నాత్మనిలయంబగు రౌద్రనగంబుఁ జూచినక
మాను నటంచు నక్కుఁ ధరమార్గముదుర్గతు మేమిసేయుదున్.

క. ఏలాగున దర్శింతుం

గైలాసం ¹బభ్రుడుగాని కానన్ బేదో

ల్లోల్లోర్ని రోగజలనిధి

వేల యనుచు విన్నవించి విని గుహుండు దయన్. 212

శా. కైలాసం బనె గాని యుత్తరదిశాకైలాస మం చాడఁ డా
కాలగ్రీవుఁడు నీవు దక్షిణదిశాకైలాసముం జూచినన్
జాలుం గుప్తము మాను నంచు మదిలోఁజర్పించి యాపర్వతం
బాలోకింపగనశ్రమం బగు సుపాయంబొత్తఁ జింతించుచున్.

తే. తనమహాత్వము దాచి నెత్తమిఁకొలని

మహిమవలె నుండ నాకవిమండలేంద్రు

నాడు మిందునఁ గైలాస మాడఁబోవు

తీర్థ మెదురై నరీతి సిద్ధించు ననుడు.

214

— నత్కీరుండు సాయుజ్యము పడయుట —

శా. సేనానీవచనామృతంబు చెవులు జింగంగ డెందంబులో

నానందం బుదయింప నక్కొలనిలోనత్యంత నిష్ఠం గృత

స్నానం డై తలయెత్తఁగా నెదుటఁ గానన్వచ్చె నాలో నవా

చీనస్థాణునగంబు హేమముఖరీసింధు ప్రతీరంబునన్. 215

శా. కుప్తవ్యాధియు మానె హేమముఖరీకూలస్థకైలాసమున్

నిష్ఠాధీనమనస్కుడై కదిసి తన్నీరంద్ర కల్లోలభూ

యిష్టాఘంబునఁ దీర్థమాడి గిరిజాధీశున్ శివున్ దేవతా

క్షేమృత్ సంస్తుతి నూలు పద్యములఁ జేసెన్ ద్రావిడోక్తిం
దగన్.

216

క. ఆనూటుపద్యములకున్

నేనానీజనకుఁ డార్తచింతామణి వి

ద్యానిధి జ్ఞానప్రసవాం

బానాథుఁడు కాళహస్తిపతి ప్రీతుం డై.

217

శా. ప్రత్యక్షం బగుచున్ భవస్థవము సాఫల్యంబునుం బొందెసా

హిత్యశ్రీవర! నీకు నింగు వరం బేనిచ్చెదన్ వేడు భీ

తిత్యాగం బొనరించెద న్ననుడునత్కిరం డుమాజానికిన్

బ్రత్యగ్జ్యోతికి మ్రొక్కి మ్రొక్కి ప్రమదప్రాయాంతరంగం
బుతోన్.

218

క. నిటలంబున నంజలిపుట

ఘటనం బొనరించి ప్రమదగద్గదగళ మ

సుటవర్ణస్తుతి భాషా

ర్భటియును రోమోద్ధనుంబు పైపై బరంగన్.

219

వ. ఇట్లనిన విన్నవించె.

220

క. ఈసంసారము దుఃఖా

వాసానంకంబు దీని వర్జింపంగా

నేసుఖము గలుగు వయ న

న్నాసుఖమునఁ శూర్పవే కృతార్థుడ నగుదున్.

221

మ. అని ప్రార్థించెగ భక్తకల్పక మవిద్యాసూత్రదాత్రంబు జీ

వనభేదాంబరకర్తరిముఖము కైవల్యార్థదానామృతా

శనరత్నంబు తుమారశైలతనయాజాంపత్యసంపన్న పా

వనగార్హస్థ్యము కాళహస్తిపురదై వంచిచ్చె సాయుజ్యమున్.

శా. ఈరీతి శివుఁ డానతియ విని ధాత్రీశుండు భక్తి న్నమ
స్కారస్తోత్రము లాచరించి పిదపఁ గౌరేశుఁ బూజించి యె
వ్వారిచ్చో నపవర్గమార్గమునఁ బోవం గాంచి రన్న న్నదిన్
గారుణ్యం బుదయింప నిట్లనియె భక్తప్రీతి భూతేశుండున్.

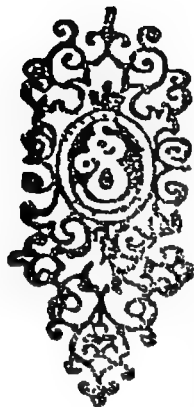
శా. యోగిస్వాంత శకుంతవాగురిక ! సర్వోపాధికూన్యా ! జగ
ద్యోగాయోగవిహీన ! భూగగనవాయుక్షీరవహ్నియంతరా
త్తాగణ్యా ! గణసీయమూర్తి ! పరమార్థాకార ! స్వాభావతే
జోగండాపితృపద్మజాండభవచతుశ్శ్రోత్రపక్షీశ్వరా. 224

క. అష్టాపదగిరిచాపా
యష్టాపదగర్భ కేశవార్చితచరణా
యష్టాపదముఖరీజని
తాష్టాపదకమలవాసనాధీనమనా. 225

పంచచామరము. మునీంద్రమౌనముద్రికాసముక్తముక్తవాసనా
సనాతనాత్మసేవకార్తి సారసావళీఘనా
ఘనాఘనానఘప్రకాశ కాయజాగ్నిజీవనా
భనాధీనాథ శంభునేత్ర వాగధీశ పావనా. 226

గీద్యము. ఇది శ్రీమత్కాళహస్తిశ్వర చరణకమల సేవాపరా
యణ సింగమరమానారాయణ జక్కయ నారాయణ
తమాభవ భవపరాజ్ఞుఖ ధూర్జటి కవిప్రణితం బైన
శ్రీకాళహస్తిమాహాత్మ్యంబునందుఁ
దృతీయాశ్వాసము.

శ్రీ రస్తు
శ్రీకాళహస్తి మాహాత్మ్యము

—→←—
చతుర్థాశ్వాసము

కంత కంతభూషిత

కాకోదరవర ¹వరాకఖండమతవ్యా

ఖ్యాకోలాహలదూర చి

దాకృతి జితకాల కాళహస్తి శివా. 1

ఆ. అవధరింపుఁ డిట్లు భవదీయ కథ విన్న
వింతు భక్తజనుల వీను లలర
మీరు యాదపునకుఁ గౌరవ్యరసపూరి
తేక్షణముల నానతిచ్చినట్లు. 2

—ॐ మధురాపురవర్ణనము ॐ—

సీ. రాజులు వీరఘోరాజులఱి వల
రాజు లొదురు జయరతికి ననంగఁ
గొమ్మలగమి కోటకొమ్మ లెక్కి నిలింఁ
కుజముకొమ్మల సిరుల్ గోయు ననంగ

నాగావళికిఁ జందనాగానిలాస్వాద
 నాగమనద్వార మగడి తనఁగ
 శతకోటిరుచిరత్న సౌధకోటిప్రభా
 కోటిహేళికిఁ బ్రతికోటి యనఁగ

తే. బారుషేన్నత్యనిమ్నతా భావిభూతిః
 జొక్క మై ప్రజ సంపదఁ జొక్కి మెఱయ
 హరుఁడు చొక్కేశ్వరుండు మీనాక్షీసతియుఁ
 గాఁపురం బుండు నమ్మధురాపురంబు.

3

ఉ. శ్రీపనజాక్షికిఁ జననసింధువు తత్పురి బొమ్మరిండ్లు నా
 నావసధంబు లాత్మసఖి లంబుజలోచన లాటపట్లు ధా
 త్రీనరమార్దముల్ రథహరిద్విరదాదులు బొమ్మ లాడుని
 చ్చావచనావళుల్ నిగమశాస్త్రము లై విలసిల్లు నెప్పుడున్.

చ. ధరణికిఁ గంఠభూషణము తన్నగరంబు తదీయమస్తకా
 భరణము పార్థివాన్వయము ప్రాణము దానికి రాజనందనో
 త్కరము తదాత్మకుఁ మదనదాహరసప్రదవై శ్యవీధి త
 త్సరసివిలోచనల్ గుఱుతు చక్కఁదనంబున వారిలోపలన్.

— { మాణిక్యవల్లియను వారవనిత శివభక్తిపారవశ్య } —
 లగు కూతురు నిర్దురం గని మెఱుట

క. గాణిక్యకలశజలనిధి
 మాణిక్యం బగుచు మదనమతముల కిరవై
 మాణిక్యవల్లి యనఁగా
 నేణాక్షి యొక్కర్తు వన్నె కెక్కెను బురిలోన్.

6

శా.ఆ వామేక్షణ దైవయోగమున గర్భాధానముం జొందినన్
వేవిశ్లయ్యె నరోచికంబు వొడమెన్ వెల్లందనం బాస్యరా
జీసవ్యాపకమయ్యె నోపమి జనించెం జూపులుం గుత్తియున్
బావయ్యెన్ విటకోటిసంగసుఖ ముల్పంబయ్యె నాపిమ్మటన్.7

క. ప్రాద్దులనెల చొచ్చిన న
ముద్దియకు జనించి రపుడు మోహనమూర్తుల్
ముద్దుమొగంబుల కన్యక
లిద్దఱు శివభక్తి తనువు నెత్తిన పగిలిన్. 8

క. 1. రాజులకొడుకులు గణికా
రాజకుమారికలఁ గన్న రాజిల్లు మనో
రాజీనము గావున నా
రాజవదన సమ్మదాంబురాశిం దేలెన్. 9

మ. తలఁ బంకించిన సూచె పుక్కిట నదా తెంబూలము న్నేత్రక
జ్వలమున్ గంధరఁ గట్టుకొన్న చసపూసల్ గబ్బిపాలుబ్బుగు
బ్బలు నేకాంగులికార్పి తాలకలన ద్భస్మంబు జిడ్డెనదు
వ్వలుగం జెల్వుగ విడ్డకాసునడిపెన్ వామాక్షి బాలింతయై.

శీ. అలఁదు నలుంగు దేహమున వేళ్ళొప్పు
దడియొత్తు మెత్తని ధవళశస్త్ర
మునఁ గాలివ్రేలి మున్నునబొట్టువెట్టుఁ గ
న్గవఁబెట్టుఁ గాటుక కశపునకుచు
బెట్టు బొత్తులమీఁదఁ బెట్టు జన్నిచ్చు బో
కొట్టు బోలలు పాడునట్రుపటచు

దలయంటు జిహ్వాముదమున రక్షోర్ధంబు
ముసిడికోలలు మంచమున నమర్చు

తే. ద్రాట నులిగాయఁ గూర్చి పాదములఁ గట్టు
నుప్పు వేపాకు పైఁ జల్లు నిప్పు లతివ
ద్రిప్పి యిడు దృష్టివోషంబు దీర వీధిఁ
జేమ మిఱంగ బిడ్డలఁ బెంచునపుడు. 11

చ. కనకపుఁ 1 బేర్లు సోయగము గల్గినము తెచ్చుఁ గ్రొత్త తొట్లలో
నునిచి యనర్థ రత్నముల నొప్పుగు గుత్తులు మ్రోల వ్రేలఁ గ
ట్టిన వెఱుంగండి తెప్పలు సడల్పక తారకయోగమార్గద
ర్శనరతులట్లఁ గన్గొనఁగ సాగిరి కన్య లనన్యచి త్తలై. 12

ఉ. కోకిలవాణి పాడుఁ దన కూరిమిబిడ్డలఁ దొట్లఁబెట్టి కొ
క్కొకకళావిలాసములకుం గల యర్థము జోలపాటగా
నా కమనీయకై శవము నప్పటినుండియు వారధర్మవి
ద్యాకుశలత్వ మాత్త జల కచ్చుపడకొనలె నంచు నిచ్చలున్.

సీ. రతివధూమదనులు రంభాకుబేరపు
త్రకు లూర్వశీపుహరపులు మేన
కాకాశికులు గోపికాముకుందులు ధాన్య
మాలినీరాచణుల్ మత్స్యలోచ
2 నర్మశృంగులు దాశనలినేక్షణాపరా
శరులు తారానిశాకరులు గౌత
మాంగనాదేవేంద్రు లమరవేశ్యాజయం
తులు ద్రౌపదీసాండ్లపులు పృథ్వాజు

తే. హితులు నడిచిన గతు లాత్మ సుతలఁ బెంచు
నింటి గోడల వ్రాయించు నిందువదన
వనితలకు సరసతకల్పి వాసి వరుస
లేమియును లేమి వారల కెటుక పలుప. 14

క. వనిత చతుర్జాతి వయో
వనజాక్షుల బంధనై భవము భద్రుని ద
త్తుని గూచిమారుఁ బొంచా
లుని వ్రాయించెన్ గృహంబులో పలిగోడన్. 15

సీ. కూచిమార మనోజఘోణికాపుత్రాది
కానీత కామసిద్ధాంతములును
నిరుపమ కలనాద పరివాదినీ వీణ
లాదిగాఁ గల గాన యంత్రములును
గీర పారావత శారికా సారస
హంసాదు లైన విహంగములును
దత్తల భరత మతంగాంజనేయకో
హళ మతి ప్రముఖ లాస్యగమములు

తే. సంతరించె గృహంబులో జలజనేత్ర
రతులఁ జతురత గానధురంధరతలఁ
గంతరవనిపుణత నాట్యకౌశలములఁ
జిన్నిపడుచులఁ బ్రౌఢలఁ జేయఁ బలఁచి. 16

తే. పెక్కు తెఱంగుల నీరీతిఁ బెంచి విసివి
పంచకరపాట్లఁ బడ్డ నేపాటియైనఁ
బుణ్యాధర్తంబు మదిలోనఁ బట్టుపడక
శైవధర్తంబె ధర్తంబుగా విధించి. 17

—ॐ దాసిహాతుల చేష్టలు ॐ—

ఉ. ఆపసిబిడ్డ లేమిజననాంతరవాసనయో కనుంగవం
జూపు లిగుచ్చుచో శివుని జూడఁ దలంతురు పల్క నేర్పు
చోఁ, దాసమానసాంబుధిసుధాకరు శంకరు రూఁవర్ణనా
లాపము లాడఁ బోదురు కళానిధిశేఖర భక్తియుక్త లై. 18

తే. తోడివెలయాండ్రబిడ్డలతోడఁ గూడి
యాడఁబోదురు గాని పోరాడుతల్లి
మనసు రాఁ గోరి కన్యకామణులచిత్త
మాడు నర్థేందు శేఖరు నందు నెపుడు. 19

ఉ. కన్యకలెల్లఁ గూడి రతికాముల నోచఁగఁ దాము భూమిభృ
త్కన్యక నీశునిం దలచి తత్తదలంకృతు లంబికాశివా
జాన్యఖిలార్చనావిధుల చందముగా వివరించి లోకసా
మాన్య విహారగానములుమాగిరిశస్త్రుతి గాఁగఁబాడుచున్.

చ. కనకశలాకలం దెగడుకన్యలు గట్టిన బొమ్మరిల్లు శం
భునిగుడి బొమ్మ శంకరుఁడు బోనము గుజ్జెనగూడు వేడ్కఁజే
సినపను లన్నియున్ శివునిసేవ యొనర్పఁగఁ బడ్డపాట్లుగా
మనమున నూహసేయుదురు మానునె తొల్లిటి జన్మవాసనల్.

మ. చదునం బెట్టినఁ బట్ట దాత్తలఁ గులాచారప్రధానోల్లస
న్తదనామ్నాయతదంగశాస్త్రములలోన న్నేశముం జిద్రసా
స్పదశై వాగమ మేకవారమె పఠింపన్వచ్చుఁ గన్యాద్వయం
బుదయం బైన ముహూర్త మెట్టివోకొ ధన్యు లైచ్చుఁగా
నిచ్చులున్. 22

సీ. శివపూజనాసక్తి చిన్నిచన్నులపెక్కు
 వయఁ బ్రత్యహంబును నయముఁ జూప
 శైవాగమాంతరజ్ఞానంబుఁ దనులతా
 ప్రభయు సంతంతకు నభినవముగఁ
 బావ్యతీప్రాణేశధక్తియుఁ గూఁకట్లు
 వెలసి నానాఁటికి వృద్ధి బొంక
 వార¹కాంతాచారవాసనాబాల్యంబు
 లొకపూట కొకపూట కుడిగిపోవ

తే. శాంభవంబైన తేజంబు శైశవావ
 గమవయోగణ్య లావణ్య గౌరవంబు
 హృదయమున సంగకంబుల నుదయ మొదవఁ
 జడువఁ బోవుదు రిరువురు మదవతులును. 23

ప. ఆసమయంబున నియమంబున శ్రీకాళహస్తీశ్వరునకుఁ గవితా
 చమత్కారంబు మీఱ నత్కిగుండు చెప్పిన నూలు పద్యం
 బులు పాఠంబుచేసి నిత్యవ్రతంబుగాఁ బఠించుచుఁ గఠిన
 కనకకుచకుంభలు శంభుండే తమకుఁ బరమపురుషుం డని
 యుండఁ బుండ్రేక్షు కొదండ విద్యారూఢకాంతామతల్లి
 యగు తల్లి దగ్గఱ కేతెంచి యుట్లనియె. 24

— వేశ్యమాత కూతులకు వారధర్మ ముపదేశించుట —

మ. పెలయాండ్రందలు సన్నుతించిరి నను న్వేనోళ్లఁ గాణాదికిఁ
 గలిగె విక్కిని మీరు పుట్టినపుడే గారాము నా కింక ని
 ప్పలమై పోఁ గులధర్మముల్ వదలఁగా భావ్యంబె యో

యక్కలా,న ! లతాంతాస్త్రకళావిధిజ్ఞు లగు వారస్త్రీలలో
నక్కటా. 25

ఉ. ఎన్నడు నేర్తురో నడువ నెన్నడు నేర్తురో మాటలాడగా
నెన్నడు నేర్తురో చదువ నెన్నడు నేర్తురో యాడబాడఁ
గా, నెన్నడు నేర్తురో కళల నింపువలిర్ప విటాళిఁ గూడఁ
గాఁ, గన్నియ లంచుఁ బెంచిన సుఖం బిటు నేయఁగ మీకుఁ
బాడియే ? 26

క. కళలుఁ బ్రమాణంబులుఁ జూ
పులు జాతులు గతులు బంధములుఁ బరిరంభం
బులు సత్త్వంబు లవస్థలుఁ
దెలిసి విటులఁ గలసి కులముఁ ¹దెలుపఁగ వలదే. 27

తే. జిడ్డు నాలుక జలము రాజీవదళము
నడుసుఁ గుమ్మరిపురువు దేహంబు గ్రచ్చు
కాయ బూడిద పొర యని కరణివిటులఁ
గలసియును గలయ కుండంగ వలయు లలన. 28

చ. జిగురునబడ్డ రాచిలుకచెల్వన సంపెంగపువ్వు తావికిం
దగిలిన మిండతుమ్మెద విధంబునఁ దేనియ ²లోనఁబడ్డ యీఁ
గ గతి విటుండు కూర్చిఁ దనకొఁగిటి పొందునఁ జిక్కకున్న న
మ్మగువకు నేలయిచ్చు నసమానధనంబులు రిత్తమాటలన్ ?

సీ. మణిమంత్ర తంత్రము ల్తందులు మాయలు
సరసభాషలు వృథాసంభ్రమములుఁ

దెచ్చుకోలేప్పులు నిచ్చకంబులు వట్టి
 యానలుఁ డక్కులు నలసగతులు
 నలుకలుఁ దరితీపు లాసలుఁ బ్రియములు
 నగవులు బిగువులు నయము భయము
 బలిమియుఁ జెలిమియు బాసలు ననుపులుఁ
 దిట్టులుఁ గొట్టులు దిట్టతనముఁ

తే. జాయవాటులు సన్నలు గాయకములు
 మెచ్చులును దచ్చనలు పొరపొచ్చెములును
 దగవులుచు వారకాంతావితానములకు
 జలజలోచనలార! నై సర్గికములు.

30

క. ననుపువిటునిఁ దక్కుచు నా
 తనిచెలికానికిఁ బ్రియంబుఁ దగఁజెప్పిన న
 వ్వనితపయి నివ్విటుగదు మన
 మనుమానము లేదు ధనము ననుపుగఁ జేరున్.

31

తే. వేకువలయందు విటునిచే వీడియంబుఁ
 బుచ్చుకొనఁ దగ దింతికిఁ బుచ్చుకొన్న
 నూరనూరంగఁదద్ద్రవంబుమియ వలయు
 వెలదులకు మండుఁ బెట్టెనువేళ గాన.

32

చ. కలహముచూపుచూపు దొలుకారుమెటుంగులు తర్జనోక్తిగ
 ర్జలు కపటాశ్రువృష్టి బలుచాయల ¹మేఘము లావిలాసినీ
 తిలకము పల్లవావళి మదిం జనియించిన మోహశాలికం
 దళములఁ బ్రోది సేయక వృథా వనియించిన నర్థ మబ్బునే.

చ. మగల మనోనివాసముల మానిని దృఙ్మదనాస్త్రపావకుఁ
దగులు కొనఁ రగిల్చి చిటున వ్వనుగందపుఁగొండగాడ్పుచేఁ
బొగ లెగయించి పల్కునెయి వోయాచు మండఁగ మాయ
కట్టచే, నెగసనఁ ద్రోచి యార్పఁ దగు నించుక యించుక
కూర్చి తుంపరన్. 34

సీ. రసికులు మీగానరస మాన వచ్చిరి
పాడరే శివభక్తి ¹పాడుగాదు
జాణలు మీవిలాసముఁ జూడ వచ్చిరి
చూడరే శివభక్తి ²చూఱవోదు
పల్లవుల్ మీతోడ భాషింప వచ్చిరి
పలుకరే శివభక్తి ³పాటిపోదు
పార్థివుల్ సకలసంపదలీయ వచ్చిరి
పిలువరే శివభక్తి ⁴పెంపుచెడదు

తే. ధనము గలిగిన జంగమార్చనమొనర్ప
శివున కభిరూపచారముల్ నేయవచ్చు
వనజముఖులార! ⁵మీసరివారిలోన
సిరుల మెఱయుచుఁ దలయెత్తి తిరుగవచ్చు. 35

వ. అని యిత్రైఱంగున మెఱుఁగుఁబోడులకు వెలయాండ్ర
పోడిమిఁ దెలుపఁ దమ తలంపులకుఁ గొలుపకున్న వారుచు
గన్నతల్లి కిట్లనిరి. 36

1. పాడుగాను. ము. పా. 2. చూఱవోను. ము. పా. 3. పాటి
పోను. ము. పా. 4. పెంపుచెడను. ము. పా. 5. నాసరివారి. ము. పా.

ॐ వేశ్య లిరువురును వారధర్మమును రోయుట ॐ

క. శ్రీకాళహస్తిపద

కోకనదారాధనంబె కులధర్మము త

ప్లొకవ్యాపకచిద్వి

ద్యాకారస్మృతియె కాణయాచి మదంబా.

37

మ. మణిమంత్రైషధశక్తిచే విటులఁ జేమగ్రస్తులం జేసి త

న్మణిభూషాదులు పుచ్చుకోఁ గొలుపదమ్మా బుద్ధిరుద్రాక్షమే

మణి పంచాక్షరిమంత్ర మౌషధము భస్మంబాత్మనాథుండు ద

క్షిణికైలాసవిభుండు భక్తి దమకుఁ శ్రీవాద మింకేటికిన్.

నీ. శివు నపేక్షించిన చిత్తంబు చిత్తజా

యత్త మై విటులపై నానపడునె

పరంవస్తుతికథాభాషలు వినువీను

లానునే కుంబన లాడుపలుకు

లీశ్వరేశ్వరమూర్తి నీక్షింపఁ గోరెడు

చూ పన్యరూపంబుఁ జూడఁ జను నె

ముక్తివల్లభు ననురక్తిఁ గూడఁ దలంచు

కాయంబు గూడునె కాముకులను

తే. హనుని భవహను శ్రీకాళహస్తినిలయు

వినుతి యొనరించు జిహ్వాక మనుజతతికిఁ

బ్రియముఁ జెప్పంగఁ బోవునె నయము మీఱ

వారధర్మోపదేశంబు వలదు తల్లి.

39

ఉ. ఒక్కనిఁ దల్పుమూల మఱియొక్కనిఁ దల్లిగృహంబులోన వే

టొక్కని బోటిగేహమున నొక్కనిఁ జెల్లలియింటిలోన నొం

దొక్కని జుట్టముంబలె యథోచితచౌర్యరతిప్రసక్తిమై
నొక్కని నొక్కరుం డెఱుంగకుండ రమింఁగ నన్న నేరమే!

ఉ. దారుననీమునీంద్రకుల దారభుజంగుండు భక్తబల్లాణ
క్షౌరమణాంగనామణిభుజంగుండు ముక్తివధూభుజంగుం డి
చ్చారచితాంగభూషణభుజంగుండు మాకు భుజంగుం డమ్మ ని
స్సారమనుష్యమాత్ముండు భుజంగుండు గాఁ డీక మాట
లేటికిన్. 41

క. మగువకు శరీర మొసఁగిన
మగఁడు చివంగనకు మగఁడు మాయాసతికిన్
మగఁడు మగవేల్పులకుఁ దగు
మగఁడు మగఁడు గాక మాకు మనుజుఁడు మగఁడే. 42

చ. అమృతము గ్రోలు జిహ్వా చవియంచుఁ దలంచునె ఖేన?
నింటిలో, ¹నమరమహీరుహం బుదయమైన నరుం డవనీశు
వేడునే?, యమిజనభాగ్యరూప మగునాదిమతత్త్వము గాళ
హస్తిదైవము భజించుమానసము వారవధూ ²మదసా
ఖ్య మెంచునే? 43

వ. అని తన యుపదేశంబు కర్ణప్రవేశంబు గానీక యున్న గన్న
తల్లి చిన్నంబోయి. 44

—ॐ కూతులవిరక్తికై వేశ్యమాత చింతించుట ॐ—

శా. ఈ కేళిసదనంబు లీమృగమదం బీచంద్ర మీచందనం
బీకాశీరము లీతులాంబరము లీహీరాది రత్నాంకితా
నేకాలాంకృతు లీకరండనిచయం బీతూగుమంచంబు లే
నీకన్యార్థముగా ఘటించితిని దా రీక్షింప రింకెట్లాకో. 45

ఉ. కన్నులు చిత్తజాతుఁ డొక కాలము నేయని పుష్పబాణముల్
చన్నులు శృంఖలారహిత శంబరజిన్న దకుంభికుంభముల్
ప్రన్నని నవ్వు కాటడపిఁ బర్విన వెన్నెల దేహకాంతిసం
పన్నత తప్తహేమరుచి భామలు పల్లవభోగ్య లాదురే. 46

ఉ. ముట్టనిచిత్తజాతుశరముల్ దెలిగన్నులు రాజకీరముల్
ముట్టనిపక్వబింబములు మోవులు చన్నులు మిండతుమ్మెదల్
ముట్టని పుష్పమంజరులు మోములు రాహువు దంష్ట్రకా
గ్రముల్, ముట్టని చంద్రు లింతు లులిముట్టని లింగము లొట
చిత్తమే. 47

మ. పదకంబు ల్తొలనూళ్ళు బాహువులున్ బంగారుఁ డంకం
బు లం, గదము ల్తుంగర లుంగరంబులు మణిగ్రైవేయముల్
దెచ్చి యిచ్చెద మంచున్ నృప నందనుల్ చెలులచే జెప్పిం
చినం బల్కరీ, సుదతుల్ వారలతోడ నక్కటకటా సొమ్మెల్ల
వమ్మయ్యెనే. 48

ఉ. ఏ నెఱజాణలైన గమలేక్షణల న్నణిమంత్రతంత్రవి
ద్యానవచాతురీమహిమ నైనను మందుల నైన నీశ్వర
జ్ఞానము మాన్పి కామసుఖసక్తుల జేసినయేని యిత్తు గా
నైనను బుచ్చుకోక కమలాస్యల కన్నెఱికంబు వారికిన్. 49

❧ ఈశ్వరుడు త్రోవలో వేశ్యలం గాపాడుట ❧

శా. ఈరీతిం గుమతోక్తులన్ జనని తమ్మిండింప నారాటమున్
బోరాటంబు ఘనంబులైన బరశంభుం గాళహస్తీశ్వరున్

జేరంబోవక మాన దింక మదిలోఁ జింతింప నివ్వీట నే
వ్వారచోచ్చటికి మమ్ము నెమ్మి గొనిపోవక శక్తు లుద్యుక్తులై.

క. ఏధన్యులు మము హిమగిరి

జాధవునిం గాళహస్తి సర్వేశ్వరునిఁ

బోధమయుఁ సంసారాం

భోధితరణిఁ గొలువఁ గొంచు పోయెద రనుచున్. 51

మ. తలపోయం దమఁచతిన్నియలమీఁసం జంగముల్వోలె ని
చ్చలు దొంగుండెడు కన్నగాండ్రు విని రాజద్వారము
ల్సొచ్చి కావలికాండ్రం గనుఁబ్రామి చొప్పడఁచి త్రోవ
ల్దప్పిపో నేల యిం,తుల నమ్మించినఁ గాళహస్తి కని వత్తుర్
దక్కుఁ దద్ద్రవ్యముల్. 52

మ. అని యక్కన్యలఁ జేరఁగాఁ బిలిచి యేలా తల్లితోఁ బోరఁగాఁ
బనిలే దాతిరు కాళహస్తిపతిఁ జూడఁ మాది భారంబు మా
వెనువెంటం జనునెందు నమ్ముడు నిశావేళంబ్రయాణంబు రం
డన భక్తి శరణార్థిఁజేసి శిరుసోహం బెల్ల జెల్లించుచున్.

సీ. కుట్టిన చెంగాఁగుడ్డలయొడికట్టుఁ

బొంకపుదామ్రతాటంకములును

వివిధవస్త్రచ్చేదవిరచిత కంఠలఁ

బూతవిభూతిత్రిపుండ్రకిములుఁ

గరమూలముల వ్రేలు కప్పెరల్ బోలెలు

భద్రదుద్రాక్ష నైపథ్యకములు

శివసూత్ర బంధభాసిత శంభులింగముల్
కుట్టిన కుటుమాపుర బుట్టములును

తే. జిగురు డాకేల భసిత భస్మికలుఁ దనర
దొంగజంగము లెలయింప జంగమాంగ
నావిలాసంబుఁ గైకొని నళినముఖులు
కాళహస్తశు దర్శించు కాంతఁ గవలి.

54

ఉ. ఇద్దఱ నింటిబిడ్డల ననేకధనంబుల వారి చేతికిఁ
ముద్దియ లిచ్చి యాతపసి మ్రుచ్చుల నచ్చి గృహంబుపాడుగా
నద్దమరేయిఁ బోయిరి శివా యని పల్కుచు రెండరామడఁ
బ్రొద్దు పొటుక్కునం బొడువ భూధరకూటము లెక్కి
డిగ్గుచున్.

55

— వేశ్య లిరువురును గాళహస్తీకి బయనం బగుట —

తే. తప్పుత్రోవల నీరీతిఁ బొప్పు మార్చి
1 కుంభఘోణంబునకు శాతకుంభకుంభ
ఘనపయోధరకుంభలు గడచి చనిరి
భేశ రేఖావతంసుఁ గుంభేశుఁ గొలువ.

56

ఉ. అక్కడనుండి నారు సుఖమైన ప్రయాణమునగ జివంబరుక్
మ్రొక్కుల యిక్కఁ తాండవసముద్ధతపాదనిపాతితాంగదుక్
వాక్కమలేశమానసనివాసభవుక్ శివకామసుందరిక్
బ్రక్క ననారతంబుఁ బెడఁబాయఁగనీని జితాంగసంభవున్.

క. కలిభంజనదత్తుఁ బతం
జలిమకాని వ్యాఘ్రపాద సంయమిపూజా

ఫలమూర్తి గనకసభా

నిలయు నిలయనటనచటుల నిటలోగ్రాతున్.

58

క. వచ్చి భజించి రచ్చో

నుచ్చరదంబుచరచంక్రమోగ్రస్వన మై

యుచ్చావచవీచీపా

టచ్చరహృతవియవసితపటల మగు నభిన్.

59

సీ. దరిదన్ని తిరిగెడుతరంగలు చనుదెంచు

తరంగలు నొండొంటికి దాచు ¹రవము

గుములు గూడుక కంధరము లాకసము డిగ్గి

నీరంబు గ్రోలెడు నివిడరవము

మబ్బున గసరెత్తి యుబ్బి యంతంతకు

బొరలంగ బడియెడు భూరిరవము

ననుదినపూర్వాపరాహ్లావేళల బోటు

పొడిచి విచ్చిననీటి బోరు రవము

తే. దశదిశాబాగముల బ్రతిధ్వనులసీన

వలయ శైలాది గిరిగుహ ²వాసిసింహ

శరభ శార్దూల హృదయభీకరము లగుచు

దనకు నై జంబులుగమించు వనధిరాజు.

60

క. భంగరస్పరఘటన

భంగసముద్యాత బిందుపటలంబు మరు

త్పుంగవులకు దా నొసగు న

భంగుర మాక్తికవితానభంగిం దనరెన్.

61

క. రత్నము లిభరత్నముఁ దరు
 రత్న వధూరత్న ధేనురత్నంబులు గ్లా
 రత్న మమృతరత్నము హరి
 రత్నమునుం గలిగి మెఱయు రత్నాకరమున్.

62

సీ. తనయందుఁ బవ్వలించిన నీలవల్లవి
 నీడ నీరం బెల్ల నిండె ననఁగఁ
 హేళికి నోడి లా నెటకుఁ బాఱఁగ లేక
 తనయందుఁ దిమిరంబు దాఁగె ననఁగఁ
 దనయందు బడబాగ్ని ఘనతరజ్వాలలు
 మండఁగ నుదరంబు మాఁడె ననఁగఁ
 జంబూపలద్యుతి నంబరం బంతయుఁ
 దనయందుఁ బ్రతిఫలించినది యనఁగ

తే. నీరదవ్రాత పురుహూత నీలకజ్జ
 లాతసీపుష్ప కస్తూరికాళిజాత
 సన్నిభచ్ఛాయఁ గనుఁజ్ఞుసాగరేంద్రుఁ
 గాంచి రద్దేవు పూర్వభాగమునవారు.

63

ఉ. అచ్చట మ్రుచ్చులున్ జలరుహాక్షులునుం బయచంబుఁ జేసి వే,
 వచ్చిన నొప్పి దీర్చుకొని వర్ణమయిన్ శివకామసుందరిన్
 జిచ్చఱకంటి కావలతిగఁ జిత్తజ్ఞఁజేసినయొజ్జ దాండవం
 బిచ్చల నింగి రచ్చ రచియించిననర్తకునిన్ ¹భజించుచున్. 64
 వ. మూడవనాఁ డాపురంబు రేచకడ వెడలి యడవి నడుమ
 నడచునప్పుడు.

65

1. భజింపుచున్.

— ౧౦ దొంగలయత్నంబుల నెల్లఁ బరమశివుఁడు వారించుట ౧౦ —

ఉ. ఇక్కడఁ గూయి చెప్పుటకు నెంతయు దూరపుఁజొప్పుమా
ర్చిపో, నిక్కడ వైపు న్బుడవి యిక్కడఁ జేరువ నూరు పల్లె
లే, దిక్కడ నెవ్వరుం దిరుగ రిక్కడ నేఁ డిదె ప్రాద్దు దోఁ
చుకో, నిక్కడ వాట మంచు మది నెంచగ వారికి నక్క
డక్కడన్. 66

ఉ. రాజును సేనయున్ శబర రాజుఁ బులింద భటాళియున్ వణి
గ్రాజును వైశ్యులుం దససిరాజును శిష్యుతతిం గపాలభృ
ద్రాజును బోగిపిండఁ బశురక్షక రాజును గొల్లవాండు నై
రాజధరుండు దోచు నుడురాజముఁజిమణి రక్షణార్థ మై. 67

శా. ఊరూర నివ్విడిదిండ్లఁ జంపుటకు నుద్యోగింఁగా జంగమా
కారం బొప్పగ వచ్చి పూజగొని శ్రీకాళద్వివేశుండు యో
షారత్నంబుల కాత్మవిషయ ముదేశం బిచ్చు వ్యాజంబునన్
గారుణ్యంబున వారినిన్త్ర యుడుగంగాఁ జేయు న క్తంబులన్.

శా. ఆడొంగల్ దెగి యిట్లకృత్యములు సేయుం జూడఁగా దేవ
తా, చూడారత్నము వారియత్నముల కెచ్చోఁ గూడ
కుండన్ సుఖక్రీడం గన్యలఁ గొంచుఁ బోఁ గనిరి భక్తి
ముందర న్తందర, 1 క్రీడాకృత్తిమకాళశైలశిశుతక శ్రీభంగ
శృంగంబులన్. 69

చ. కనుఁగొని యారణీతటినిఁ గాయము దోచి తదీయ నైకతా
వని నభవున్ భజించి యపనర్ధరమావిభు వాలిపూజనే
సిన శివలింగముం గొలిచి సిద్ధుల కయ్యణిమాదిసిద్ధు లి
చ్చిన వరభైరవున్ దలఁచి చిత్తములోపలఁ నన్తహాత్మ్యమున్.

వ. తెలియఁ గోరి యడుగుటయు నప్పురాణజ్ఞు లగు పౌరు లి
ట్లనిరి. 71

—౧౭ వారి పూజించిన శివలింగకథ ౧౭—

ఉ. ఒక్కసరోవరం బిచట నుండఁగఁ దొల్లి తదీయతీరమం
దక్కపిరాజు వారి రచితాచురు దై తనసజ్జలింగము
న్నిక్కపు భక్తికి నీతమున నిల్చి¹ భజించుచు నువ్వసింపఁ బో
నక్కడ దేవుడుండఁ బ్రియమందుచుఁ జేతిక రాక తక్కినన్.
క. ఒకచేతఁ బట్టి తివిసిన
నొకయింతయుఁ గదలకున్న నొగి² మోకారిం
చుక బలిమి రెండు చేతులఁ
బెకలింపఁగఁ బూచుటయును భేదిల కున్నన్. 73

ఉ. గ్రక్కున లేచి వాలమున గాఢతరంబుగఁ జొట్టి పిక్కలు
కెక్కుకఁగఁ ద్రొక్కి నిల్చి తను వించుక వంచి కరంబు లూరు
లన్, నొక్కి ముఖాంబుజంబునఁ గనుంగవఁ గెంపు జనింపఁ
జేవ మై, నిక్కఁగఁ గ్రుంగె బాదములు నేలఁ జలింపదు
లింగ మేమియున్. 74

క. వాలముబిగువున నతది
కౌలునిదేహంబు తలులు వడుటయు భీతిన్
జాలిబడి వారి నేలకు
వ్రాలి ప్రణామంబు లెన్ని వలసినఁ జేసెన్. 75.

క. చేసి మహేశ్వర నీకే
జేసిన యపరాధ మెద్ది చిత్తంబున నన్

రోసియో భుజబల మెసంగంగ

దీసిన రావైతి వేసి తెలుఁ గిందులకున్ ?

76

క. ఒకపూటయు మిము దర్శిం

పక యుండంగ లేని నన్ను భక్తమరున్నై

చికి ! నిమిషములో విడిచితి

వకలా నిష్కారణమ కృపాంబుధి వయ్యున్.

77

సీ. నాపాలి మూలధనంబవు నాపాలి

భాగ్యదేవతవు నాపాలి నిధివి

నాపాలి దేవరత్నమవు నాపాలిక

ల్పకపాదపమవు నాపాలి మతివి

నాపాలియిహసాధ నంబవు నాపాలి

పరసాధకుడవు నాపాలి గతివి

నాపాలి శుభకారణంబవు నాపాలి

పరమపుణ్యమవు నాపాలి సిరివి

తే. దేవ నాపాలి దేవతా ధేనుమణివి

శూలి ! నాపాలితం గేఱిజున్న వీవ

నన్ను విడనాడఁ గత మెద్ది నతనిలింప !

యేమి యపరాధ మొనరించితీశ యనుడు.

78

చ. పరశివలింగ మింద్రజుఁ గృపామయదృష్టినిఁ జూచి యేఁకి

బొరలంగఁ జిత్త మీకొలని పొంత వసింపఁగ వేడుకైన సు

స్థిరగతి నిల్చినాడ విరతి న్నినుఁ బొసిన వాడఁ గాను ద

త్పరత భజింపు మెప్పుటవిధంబున నీ మదిలోన నుండెదన్. 79

చ. అని తనసజ్జలింగము దయాతిశయంబున నానతిచ్చిన

న్విని యిచట న్వసించు నను వేకుక దీటు సరోవరంబుఁ బూ

చ్చినఁ దనయంత శంకరుఁడు చేతికి వచ్చు నటంచు గోత్రభి
త్తనయుఁడు నిష్కహనగము దానియి న్వడిఁ దెచ్చి వైచినన్.

క. దశదిశలఁ దత్సరోవర

విశదఃపయఃపూర ముబ్బి వెడలఁగఁ దొడఁగెన్

శశిధరునిదండ దక్షిణ

దిశ నిర్ఘ్నరజఃము ధరణిఁ దేలుచుఁ బొడమెన్.

81

మ. ఇది తీర్థోత్తమ మిందు నాడిన నరుం డీఘోరసంసారఁడు:

ఖదవాగ్నివృథఁ బాయుఁ బంకరుఘాద్రృక్పంజాతగర్భాదిక
త్రిదశుల్ గూడి చరింతు యందు నణిమాదిప్రాప్తి యశా బైర
వా,స్పద మిక్కొండఁ 'జరించుచుండు నువతో సర్వేశ్వరుం
డిములన్.

82

సీ. ఎటుకు లీగిరిమీఁద నిచ్చు ద్రిమృత నయో

మయసాధనములు హేమంబు లగును

శబరులు మృగములఁ జంపి యిమ్ముల డిగ్గి

నచ్చునాలో సజీవంబు లగును

వ్యాధు లీకొండపై వన్యాశనంబులు

సేవింపఁగాఁ గాయసిద్ధి యగును

జెంచు లీయద్రి నిద్రించి మేల్కొనువేళఁ

దమవధూటుల తల్పతలము లగును

తే. దృశ్యమగువారి కిందు నిధివ్రజంబు

దృశ్య మగుఁ గూడితమతోడఁ గుగుజనము

విస్తయముఁ జెప్ప నొక్కొక్కవేళ దీని

సానుఘాముల మహిమాతిశయవిధంబు.

83

క. వాసవసుతుఁ డాలింగముఁ

బాసి చనఁగ లేక గాసి ¹బడియుం దనుఁ దా

రోసియుఁ బలునిట్టూర్పులు

నేసియు నాడెల్ల నుపవసించుచుఁ జనియెన్.

84

మ. ఇది యీ తీర్థమహత్త్వ మీ మహిమ వాణీశ ద్విజిహ్వో
శులుం, దుదిముట్ట నివసతింప లేదు నరమాత్రుల్ చెప్పఁగా
శక్తులే?, సుదతీ రత్నములార! మీరు పరమేశుం గొల్చి
యీ ప్రాద్దు నె, మ్మది నిచ్చోట వసించి పొం డనఁగ రామల్
సంతసం బందుచున్.

85

ఉ. మజ్జన భోజనాదులకు మాపు శయించుటకు వధూమనుల్
సజ్జనగేహ మొక్కటి విచారము చేసి యొసర్చు వాలి పె
సజ్జ దొఱంగి యచ్చటఁ బ్రసన్నత నిల్చిన లింగమున్ భవా
పజ్జలరాకుంభజాని భక్తి భజింపఁగఁ బోవునంతటన్.

86

— సూర్యాస్తమయాదివర్ణము —

శా. సాయంకాలరఘుక్షితిశ్వరుఁడు కెంజాయ న్ముఖం బొప్పుగా
డాయ న్వచ్చి తమిస్త్రతివ్రతరకాండధ్వస్తపాదంబుగాఁ
జేయం జక్రవధూధరాసుతకు విశ్లేషవ్యథాపాది యై
మాయా హేమమృగంబు నాఁ బడియె న మూర్తాండుఁ
డస్తాద్రిపై.

87

క. పంకేరుహః ప్తబింబము

గ్రంథకఁగఁ దిమిరం బజాండగోళము నిండె

శంకాతమజురంపర

శంకరచిద్రహితమానసంబును బోలెన్.

98

తే. తపనుఁ డుదయింపఁ దద్భింబదర్శనమున

లోకపాతకపటలంబు లోఁగి పటిచి

యతఁడు గ్రుంకినఁ జనుదెంచె నవఁగఁ ¹బర్హి

యంధకారంబు జగమెల్ల ²నాక్రమించె.

89

సీ. వామాంగభామిని శ్యామధామీయఁ

గంతహాలాహల కాళిమంబు

నాకాశకేశపాశాసితచ్ఛాయయుఁ

జూలికాసింధుశైవాలరుచియుఁ

³గరకృష్ణసారాక్షి ఘనభూమనీలిమ

శేషభూషణఫణాసీమనలుపుఁ

⁴గటితటకీలిత కరటిచరద్యుతి

మేచకశూలశోభాచయంబు

తే. భువనలోచను పై నెత్తి పోవునంధ

కారబృదంబునకుఁ దోడు గాఁగఁ గూర్చి

వెనుక నేతెంచుభూతేశువిధముననఁ

జండుఁ డుదయాద్రిపై నొప్పెసాంద్రకాంతి.

90

చ. తిమిరదినేంద్రజాజలము దెచ్చి యజాండఘటంబునందుఁ బో

సి మరలఁ బశ్చిమాశ యను చెల్వ వహించిన పద్మరాగకుం

భముగతి సూర్యుఁడం జనియెఁ బ్రాకృతి వెన్నెల వేల్పు

1. బర్హి. 2. నాక్రమించి. 3. మాపలి. 4. గరకృష్ణసారాక్షి
ఘనభూమనీలిమ. 5. కటితటి.

ఁటటి తో,యము వడఁ బోయు హేమకలశాకృతిఁ జం
ద్రుఁడు నొప్పె నయ్యెడన్. 91

ఉ. కాముకహృద్దధిం గలఁచు కవ్వము బువ్వము దేవకోటికిఁ
వ్యోమపథంబు తేనెపెర కొప్పెడు పర్వము మవ్వ ముత్పల
శ్రీమతికిఁ జకోరమహిషీమధుపాలికిఁ బ్రోచునన్నమై, యా
మవతీశబింబ ముదయాచల మెక్కెఁ బ్రభాళిపెక్కువన్. 92

ఉ. వెన్నెలగుఱ్ఱ నంజుకొని వెన్నెలప్రోవు భుజించి నాలిక
న్వెన్నెలగ్రొఱ్ఱఁ జాలఁగొనివెన్నెలతేటలఁ ద్రావి వేడుకన్
వెన్నెలకాను జుట్టుకొని పీఠులయందఁ జకోరదంపతుల్
మిన్నులుముట్టి వెన్నెలలు మేపుచుఁ బిల్లలుఁదామునాడఁగన్.

క. వాలీశ్వరభైరవులం
బాలికలు భజించి భూతపతి నభవుని శ్రీ
కాళద్విపేశు మదిలోఁ
గీలించుచు విడిదియింటికిం జని పిదపన్. 94

క. ఆజంగములును దారును
భోజన మొనరించి వాలి పూజించినయా
రాజకళాధరుచరితము
రాజముఖులు చదువుకొనుచు రాజిల్లంగన్. 95

శా.తారాప్రోష్ఠులఁ గాలసూతుఁడు వియద్వారాళి వేఁటాడి ప్రా
హ్లాఠంభం బను బుట్టిఁ బెట్టి నులివాయం గుంజి యీ
దాఱఁ జెన్నారన్ వైచిన జాలమో యనఁగ శోభా కించ
నత్వంబునన్, దారానాయకమండలం బమరె నస్తగ్రావ
కూటంబునన్. 96

ఉ. చీకటికానచిచ్చు భవుచేలకుసుంభము తూగ్గుకొండకున్
గూకటిరత్న మబ్జరమకూరిమిపంట చకోరరాజిపే
రాకటిమంట శోణకిరణావళిగంట రథాంగకేళికిం
దేకుప పెంట మింటఁ జనుదెంచె దినేంద్రుఁడు కాలఘంటయై.

క. అంతట భక్తస్వాంతసి
శాంతు నుమాకాంతు హరు నిశాంతసవర్యన్
గాంతలు సేవించుచు నా
శాంతంబుల నెండమొలక లలరఁ బయనమై.

98

— దొంగలు విఫలమనోరథులై చనుట —

ఉ. నాఁ డొకపల్లెకేఁగి మటునాఁ దుదయార్చున సేయఁ గోరి పూఁ
బోఁడులు భూరిసత్త్వకులభూత్కృతి స్థభాంకృతి ముద్దుర
ధ్వనుల్, గాడి చెవుల్ పగుల్పు ఘనకాననమధ్యసర స్తటం
బునన్, మూఁడవకంటివేల్పుఁ దమముందరఁ బెట్టుక నిశ్చల
స్థితిన్.

99

శా. ఆరాధింపఁగ దొంగజంగములు నేఁ డబ్జాస్యలం జంపి భూ
పారత్నాదిధనంబుఁ బుచ్చుకొని యిచ్చావృత్తిఁ బోవచ్చుఁ
గాం, తారంబుల్ నడి నిర్గమించి యటుగాదా మ నటి
సందునన్, జేరంబోదురు కాశహస్తీ కనుచుం జింతింపఁగా
నంతటన్.

100

శా. అప్పాపాత్తు లరిష్టసాధ్యసము సేయం ¹జెల్లియల్ మెల్ల నే
యప్పా! చూడు మటన్నఁ గన్నె నగి యోయమ్మా! పరా
కేటికే, చెప్పం జూపఁగరాని లోకజనకున్ శ్రీకాశహస్తీశు

మా, యస్పయ్య భజియింప నేమయిన నేమయ్యే న్నదిం
జూడవే. 101

క. నావుడుఁ దదేకనిష్ఠా
పావన భావనసమాధిఁ బరనశ లగుచున్
నేవింపఁగా నంతటఁ
బూవుంబోలులకు వేడ్కపుట్టం గరుణన్. 102

సీ. శ్రీకాళహస్తిగౌరీపతి స్తోత్రముల్
వెట్టిన వెలిబూదివెండెకట్లు
1 గళములఁ గుఱుబోడ తలల రుద్రాక్షముల్
గండచలశ్రామ కుండలములు
ధాతురాగాంగన స్త్రములు గోచులు
నెడమముం జేతుల నెసఁగుసజ్జ
2 లును దీన ధావనంబునఁ బుట్టు చెమటలు
జెవరి పువ్వులు గోయశీఘ్రగతులు

తే. గలుగు ప్రమథులతోడ శ్రీకాళహస్తి
శివుఁడు సనుచెంచె దనుఁ బూజనేయ వలచి
పత్రపుష్పపలంబులు భక్తి దెచ్చు
ద్రవిళజంగమ వేషంబు లవధరించి. 103

క. ఆకలకలమునఁ జిత్తం
బాకులతం బొంద దొంగ లడవులపాలై
కాకుల తెఱఁగునఁ జని రే
కాకు లగుచు నొకరి నొకరు గానక బీతిన్. 104

—ॐ ఇద్దఱుస్త్రీలును సాయుజ్యంబు వడయుట ॥—

క. మదనారియు నాపిమట
సుదతులఁ గదియంగఁ బోయి చూపులఁ గరుణం
బొదలఁ గనుంగొని వారల
నిది యే మిచ్చోట నుండ నిటువలె? నన్నన్. 105

శా. ఆయయ్యగ్ గని మ్రొక్కి ధన్య లగుకన్యల్ దమ్ము నమ్మించి
య, మ్మాయాజంగము లిచ్చదెచ్చుటయు నాత్మస్వర్ణ
భూషాదు ల, న్యాయంబూని హరింపఁ బూనుటయుఁ దా
రచ్చోటి కాలోన వి,చ్చేయం గన్గొని దొంగ లేగినదియుం
జెప్పం గృపామూర్తి యై. 106

క. మాయమలార! కరుణా
తోయనిధిం గాళహస్తితుహినాంశుధరుక్
క్రయోనిధి నారాధన
నేయం గొనిపోయెదము ప్రచింత యుడుగుఁడీ. 107

వ. అని యాగరించి తలొదరుల ముందరఁ బెట్టుక నెట్టుకొని
జీవులం గొట్టురట్టున కొడిగట్టు వేలుపుగట్టి వాయిదెస వెండి
గట్టు వాయలేక తోకొనిపోవఁ ద్రోవ నా వనదేవతలు తనకు
నర్చన లొనర్పు నేపవేరుపడ సమీరకుమార ప్రేరితకుసుమి
తలతాగళిత ప్రసూనంబులుఁ బూజేనియసోనలతానంబులు
మధుపవిత్రానానూనలానమానంబులు నగురుగుగ్గులు పటీర
తరు పరచ్చర కషణజనితానలధూపధూమంబులును గభీర
నదీతీర సదారాదక నీవార ముష్టింపచ శైవభారతీ పరిచయ
ధురీణ కీర శారికావ్యాహరమంత్రంబులుఁ వృణీకృత గగన
మణి దక్షిణరజతగిరి మణిగణ ఘృణినీరాజనంబులును సరభ

నె రభ శరభ హరిప్రభృతి మృగ విభు సభా గభీర
 చందరి చరీభవ ప్రతిరవఘమఘమాకార వాద్యంబులును
 బనచరనాల సాల హింతాల రంభా జంబూ జంబీర కపిత్థ
 ఘోమహ పతన్ధులతోపహారంబులును వలసినయెడల నిరుగడల
 నమము చెడగడల కుంభసంభవ కుంభినిభర కన్యాంభో
 రుహకన్యారాది సౌరభంబులును గంగోత్తమాంగలింగాంగ
 రాగీకృత గంధసార ఘనసార కుంకుమపంకుమద మృగమదా
 మోదంబును నారామసీమామాకంఠమంచారకర్ణి కారనమేరు
 దేవదారు మాలూర కేసరకుటజ నకుళ మల్లికార్జుని ప్రసూన
 వాసనారాశి సీసునం దమయందుఁ బెనఁగొనఁగొను శీతల
 వాతపోతంబులును యాతాయాత భూతేశ్వర పథిప్రయా
 సంబు నవనయించుచుఁ జనుచెంచె. చించత్పంచాస్యంబును
 నటన్నీలకంఠంబును విలసితశవంబును నాశ్రితలుంతావాతాశ
 తాతంగకిరాతంబు నై యేవంకఁజూజిన శంకరాకార స్థరణ
 కోరణం బై సమున్నత శిలావిలిఖిత ఖిలంబును జతుర్భుజ
 చతుర్భుజ శతమఖానధి నిర్జర లోచనాగోచరంబును మునిజన
 భాగధేయంబును ననపాయ సుఖప్రదాయకంబును బుర్రాణ
 వాణీప్రణీతమహిమంబును గణనాత్రేత. ప్రభావంబు. నై
 యురులింగసముల్లాసంబు ననుకరించు దక్షిణకైలాసంబు
 కట్టదుటం బొడగట్టె నట్టియెడఁ బడంతు లడవి వెడలి యెడ
 పడని సంతోషంబున నొడయనిం గొనియాడిరి. ద్రవిళ
 జంగమపుంగవుండును సంగడిం జనుచెంచు జంగమలింగం
 బులతోడం గూడి ప్రసన్న కాళహస్తి హిమగభస్తి చూడా
 మణి పాంతకు నేతెంచునంత నంతరానం బవధరించిన. 103

మ. తమలోన న్నధురాపురాంగనలు చోద్యం బంది శ్రీకాళహ
స్తీనుహదేవుడు జంగమాకృతివిభూతిక భృత్యులం గూడి
వచ్చి మదీయ వ్యథక దీర్చి యూత్త నగరీసీమోపకంఠంబు జే
ర్చి మటుం గొక్కటి పెట్టి పోయె నిక నేరితిం గనుం
గొందుమో. 109

సీ. చింతింప లేమైతి మంతకాంతకుఁ డని
యెఱుంగమైతిమి పార్వతీశుఁ డనుచుఁ
దెలియమైతిమి మది దేవదేవుం డని
పట్టమైతిమి ఖండపరశు ననుచుఁ
గానలేమైతిమి గంగాధరుం డని
భానింపమైతిమి భర్గు డనుచుఁ
దలచలేమైతిమి దర్పకాహితుఁ డని
యెన్నమైతిమి జగదీశుఁ డనుచు

తే. నేరమైతిమి శివుఁ డని నిశ్చయింప
మ్రొక్కమైతిమి భవుఁ డని మోక్షజీంచి
చూడమైతిమి హరుఁ డని చొక్కిచొక్కి
యింక నెన్నఁడు దర్శింతు మిందుధరుని.

110

సీ. కట్టుగొయ్యకుఁ జేరి కామధేనువు దప్పె
గానవచ్చిన పెన్నిధాన మడఁగె
గరతలంబున నున్న సురమణి పడిపోయె
బండినతపము నిష్ఫలతఁ బొందె
మ్రోల వచ్చిన కల్పసాల ముప్పెనఁ బోయె
వచ్చిన భాగ్యదేవత దొలంగె

బ్రాహ్మమయ్యను సిద్ధరసము నీరస మయ్యె
దొరకియు వృథయయ్యెఁ బరుసవేది

తే. యేమి నేయుదు మిట్లు విశ్వేశ్వర్యండు
కాళహస్తిశ్వరుండు భవగహనహన
దక్షుఁ డపవర్గవిభుండు ప్రత్యక్షనుయ్యుఁ
దెలియకుండఁగ వెనువంట మెలఁగి చనియె.

111

తే. ఫలముఁ గొమ్మని ముందఱఁబట్టి యాసఁ
గొలిపి శిశువులఁ జేరంగఁ బిలిచి నట్లు
తపసులకు జన్మఫలమైన తనమహత్త్వ
మెటుకడదనీక సర్వేశుఁ డేగె నకట.

112

శా.కానీ యాత్మనివాసదక్షిణదిశాకైలాసముం జూపఁడే
తా నేఁ డందఱు నద్దురాత్ము లడఁకి దాఁగక సవాత్సల్యపూ
ర్ణానుక్రొశమనీష శంక నలఁ డేలా తేలిపోఁ జూచు న
క్షై నం జాలవె యీఘరిక మనకుఁ నన్నర్చించు భాగ్యో
న్నతుల్.

113

సీ. ఈమూర్తి కాళహస్తిశలింగాకృతి
యీవీలది కుమారకాళహస్తి
యీపాటి కేఠకీర్వీరనలీయాప
మీలాగు సీలాచలేంద్రమహిమ
మీదారి దుర్గాధరాధరాగమగాద
యీతెఱంగుది సహస్రే శతీర్థ
మీప్రభావసమగ్రమింద్రతఃస్థలం
బీరీతి ఘనము మయూరచ్ఛ్ర

తే. మిట్టి గతి మోహనక్షేత్ర మెన్న ననుచుఁ
జెప్ప విని కొల్వ సంకల్పసిద్ధి గాఁగ
నభవుఁ డిందాఁక మనవెంట నరుగుదేడె
యిచట నేవింప నిక మోక్ష మేమియరుదు. 114

మ. శివభక్తాకృతి నున్నవారు ప్రవృథుల్ శ్రీకాళహస్తీశుఁడై
శివుఁ డున్నాఁ డిచ్చె జ్ఞానపుష్పకలికాచిహ్నంబుతో నున్నదీ
శ విహారాద్రి యమాశ వెండిమల నా సంజాతమై యున్నదిం
క విచారింపఁగ నేల నేడె మనకుం గైవల్య సౌఖ్యం బగున్.

శా.దు.ద్రాక్షుస్రగలంకృతుల్ భసితధారుల్ పంచవర్ణానుగో
న్నిద్రస్వాంతులు శాంతు లంగభవభిన్ని శ్వాఞ్చనాకృత్య
లో, లద్రాఘిష్ఠులు మానముద్రితముఖు లై వైరాగ్యభాగ్యో
దయుల్, భద్రాకాను లటంచుఁ బోరజనులకా భామల్ విలో
కించుచున్. 116

సీ. సతత మేమొగలేట జలకంబు లాడిన
బహుజన్తపాజంబాల మెడలు
నల్పమేజ్ఞానపుష్పంబ నేవించిన
బరశివజ్ఞానసంపత్తి గలుగు
సన్న మేదుర్గాంబ సందర్శనము నేయ
నష్టపాశక్లేశ మడఁగి పోవు
సులభ మే దక్షిణ కలధౌతగిరి గన్న
సంతానందంబు సంభవించు

తే. సుకర మే యాదిమధ్యాంతసౌన్యమూర్తి
భావనాతీతు యోగీంద్రభాగధేయుఁ

గాలసంహారకర్త శ్రీకాళహస్తి

శివునిఁ బూజింప మోక్షంబు సిద్ధ మనుచు.

117

చ. ప్రమదలు కుంభసంభవధరాధరకన్యకఁ దీర్థమాడి సి
క్తము లగు వస్త్రముల్ విడిచి ధౌతపటంబులఁ గట్టి కేశపా
శముఁ దడియొత్తికొంచుఁ గటిసంధి నటించుగఁ గీలుగంటు లం
దముగ నమర్చి నైకతవిత్పరికలం గమలాశస్థ లై. 118

ఉ. అక్షరుఁ గాళహస్తిగిరిజాధిపు మానసవీధి నిల్చి యం
చాక్షర పూత భూతి విహితాంగములన్ ధరియించి భద్రు
ద్రాక్షవిభూషితావయవలై శివపూజ యొనర్చి కర్తబం
దక్షయకారణంబు లగు తద్గుణకీర్తనముల్ ¹పఠించుచున్.

క. ద్రవిళకవిరచితనుతిశత

మవిరళగతిఁ జదువుకొనుచు నన్యవిచార

వ్యవహారదూరు లగుచున్

భవభవనద్వారమునకు భామలు గవయన్.

120

సీ. నగవు రాకుండియు మొగమునెత్తముల

నగ వంకురించు సోయగము నిగుడ

మదము లేకుండియు నుదితతారుణ్యసం

పదమదం బుదయించునుదుటు దెలుప

మెఱుగు పెట్టకయును మెఱయునిద్దపు మేని

మెఱుగులుతరగలై తుఱుగలింప

²నడపు బిత్తరముగా నడవ నేరకయుచు

³నడవ నొయ్యారంబు ముఱివడంగ

తే. నిర్వికార వికారాత్మఁ బార్వతీశుఁ
గలయ నేతెంచెదరు గానఁ గామినులకుఁ
గలుగకుండునె తద్గుణ గౌరవంబు
పతికి సరిగారె హితలైన భాగ్యవతులు. 121

చ. భయ మను తొల్లికక విమలభావవసుంధరఁ బెల్లగించి భ
క్తి యనెడు విత్తుఁ బెట్టి వ్రతధీనది సమృద్ధవారిఁ జల్లఁగా
నయమున నంకురించుచు ననల్ గొనలై యెలమిం జెలంగి త
న్దయముగఁ బ్రాకె నంచనఁగ నారులమైపులకంబు లేర్పడెన్.

క. పులకకళికావితానముఁ
దిలకింపఁగఁ దొరఁగు పువ్వుఁదేనియల గతికొ
లలనామణితనులతికా
కలిత ప్రస్వేదవారి కణములు పొడమెన్. 123

క. ఆలతకుఁ గొనలుసాగు వి
శాలతకుం బొంత నీరు చాల దను గతికొ
బాలాచలంబితదృ
జ్జీలాంబుద మంబువృష్టి నిలువక కురిసెన్. 124

క. ఆవానఁ దడిసి వడఁకెడు
కైవడిఁ గంఠంబు వొడమెఁ గామినులు మహా
దెవుని ముక్తివధూటీ
జీవితనాయకుని సేవ సేయం గదియన్. 125

సీ. తనువు దుర్గతి త్రోవఁ జనకుండఁ గట్టిన
కట్టుల గతిఁ బెండెకట్టు లమర
వెనుకకు నొదిగె యొయ్యనజాలు ఘనతమో
గ్రంథులగతిఁ గీలుగంటు లమర

రారాదు మీకుఁ గర్తములార నిలుఁ డని
పలికెను గతి జుభాష లెసఁగఁ
దను యాత్మ చిన్త యాత్మ సుగూడఁబోఁ జేప్త
లుడిగినగతి మన సూరకుండఁ

తే. బుండరికభ వాండకరండకుహర
బహిరబహిరహరహాఘ్న భావనాది
కప్రకాశాంగు నిరుపాధికప్రభావుఁ
గాళహస్తిశు¹ దగ్ధింపఁ గదియు నపుడు.

126

క. జ్ఞానప్రసూనకళికయుఁ
దానుం గన్యకల జన్మదైన్యం బుడుపక
బూని యొక దేహమై యెదు
రై నిల్చె శివుండు భాగ్య మదిపో తలఁచన్.

127

వ. అప్పు డప్పరమదంపతుల కిరోభాగంబుల మిన్నేటి నీటం
బొరలుపొరలై పొరలుచుం దెరలుతెరలై యురలం బొడ
ముచుఁ దడఁబడ నెగసి తుచుకలైన చినుకులు హత్తి ముత్తి
యపునేనల విలాసముఁ జూపె. చూపులకుఁ దదనురూపంబు
లై యెడమచెఱంగునఁ దెఱఁగొప్పుచున్న కొప్పును నప్ప
యోదంబున మెఱచి మఱచి పో నెఱుంగని మెఱపునొఱపు
కేళకీదళంబున దళం బగు పరిమళంబునం గూడి జడియు
పుప్పొడియు నెలవంకవంకసుధాలవంబులుం జెలువంబులై
పొదలె; చదలేటి కదలికలం దలఁకెను నిజకరంబు తుద లేటి
వెడలుపాటి చూపుల వెఱపు తమకు సరి యనఁగలపాటి

చుట్టటికంబు వాచించి మాచుపు నానుపుఁగొండరాచూలి
 వాలికచూపు నివాళికలు దనరె; శంకరినెలవంక నుడటఁ
 బంకజమిత్రమండలంబుశంక నంకురింపఁజేయు కుంకుమ
 పంకంబునఁ బెట్టిన వట్టువబొట్టు తనభాగంబున నొక్క
 భాగం బడంగిన కతంబున నై కత నితంబల కామదురితగహన
 దహనం బొనర్ప నట దెఱచిన చుటుకుఁగంటిమంటవంటి
 కెంపున సొంపారె; నీలరోలంబజాల నీలిమయుఁ బాటల జటా
 జూటపాటలస్వంబును గలసిమెలసి దినసావసానసమయ సంశ
 యంబుల హృదయంబుల నుదయంబుఁజేయ భయంబునఁ
 బ్రియుం బొసి యుభయతనుప్రభావిభాకరతనయానభోనదీ
 సంభేదసముద్భవ విశేష కుముదసముదయంబులలో దాఁగిన
 జక్కవలీల విమల దుకూలంబులో చున్న యున్నత స్తనకల
 శంబు ¹దొడిఁగిపట్ట నాసపడు కుడికేలు కడకేలుఁదామర
 యమరె; అభంగురాలింగనంబున నిజాంగనకుఁ దొరఁగు
 నానందబాష్ప చిందువులు గనుఁగొని తన తొడవు లగు
 పాముల నిడుదయూరుపులవలన పెడలు నిషానలఘామం
 బులవలనం గావలఁచునని తదాభరణంబులు సడలించఁదలంచు
 శివుని నెలోకించి యొనరించు నగవునం వెలుపగు నగజ
 మొగంబును దనమొగంబును నేలుపలుక రాని సొబగునం
 గనుపట్టె; వామతను సిమంతినీలరామ యన్నువ నెన్నడు
 మున కెన గాక యోడుపడి యున్న యన్నెలవున నదుక
 మిన్నుం దునుకలు నేయవలయు నని యెత్తిన తెఱంగునఁ

గెంగేల గండ్రగొడ్డలి వెలిగె; అంగజభంగం బొనరించు
 చూపునం దుదయంబైన చూపును గంతనాళ కాలకూట
 కాలిమయుఁ గంతసరాంతర పురంపరసీల నీలిమయును
 బ్రచండతాండవఖండిత బ్రహ్మాండపాదంబును యోగీశ్వరో
 పాస్య లాస్యరహస్యవిలసితపాదంబును బ్రహ్మాదాపాదకంబు
 లయ్యె. జననీజనకశరీరంబును విద్యాపురుషసామరస్య సుఖా
 కారంబును శృంగారశాంతరసమయంబును బ్రత్యక్షభోగ
 మోక్షప్రదసమయంబును నై యొక్కమహాతేజం బెదురు
 కట్లఁ గన్నులకు మిటుమిట్లుగొన నిల్చినం దలంచిన తమ
 తలం పీడేతె నని వచిత లవనీతలంబున సాష్టాంగ వండప్రణా
 మంబు లాచరించి యెదుట నుదుట ముకుళిత కరపుటంబు
 లిడుకొని మిన్నకున్నఁ గన్నియల కన్నెఱింగి తన్ను నెడఁ
 బాయక నేవనేయం గాయంబునం సగం బొసంగె నని దాహ్
 యణి సిగ్గుపడ సాయుజ్యం బిచ్చి యంతర్హితుం డయ్యె.
 ఆయ్యవసరంబునఁ గమలాస్యల రాక యాలస్యం బగుటయు
 సొమ్ములయొద్దం దలవాకిట నుండు నింటిబిడ్డ లిద్దఱుం దమ
 లోన.

128

— పారకన్యలు ముక్తినందిన వార్త నశరీరి ప్రకటించుట —

శా. దేవస్థానములోనికిం జని పురంధ్రీరత్నముల్ రా రదే
 మో విశ్వేశ్వరదర్శనానవసరంబో శ్రీమహాదేవ సే
 వావాంఛాత్తనొ మమ్ము సొమ్మును బహిర్ద్వారంబునం బెట్టి చే
 తోవైకల్యము లేక యింతతడ వెందు న్నిల్వ రెట్లొ యనన్.

ఉ. సానమువారు వారి నొకజాడఁ జలింపకయుండఁ జేయుచున్
లోనికిఁ బోయి పంకరుహలోచనలఁ గుడియెల్లఁ జూచియున్
గానకి సంభ్రమంబు పెరుగ న్వెఱఁగందఁగ సందియంబు వో
నానతియిచ్చె దత్కథనమంతయు నంబరవాణి గ్రక్కునన్.

క. వారు విని వారలలనా

పారాభవభక్తిమహిమ భక్తులపై గౌ

రీరమణునకుం గలిగిన

కారుణ్యముఁ దెలియ నలవిగా దనుకొనుచున్.

131

క. గుడి వెడలి వచ్చి తమయు

న్నెడకుం జేటికలఁ బిలిచి యింతుల మమతా

జడధీజడధినిమగ్నతఁ

జెడకుండఁగ శివుఁడు మోక్షసిందువుఁ గలిపెన్.

132

మ. శివగేహంబున జ్ఞానపుష్పకలికాసీమంబు విఘ్నేశభై

రవ నారాయణ వాసపుల్ శబరసమ్రాడ్వక్షిణామూర్తి తాం

డవమూర్తి ప్రియధామముల్ వెదకుచోటం జెప్పె నాకా

శవాణి వృషాంకుండు సరోజలోచనలకు న్నిశ్చేయసం

బిచ్చుటల్.

133

ఉ. ఇందున కింక శంకవలదింతయు సత్యము కాళహస్తి బా,లేం

దుకళాధరుం గొలువుఁ డక్కడ మీరు వసించి మోక్షముం

బొందిన వీరిభక్తి గృతపుణ్యు లెఱుంగఁ బ్రతిష్ఠనేయుఁ డీ

శుం చలఁకెల్ల మాని యనుచుం జని రంతలు వారు నంతటన్.

క. తమయేలికసానులపే

ర మహేశ్వరలింగముల నిరంతరభక్తి

గ్రమమునఁ బ్రతిష్ఠఁజేసిరి

యమదిక్కైలాసపరిగృహంగణభూమిన్.

135

ఉ. నావుడు భక్తితో విని మనఃఁగణామముఁ బొంది యాదవ
త్త్వవరుఁడు మహేశునకుఁ జాగిలి మ్రొక్కి మహానుభావ!
రా, భావములోన సందియము పాటిలే నొక్కటి దీని నానతి
వే వివరంబుగాఁ గరుణవేగమ నీ కది విన్నవించెదన్. 136

సీ. సకలవేదామృతజలధి గంఢూషించి

డప్పి నంగేతువుల్ చప్పిచప్పి

నిగమార్థ ధన మాత్మజగతి నిక్షేపించి

న్యాయఫలంబులు నమలినమలి

ధర్మశాస్త్రమహాషధములు నూలుకత్తావి

బహుళపురాణకూఠములు, ద్రవ్య

యోగార్థసాధనలుల్లం బుపాసించి

పరమత గాంగేయ మొరసి చూచి

తే. తపము లొనరించి పుణ్యతీర్థములు దిరిగి

వ్రతములన్నియుఁ జేసినవాడు శివుని

నెఱుంగ రీచెల్లఁ దీపామునిభము నెఱుకు

లేటిఁగి పూజించి ముక్తులై రెట్లనంగ.

137

ఉ. జంగమలింగ మంగభవశత్రువు యాదవరాజుచిత్తవీ

ధిం గల సంశయం బెడలఁచీర్పఁ దొడంగి చెలంది పాము మా

తంగము చెంచు పుట్టినవిధంబు సదాశివభక్తి తన్మతిం

బొంగిన హేతువున్ విన నపూర్వము లేరికి నంచు నిట్లనున్.

— ౧౦ చెలది శూర్యజన్మము వృత్తాంతము ౧౦ —

చ. సకలముఁ బద్ధసూతి నిజశక్తి రచింపఁగ నిశ్వకర్తృపు
త్రకుండగు నూర్ణనాభుఁడు మదంబున నాతని ధిక్కరించి సృ
ష్టికిఁ బ్రతిసృష్టి నేర్పున సృజింపఁగఁ గోపమునకా శపించెగీ
టకత వహింపు మీపు ప్రకటం బగువేర నటంచు గ్రక్కునన్.

క. ఆయూర్ణనాభుఁ డాతురుఁ
డై యేటికి రాకమాను నన్యాయవిధి
జేయఁ దలంచినఁ జనునె య
పాయం బని పద్ధజునకుఁ బ్రణతుం డగుచున్. 1-0

ఉ. నాయపరాధ మేమియు మనంబున నెన్నక మోనిమానస
ధ్యేయ కృపావిధేయ తుది దీనికి నెయ్యది? యేవనంబునం
బోయి వసించు నేఁ బురుషులుట్టువు దీతమదాక? నానతి
వే యని విన్నవింప ఓని వేధ విధూతవిరోధచిత్తుఁ డై. 1-1

మ. జగదుత్పత్తి విధిప్రధాన ధిషణాసామర్థ్య గర్వంబునం
దగిలెకా శాపము ముక్తి గల్గెను శివుం దర్శించ నందాక ధా
త్రి గజారణ్యమునందు బిల్వవనవీధీవర్తి వై యుండు మా
త్తగుణాపాదితదక్ర సంక్రమవిరోధక్రీడ లూణాకృతిన్. 1-2

ఉ. మున్నచట న్వసింపనకు ముక్తిసుఖంబు ఘటించ లింగమూ
ర్తి న్నిలిచెకా శివుం; డతనితీరు ఘణాకృతి చుండు భక్తిసు
పన్నుండు పూజనేయు నొక భక్తుండు నిత్యము వాని నిష్ఠవం
క న్నగజేసుఁ గొల్చి యెటుకం భజియింతువు గాంతు సౌఖ్య
ముల్. 1-3

- క. శ్రీనామధేయమున గజ
కాననమధ్యమున బిల్వకద్రుమశాఖా
స్థానంబుల నిజగుణపరి
ధానవిధానప్రవీణతం దిరుగు మిలన్. 144
- క. ఈజన్ ముకంబెచు నీ
కాజన్ మె పావనము గజారణ్యములోఁ
దేజోనిధి సర్వేశ్వరుఁ
బూజింపు తదియపదముపొందం గలుగున్. 145
- క. విడువు విచారము నీ విఁక
నడవిఁ జరింపంగఁ గలుగు టలిగి ¹పఱుపువైఁ
బడినగతి యయ్యెఁ జను మనఁ
దడయక నావిశ్వకర్త తనయుఁడు ప్రీతిన్. 146
- కా. లూతాకీటక మై ద్విదంతవనమాలూరద్రుశాఖాశిఖా
యాతాయాతవిహారజాతనిజగర్భావిర్భవ త్తంతుచ
క్రాతిప్రీతి వసింప నంతటను భక్తాగ్రేసరుం డీశ్వరా, రాచితా
త్పర్యమునం బ్రసూనఫలపత్రవ్రాతముల్ గోయఁగన్. 147
- తే. చెలఁది యుండెడు మారేడుచెట్టుఁజేరి
దర్పకారాతిపూజావిధానవేళ
తప్పకుండఁగఁ బోవుఁ దాత్పర్య మెసఁగ
సంభ్రమంబునఁ దత్పలాశములఁ గోయ. 148
- క. ఆకీటము వేణుశల
కాకల్పితపుష్పవేటికాపుటి మారే

డాకులతోఁగూడఁ బడె

శ్రీకంఠాలోకనంబు నేకులుకతనన్.

149

ఉ. ఆతఁడు కేతకీతఱినియందు నిజాంగము దోచి తత్పయో
ధాతపమస్తదేవలుఁ గలధాతమహీధరగేహు నర్చనో
పేతునిఁ జేయఁ బిల్వదళపేటికలోఁ బడియున్న లూతయుక్
జేతికి వచ్చి శంకరునిఁజేసి విలోకన మంతనుండియున్. 150

వ. నిజజననహేతురూపం బగు జలజభవుశాఁంబుఁ దలంచు
కొని యీశ్వరార్చనాజ్ఞానశాశ్వతైశ్వర్యం బవార్యం బగు
టయు నీకు మున్నెఱింగించిన తెఱంగున దక్షిణ కైలాస
నివాసుం బూజసేసి సాయుజ్యసామ్రాజ్యంబుఁ గైకొనియె
నింకఁ గాళంబుకథఁ జెప్పెద వినుము. 151

—ॐ కాళంబు పూర్వజన్మము కథ ॐ—

సీ. గంధర్వకామినీగానంబు విని తల

తెత్తియాడెను భుజగేంద్రములును

భుజగఫణారత్నములదీధితులఁ బ్రకా

శించు తమస్సమాశ్లిష్టగుహలు

గుహల ప్రతిధ్వనుల్ మునుమును యనఁ బాటు

నిర్మలలోదకముల నిర్ఘ్నరములు

నిర్ఘ్నరతటముల నిరుపాధికసమాధి

యోగనిద్రారతి నుండుమునులు

తే. మునులతపములు నిర్విఘ్నముగ ఫలించ

భక్తిరక్షించుకొనివచ్చు ప్రమథగణముఁ

బ్రమథగణభామినీయుతపార్వతీవి

లాసములుఁ గల్గి దనరు కైలాసనగము.

152

చ. ఫణిపతిహార భావభవ భస్మ సుధాకర భూషితాళికే
క్షణ భవశ్రుభాకలిత సానుచరద్యృషభాధిపుఁ ఖణిల్
ఖణీలున అంకెవేయ కెలుంగఁ సమకూడదు చూడ నన్నగా
గణితరుచిప్రసారము జగత్త్రయగాహక మై వెలుంగఁగన్.

చ. ఫలములఁ గాచు నద్రిసుతపాణిశుకంబు వృషంబు కాచు శా
డ్వలములఁ గాచు దంతిముఖవాహన మక్షతరాజిఁ గాచుబో
గులయిలువేల్పు ¹బంటుగమి గోరక బోనము భక్తు లీశ్వరం
గొలిచిన దాఁకఁ దత్కుఁధరకూటగళ త్తఱినీతటంబులన్. 154

క. అనవరతఫలితకుసుమిత
వనఫలరసమధునదీ ప్రవాహంబులు పై
కొని నెలయేలులఁ ²సూడుక
మునితతి సంభేదశంక మునుఁగుం బ్రీతిన్. 155

ఉ. పారదరాశి చించలతఁ బాసి వసించెనొ శైలమై సుధా
నీరధి నిల్చెనో కుముదినీఁతికాంతి ఘనీభవించెనో
నా రజతాద్రి ముక్తిలనామణికేళిసుధాంశుకాంతిరా
జీరచితోరుసౌధగతిఁ జెల్వెసఁగు న్తునిసిద్ధసేవ్య మై. 156

క. శంభుఁ డొకనాఁడు వేడుక
నంభోజభవాండ మందిరాంతర్వీధి
శుంభన్నివేశకాంతా
స్తంభం బగుచున్న రజతశైలమునందున్. 157

చ. గరుడుఁడు రాజహంసముచు గంధగజంబును మేకపోతు కా
సరము నరుండు నక్రకులచంద్రుఁడు నిజ్జియు గుఱ్ఱ మెద్దు ని

ర్జులవిమానముల్ మొదటిచావడి ముందర సందడింపఁజేసి
హరి విధి వాసవాదులు నిజావసరాశ వసించి యుండఁగన్.

సీ. తొంగిలి తూల శార్దూలచర్తముఁ గట్టి
భూతిమై దగ నెఱపూతఁ బూసి
క్రొన్నెలవిరి జటాకోటీరమునఁ దాల్చి
బ్రహ్మకపాలహారములఁ బూసి
యురగేంద్రు శేషు నుత్తరజందెముగ వేసి
కర్కోటకుని నందెగా నొనర్చి
శ్రవములఁ గంబళాశ్వతరుల ధరియించి
తుంబురుఁ గరకంకణంబు నేసి

తే. వలయుభూషణవితతిగాఁ జిలువకులముఁ
జేయుచోఁ బ్రియవధూమణిఁ బాయునెడరు
తాళఁజాలక పోయి పాతాళసీమ
నున్న కాళంబుఁ గోపించి యుగ్రుఁ డపుడు.

159

తే. కొలువునకు వచ్చి నవరత్నకోటిఘటిత
పీఠికాసీనుఁ డై దైత్యభేదికమల
గర్భముఖ్యులు నేనింపఁ గాళమనుభు
జంగుఁ బిలిపించి యిట్లని శాపమిచ్చె.

160

ఉ. వాసుకి శేషముఖ్యఫణివర్గము నిత్యము సేవసేయ భా
మాసురతప్రసంగసుఖమగ్నుఁడవై 'మముఁ గొల్వవైతి వా
దోసమువంక మేదిని నధోభువనంబున నుండు రాకు కై
లాసముఁజూడ నన్న వికలత్వము నొందుచుఁ గాళనాగమున్.

క. నాయవివేకంబున ని

ట్లాయెం గైలాసచర్వతారోహణముం

జేయక మిము సేవామతి

దాయక నె ట్లుండంగల చృఘం బగు తాల్చిన్. 162

మ. అని దూఖించుచు మ్రొక్కి లేవని ద్విజిహ్వంబు న్విలోకించి
మోమున మందస్థిత మంకురింప దివిషన్తూర్ణాభిషిక్తుండు లే
మ్మని నావాక్యము దప్ప వైన దిరఁ దారాగం బవాచీనమై
తనరు న్నన్ను భజింపు మందు నవరత్నశ్రేణిచే నిత్యమున్.

తే. కొంత కాలంబునకు నన్నుఁ గొలువ నొక్క

హస్తి చనుచెంచు; దానితో నగువిరోధ

మచట మీకుఁ బరస్పరాహవము గల్గి

చచ్చి మోక్షంబుఁ గాంతురు చను మనంగ. 164

సీ. తారాచలారోహణారంభమునకుఁ బ్ర

త్యూహారూపములు పయోధరములు

శంకరపదపద్మచంద్రనాంతరా

యనిధానములు కటాక్షించలములు

అభవ సామీప్య నిర్భానందవిఘ్నహే

తువు లవియోగసంతోషలీల

లంగజవిమలాంగ సంగభంగాదికా

రణములు దృఢపరిరంభణములు

తే. గాన నిహపరసౌఖ్యంబు గలుగు టెట్లు

కామినుల వీడ నోని కాముకులకుఁ

బ్రణయినీమృత్యుయోగంబు ప్రాప్త మైన

హరుని చిత్తంబునకు దూరమైతిఁగాదె.

చ. అనుచు నపారవిచారంబున మునుంగుచు గజకాననంబుకుం
జనుదెంచి శివలింగార్చనాపరుం డై యుండు నవసరంబున.

— హ స్తిపూర్వజన్మకథ —

సీ. అన్యోన్య సరసభాషామృతాధీనతఁ
బ్రణయరోషావహా ప్రార్థనముల
బహువిధాలింగనాభంగురక్రీడల
బింబోష్ఠ చుంబనాడంబరముల
బంధసంధానవిభ్రమవిశేషంబులఁ
గేళిఘరిశ్రమలాలసములఁ
సరభసరతిఘర్త జలహారాంబరములఁ
దాంబూలచవ్వణాదానములను

తే. గనకసౌధంబులోపలఁ గలసిమెలసి
నేవనేయు వయస్యలఁ జేరనీక
యేకతంబున గౌరీమహేశు లున్న
యవసరంబున మిగుల మదాంధుఁ డగుచు.

167

ఉ. హ స్తి యనంగ నొక్క ప్రమథాగ్రణి వాకిటివారిఁ ద్రోచి
చేతస్తనువృత్తియుం మోరఁగి తద్రతిసమ్మదభేలనక్రియా
వాస్తువు డగ్గఱం గని భవాని శపించె మడించి వచ్చితే
హస్తవి గమ్మటంచుఁ దను నల్కయు సిగ్గును గన్తి బెట్టగన్.

క. గజగజవడఁకుచు నాతఁడు
గజచర్తాంబుని గంధగజగమనపదాం
బుజములకు నెరఁగె భువనై
కజనని ! యపరాధి నైతి గావు మటంచున్.

169

క. వెండియు నధికభయంబున
దండనమస్కృతు లొనర్చి వై న్యంబున నో
రెండం బెదవులు దడుపుచు
నొండేమియు ననక మిన్న కున్నం గరుణన్. 170

ఉ. నానచనంబు దప్పదు మనంబున భీతి వహింప నేల త్రే
తావధియందు ముక్తిసుఖ మబ్బు గజాటవిలోన లింగ మై
భావజనంహరుండు ఫణిభావమున న్వసించినాడు త
త్సేన యొనర్పు నీకు నొక చిల్వకు నర్చన మచ్చరం బగున్.

క. నీ వాభుజగముచే నీ
చే వాతాశనముఁ జచ్చి శివపదసుఖల
త్త్వవరు లయ్యెద రచగుము
నా వేగమె హస్తి గంధనాగం బగుచున్. 172

శా. మాలూరచ్చన నోత్పలాబ్జసితపద్మశ్రేణిభారంబు శుం
ధాలగ్నం బొనరించి హస్తి శశిజూటప్రాంతమం దుంచి త
త్కాలనన్యస్తమఃకల్ పడం దడిచి కేతక్యావగం గ్రుంకుచుం
గేల న్నిరముఁ దెచ్చి మైవొడసి భక్తిం బూజనల్ సేయగన్.

క. ఏ మును చెప్పిన తెఱంగునఁ
బామునకుఁ గరిం ద్రమునకుఁ బగయై ఫణిచే
సామజ మహిపతి కరటి
గ్రామణిచే జచ్చి భవము గడలేటంగన్. 174

క. సామజ మంబర మయ్యెన్
బామును నాభరణమయ్యె ఫణిమదకరులన్
హైమవతీపతికృపచే
నామొదటివిరోధ ముడిగి యభవత్వమునన్. 175

వ. ఇంకఁ గన్నప్ప తెఱఁగఁ గెఱింగించెదను వినుము.

176

— తిన్నని పూర్వజన్మపుత్రాంతము —

ఉ. ఈశు జగత్త్రయేశు దివిజేశతనూభవుఁ డాత్మ నిల్పి ము
త్రాశనుఁ డై సమగ్రనియమాతిశయంబున నింద్రకీలశై
లేశుపయిం దపంబు రచియించె విషక్షకులక్షయార్థమై, పాశు,
పతాస్త్రముం బడయఁ బ్రాగ్వరముఖ్యులు చోద్యమందఁగన్.

సీ. జడకొప్ప కేకిపింఛపుఁద్రాచిచుట్టగా
బిసరుహఃహితరేఖి సీఁకె గాఁగ
సెగలు చల్లెడు కన్ను జేగుఱుబొట్టుగా
శ్రుతి ఫణి యాషధ లతిక గాఁగ
మెడను బున్నలపేరు మేటిలామరలుగాఁ
దోలుదుప్పటి యొడ దోలు గాఁగఁ
జేలిపినాకంబు సెలవింపిబద్ధగా
శూల మేర్చిన యంఁకొల గాఁగఁ

తే. బ్రమథు లెఱుకులు గా నద్ది రాజతనయ
శబరిగా నాల్గువేదముల్ జాగిలములు
గాఁగ మాకాసురునిఁ బండిగా నొనర్చి
శబరుఁ డై భర్గుఁ డృఢనాశ్రమముఁ జొరఁగ.

173

క. కాకొలాశనకృతమా

యాకొలము సేయఁదొడఁగె నలజడి మునిరా
జీకొలాహల మెసఁగఁగ
నాకొలాంశూలకేతు నాశ్రమధూమిన్.

179

చ. వెఱచిన మానిపుంగవులవిహ్వలత నివ్వడుఁ డంచు బాణముల్
తఱగనితూణముల్ ధనువుఁ దాల్చి వరాహముఁ గూడముట్టి
ముం,దఱఁ జరుదెంచి ధూర్జఃకియుఁ దా నొక యమ్మున దాని
నేసె న, త్తఱి విజయుండు నేసె నొక దారుణ బాణమునన్
సముద్ధతిన్. 180

క. ఇరువురు నేసిన బాణము
లిరుబరులును దాకి తిరిగె నిరుదెసలకు న
క్కిరి యిరు మొగముల నట్టువ
తిరువుఁ గొ చెడు క్రమముతో నతిర్వరిత గతిన్. 181

క. ఖండేందుధరుని శరముం
బాండవమద్యముని శరముఁ బ్రక్కలు గాఢన్
రెండుతల లనఁగఁ దిరిగెం
జండగతిం బంది గఱచి శరములు దినియన్. 182

క. హుండు నరుండును గిరి బిరు
దని కొనియాడి చేర నుదేరఁగఁ ద
చ్చరముల నదియు న్నృతమై
ధరణిసయిం బడియెఁ బర్వతంబును బోలెన్. 183

క. ఏ మున్నేసితి ననుచుం
దా మున్నేసితి నటంచుఁ దమలోఁ గిటు కై
భీముఁడు భీమానుజుఁడును
భీమాహవ కేళి సర్పివేర్పిరి కిటి కై. 184

ఉ. సూనశరారియు న్నముచిసూననపుత్రుఁడు దివ్యబాణసం
ధానమున న్నహాహవము దర్ప మెలర్ప నొనర్ప నొప్పి రిం

త్రైనేన గోఽంతలేక తమయందలి తేజము మిన్నముట్టఁగా
భానుఁడు భానుఁడుం జటులభానుఁడరంఘర బోరుకైవడిన్.

ఉ. చెం చనుచున్ ధనంజయుఁడు చీరికిఁ గైకొన కేయుచుం బ్ర
తా,పించి రణం బొనర్పఁ బురభేదికిఁ గోఽము పుట్టి వీఁడు న
న్నించుకయేనియుం దెలియఁడి త్తటి నూరకయున్న నీతి గా
దంచు మహేంద్రజాలకునియ ట్లొకమాయ రచింపఁ బూను
చున్.

186

ఉ. అక్షయతూణమందు నొక యంబకమైనను లేకపోవున
ట్లాక్షణమాత్రఁ జేయ మది నద్భుత మందియు ధీరుఁ డై సహ
స్రాక్షసుతుండు మోఁదె విశిఖాసన మత్తటి నెక్కుడించి ఘా
లాక్షునిమాళిఁ బాటలజటావళి వీడఁగ శేషుఁ డూడఁగన్.

క. బేడిద మగు నాదెబ్బకు
నోడక వి ల్లెక్కుడించి యుగ్రుఁడు వైచే
గ్రిడించువేడ్క ననిలోఁ
గ్రిడించుక వెగడుపడఁ బరిస్ఫుటశక్తిన్.

188

శా. కోదండంబుల నిట్టు లొండొరుజటాకోటిరముల్ గుఱివ
క్షోదేశంబుల సంభాగముల సక్రోధంబున న్వేయుచున్
రోదోంతంబున నట్టహాసములు నార్పుల్ పిక్కటిల్లంగ బా
హదర్పంబున మల్లసంగరము నేయం జొచ్చి రుగ్రాహునుల్.

ఆ. మల్లచఱచికొనుచు మహి పాదఘట్టనఁ
దల్లడిలఁగఁ జేసి తనువు లించు
కించుకంత వంచి యిరువురఁ దొడ లప్ప
లించి వెదకె తెఱపి లేమిఁజేసి.

190

సీ. చెయ్యిచ్చి యొకకొంతనేపు నేర్పున బల్లి
యినుమడింపగఁ జొరనీక మలసి

యొక తెఱంగునఁ జొచ్చి యొండొండఁ గాసెలు

దొడికిపట్టుక కొంతతడపు పోరి

యచి మాని కొంతప్రాద్ధవనిరూదినకాళ్లు

పెకలించి పడవైవఁ బెనఁగి పెనఁగి

మఱికొంతవఱి మెడవిఱియ భుజమ్ములఁ

జిక్కించి యక్కున నొక్కి నొక్కి-

తే. నడుముల నొడిసి కబళించి పుడమిమీఁద

సమముగా వ్రాలి బలపరాక్రమము లెసఁగ

హెచ్చుఁ గుం దేమియును లేక యీశ్వరుండు

హరిహయసుతుండు మల్లసంగర మొనర్ప.

191

మ. మదమాతంగము సింధురార్పకముతో మార్కొంచుఁ జేర్లొ

డు పెంపురయింపక లయకాలతాండవకరుం డుప్పొంగి

గాండీవితోఁ, గదనం బిట్లొనరింప నాతఁడు భుజాగర్వంబు

మాత్సర్యము, న్వరలం జాలమిఁ జూచి మెచ్చి శవుఁ డంతక

దివ్యతేజంబుతోన్.

192

శా. వైకుంఠ ద్రుహిణాదిదేవతలు గొల్వక వామసీమావరో

ధాకారుం డయి నాగచర్మవసనుం డై చంద్రరేఖాధరుం

డై కాకోదరభూషణుం డయి వళితృనంగ భస్మాంగుఁ డై

లోకవ్యాపకపాండుదీధితికరాళుం డై వృషారూఢుఁ డై.

క. ప్రత్యక్ష మగుచు సకల

దిత్యులు జయజయ యనంగ దేవేంద్రసుతుఁ

గాత్యాయనీమనోహరుఁ

డత్యాదరమున నభీష్ట మమగు మటన్నన్.

194

శా. ఆనందమ్మునఁ బాండునందముఁడు సాష్టాంగప్రణామంబు లె
న్నెనం జేసి యొడ ల్వడంకఁగ మదీయాజ్ఞానజాతాపరా
ధానీకంబున కోర్చి శత్రుదహనం బార్పం బ్రభాసారథా
రానిర్యత్ప్రళయాభ్రపాశుపతమంత్రకేష్ట మీవే దయన్.

క. ఇదిగాక ముక్తిరమణీ

హృదయేశత్వము వహింప నీవలయుచు భ

క్తదురాశాపాశలవి

త్ర! దయావీక్షణ! ప్రసన్నతామతి ననుడున్.

196

సీ. పాశుపతాస్త్రోపదేశంబు నేసెదఁ

బరులఁ గెల్పుము ప్రతాపంబు మీఱ

సాయుజ్య సామ్రాజ్యసౌఖ్యమీజన్తంబు

నందు నందవు బంధుహరణమునకుఁ

గాంక్షఁజేసితి గానఁ గలియుగంబున మృగ

హంత వై పుట్టి శైలాటవులకు

నాభేటకార్థమై యరిగి యస్త్రద్రూః

మగుదివ్యలింగంబు నచటఁ గాంచి

తే. దేహమోహంబు విడిచి సందేహ ముఱిగి

భక్తి భజించి కామితపదముఁ గాంతు

వచుచు సర్వేశ్వరుఁ డనుగ్రహమ్మునేయ

ఫల్గునుఁడు తిన్నఁ డై పుట్టి ఁడనె ముక్తి.

197

వ. అని తత్కథావృత్తాంతం బంతయు మాయాజంగమాకారుం
డైన జగజ్జననీజనక శరీరుండు వీరనృసింహయాదవమేదినీ
కాంతున కానతిచ్చి కృతార్థుండ వయ్యెద వస్తుహదేవుని
నివాసంబు గట్టింపు మనుచు నంతర్హితుం డయ్యె సంతట.

ఉ. ఎంతయు జోద్యమంది ధరణీశ్వరుఁ డీశ్వరుఁ బొందఁ గాం
చె నే, డెంత గృతార్థురా ఓది నిజేచ్చ విహారము లానతిచ్చె
నే, నెంత కృతార్థుండఁ జనన మెంత కృతార్థతఁ బొందె బట్ట
నం, బెంత కృతార్థతం బొరసె నే మని చెప్ప మదీయ భాగ్య
ముల్.

199

వ. అని యత్యంత సంతోషితస్వాంతుండై . 200

ఉ. అంగన నాదరించి వసుధాధిపుఁ డాక్షణమాత్రలోఁ బుర
ప్రాంగణభూమి సాహిణి రయంబునఁ బల్లనకట్టఁ బట్టసా
రంగజవంబు గల్గిన తురంగము నెక్కి కదల్చి కాళహ
స్తి గదియంగ వచ్చి డిగి చిద్వనధి న్నొగలెటఁ గ్రంకుచున్.

లయగ్రాహి. మాఁదహరు శైలతనయావమణు

నంతకది శారజతస్వతవిహారముదితాత్మక

మేఘధరకార్ముకు సరోరుహదృగంబకు

ధరారథు సరోజభవనారథిఁ బురారిక

సారసహితేందుధరణీరసహితాశన

సమీరఖమభేష్వరశరీరుఁ బరమేశుక

జేరి భజించుచు దుమారగిరిపుత్రి

బరివారసురలం గొలిచి గోరిక దలిర్పన్.

202

౧. దక్షిణకైలాస దరహేమముఖరీన
 భోనసేనుద్యమ భూమియందఁ
 దిరుకాశహస్తీశుఁ దిరుగువాఱంగ
 జలాంతశిలాంతపర్యంతముగను
 నేల త్రవ్వించి యన్నెలపుననుండియు
 రసవర్ణమిళితమార్ణంబుతోడ
 నిటికల శిలల సందికుండ బంధించి
 యామీఁద హిమగిరిజాఘవాహ

తే. చండగుహభైరవాదుల సదనములును
 గోపురావర్ణ వర్తనకూటములను
 భక్తి గట్టించి యమ్మహిపాలవరుఁడు
 ధరణి నేలుచునుండె శంకరునికరుణ.

203

శా. సీవారాగ్రభిక్షాంశ చిద్రసమయానీవారముష్టింపచా
 త్తా వాస్థితదేవ ప్సమయనాథా రూఢభేదప్రతి
 ష్టావప్తంభవిజృంభితానననికార్యద్వాక్కవాటా మహా
 దేవా జన్తజరావిప్లయవశాదిక్షేశసంహారకా.

204

క. బంధత్రయనాశక భవ
 బంధాచికబంధరాశి బంధనవిద్యా
 బంధుర ! సమస్తభూత
 స్సంధావారేశ భక్తకల్పమహిజా.

205

పంచచామరము. వటక్షమాజవాస ! భేదవాదిగఖండితా
 జటాకుటివీటంకలగ్నచంద్రఖండమండితా
 కటిపటిభవద్దిగంత కాలకూటఘస్తరా
 నటత్కృపీటభూశఖాపినద్ధద్వగితస్తరా. 206

గద్యము. ఇది శ్రీమత్కాళహస్తిశర్వరచరణకమల సేవాపరా
 యణ సింగమరమానారాయణ జక్కయ నారాయణ
 తనూభవ భవపరాఙ్ముఖ ధూర్జటి ప్రణీతం బైన
 శ్రీకాళహస్తి మాహాత్మ్యం బను
 మహాప్రబంధంబునందు సర్వంబును
 జతుర్థాశ్వాసము
 సంపూర్ణము.

శ్రీకాళహస్తి మాహాత్మ్యము

ల ఘ టీ క

సాలెపురుగు (శ్రీ), పాము (కాళము), ఏనుగు (హస్తి) అనునవి మూఁడును ముక్తినొందిన తేత్రము శ్రీకాళహస్తి; ఆతేత్రముప్రాశస్త్యమును వెల్లడిపఱచు గ్రంథ మగుటచే దీనికి 'శ్రీకాళహస్తిమాహాత్మ్యము' అను పేరు కలిగినది.

ప్ర థ మా శ్వా స ము

1. చెన్నై = ప్రకాశించి; వసిష్ఠాజ...యాదవాధిపులకుఁ - అజ = బ్రహ్మ; లూతా = సాలెపురుగు; వాతాశన = పాము; శామజ = ఏనుగు; అటవిక = వేటకాడు - తిన్నడు; గోత్రాదేవఃబ్రాహ్మణుడైన; నత్కిర = నత్కిరుడు; రాజీవాక్షీయుగ = ఇరువురు (వార) పనితలు; యాదవాధిపులకుఁ = యాదవరాజగు వీరన్నసింహరాయలు అను, వీరి కందఱుకును. ఆర్యావామాంగము = ఎడమభాగము పార్వతీదేవిగా కలది; నల్పేడుక = నెఱువేర్చుచుగాక !

2. హిమ...ప్రసూన - హిమధరాధరముండలేశ్వర=హిమవంత మను కొండలరాజుయొక్క; కులపాలికామణి = ఉత్తమకులస్త్రీ యైన మేనకయొక్క; తనువల్లికాప్రసూన=దేహ మను తీగనుండి పుట్టిన పుష్పమయినది; (ఇది 'జ్ఞానప్రసూనకలిక'కు విశేషణము.) ఆసిత...లహరి - ఆసితకంధర = నీలకంఠుడగు శివునియొక్క; సింధురాజనాంబర = వస్త్రముగా నున్న గజచర్మముయొక్క; ఘోరగంధ = దుర్గంధమును; బంధనకర = నిర్బంధించు - పోఁగొట్టు; గంధలహరి = పరిమళప్రవాహమైనది (ఇదియు 'జ్ఞానప్రసూనకలిక' విశేషణము.) సంతత...ధార - సంతతశివభక్తిసామరస్యజ్ఞాన = ఎల్ల

పుడును ఉండు శివభక్త్యనుభవజ్ఞానముయొక్క; సార = సార మను; మరంద నివ్యందధార = అమృతప్రవాహధారయైనది (ఇదియు 'జ్ఞానప్రసూనకలిక' విశేషణము.) పరమ...కేళి - పరమహంసోత్తంస = గొప్పయోగులయొక్క; భావ = మనుస్సు లనెడి; భృంగవ్రాత = తుమ్మెదల గుంపునకు; తన్నయావస్థ ప్రదానకేళి = తన్నయావస్థ నొసంగు విలాస మయినది; (ఇదియు 'జ్ఞానప్రసూనకలిక' విశేషణము.) నిఖిల...పేటి - నిఖిల = సమస్తమైన; విద్యా = విద్యలయొక్క; రహస్యవాణీ = తత్త్వవాక్యము లనెడు; పరాగపాలికా = పుష్పాడిసమూహముచే; పూరిత = నింపబడిన; అఖండపద్మజాండపేటి = గొప్పదైన బ్రహ్మాండ మగుపెట్టె యైనది; చంద్రార్థజూటకోటిబోటి = జడ యందు నెలవంక కల శివునకు భార్య యైనది; జ్ఞానప్రసూనకలిక = జ్ఞాన ప్రసూనాంబాదేవి. ఈసీసపద్యపు మొదటిపాదమున జ్ఞానప్రసూనాంబ యనెడుపుష్పము జన్మకారణము, రెండవ పాదమున దాని పరిమళము, మూడవ పాదమున అందలి మధువు, నాల్గవ పాదమున పుష్పమునందలి మధుకరములు, గీతముచందుఁ బుష్పాడియు వర్ణితములు. అలం. సావయవ రూపకము. హిమవత్పర్వతము మండలాధిపతి యనుటచే పార్వతితండ్రి చల్లనిప్రభు వనియు, 'కులపాలిక' యనుటచే తల్లి శీలసంపన్న యనియు, పార్వతి 'వల్లి' యనుటచే సుకుమారియు, సుందరియు ననియు స్ఫురించు చున్నది. ఇతర పాదములఁబట్టి యామె పద్మినీజాతివనిత యనియు, జ్ఞాన ప్రదాయిని యనియు, మోక్షదాయిని యనియు, సమస్తవిద్యారహస్యములను వెల్లడించుచు దనియు తెలియుచున్నది.

3. వ్యాకీర్ణస్థిలిక్ = కలతపాటుచే బెదరినస్థిలిలో; నకులి వారా హులు = ముంగిసయు పందియు; డోటాడఁగా = చెదరిపాటఁగా; ఔకా రాశగ ను ప్రార్థముల కాద్యంబైన వర్తంబు = 'భా' అను నక్షరము; ఏక గ్రీవముచుం = సరియగునట్లు; తురంగేంద్రంబు = వాహనము - కుక్క;

లీలాహార్యలీలాలయోక్ = విలాసపర్వతము, విలాసార్థ మగు నివాసముగాఁ గలదానిని.

4. కాసరా...పంకంబు = మహిషాసురుని కంఠమునుండి కారిన గడ్డకట్టిన నెత్తురు; శ్రీపాదఽద్వలాక్ష = పాదములకుఁ బూసికొనిన లత్తుక; [దుర్గాదేవి మహిషాసురుని బడవైచి, మెడను త్రొక్కి, తలను ఖండింపఁగా, ఆమెపాదముల కంటిన నెత్తురు పారాణివలెఁ బ్రకాశించుచున్న దనుట.] చండ...రాజి - చండ = భయంకరమైన; ముండాహవ = ముండాసురుని తోడి యుద్ధమున; సంభ్రమ = తొట్టుపాటువలన; స్తనజాత = స్తనముల నుండి కలుగు; ఘర్తవాకిణరాజి = చెరుటనీరు; రక్త...హాసము = రక్త బీజాడు మున్నగువారిని మర్దించు సమయమునఁ జేసిన వికటపునవ్వు; లోఢ్ర సుమరంజంబు = మోమునకుఁ బూసికొను నెఱ్ఱనిపుప్పొడి; రక్షోవీరసంహార వేళే = రాక్షసవీరులను సంహరించుసమయమున; కనక...గేహా - కనక ముఖరీసమాఖ్య = సువర్ణముఖరి యను పేరు గల; గంగాప్రతీర = నదీతీర మందలి; హాటకాచల = సువర్ణపర్వతముయొక్క; తుంగశృంగాగ్రగేహా = ఉన్నతశిఖరాగ్రము నివాసముగాఁ గలదానిని. దర్గ కాసరాసురుని ఖండిం పగా ఆనెత్తు రామెపాదములకుఁ దగిలి లత్తుకవలె నున్న దనియు, స్తనము లపైనుండి జారు చెరుటబిందువులు ముత్యాలసరమువలె నున్న దనియు, విక టాటహాసపుకాంతి ముఖమునకుఁ బూసికొను ఎఱ్ఱని పుప్పొడివలె నున్న దనియు, దుమ్ము మేలిముసుగువలె నున్న దనియు యుద్ధశృంగారములు రెండును పర్జితములగుటచే నామె వీర, శృంగారమూర్తి యగుచున్న దనియు గ్రహింప నగును.

5. సర్గస్థిత్యపహరకర్త నవదీక్షావేళే = సృష్టిస్థితిసంహారములను తమతమ కర్తలకొఱుకు త్రొత్తగా దీక్షుచు గ్రహించు సమయమున, బ్రహ్మ స్వభూభర్తు = బ్రహ్మ విష్ణు మహేశ్వరులు; సంస్కరణమాత్రే = తలఁ

చినమాత్రాన; దృష్టిర్గచ్ఛత్కరుణాకదంబున్ = చూపులవలననే బయలు వెడలు దయాపరంపర కలవానిని; హేరంబునిన్ = వినాయకుని.

6. సమారాధనము = పూజ.

7. వాగర్థంబులు = శబ్దార్థములు; జగద్వంద్యుండు = లోక పూజ్యుండు; మల్...ద్వండు = నా ప్రబంధమునకు సాటిలేని నాయకుడుగా నుండఁదగినవాడు; చేతోగమ్యుండు = ధ్యానగమ్యుండు; సమర్థించితిన్ = నిశ్చయించితిని.

8. మహాదేశికసార్వభౌముండు = గొప్పవాఁడగు నాచార్యుండు; నవ్య...స్థితిన్ = శ్రొత్తపద్ధతిలో వినిధమార్గముల రసము చిప్పిలునట్లు.

9. అనుషమకరుణావనధి = సాటిలేని దయాసముద్రుండు; పర... హంసమున్ = ఉత్తమముగల మనస్సులనెడు కమలములకు రాజహంస యైనవానిని.

10. భూత ప్రజంబు = ప్రాణిసమూహము; కమలజాత, శ్రీధరుల్ = బ్రహ్మ, విష్ణులు.

11. అఖిలప్రపంచ భిన్నాభివృజ్యోతికిని = సమస్తప్రపంచమునకును భిన్నమును, నభిన్నమునగు వెలుంగయినవానికి; నాద...తునకున్ = దీర్ఘమగు నాదధ్వనియొక్కయు, బిందుసంబంధ మగు ధ్వనియొక్కయు కళ కతీతుఁడగు పరమేశ్వరునికి.

12. బహుముఖ...పరిపూర్ణనకున్ - బహుముఖఁడనేకముబముల ప్రవహించు; సువర్ణముఖరీలహరీ = సువర్ణముఖరీనదీప్రవాహములచేతను; శీతల = చల్లనైన; శిలాతలస్థితి = తాల్లపయిగూరుచున్న; ముని = మునులయొక్క; హృద్భూహిర్భూహిపరిపూర్ణనకున్ = మనస్సుల లోభాగమునకు బయటను నిండియున్నవానికి; అహరహరుఽతునకున్ = దినదినమును వృద్ధి పొందు (పెరుగుచున్న) వానికి.

13. పంచేంద్రియ...మునకు = పంచేంద్రియములు అను మదిం
చిన ఏనుగులకు కొదమసింగమైనవానిని; భవ...కోటికి = సంసారమును
సర్పమునకు గరుడుని ముక్కుచివరిభాగ మైనవానికి; సదయద్భగంచలనట
నకు = దయతో కూడిన క్రింగంటిచూపు ప్రసరింపజేయువానికి.

14. జ్ఞాన...భృంగమునకు = జ్ఞానప్రసూనాంబాదేవియొక్క
గబ్బిగుబ్బలను పూలగుత్తులకు మదించిన తుమ్మెదయైనవానికి; సంధ్యా...
హంసునకు = సంధ్యాసమయములందు నాట్యము అను విహారముచేయు
మహానటుడగువానికి.

15. సతత...తునకు - సతత = ఎల్లప్పుడును; త్రైగుణ్యవశ =
సత్త్వరజస్తమోగుణములకు లొంగిన; ఆచ్యుత = విష్ణుసంబంధమైన; శేఖ
జగన్తుహుర్తుహుర్నిర్దాణస్థితి = విలాసార్థముగ మాటిమాటికిని నిర్మింపఁ
బడిన లోకముల సృష్టిస్థితులయొక్క; భంజనకర్త తునకు = నశింపజేయు
కర్తయొడ దీక్ష గలవానికి; హతభవపాశునకు = నశింపజేయఁబడిన
సంసారబంధము కలవానికి.

17. సంసార...కీల = సంసారమును పాదరసమును నశింపజేయు
నన్నిజ్వాల; కలుష...గంధకంబు = పాపసమూహ మగు తామ్ర(రాగి)ము
నకు గంధకమయినది (గంధకము రాగిని భస్మ మొనరించును); కామ...కుద్దా
లంబు = కామ మను తీగయొక్క దుంపలకు (త్రవ్వి పాఱవేయు) గున
పము; సంకల్ప...ముఖము = కోరిక లను రాశ్లకు (పగులగొట్టునట్టి) ఉలి
కొనయైనది; రాగ...కడంగరీయంబు = ఆభిమాన మను పరిపంటకు (దానిని
మేయు) ఎద్దు; శంకా...నకులి = సుదేహ మను పామునకు ముంగినయైనది;
నవ...రజ్జువు = మన స్సను కొదమయెద్దునకు ముకుంద్రాడు; కోప...కోప
లంబు = కోపపుంజు పను బాణమునకు తాయి; దివ్య...నివాసము - దివ్య
దేశికహంస = గొప్ప గురువులచేతను, మునులచేతను; ఉపదిష్టమార్గ = ఉప

దేశింపబడిన పద్ధతిని; నిర్గుణధ్యాన = నిర్గుణ (స్వరూపరహితమగు) పరమాత్మనుగూర్చిన ధ్యానముయొక్క; సంధాన = సుధానముచేత; నిరుపమాన సౌఖ్య = సాటిలేని సౌఖ్యముచే; సంపన్న = సుపన్నులయిన (కూడిన); సాధకజననివాసము = యోగసాధనచేయు జనులకు నివాసమైనది; అమృతలింగాకరము = అమృతమయలింగములకు గణయైనది.

18. ఆడక్ = అక్కడ; వాడవాడక్ = ప్రతిపీడియందు; ఘన... ద్యుతుత్ = గొప్పవైన గోడలమీది బంగారముయొక్కయు, రత్నములయొక్కయు కాంతులు; షణ్ముఖకరణలేజోనూధి = ఆఱు ముఖములు కనబడునట్లుగా ఉండు గొప్పలేజుస్సనను సుమారస్వామిగా నొనరించు రీతిని; చిత్రే...వార్ధిక్ = మనోనేత్రమున కగోచరమగు రీతి నున్న ఆనందరసముద్రమునందు; తత్పట్టనక్రొడక్షోణి = ఆయుని నడిమి నేల; కొండాట = పొగడ్డ.

19. అతులై...విలసితంబు = సమస్త సుపత్నమూహముతోను, ఒప్పుచున్నది; చంద్రకాంతరచితప్రాకారము = చలువతొల్లతో గట్టబడిన చుట్టుగోడ; అద్భుత...స్థితిక్ - అద్భుత = అశ్చర్యము; మాయా, బహువిధము = బహువిధములగు మాయావిలాసములు; భ్రమిత = భ్రాంతి గొనిన; వస్తువ్రాతలోకోదయస్థితిక్ = వస్తుసమూహముయొక్క యభ్యుదయస్థితిని; లోగొన్న = లోపలికి దీసికొనిన; ఆలం. ఉల్లేఖ్.

20. జనలోకాన్నతము = భూలోకమున గొప్పది; తూ, చా తప్పకుండంగక్ = కొంచెమైనను విడువకుండ; దుర్వాసక్ పాసి = పాపమయమైన జన్మాంతరవాసనను విడిచి.

21. ఎలదోటత్ = ఉద్యానములు; పనముల్ = తపోవనములు; వాతెరలు = పెదవులు; అంగజాగమకళాబంధంబులు = కామకాస్త్రమునందలి బంధరతులు; ఇచ్చాననంబులు = స్వేచ్ఛయైన ఆసనబంధములు; కైవల్యము = మోక్షము.

22. అపవర్గరమాసతి = మోక్షలక్ష్మి; హస్తముశకాంతరము = విసుగు నకును దోమకును గల భేదము.

23. ఈ సీసపద్యపాదములు నాలుగింటను క్రమముగా బ్రాహ్మణ, క్షత్రియ, వైశ్య, శూద్రులు వర్ణింపబడిరి; వారందఱును రాజయోగులనియు వర్ణితము. నైజుబులు = స్వాభావికములు; నిత్య, నైమిత్తికంబులు = సంధ్యా, జపాదులు, వ్రతాదులు; [రాజయోగులను తా మేమి యొనర్చినను స్వార్థ మెంచక, బ్రహ్మార్పణమొనర్తురు; బ్రాహ్మణులును తమ విధుల నొనర్చి 'తత్సత్ బ్రహ్మార్పణమస్తు' అనియే అందురు]; శాంతనవస్ఫూర్తి = క్షత్రియుఁడగు భీష్ముగిరితి; వైరివర్గంబు = శత్రువులు, కామక్రోధాదులగు అంతశ్శత్రువులు; [శత్రుసహారము రాజులకు ధర్మము]; ప్రబల...స్థితి - ప్రబల = బలముగల; మహార్థ = గొప్పసంపదయొక్క; ప్రభా = కాంతిచే; అసమానస్థితి = సాటిలేవీరితి అని 'వైశ్యపక్షము; గొప్ప నివృత్తియొక్క కాంతిచే సమానమైన పదవి యని రాజయోగిపక్షము; కోశంబు లుండెడు కొలఁదులు = ధనాగారము లుండెడు చోట్ల [వైశ్యపరము]; అన్నమయ, ప్రాణమయ, మనోమయ, విజ్ఞానమయ, ఆనందమయము లను పంచకోశ లున్న తావు లని రాజయోగిపక్షము; సమముగా = భేదము లేక ద్వంద్వా తీతులయి; ఆత్మప్రయత్నంబులందున్ = తమ వ్యవసాయమునం దని శూద్ర పక్షము; ఆత్మవిచారమునం దని రాజయోగిపక్షము. శూద్రులును రాజయోగులవలెనే ఎడను, చలిని, గాలిని లక్ష్యపెట్ట రని భావము. ఆలంకృతము.

24. ఆనగరమునందలి వారకాంతలు యోగులను పోలుదు రని యీ పద్యమునఁ జెప్పబడుచున్నది. పరిచితబంధనైపుణి = బాగుగా నెఱిగిన బంధముల నేర్పుచేతను - [యోగిపక్షమున ఆధారబంధము, ఉడ్డీపబంధము, జాలంధరము మున్నగు బంధములును, వారపరితలపక్షమున కామకాస్త్ర

ప్రసిద్ధములైన శ్రమణ, చక్రబంధులును గ్రాహ్యములు.]; అపారకళానుభవప్రసక్తి = సాటిలేని కళల ననుభవించుటను—యోగిపక్షమున యోగకళలను, కామినిపక్షమున కళాస్థానములను గ్రహింప నగును. నాదరసవివేక సంపద = (యోగిపక్షమున) నాద, బిందు ధ్వనిసంపదను, (వారకాంతా పక్షమున) వీణాదివాద్యధ్వనిసంపదను; సదా, శుకవాక్యరసానుభూతి = (యోగి ప.) ఎల్లప్పుడును శుకయోగి సిద్ధాంతమునందలి రసానుభవమును, (వారకాంతా ప.) చిలుక పలుకులవంటి ముఖప్రీతికరములగు మాటల మాధుర్యపు టనుభవమును; మోహరహితవృత్తి = (యోగి ప.) అజ్ఞానము లేని రీతిని, (వేక్యా ప.) మోహరమునందు (మెగ్గరమున) హితమగు వ్యాపారమునను; ప్రస్ఫురత్ = బాగుగ ప్రకాశించు; ఆనంగరహస్య విచారబుద్ధి = (యో. ప.) బహుశాఖలు లేక ఏకమార్గమున చుండు తత్త్వ విచారమునను (వేక్యా ప.), మన్తధశాస్త్ర విచారణయొడఁ గల బుద్ధిచేతను. ఆలం. శ్లిష్టోపమ.

25. ఆయూరిణాని మదివుటేరుగు అవధూతలను బోలుచుండు నని యిందు చెప్పబడినది. ఏరుగులు క్రింగంటఁజూచుచు, మెల్లఁగా నడచుచు, అహంకారము కల్గి, మాటలేనిచే బుజ్జగింపఁబడి యాహారమును గ్రహించుచు, కట్టువిడిచినచో జరులకు భయముకల్గించుచు. మదమెక్కి, గొప్ప బలముకల్గి, పద్మములను నలిపివేయుచు చుండును; అవధూతలకు నీ విశేషణములు వర్తించును. ఆపక్షమున—అరగంటం గనుగొంటం = ముక్కుకొనను దృష్టిని నిలుపుట; మందగతి = మెల్లని నడక; [యోగులు ప్రాణశక్తిని కోలుపోకుండుట కయి మెల్లఁగా నడచెదరు.] పూర్ణాహంకృతి = పూజ్యమైన (నశించిన) అహంకారము; ప్రార్థనా కర భుక్తిని = ప్రార్థించి, కరతలభిక్షును గ్రహించుట; ముక్తలోకభయశంకావృత్తి = జనమును, భయసందేహములను విడిచి యుండుట; ఉన్మత్తనవ్యరతి = పిచ్చివానివలెఁ గనఁబడుటలో ఆసక్తి; సత్త్వ సమగ్రత = పూర్తి యగు సాత్త్వికగుణము; మృదిత పద్మాభ్యున్నతి =

మద్దింపఁ (తిరస్కరింపఁ) బడిన సంపదభివృద్ధి; గంధమంధరదంతావళికాటి = మదముచే అలసములైన యేనుగుల గుంపు; అలం. శ్లిష్టోపమ.

26. లేజులు = గుఱ్ఱములు; సిబ్బిలిబో = సిగ్గుచేతనే కాబోలు; చాపలవిరహితసౌఖ్యంబు = చాపల్యమును విడుచుటచే గల్గు సుఖము.

28. ఇందు పాలకుఁ డగు రాజునకును శివునకును నభేదము చూపఁ బడినది; శక్తిత్రయంబు = (రాజవత్సమున) ప్రభు, మంత్రోత్సాహశక్తులు, (శివునివత్సమున) జ్ఞాన, బల, క్రియాశక్తులు. రాజేశ్వరుండు = గొప్ప రాజు, చంద్రమాళి యగు శివుఁడును; కమఠ... భారవహులకుఁ - కమఠ = అదికూర్తము; శతకిటిపరివృథ = మాయావరాహ రాజు; కరటి = దిగ్గజములు; కుధర = పర్వతములు; విషధరాధీశ = అదిశేషుఁడు; భారవహులకుఁ = భూభారమును మోయువారికి; ప్రాణంబు ప్రాణము = ప్రాణములను రక్షించువాఁ డగుట; అలం. శ్లిష్టరూపకము.

30. అడుగునెత్తములు = పాదపద్మములు; అపరంజి పావలు = బంగారుపాదుకలు; కేదారకంకణంబు = పంచలహముల కడియము; బంగారు...గోణాము = బంగారు సరిగంచుగోచి; గళము = కంఠము; భసితభస్మిక = బూడిదసంచి; సంది = సందిట; తరుణేందుధరుఁడు = బాల చంద్రుఁడు; మాణిక్యరుచులు = మణులకాంతులు; తృణముగాఁ జూచు = తెక్కుచేయని - సరిపోలు.

32. తాల్చిదూలని = ధైర్యముచెడని; శంపాలలితాంగి = మెఱుపు వలె నందమైన దేహము కల వనిత.

33. పుర.....లలిక - పురవల్లవప్రకర = వట్టణములోని విటుల గుంపుయొక్క; నేత్ర = కన్నులకు; అనందబాష్పంబుధారా = అనంద బాష్పములను పర్షధారలను; పర్షాగమ = వానకాలమునకు; చంచలాలలిక = మెఱుపులలిక; దుర్వార...సామిధేని - దుర్వార = వారింపరాని; ప్రసూ

నాస్త్రతేజోవైశ్వానర = మన్తధతేజ స్స అగ్నికి; సామిధేని = సమిధః;
రశనా...కపర్దిని - రశనామాత్ర = మొలనూలియందలి; స్వర్ణపేటీ =
బంగారుపెట్టెయందు; వన్యస్త = ఉంచబడిన; కపర్దిని = శివుడు (శివ
లింగము) కలది.

34. వికారము = వేషము; ప్రసదములు = గొప్ప పాదములు;
తన్మృదుల...భూతి = అతని మృదువైన పాణి పద్మముచే నీయబడిన
విభూతి.

35. బిజమాడు = విజయంచేయుడు; దేవరు = దేవరవారు;
బిడార = విడిచి - బసయిల్లు; నడలింగమూర్తి = చలలింగము; మూర్త
మాడి = క్షణము విశ్రమించి; ఒడయ = ప్రభూ! చిత్రేశ = మనోనా
యకా! మాడదేకు = చేయవలెను; ఆవళించెదన్ = సిద్ధముచేసెదను; తనివు
పడనొల్లన్ = తృప్తిని పొందజాలను; విజితకందర్ప = మన్తధుని జయిం
చిన వాడా! - (మన్తధుని మించిన అందగాడా! - అనుట).

36. మహాత్మ్యరాలు, ఇది=ఈమె గొప్పమనస్సు గలది; అక్రాంత...
సామర్థ్య = ఎల్లపుడును జంగములను పూజించుటయందు నేర్పు కలది;
కందర్ప...సౌందర్య - కందర్పశుద్ధాంతశ్రీ = మన్తధుని భార్య యగు రతీ
దేవి సౌందర్యమును; పరిహాసకృత్ = అపహసించు - సరిపోలు; నిఖిల
లోకాతీత సౌందర్య = సర్వలోకోత్తరమగు చక్కందనము కలది; మనః
కంజంబు = హృదయకమలము.

37. తెరువెఱుంగక = దారి, తెన్ను తోచక - అనురాగముతో
తహతహపడుచున్న; దప్పి = శృష్ట.

38. పనివినియెదన్ = నెఱవేర్చెదను.

39. పారావతకంఠి = పాపురముకంఠముఁబోలు కంఠము కలది;
శోకిలవిరావ = శోకిలస్వరమువంటి స్వరము కలది; చంద్రికా శ్రీ = వెన్నెల

సంపద; నానావిధభోగ్యవస్తుకలనక్ = పెక్కు రకముల భోగ్యవస్తువుల సంపాదనముచే (జతకూర్పుచే),

41. మరువిరికుంతంబులక్ = మన్త ధుని పూవుటములయందు.

43. కళలయిక్కువలు = కళలస్థానములు; చెయ్యలు = చేష్టలు.

44. తగులు = ప్రేమము.

46. తివియంగక్ = లాగఁగా; మగుడక్ = మఱిల.

47. వడికొల్పి = తొందరగా; చిన్నకెంపులతోడి = ఎఱ్ఱగానున్న చిన్న దంతక్షతములతోడి, కలఁగని మనముతోక్ = కలఁతపడని మనస్సుతో; [ఇచట 'అంభోజవదన రాజాముందర నిలిచె' నని చెప్పటచే చంద్రునిముందు వెలవెలఁబోవు పద్మమువలె నామె యుండె నని ధ్వనిత మగుచున్నది.]

48. మండి = కోపించి; అనక = అని యాలోచింపక.

49. జలదము వాసిన చంచల = మేఘమును విడిచిన మెఱిపు. చంచరీకము = తుమ్మెద.

50. పీన కుచభారమువంకక్ = బలిసిన స్తనముల బరువువలన; కటికిడెందము భూపతి=కరిసమైన మనస్సు గల రాజు; పికాంగనాగతిక్ = ఆడుకోయిలరీతిని.

51. ఓంకారమనువు = 'ఓం' అను మంత్రము; నీలోత్పలములు = నల్లకలువలు; దండంబు = సాష్టాంగ నమస్కారము; ఆవధరించెనొకాక = గ్రహించెనో యేమో!

52. ఎత్తిన్ = లేవనెత్తఁగా; ఇంద్రజాలగురుడు = ఇంద్రజాలి కుడు; పువ్వు.....నారిసాక్ = పుష్పధనుస్సుయొక్క గండుతుమ్మెదల నారి యనునట్లు; నీలకుంభరుచిహిండవమో = నల్లని కుంభపు కాంతియొక్క వ్యాపనమో. అలా. ఉల్లేఖ.

53. నెఱి = నట్టము.

౫4. చతు రలంకారంబులు = నాలుగు విధములగు అలంకారములు.
చిత్తజాతుఁడు = మన్తధుఁడు; చేతడి యాఱుడు = చాల తక్కువ కాలమే
యైన దనుట.

౫5. సర్వమంగళాసన్నమనోహరాంగము = సమస్త మంగళము
లతోఁ గూడిన అందమైన దేహము కల దనుట. [సర్వమంగళకు (పార్వతికి)
నమాచరమగు మనోహర రూపముకల శివుఁ డని ధ్వనితము.]

౫6. భంగపడి = అవమానముపొంది; పాగులక్ = దుఃఖింపఁగా.

౫7. కొనలుసాగు = వ్యాపించు; కనలునకుక్ = కోఁమునకు;
చతు...పతి = నాల్గవముద్రములచేతను జాట్టుకొనఁబడిన భూమికి అధిపతి -
రాజు.

౫8. చెయ్యంగాఁగల యూడిగంబు = చేయఁగల సేవ; ఫణిగ్రామణీ
శయ్యాస్త్రుండు = శేషుఁడు పాపుగాఁ గల విష్ణువు అస్త్రముగాఁ గల
శివుఁడు.

౫9. మహాలింగనివాసము = మహాదేవుని దేవాలయము; 'నమ
శ్శివాయ' అనునది విచారమును తెలుపుట కుపయోగించిన సంస్కృత
నాక్యము.

60. మహాకపటలీలక్ = గొప్పదైన విలాసలీలను; కలధౌతశైలశిఖ
రాలయగేహము = కైలాసశిఖరము నివాసముగాఁ గల శివుని దేవాలయము.

62. ప్రపంచభర్త = భగవంతుఁడు; అనుకంపాలింగితస్వాంతుఁడై =
దయతోఁగూడిన మనస్సుకలవాఁడై.

63. జముదెసవెండికొండ = దక్షిణకైలాసము - కాళహస్తి కొండ;
చునసాలము = గొప్ప ప్రాకారము; అగస్త్యధరాత్మజాలలామము = సువర్ణ
ముఖరీనది; పరిఖాబ్ధి = అగడ్తగా నున్న సముద్రము; ఆపవర్గసుఖంబు =
మోక్షసుఖము; రాజరత్నము = శ్రేష్ఠుడైన రాజు; పటునాథుఁడు = విఘ్నే
శ్వరుఁడు.

64. శమనాశారజతాద్రి = దక్షిణకైలాసము; పొన్నుఖరి = నువ్వు
ముఖరీనది; ముక్తివధూటికి = మోక్ష మను వనితకు - ఆలం. రూపకము.

65. పునః...బంధురమై = శబరులయొద్దనుండి మాటిమాటికిని
వెడలు గాఢధ్వనిచే మనోహరమైనదై; శబరీ...కుడుంగమై - శబరీకిరాత =
శబరపంపతులచే; సమ్యక్కృత = బాగుగా చేయబడిన; మన్తధృతమ
విహార = ప్రణయవిహారమును; మహాఖురళీ = గొప్పగరడికి; కుడుంగమై =
నిలయుమయి; వాక్కబ...వనంబు=మాటచేతనే ఇతర వనములను దహింపఁ
జేయు కార్పిచ్చు గల వనము.

66. వారణకుంభముల్ = ఏనుగుల కుంభస్థలములను; శబరవల్ల
భులు = ఎఱుకరాజులు; ప్రక్కలించి = చీల్చి; రక్తారుణమాక్తికావళి =
రక్తముచే నెఱుగైన ముత్యముల సమూహమును; నీరేరుహపత్రనేత్రలకు =
తామరచేకులవంటి కన్నులు కల కామినులకు.

68. గాధినందకుతంబునన్ = విశ్వామిత్రుని కారణమున; కడ
లేని = హద్దులేని; కందుకంబు = బలి; కుందు = దూకియు; ఎడలింపన్ =
పోగొట్టుటకై.

69. తెగినన్ = చావఁగా; పుట్టువుతీరునే = పునర్జన్మము రాకుండ
నశించునా? రోసినన్ = ఏవగించినయెడల; ధాత్రి = భూమి.

70. తానకము = స్థానము-చోటు. ఉమాజాని = పరమేశ్వరుడు.

71. తరుణేందుభూషణధ్యానసుధాధారన్ = బాలచంద్రుడు
నగగాఁ గల శివుని ధ్యానామృతధారచే; ఘోరక్షుధాబాధన్ = అఁకటి
చిచ్చుబాధచే; కుటిలపడక = పరిపాక - శ్రమపడక. సక...కమునన్ =
అన్నియవయవములకుఁ బాసిన విభూతి యను అంగీచేత; విష...భీతిన్ =
లేలు పాము మున్నగువానివలని భయముచేత; వెగడుపడక = బెదరక;
ఘన...గేహము - ఘనభక్తిగర్త = గొప్ప భక్తి యను గోత్యయం దున్న,

నిర్ఘాతచిత్తస్తంభ = విడుగువంటి మన స్సను స్తంభము గల; తనుగేహము = శరీర మను ఇల్లు; గాలిదలఁకు=గాలివలని కదలిక; ఉద్ధవిడిక్ = మిక్కిలిగా. రాజయోగజాలము = రాజయోగముల సమూహము.

72. దావానేకపహుత్ = అడవి యేనుఁగులు; కరాపహృతపాదః పూరముత్ = తొండముచే దీసికొని రాబడిన జలధారలను.

73. శుండా... గ్రావము - శుండాలార్యకవండ = గున్న టేనుఁగులగుంపుయొక్క; గండతల = గండస్థలము (దవుడల) నందలి; భర్తూభర్తన = తీటను పోగొట్టుటను; ఉపార్దన = సంపాదించుటకు; ఆఖండ గ్రావము = గొప్పబండతాయి; చండకుండలివిశంక వ్యాప్తిక్ = కూరసర్పములు స్వేచ్ఛగా తిరుగుటకు; శ్రీఖండస్థాణువు = చందనవృక్షపు బోదె; శారికా... క్రిడకుక్ - శారికా = గోరువంకలు; శుక = చిలుకలు; (మున్నగు) విహంగ వ్రాత = పక్షిగుంపులయొక్క; పుండ్రేక్షుగోగండక్రిడకుక్ = మన్నధక్రిడకు; నీడము = గూడు; (ఇచట కర్త ముని.)

74. కాచియున్న = వేచియున్న; హరి... నీకముసుక్ = విష్ణువు. బ్రహ్మ, మున్నగు దేవతల సమూహమును; అవసీధరజాదరహాసలోలతక్ = పార్వతీదేవి చిఱునవ్వుయొక్క విలాసమువైపు; భక్త... నైష్ఠికుండై = భక్తుల భక్తి యను కన్యకయొక్క పద్మమువంటి కరమును గ్రహించుటలో నిష్ఠ కలవాడయి; (కర్తశ్రీశంకరుడు) సంభ్రమంబునక్ = తత్తతిపాటుతో.

75. మనో... ప్రదేశంబు - మనోదృష్టిదురభివేశ = మనోదృష్టికిని ప్రవేశింపరాని - అగోచర మగు; నిరవకాశీకృత = వ్యాపింపజేయఁబడిన; దశదిశాప్రదేశంబు = పది దిక్కులును గలది; పంచభూతములు పృథివ్యప్తేజో వాయ్వాకాశములు; పంచేంద్రియములు త్వక్చక్షుః శ్రోత్రజిహ్వహృదీ ములు. పంచవిషయములు = రూప, రస, గంధ, స్పర్శ, శబ్దములు. (ఇంద్రియ విషయములు) పంచక్షేపములు = అవిద్యా, అస్తితా, రాగ, ద్వేష, అభి

నివేశములు. పంచకోశములు అన్నమయ, ప్రాణమయ, మనోమయ, విజ్ఞానమయ, ఆనందమయములు. పంచవర్గములు = మీఁది పంచభూతాదులు; ముక్తకంచుకాకారంబునకొ = కంచుకమును విడిచినరీతి - లేజస్వంతముగ - లేదా - ముక్తులకు రక్షకుఁ డగు నాకారంబున. పంచశరభంజనుండు = మన్మథుని నశింపఁజేసిన శివుఁడు.

76. నిజ...స్వరూపంబు = తన మనస్సులో ధ్యానించుచున్న శివునిస్వరూపము. పిసాశింపకొ = ప్రకాశింపఁగా; ప్రహర్షంబునకొ = ఎక్కువ సంతోషముతో.

77. పురఘస్పరుండు = శివుఁడు. ప్రమోద...భాగమునకొ = సంతోషముచేతను, తొందరపాటుచేతను చెమటపట్టిన నొసటిభాగమున.

78. విశ్వకల్పకుండు = సర్వమును సృజించినవాఁడు.

79. ఇరువదినాలుగు తత్త్వములు - పంచభూతములు, మనోబుద్ధి హంకారములు, విక్షేపశక్తి, పంచకర్తేంద్రియములు, పంచజ్ఞానేంద్రియములు, శబ్దస్పర్శరూపరసగంధములును. దృశ్యేతరమూర్తి = అదృశ్యమూర్తి.

80. అఖండాదైవతజ్ఞానమయాకృతి = జీవ, పరమాత్మలకు భేదము లేని అఖండజ్ఞానమయస్వరూపము; తెలియునది = తెలిసికొనుట.

81. పటుబుద్ధికొ = గొప్పబుద్ధికలవానికి. భవవయోధి = సంసారసముద్రము. పశు...మాత్రంబు = పశువుల గిట్టల (దెబ్బల)చే ఏర్పడిన గుంటమాత్రము; ముక్తిప్రమద = మోక్షలక్ష్మి.

82. కాలభుక్తంబులు = కొంతకాలమునకు నశించునవి. కమలజాది పదవులు = బ్రహ్మ మున్నగువారి ఉత్తమపదవులు; చిన్మయాకృతి = చిదానందస్వరూప మగు ఆకారము.

83. అదిగృహస్థశేఖరుఁడవు = మొదటి గొప్పగృహస్థుఁడు; భవ...వేదనచేకొ = సంసారవేదన యను ఆకలిబాధచే, తపఃకృతపవేశకొ - బ్రహ్మవిద్యోదనభిక్ష=అత విజ్ఞాన మను బిచ్చము; పునరయోచితవృత్తికొ = తిరిగి

ప్రార్థింపకుండగా. ఆకలిచే బాధపడు నతిథి పగలు రెండుజాములనమయమున గృహస్థనాతిథ్యమును కోరును. ఆరీతిసే నేను సుసారబాధల నోర్వలేక తపస్సుచే తొల్లిటిగృహస్థువగు నిన్ను బ్రహ్మజ్ఞానమును పేడుచున్నాను. నీవు దయయించి నాకు దానిని ప్రసాదింపుము.

రి 4. ఘోర...మోన్నతిక్ - ఘోరసంసారగద = భయంకరమగు సంసారరోగముచే; ఆపన్న = ఆపదను పొందినవారికి; ఔషధఘటికా = ఔషధరూపమగు కుప్పె యను; మహిమోన్నతిక్ = గొప్ప మహిమతో; అలం. రూపకము.

రి 5. నేత్రకోణములక్ = కనుగొలుకులనుండి. కృపాపూరంబు = దయాప్రవాహము; తొరగక్ = ప్రవహింపఁగా. భక్తకల్పభూరుహము = భక్తులపాలిటి కల్పవృక్షము.

రి 6. పటచ్చాయ = మట్టిసీద; నిజదీప్తి = తన కాంతి; మొగులు = మేఘము; నింగిక్ పర్వక్ = ఆకాశమున వ్యాపింపఁగా. బ్రహ్మ..... ఛటలునాక్ - బ్రహ్మసంహనన = బ్రహ్మశిరస్సును ఖండించిన శివుడను అమరద్రువల్లవచ్చటలునాక్ = కల్పవృక్షపుచిగుళ్ల కాంతులో యునునట్లు; ఈశ్వరోఽహమ్ = నేను ఈశ్వరుడను; తెల్పుమురువునక్ = తెలుపువిధమున; చిద్రసముగోక్ = అనందరసముతో; ఎనకమెనగక్ = ప్రకాశింపఁగా. యావనశ్రీసమేతుడై = యశావనసంపదతో; గూడినవాడై; అవతరింపక్ = అవిరభివింపఁగా; శక్తితంద్రియంక్ = వసిష్ఠుడును.

రి 7. పానశుభ్రత్రణివిధానం డై = మాటిమాటికిని నమస్కారములను చేయుచున్నవాడై; మ్రోలక్ = సమీపమున; తడయక = అలస్యము చేయక; కారుణ్యానూనాపాంగుం డై = దయచేత తక్కువకాని కనుగొలుకులు కలవాడై; భవార్తి = సంసారబాధ; అడఁచెడుకొఱకై = నశింపఁజేయుటకొఱకై.

83. చింతాంతస్థల మై=అలోచనకు అవధియై; ప్రకాశితజగచ్చిత్త క్రియాభోగమై = వ్యక్తముచేయఁబడిన లోకముమనోవ్యాపార పరిపూర్ణ త్వము కలదై; భ్రాంతి...ప్రథిత మై = భ్రాంతిని పొందించఁబడిన జీవత్వ ముచే పేరుపొందినదై; పద్మ.....వ్యాపక మై = పీఠీలికాది బ్రహ్మపర్యం తము వ్యాపించినదై; మనోవిషయదూరానంద మై = మనస్సునకును గోచ రము కాని ఆనందమయమై; సంహృతాద్యంతం బై=అద్యంతరహితమైన; పాశానీకముక్ = పాశముల (బంధముల) సమూహమును; శోయుచుక్ = శ్రేంచుచు.

89. ఉపకంతంబు = సమీపము. పరమేశ్వర....భారంబు = పర మేశ్వరునివలన కలిగిన ఎక్కువైన వియోగము.

90. కాంచనదండముల్ = బంగారుదండములు; చతుర్భాగంబులక్ = నాలుగువైపులను; తద్రమణుల్ = వారి (ప్రమథుల) భార్యలు; డగ్గటి = సమీపించి; పిఱుందక్ = వెనుకను; సందడింపంగక్ = సందడిచేయఁగా.

91. శంబర...శాసనముక్ = శంబరాసురుని చంపిన మన్మథుని విరోధి యగు శివునియానతిని; సమస్తభక్తభృంగంబులక్ = సర్వభక్తులు అను తుమ్మెదలను; చిన్న.....త్తులక్ = చివాసందమను మకరందపాన ముచే సంతోషించిన ఆత్మకలవారినిగా; ఆవ్యయభూభువనైకవాసనక్ = ఎక్కువ యయిన భూలోక వాసవాసనచేత; అలం. రూపకము.

92. సవిషాదస్వాంతములక్ = విచారముతోఁగూడిన మనస్సుతో; రజతశైలంబు = శైలాసము. పసిష్ట...ఉదవసితలు = పసిష్టమహాముని ఆశ్రమవనమే విలాసార్థ మగు నివాసముగాఁ గలవారయి.

93. తగవగునె = న్యాయముకాదు. దీనతామతిక్ = దైన్యము తోడి మనస్సుతో.

94. అగజేశులక్ = పార్వతీపరమేశ్వరులను; దేవతాశైలంబు = మేరుపర్వతము; ధనదాశ = ఉత్తరదిక్కు; యమాశాలీలాగమనంబునక్ =

దక్షిణదిక్కునుగూర్చిన విలాసగమనముతో; శశిదినస్వాముల్ = చంద్రుడును, సూర్యుడును; వియద్వీధిక్ = ఆకాశమార్గమున.

95. పూర్వదిశాదేశంబునక్ = తూర్పుదెసకు; విహారసదనంబు = విహరించుచోటు; దేవ.....ప్రగక్ = దేవుని సంతోషముతో సేవించు ప్రఖ్యాతితో.

96. యోగి...వోన్నతిక్ = యోగిజనులతో వ్యాపించి, గొప్ప వైభవముతో నుండునట్లుగా.

97. అణిమాదిప్రదమై = అణిమము, మహిమము, గరిమము, లఘిమము. ప్రాప్తి, ప్రాకామ్యము, ఈశిత్వము, వశిత్వము నను ఎనిమిది ఐశ్వర్యముల నిచ్చునదై; శివాజానిక్ = పార్వతిభర్త యగు శివునికి; గిరిజా...వారి - గిరిజా = పార్వతీదేవియొక్క; కర్ణోత్పల = చెవియందలి నల్లకలువచే; ధ్వంసిత = సశింపఁజేయఁబడిన; ఉల్బణ = ఎక్కువైన; గండస్థల ఘర్తవారి = చెక్కిళ్లపై నుండు చెమటనీరు కలది; త్రిమృదుక్ = తిరుగును.

98. విశినా...చ్ఛాయలక్ = అడవులలోని మామిడి చిగుళ్లనీడలలో; గిరి...నిదాఘుండు = కొండగుహలనుండి వెలువడు నెలయేళ్ల ప్రవాహములచే పోఁగొట్టఁబడిన యెండవేడిమి కలవాడు; శబర...సమీహుండు = కిరాతవేషమున వేటయందలివిహారమున కోరిక కలవాడు; విధురిత = వికలమైన; రతిపరిశ్రమ = సంభోగపరిశ్రమమున; చంద్రికా = వెన్నెలచే; ఆవృతోత్సంగుండు = ఆవరింపఁబడిన వైభాగము కలవాడు; ఆనందవిషనము = ఆనందపనము.

99. పార్వతీచరణపుష్కరముల్ = పార్వతీదేవి పాదపద్మములు; కరినాశ్తఘటనంబునక్ = కఠినములైన తాళ్లతాఁకున; నవభూరుహపల్లనరాజి = చెట్ల లేఁజిగళ్లగుంపు; ధనదసఖుండు = శివుడు.

100. కురంగాలోకముల్ = జింకచూపులు; గ్రావంబునక్ = తాతిపయి - పర్వతముపై.

101. సీవారముష్టింపచులు = ముచులు; పక్కణము = బోయపల్లె;
అంతర్యాగసాధకస్థలములు = మానసికపూజకు సాధింపదగిన చోట్లు;
చతుర్విధాలంకారములు = కర్ణ, కంఠ, హస్త, పాదముల యాభరణములు,
జము దెసవెండికొండ = దక్షిణకైలాసము.

102. సగణేశవాసము = గణములతోగూడిన శివుని నివాసము;
యమ...దేహులకు = యమున కాహార మగు గొప్ప దేహము కలవారికి;
హంసమంత్రమణి = గొప్పదైన హంసమంత్రము.

103. అంగజుడు = మన్మథుడు; అజినాంబరముల్ = తోలుబట్టలు,
శివత్వమున్ = శివతాదాత్మ్యమును.

104. భవదావాగ్నివిదాహము = సంసార మును కార్చిచ్చువలని
తాపము; పవమానంబులు = వాయువులు.

105. అఖండసౌఖ్యరసదాయకము = అఖండానందసౌఖ్యప్రదము;
శివాగమప్రభావమున్ = శివతత్త్వమును దెల్పు ఆగమముగొప్పతనమును.

106. వేలుపుఁగొమ్ములు = దేవతాస్త్రీలు; చలవృక్షములు = కదలు
చుండు చెట్లు; చాలుగా = వరుసగా.

107. ఉత్తరాకాభూమి = ఉత్తరదిగ్భాగము; క్రుంగి = క్రుంగి
పోయి; ఒడ్డుగెడవు = మీదికిలేచినది; ఎగసినన్ = లేవఁగా; ఘటసూతి =
అగస్త్యుడు; గౌతమీకృష్ణవేణ్యవగాహనములు = గోదావరి, కృష్ణలలో
స్నానములు; జ్యోతి, సిద్ధవటనాథున్ = జ్యోతి, సిద్ధవటములలో నుండు
దేవదేవుని.

109. కుంభజుడు = అగస్త్యుడు; అంబికా...న్యాసమున్ =
పార్వతీపరమేశ్వరులచే జేయఁబడిన పాదవిన్యాసము కలదానిని; భవమహా
మాయావిపర్యాసమున్ = సంసార మును గొప్ప మాయకు మార్పు కలిగించు
దానిని.

110. జలనిధి...కాంచీమణి - జలనిధికాంచీవలయ = భూమండలమున; ప్రసిద్ధ = పేరుపడిన; కాళీ...మణి = కాళి, మధుర, కంచి మున్నగు పురముల సంపద యను లక్ష్మీకి మొలనూలియందలి పదకము; యామ్య భాగకైలాసగిరి = దక్షిణకైలాసపర్వతము.

111. ప్రగ్గంబులు = త్రాళ్లు; ప్రమదాశ్రుతతుల్ = ఆనందబాష్పముల ప్రవాహము; తొరగగగన్ = కారగ.

112. విచిత...కారాంగమున్ - విచిత = (విడువబడిన) తిరస్కరింపబడిన; పాంచభౌతికసుఖ = ప్రపంచసుఖముయొక్క; ఆకార = ఆకారముగల; అంగమున్ = ఆవయవములు కలదానిని. అనిత్యమగు ప్రపంచసుఖమున కతీతమగు సుఖము కలిగించున దనుట; చిన్నటీ...రంగమున్ = చిదానంద మను నట్లువకత్తయొక్క సంచారము (నటన) చేత ఒప్పుచున్న రంగస్థలము కలదానిని; మునిమనస్సచ్యుక్తివ్యంగమున్ = మునుల మనస్సులను బాగుగా ఆకర్షించుదానిని; పంచాస్త్రాసుమరుద్భుజంగమున్ = మన్మథునిస్త్రాణములను నాయువునకు పామైనదానిని; కృపాపాణింధమాపాంగమున్ = దయను వెదచేల్లు క్రింగఁజూపు కలదానిని; ప్రాంచస్తుక్తికళత్రసంగమున్ = ఒప్పుచున్న మోక్షలక్ష్మితోఁ గూర్చుదానిని; ఫణారాజన్యహాలింగమున్ = విప్పారిన పడగతో నొప్పు గొప్ప లింగమును.

113. కించి...చలుండై = కొంచెము మూసిన చెండు కన్నుల కొలుకులు కలవాడై.

114. కాళికా...విదూరుండు = శివుని విడుచుటచే; గల్గిన బాధకు దూరమైనవాండు—కాళిని విడుచుటచే విచారించనివాండు; వసిష్ఠతపోరమానుభావమున్ = వసిష్ఠుని తపస్సంపదకు ప్రతిఫలమైన శివుని.

115. పంచాశద్వర్ణమూర్తి = ఏబది యక్షరముల మంత్రమునకు జేవత; పంచవిద్యాస్వరూప = సదోజాతాది మంత్రప్రతిపాదిత బ్రహ్మ

విద్యాస్వరూప; పంచాశత్...ప్రదాత్రిక్ - పంచాశత్కోటిపృథ్వీ = ఏఁబదికోట్లజనము గల భూమిని; భరణచణ = భరించుటయందు సమర్థమైన; మహాభాగ్యలక్ష్మీ ప్రదాత్రిక్ = గొప్ప భాగ్యసంపద నిచ్చుదానిని; సంచారా...హృదయక్ = సంచారమే నివాసముగాఁ గల యోగిజనుల హృదయమైన దానిని.

116. చాక్రక్ = పరవశమయ్యెను; దక్రక్ = చిక్కిను; ముక్తితాటంకవతి = మోక్షలక్ష్మి.

117. చంద్రికాకందశితంబు = వెన్నెల అంకురించినది; సుకల్పంబు = కోరిక; గోత్రంబు = పర్వతము; రాత్రించరదికాభాగంబునక్ = నైర్మలిదిక్కున.

118. ఆత్మసరసీదుహలోచన = తననవిత - తనభార్య; సూక్ష్మవల్గ్నము = సన్ననినడుము; పాండు = ఉచితస్థలము.

120. ప్రభవించుఁగాక = పుట్టుఁగాక! భవ...సింధువు = సంసార పాపములకు వైరి యగు ఆకాశగంగ; విపుల = భూమి; అభ్రవాణి=అశరీర హాశ్యము.

121. శంకాశంకము=సందేహభయము; చంద్రమోఽలంకారుక్ = చంద్రుఁడు భూషణముగాఁ గల శివుని; మీనాంకధ్వంసకుక్ = మన్మథుని నశింపఁజేసినవానిని.

122. దూరీ...జనము = స్తనములకు బరువుగా నున్న రవికెలను తీసివేసిన స్త్రీజనము కలది; మానవకరాంచదవ్యజనము = మనుష్యులచేతులలో నుండు వీచనలు కలది; గంధ.. జన్యము = మలయాచలమునుండి వచ్చు గాలియందు విహరించు కోరికను పుట్టించునది; విక్షిప్త...భూతలము-విక్షిప్తజల = చల్లఁబడిన నీటివలన; సమావిర్భూత = పుట్టిన; బాష్ప = అవిరితోఁ గూడిన; భూతలము = భూప్రదేశము కలది; అధ్వగాయాసదాయ

కంబు = బాటసారులకు బడలికకు కలిగించునది; ప్రాణేశ్వరీ...కారి = ప్రియురాలి కౌగిలించలకు విఘ్నము కలిగించునది; ఘర్తోదశోద్గమనకర్త = చెమటనీటిని పుట్టించునది; అంబరా...తాపము - అంబరాంతర = ఆకాశ మధ్యమునను; విశ్వంధరా = భూమిపైని; అంబుపూర = నీటియందును; సంచరిష్ఠు = తిరుగు స్వభావముకలవాని (పక్ష్యాదుల) యొక్క; పరిగ్ధర = ఇతరేతరమగు; స్థలవిహార = స్థలములలో సంచరించుటలో; సమభిలాష = కోరికకు; ప్రవర్తిష్ఠు = మిక్కిలి వృద్ధిని పొందించు; చటులతాపము = తీవ్రమైన వేడిమి కలది. ఎడవేడిమిని భరింపజాలక ఆకాశమున సంచరించు పక్షులు భూమిపై దిరిగిన తాపశాంతి యగునేమో యనియు, భూమిపై దిరుగు జీవములు స్థలమునందును సుఖపడుదుమేమో యనియు, నీటిలోనుండునవి తక్కినయెడలను బోయిన సుఖపడుదుమేమో యనియు ఏలఁచుచున్న వని భావము. దారుణోష్ణాగమాబు = మండువేసవి.

123. దివవహ్నికీలక = దావాగ్నిజ్వాలలచే. మంగలము = వేపుడుచట్టి. ఆవరణాంబురాశి = చుట్టూ ఆవరించియున్న సముద్రము.

124. దేవతాచక్రవర్తిత్వంబు = ఇంద్రపదవి; పన్నగము=పాము; ఊర్ధ్వాండకర్పరంబు = పైకప్పుగా నున్న స్వర్గోకము; పాథోరాశి = సముద్రము; అహమ్మమచుచుక్ = ఆన్న సూక్తవాక్యమును పఠించుచు - అత్యాసక్తితో నుట. ఇతని తెరువేలపో నని=ఇతని జోలి మనకేల యని; ఇనుడు = సూర్యుడు; ఆతపస్తంభనంబు నేర్చెనో = అగస్త్యుడు ఎడవేడిమి తనకు తగులకండునట్లు అరికట్టు విద్యను నేర్చెనోయేమో !

125. పంచశిఖమధ్యతోణిక్ = పంచాగ్నిమధ్య భూభాగమున; (నాల్గువైపుల అగ్ని, మీఁద ఎండ); ఖడ్గోతన్యస్తనీరీక్షణుడు = సూర్యుని వైనే ఉంచిన చూపు కలవాడు; (ను, ద్యోతప్రతీతప్రభాస్వీతుడు - అనియు పా.) తద్ద్యోత...స్ఫీతుండు = ఆసూర్యునివేడిమి ప్రతాపము

కాంతులచే వృద్ధిపొందినవాడు; దికాబృందారకాధీశ్వరుల్ = దిక్పతులు; స్వాధికారగరిమల్ = తమ గొప్ప అధికారములు; పేడెత్తును = పోవును.

126. వింధ్యగ్రావకూటంబులు = వింధ్యపర్వతశిఖరములు; అభ్రాంశంబు = ఆకాశము నలమూలము; బాన్వంతుల్ = సూర్యుని; ఇరులు = చీకటి; కాలాభ్రముల్ = కాటుమబ్బులు. అలం. ఉల్లేఖ.

127. మొగులుమొగులునల్ = ప్రతిమేఘమునందును; మెండు కొనియెల్ = అధికమయ్యెను; ఉప్పలిల్లెల్ = పుట్టెను.

128. ప్రళయ...వర్షాంబువు - ప్రళయవేశాసముద్భవ = ప్రళయ కాలమున పుట్టిన; పుష్కలావర్తకాది = పుష్కలావర్తకములు మున్నగు; పయోద = మేఘములయొక్క; వర్షాంబువు = వానసీరు; ఊర్ధ్వాండకర్పరంబు = కప్పగా ఉన్న మీడిలోకము; వ్రక్కలై = బ్రద్దలయి; ఆవరణాంభము = చుట్టును ఆవరణముగా నున్న జలము; చండాంతుకరములు = సూర్యకిరణములు; ధరాభువనంబుల్ = భూలోకమును; ఒక్కటల్ = ఒక్కసారిగా; పొదిపెను = ఆక్రమించెను; అభ్రగంగాప్రవాహము = ఆకాశగంగ పాటుదల; వసుమతి = భూమి; జీవనాకారముగను = నీటిస్వరూప మగు నట్లుగా; ఓడక = వెఱవక. అలం. ఉల్లేఖ.

129. తటితీవ్రప్రభాపుంజమై = మెఱుపులయొక్క తీవ్రమైన కాంతిసమూహము కలదయి; మేదిసీధరశిఖాదంభంబునల్ = కొండశిఖరముల నెడమున; ఎలఁగిచ్చుల్ = ధ్వనించును; తముల్ = తమ్ము - పంచభూతములను; జలదాసారము = మేఘవర్షధార.

130. అణంకువేది = నమ్రత లేక; యోషాతలి = స్త్రీలు; శశిచింబము = చంద్రబింబము; భీతిదోఱుగల్ = భయపడఁగా.

131. విజితసీరధి = అగస్త్యుడు; ఆబండలముఖ్యులు = ఇంద్రుడు మున్నగు దేవతలు.

132. శ్రీడాకారము = వరాహరూపము; పోత్రము = పందిముట్టె;
వైకుంఠుండు = విష్ణువు; పదము = అడుగుభాగము, పాదము; 'బ్రహ్మయు,
విష్ణువును పరస్పరము అధిక్యమునకై కలహించి శివునియొద్దకు బోయి తెలుపఁ
గోరిరంట! శివుడు "నాశిరస్సునుగాని, పాదములనుగాని చూచివచ్చువారే
అధికులు" అనెనంట! బ్రహ్మ హంసయై శిరస్సును చూచుటకును, విష్ణువు
వరాహమై పాదములఁ జూచుటకును బోయి, ఎప్పటికిని అవి కానరామిని
వినుగుచెంది వచ్చెనంట! ఇది యిచటి పురాణగాథ. నేడు శివుని సేవించు
టచే అతని పదదర్శనభాగ్యము లభించె నని చమత్కారము.

133. పడయనో = పొందుటకొఱి; ఏకాంతి = ఏకాంతముగా
ఉన్నవాడు; చేతఃప్రీతి = మనస్సుతోషము.

134. దరహాసము = చిలువవ్వు; రాప్యధరాధరంబు = కైలాస
పర్వతము.

135. చదవేలు = అకాశగంగ; నీబడిక్ = నీవెంట.

136. కామితవస్తువు = కోరినది; చిర...ఖేదము - చిరకాలకృతః
చాలకాలము చేయబడిన; ఉగ్ర = భయంకరమైన; తఃస్సమాధినిష్ఠా = తప
స్సమాధినియమముచేకనైన; అమితఖేదము = గొప్పశ్రమము; నిమిషార్థము =
అరనిమిషము.

138. దేవతాపతి = ఇంద్రుడు; హవ్యము = హోమద్రవ్యము;
అసుర = నిర్మతి; అంభోభర్త = పరుణుడు; కరుపలి = వాయువు; ధనపతి =
కుబేరుడు; భావమునక్ = మనస్సులో; అజుడు = బ్రహ్మ.

139. పయోజసంభవుడు = బ్రహ్మ.

140. తప్తిచూలి = బ్రహ్మ; సువర్ణకోభావిభవంబుతోక్ = గొప్ప
బంగారుకాంతితో; బహుళ...సంపదక్ = ఎక్కువైన అలల ప్రతిధ్వను
లతో; దేవనదీర్ఘరంబు = అకాశగంగాప్రవాహము; విరించి = బ్రహ్మ;

తద్గుణశ్రీ = ఆప్రవాహగుణసంపద; సువర్ణముఖరీప్రగ్గ=సువర్ణముఖరి యను-
ప్రసిద్ధి. [అయ్యది సువర్ణవర్ణము కలదగుటను, అలలచే ప్రతిధ్వనించుటను,
అనుట.]

141. అంతర్ధానముసేనెక్ = మాయమయ్యెను; అగస్త్యగ్రావ .
విఖ్యాతి = అగస్త్యపర్వత మను ప్రసిద్ధి. ఆకాంతంబుల్ = దిగంతములు;
నభంబు, ఆద్యంతముక్ = ఆకాశమంతటను; శీకరాక్రాంతంబై = నీటితుంప
రచే నిండినదై.

142. పవనాశనభవనభువనంబు = నాగ (పాతాళ) లోకము;
హరి...ఫలంబులు - హరి = సింహముయొక్క; నఖరముఖ = వాడిగోళ్లచే;
వినిర్దళిత = చీల్చబడిన; కుంభి = ఏనుగుయొక్క; కుంభ = కుంభస్థలము
నుండి; గళిత = జాతిన; ముక్తాఫలంబులు = ముత్యములు; నిజ...ఫలం
బులు = తనలో నున్న ముత్యపుఁజిప్పలనుండి వెడలిన ముత్యములు; నీలవా
లంబులు = నల్లని తోఁకలు; శైవాలంబు = పాచి; షళక్షచామరజాలం
బులు = తెల్లని సవరమ్మగముల పెండ్లుకలు; డిండిరీకాధవళితకల్లోలం
బులు = నురుగుచే దెల్లనైన యలలు; కుసుమ...కాండంబులు - కుసుమ
శరపరితాప = మదనవేదనచే; పరవశ = పరవశములయి; పశ = లొంగిన;
ఆనిమిత్త = కారణములేనియట్లు; మత్తవేండ = మదపుటేనుగులతోడి;
భండనక్రీడా = యుద్ధమున, ఖండిత = నఱుకబడిన; దండకాండంబులు =
తొండములగుంపులు; రసాలసాలములు = తియ్యమామిడిచెట్లు; కాదంబము =
ఒక జాతి హంస; ఉప్పరంబెగయు = ఆకాశముపై కెగురు; నిలింపదంప
తులు = దేవతల దంపతులు; పూర్వదుర్వాసనా సత్తులై = వెనుకజన్మము
లోని పాపపుసంబంధమునకు లొంగి; చీరుతెఱంగునక్ = పిలిచెడి రీతిని;
అభంగ భంగములు = ఎడతెగని యలలు; ఆరుణధరణీభాగము = ఎఱుని
నేల; స్త్రోతంబులు = ప్రవాహములు; షీరతరంగిణి = పాలేఱు; అవసీదనం

బులు = భూప్రజలు; మెలవునకొ = రీతిని; అమందబిందు సముదయంబులు =
 తక్కువకాని బిందుమాపధ్వనుల సమూహము కలదియు, ఎక్కువ నీటిబిందు
 వులు కలదియు; నాదప్రసాదమేదురంబు = నాదధ్వనితో గొప్పగా నున్న
 దియు, ధ్వనితో గొప్పగా నున్నదియును; వారాకరము = సముద్రము; తర
 ణము = దాటట, తరించుటయు; లంఘితా లంఘ్యవిషయప్రదేశంబులు =
 దాటబడిన, దాటరాని (తప్పించుకొనరాని) ఇంద్రియ విషయములు కల
 దియు, దాటబడిన అసాధ్యమయిన దేశములు, ప్రదేశములు కలదియు;
 జీవనంబు = బ్రతుకు, నీరు; మత్స్య, కచ్చపాద్యవతారములు = మత్స్య,
 కూర్మాదు లగు అవతారములు, చేప, తాండేలు మున్నగు జలచరములును;
 శంఖ, చక్రశోభితాకారంబు = శంఖ, చక్రములతోఁ బ్రకాశించు ఆకా
 రము కలదియును-శంఖములు, నుడువులు కలదియును; పర్వతోత్పాటన పాట
 వము = గోవర్ధనపర్వతమును పెల్లగించి గొత్తు నేర్పు. పర్వతములనుగూడ
 పెల్లగించునేర్పు; పలాశకలాపాబు = రాక్షససమూహము, ఆకులగుంపు;
 గోరక్షణము = గోవులను రక్షించుట, భూమిని రక్షించుటయును; అర్జున
 శర సమూహము = అర్జునుని బాణములగుంపు - కసపు, చెల్లుల సమూహము;
 మదితమన్తథ సముత్సాహంబు = మర్ది పబడిన మన్తధుని వేడుక కలది,
 నశింపజేయుబడిన పిలగల పెంపు కలదియు; గగనతరంగిణి = ఆకాశ
 గంగ; పురభంగుర ప్రభావము = త్రిపురములను నశింపజేయు శివుని ప్రభా
 వము, పురములను (ముంచి) నశింపజేయు ప్రభావమును; శివాబాగంబు =
 పార్వతి యుండు భాగము కలది, జమ్మి యుండు భాగము కలది; వెల్లివొడిచి
 నకొ = పొంగిరాగా; నిరుపేదనడుములు = సన్నని మధ్యములు; ఎడరు =
 అపాయము; వెఱపు = భయము; ఉడుపు నెపంబునకొ = పొంగొట్టెడు
 మిషచే; చిత్తిజాయత్తంబులు = మన్తధునికి వశమైనవి; ఉపనాథులు =
 విటులు; కొండనెత్తంబులు = కొండమీది బయళ్లు; నిధానంబు = ఉనికి;
 రథాంగము = చక్రవాకము; ప్రతిఘటించు = ఎదుర్పు, ఉభయ.....

బృంహిశంబులు = చెండు తీరములందలి యడవులందును ఉండు విరుగుల మీంకారములు; ఆసహ్యంబులు = ఓర్వరానివి - భయంకరములు; ప్రోది సేయు = పోషించు - ఆపకరించు; తురంగగళగళారావంబు = గుఱ్ఱముల సకిలింతలు; రోదనీకుహరంబులు = భూనభోంతరాళంబులు; చండతరంబులు = మిక్కిలి ఘోరమైనవి; దురితంబులు = పాపములు; రంగవల్లిక = ముగ్గు; పుటభేదనము = పట్టణము; భాగ్యదేవతాలలామంబు = గొప్ప సంపల్లక్షి; వీచీకరోక్షిప్తకరమాక్షికాక్షతజాలంబుల = అలలను చేతులతో; జిమ్మబడిన నీటితుంపరలను ముత్యాల తలఁబ్రాలను, వారాకర వరుండు = సముద్రుడను పెండ్లికొడుకు; [అనువర్ణముఖరి సముద్రమునఁ గలిసె ననుట] ఘటసూతి = అగస్త్యుడు.

143. హేమ...వ్యాపారంబుల = సువర్ణముబరిగోని చరించు అలలలో ఉయ్యాలలాగుటలచే; భూతి = విభూతి; విద్యాపుంరూపములో = పురుషరూపములు ధరించిన విద్యుల; ఉపాంతంబున = చేరవ.

144. మనోఽధ్వగుని = మనోమార్గమున చరించువానిని - మనోగమ్యుని.

146. నిమగ్న...ప్రకాశా = తక్కువచేయబడిన బ్రహ్మాండ భాండముల కాంతి కలవాడా! భవార్హో...రీపా = సంసారసముద్రమునఁ బడినవారికి రత్నద్వీపమైనవాడా! నిర్లేప = గుణాతీలా! జీవునిజేసి = జీవునిగా భావించి; మహోదితత్వాత్కంబు = పృథివ్యాదులగు ఇరువది నాలుగు తత్త్వములు కలది; త్రైగుణ్యము = సత్త్వరజస్తమోగుణములు; షడంతర్విరోధుల్ = కామ, క్రోధ, లోభ, మోహ, మద, మాత్సర్యములను ఆఱు అంతశ్శత్రువులు; తమోఽంధీకృతా లోకులు = లజ్జానముచేత కన్నులు తెరియని లేజన్ను కలవారు; కాలదిగ్భాగ కైలాసకైలంబు = దక్షిణ కైలాసపర్వతము; కంఠశోషంబుగా = గొంతుక బొంగురువోవునట్లు; బుద్ధి

వైదగ్ధిని = నేర్పయిన బుద్ధికి; సిద్ధ...భ్యాస = సిద్ధాసన, పద్మాసన, కూర్మాసన
 నాదులగు ఆసనముల యభ్యాసము; నాడీసదా శోధనాయాసము = నాడీ
 శోధన మను ప్రాణాయామభేదమువలని శ్రమము; ఆధార...బంధంబులకే =
 ఆధార = మూలబంధము; జాలంధర = కంఠమునుంచి గడ్డమును అొమ్ము
 మీఁద నిలుపు బంధము; ఉడ్డీసబంధంబు = నాభియొక్క క్రిందిభాగమును,
 మీఁది భాగమును వీపునకుఁ దగులునట్లు లాగుట; కుండలీశక్తివక్త్రంబు =
 కుండలీ శక్తియొక్క ముఖమును; అవక్త్రంబు = వంకర లేనిది - తిన్న
 నైనది; పట్నక్రికావీది = మూలాధార, స్వాధిష్ఠాన, మణిపూరక, అనా
 హత, విశుద్ధ, ఆజ్ఞాచక్రములను అటు చక్రములు; గంధవాహములు =
 వాయువులు; బ్రహ్మరంధ్రోపరివ్యాపకంబైన = బ్రహ్మరంధ్రము మీఁదుగా
 వ్యాపించిన; సంవిన్తయాకాశదేశకాంతర = జ్ఞానమయమగు ఆకాశప్రదేశ
 మధ్యమున; ఉద్యోత్ = ఉదయించుచున్న; పర...జ్యోత్స్నాన్ = పర
 మాత్మ యను చంద్రునివలనఁ బుట్టిన వెన్నెలయందు; తాదాత్మ్యమున్ =
 విశ్వమును; పుత్రపుత్రీకళత్రంబులు = సంతానము, భార్యయు; శీతవాతాత
 పాది చలి, గాలి, ఎండ మున్నగునవి; వ్యవస్థాదిభేదంబు = నియమాది
 భేదము; భేదంబు = దుఃఖము; మోదంబు = సుఖము; బ్రహ్మాకీటాంత
 జంతువ్రజంబున్ = పిపీలికా బ్రహ్మపర్యంతము కల జీవరాసులు; జ్ఞేయము =
 తెలిసికొనఁ దగినది; జ్ఞాత = తెలిసికొనువాడు; ఏవట్టునకే = ఏవిషయము
 నను; పట్టకే = లెక్కింపకయే; భక్త...నైచికీ = భక్తులను దూడలను వెంట
 నంటి వచ్చు కామభేషపగువాఁడా! భక్త...కల్పకా - భక్తులను ఉద్యాన
 వనమునకు కల్పవృక్షమువంటివాఁడా! భక్త...వజ్రాయుధా = భక్తుల
 సమూహముయొక్క అపదలను కొండలకు వజ్రాయుధమైనవాఁడా!

147. తపస్వికేసరి = గొప్పముని యైన అగస్త్యుఁడు; సువర్ణ...
 మణిక్ = మేరువు విల్లుగాఁ గల శివుని యంతఃపురకాంత (భార్య) యగు
 పార్వతీదేవిని.

148. జ్ఞానప్రసూనకలికా = జ్ఞానప్రసూనాంబు.

149. సువర్ణముఖరీద్వీపవతి = సువర్ణముఖరీనది.

150. అభవుడు = శివుడు; వినయగరిమన్ = ఎక్కువ వినయముతో.

151. హేమవర్ణ = పచ్చనిచాయగలది - లోపాముద్ర; కులపధాటి = భార్య - లోపాముద్ర. అనుభావము = మహత్త్వము.

152. కల్పధరణీజాతము = కల్పవృక్షము.

153. తత్ప్రతిగాన్ = దానికి మాటుగా.

154. దొరయును = కలియును - తగును

155. అనిమిషశైలము = మేరుపర్వతము.

156. అవిముక్తము = కాశీక్షేత్రము.

157. తోఁగు = మురుగు; అటవికాధిపు పుక్కిటిసీరు = తిన్నని పుక్కిటిసీరు; శివైక్యము చెందు నని భావము.

158. అహీనము = హీనముకానిది - గొప్పది; సామజపూజ = విరుగువలని గౌరవము; సామజారి = సింహము (శివుడు).

159. ఉటజులు = చర్మకాల.

161. భర్గుడు = శివుడు; అర్థంబులు = కోరికలు.

162. పాశ...మూర్తి = సంసారబంధము, క్లేశములు, సత్త్వరజస్తమోగుణములు, దారేషణ, ధనేషణ, పుత్రేషణలును, ఇంద్రియములును, అంతశ్చతువులును, తాపములు, మదూర్దులు, పంచకోశములు - అను వీనికి వ్యతిరీక్తముగా ఉన్న దేహము కలవాడా! త్రిజగ...కార = ముల్లోకములను నిండిన ఆకారము కలవాడా! మాయా...గ్ధాంత = వేషముచేత, శృంగారముకల పనితయొక్క విలాససంపదచే కట్టబడిన (స్వాధీనము చేసి

కొనబడిన) చక్కనిరూపు కలవాడా! శర్వావహ = శుభములను కల్గించు
వాడా! తార...ప్రదా = రామతారకమంత్రము నుపదేశించువాడా!

163. ఇదంతా...దూర = 'ఇది, నేను' అను ఆలోచనకు దూర
మైనవాడా! అపవర్గ...కాంత = మోక్షలక్ష్యకి భర్త అయినవాడా!
దిగంతా...కరా = దిక్కుల చివరివఱకు వ్యాపించిన ఆకాశమునందలి
మేఘముల తుది (ప్రళయ) కాటమున నాట్యాభినయముల నొనర్చు
వాడా!

164. అపారతా...నిధి - అపారతా = అంతములేకుండుట;
గభీరతా = లోతు; అమృతాదిహేతుభూతతా = అమృతము మున్నగువాని
పుట్టుకకు కారణ మగుట; తపస్విసంగృహీతతా = మునిజనులచే సంగ్రహించఁ
బడుట; విధాతృ...మానతా = బ్రహ్మ మున్నగు గొప్ప దేవతలచే తఱువఁ
బడుట; నదీ...మగ్నతా = నదుల కాధారములగు జలపాతముల స్థానము
అనువానిచే; ఆభిరామ మనోహరమగు; చిత్పయోనిధి = చిదానందసముద్ర
మగు దేవా!

ద్వితీయాశ్వాసము

1. శ్రీఖండా...ఖని - శ్రీఖండాచల = మలయపర్వతమునుండి
వచ్చు; మారుతలేఖాస్పర్శాది = వాయుసమూహముయొక్క స్పర్శము
మున్నగు; విషయ = విషయములను; లీడాకృద్విద్యాఖని = ఆస్వాదింపని
విద్యకు గని యైనవాడా! - స్పర్శాదీంద్రియవిషయములయెడ ఆసక్తిని
కలిగింపని వేదాంతవిద్యకు నిధి యనుట; మునిజనకల్పకకాళి = మునులకు
కల్పవృక్షమైన వాడా!

4. శంకలు = సందేహములు; స్వస్తికహస్తురై = చేతులు కట్టుకొన్న
వారై; బరాబరిగఁ = హోహురికగా; సురర్షులు = దేవతలు; పక్రములు =
నోళ్లు; కప్పక = మూసికొని; పూర్వదేవతలు = రాక్షసులు; కింకుర్వాణులు =
సేవకులు; అజ్జగర్భుండు = బ్రహ్మ.

5. లావణ్యరసాలయంబు = లావణ్యరసమునకు నిలయము; లావణ్యమువంటి నీటికి నిలయమును; గుణరత్నస్థానము = శ్రేష్ఠములగు గుణములకు స్థానము, గుణములవంటి రత్నములకు స్థానమును; ఆస్య...దయము = ముఖమును చంద్రునియందయము కలది, చంద్రబింబము ముఖము కలదియు; ఉన్నత...వ్యక్తి = ఎత్తయిన కొండలవంటి స్తవములు కలది, స్తవములవలె ఉన్నతములగు కొండలు కలదియు; వాచానుధాభవదేశంబు = అమృతము లొల్కు మాటలకు చోటు, మాటలవంటి అమృతమునకు స్థానమును; వశీతరంగము = తరంగములవంటి వశులు కలది, వశులఁబోలు ఆలలు కలదియును; తనూ...విలాసంబు = సురుగువంటి దేహకాంతివిలాసము కలది, దేహకాంతివంటి సురుగు కలదియును; తత్కళత్రము = బ్రహ్మభార్య - సరస్వతి; సుధాద్ధి = పాలసముద్రము. అలా, ఉపమ, రూపకమును.

6. కెలంకులు = ప్రక్కలు; వజ్ర...స్వయంబుక్ = మణులు తావిన చెండందెలును; మానికపుకెంజాయలు = ఎఱ్ఱని మాణిక్యముల కాంతులు; దువాళించు = సమాముగా ఒక్క ధాటిలో ప్రసరించు; కొల్వ మోసాల = కొలుపుకూటము.

7. రాజసక్రీడాభిరతులు = రజోగుణసంబంధము గల ఆటలయెడ కోరికలు; పొదలనీక = కలుగనీయక; వ్యాహరసింహాసనము; పలుకుగద్దె; వ్యాహృతి = సంభాషణము.

8. అతలికత్యంతరమునక్ = అవతలి గుప్తములో; కరానీత... పుస్తక = చేతితో తీసికొనిరాబడిన (ధరింపబడిన) వీణ, చిలుక, స్ఫటిక జపమాల, పుస్తకములు కలది.

9. పరిసరము = సమీపము; పంపు = ఆజ్ఞ; మణి...ధగధగితంబు = మణులయొక్క ఎఱుపుమించిన, పసుపువన్నెచే ధగధగ మెఱయుచున్నది; సరిగద్దియ = సమానమగు సింహాసనము.

10. కైదువ = ఆయుధము; తలఁపుతెర్వరి = ఆలోచన యను బాటసారి; రాయిడి = రావిడి; తొల్లి = కాంతము; తుమురుగాఁ = శిథిలములుగా; నలువ = చతుర్ముఖుడు - బ్రహ్మ. వలరాజు చిలుకుములికి=మన్నభుని వాడియైన బాణము; తలఁకి = బెదరి - ధైర్యముచెడి.

11. అష్టోదము = సంతోషము; తగవు = ధర్మము.

12. నెయ్యమునఁ = ప్రీతితో; వాణి = సరస్వతి.

13. వాచాగోచరము = మాటలకు అతీతమైనది; అప్రతర్క్యము = ఊహింపరానిది; వినిర్ద్వంద్వంబు = ద్వంద్వాతీతమైనది; ఆచోద్యుఁబు = మిక్కిలి యాశ్చర్యమైనది; అప్రతిమపర్యాయంబు = సాటియు, సరియు లేనిది;

14. ప్రమద...కృతులు = ఎక్కువ సంతోషముతో గ్రహింపఁబడిన రూపములు.

15. శతవాగ్దనజాననలు = నూలుమంది సరస్వతులు.

16. పుష్పితవల్లులు = పూచిన తీగలు; ఇందిందిరకాబకంబు = కొదమతుమైక; శతానందుడు = బ్రహ్మ - నూలుగురితో ఆనందించువాడు; విధాత = బ్రహ్మ.

17. ఆరామంబులు = తోటలు; కేలిశైలములు = క్రీడాపర్వతములు; స్వర్ణదీ...పుంజములు = ఆకాశగంగానది యొద్దవఁ గల పాదరుటిండ్లగుంపులు; హృజ్జాతాంధకారాంధుడై = కామాంధకారమున కన్నుగాననివాడై; సీరేశాసనుడు = బ్రహ్మ.

18. ఆనపెట్టు = ఒట్టుపెట్టు; ఓరంత ప్రాద్దు = చాలకాలము - ఎల్లవేళలు.

20. పరిరంభణంబు = కొంగిలింత; సోలుఁ = పరవశత్వముపొందును.

21. తోరపుగోరికల్ = ఎడతెగని (ఎక్కువ) గోరికలు; గండము = చెక్కిలి; నల్వ = బ్రహ్మ.

22. పోమొత్తి = విడిచి.

23. దోషకారులు = తప్పుపనులు చేయువారు; లోకకంటకులు = లోకులకు బాధ కలిగించువారు; తోడ్కో = వెంటనే.

24. మిహిరమండలము = సూర్యమండలము; పసుపు = ఆజ్ఞాపింపుము; తమ్మిచూలి = బ్రహ్మ.

25. ఉప్పులించి = దుఃఖించి; ఆలరమ్మలు = పూవుటమ్మలు; కట కటంబడి = కచ్చపడి; వెక్కసులు = సహింపరానివారు; గగన...శృంగాట కంబు = ఆకాశమును చొచ్చుకొనిపోవు ఎత్తయిన శిఖరము లను చతుష్పథ ములు కలది; ఉదీ.....దుర్గంబు = ఉత్తర దక్షిణములకు, తూర్పు పడ మరలకును తగిన అగడ్తలుగా నున్న గంగా, గోదావరీనదులచేతను, సము ద్రముచేతను ఆవరింపబడిన దుర్గమయినది; నిర...చుధ్యంబు = అడ్డులేని వివిధమృగములసందడిగల మధ్యభాగము కలది.

26. దిక్కుడుంగముల్ = దిక్కులను పొదరిండ్లు; మషీ...భానులై = మసినలై మలినమైన శరీరముయొక్క నల్లనికాంతిపుంజముచే తక్కువచేయబడిన సూర్యుడు కలవారై; కయిదువల్ = ఆయుధములు.

27. ప్రమాదావళి = స్త్రీసమూహము; సహతి = సమూహము. కండఁజేయుచుకొ = బాధపడునట్లు చేయుచు.

28. గాసింబెట్టి = బాధించి; చార్వాకమార్గరతుల్ = చార్వాక మార్గమున ఇష్టము కలవారు; ప్రత్యక్షమునే ప్రమాణముగా గ్రహించు నాస్తికులు చార్వాకులు; 'ఋణంకృత్యాఘృతంపిదే' త్తనునట్టి సిద్ధాంతము వీరిది.

29. జాతిభీతులు = జాతివివక్షయు భయమును; అనుక్రశ... శంకలు = దయ, సిగ్గు, నీచము, సందేహమును; అపవర్గానందము = మోక్షము వలని ఆనందము; కులశీలాదులను దూరముచేయుట భ్రష్టులకును యోగులకును సమానమే; సంసారమగ్నులు భ్రష్టులై నరకమునకు పోవుదురు; యోగు లింద్రియములను జయించి, మోక్షము పొందుదురు. ఇదియే భేదము.

30. భాండాగారములు = కోశాగారములు; బందీ.. కాంతలు = చెఱలలో ఉండుబడిన, చండాలస్త్రీలు చివరగాఁ గల వనితలు; ఆత్మకుల యోషారత్నముల్ = తమయిల్లాండు; సత్క్రియల్ = మంచిపనులు; చండక్రీడలు = క్రూరములైన పనులు; భోజ్యశ్రేణి = తినుబండారములు; కాదంబరీభాండవ్రాతము = కల్లుకుండలు;

31. మూర్ఛి...ములతోఁ = తలపై ధరించిన (బ్రహ్మయొక్క) పద్మములఁబోలు పాదములతో; భాషాబద్ధుండు = సరస్వతితోఁ గూడి యున్నవాడు.

32. తోయజగర్భుండు = బ్రహ్మ.

33. కైరలినఁ = విజృంభింపఁగా; బెగడఁ = భయపడఁగా.

34. సహజస్థులు = సోదరులు; నింగి = స్వర్గము; సారసగర్భుండు = బ్రహ్మ.

35. కుంజరముల్ = వీనుఁగులు - దిగ్గజములు; జలరాశి = సముద్రము; రథాంగము = చక్రము; కులక్షితిధరంబులు = కులపర్వతములు; రథ్యమృగేంద్రసాంద్రహేషవళిఁ = వాహనము లగు సింహములయొక్క భయంకరగర్జనలచే; హరిదంతము = దిక్కుల చివరిభాగము; వ్రక్కలయ్యోక్ = బద్దలయ్యెను.

36. తేరు = రథము; జోదు = యోధుండు.

37. గంధా.. బృందముల్ = మదపుటేఁడుగు లనేకములును; గుఱ్ఱముల సమూహము లనేకములును; రథముల గుంపులును; కార్తుకామోఘాస్త్రంబులు = విల్లును, వ్యర్థముకాని యస్త్రములును; హేమరథముల్ = బంగారపు రథములు; ఎత్తిన = లేగిన; ఆడుసుగాఁ = బురదగా కాఁగా.

39. కాలుబలంబు = పదాలినేన; పిఱుదఁ = పిదప - తరువాత; వెఱుగు = ఆశ్చర్యము.

40 గరళంబు=విషము. ఉగ్రవ్యగ్రవిస్ఫూర్తి = శివునియొక్క భయంకరాకారమువలె; కుంభజానిరేఖ = అగస్త్యునిరీతిని; ధ్వాంతసంతానము = చీకటిసమూహము; దినేంద్రచంద్రమున = సూర్యునివలె.

41. చవిపె = అణచివైచెను; పౌఞ=సేన; గగ్గులకాడు = గంజలులేని కంకి - నిస్సారము;

42. సోమసూర్యవీధులు = ఎదురెదురుగా - మన్నెఱుద్దవరుసలు;

43. కదనంబు = యుద్ధము.

44. పటాపంచలై = చెల్లాచెదలై; పాయల్వాటి = చీలికలయి; పటుపోటులు = శస్త్రాస్త్రప్రయోగములు; సమిద్భూయుక్తాగములు=యుద్ధ భూమిమీదఁ బడిన దేహములు కలవి; వక్త్రములు = ముఖములు.

45. వెఱపు = భయము; ఉఱవడి = (ఉఱపు+వడి) వేగము.

46. తుములము = దొమ్మియుద్ధము; తెమలక = చలింపక. నిర్ఘాతము = పిడుగు; శరపరంపరలు = బాణములగుంపులు.

47. తుమురుగ్ = ముక్కముక్కలుగా; దావళిఖ = కార్పిచ్చు; విళిఖకీలల్ = బాణాగ్నులను.

48. శరనిధి = సముద్రము; వమ్ము = వ్యర్థము.

49. శోణరుచి = ఎఱ్ఱనికాంతి; దృక్కోణంబులు = కనుగొలుకులు; జేవోండంబు = బ్రహ్మాండము; కోదండవిద్య = విలువిద్య; మురుజా..... పాళిగ్ = రాక్షసుల దేహమునుండి వెడలు రక్తముచే గడుగఁబడిన నేల మీది ధూళి కలుగునట్లుగా; మృగేంద్రస్యంవతుడు = సింహరథుఁడు - ఉగ్రుఁడు.

50. కోణపవరులు = రాక్షసవీరులు.

52. క్రక్కదలగ్ = గజగజాడఁగా; చక్ర...ధ్వనుల్ = అకర్ణాంతము లాగఁబడిన వింటినారిధ్వనులు; కంకపత్రంబులు = రెక్కల

బాణములు; జోడు = యోధుడు; బేతాళముల్ = పిశాచములు; గ్రుక్కిళ్
మింగగఁగఁ = మాంసరక్తములు లభించు నను ఆశతో గుటకలు వేయఁగా;
వాఁగులు = ప్రవాహములు; క్రవ్యాదులు = రాక్షసులు.

53. నుగ్గురేసి = ముక్కలుచేసి;

54. మాంసాహారవీరుల్ = రాక్షసవీరులు.

55. నికాత = వాడియైన; రథాంగము = రథచక్రము.

56. శిలీముఖావళి = బాణములగుంపు.

57. అంపవాసలు = బాణవర్షములు; మానవాశయల్ = రాక్షసులు;
జేగుణుటేణులు = ఎఱ్ఱనినదులు; జాటొప్పనఁ = ప్రవహించురీతిని; (బాణు
నొప్పన నని యుండవలెను.)

58. బెక్కెంబుల్ = పతాకలు; కోటిరంబులు = కిరీటములు;
తూణములు = అంపపాదులు; వర్తంబులు = కవచములు.

59. ఆరిగలు = ఒక జాతి యాయుధములు (కేడెము లనియు);
పట్టెములు = పెద్దకత్తులు.

60. రక్షోమాతంగములు = ఏనుగులఁబోలు రాక్షసవీరులు; ఉగ్రం
బోలి = శివునివలె; శాతాంధకారామిత్రాంబకము = వాడియైన అంధకార
శత్రువును నస్త్రమును; కడికండల్ = ముక్కముక్కలు.

61. వీరువోక = భయపడక; ఆసురనాథుల్ = రాక్షసవీరులు;
సమిత్రేశీలోలకఁ = యుద్ధక్రీడయందలి యాసక్తితో; శిలాబాలాసారము =
రాళ్లవాన; వాతూలాస్త్రము = వాయువాస్త్రము.

62. నిర్దురులు = దేవతలు; ధాత్రి = భూమి; హరిరథప్రదరాహతి
చేకఁ = సింహరథుని యాయుధములదెబ్బచేత; ఇందు నరులు మున్నగు
వారికి గుండెగూడు దిగుట మున్నగునవి స్యాభావికములు.

63. వారణాబులయట్టలు = ఏనుగుల మొండెములు; తొట్టిన = ప్రవ
హించిన; తెట్టువలుగట్టిన = ఒకప్రక్కగాఁ జేరిన; అంపకట్టియలు = కట్టెల

వలె నున్న బాణములు; ఎడైతనంబు = తెలివిలేమి; పాలను = మాంసము; తొడవుల నెడలి = నగలచుండి విడువడి; కండలు=మాంసపుముక్కలు; బరి కట్టియలు = అలుగులేని యీడెలు; కఱుకట్టు = కఱుకలకు గుట్టిన మాంస ఖండములు; మిట్టకోలలక్ = చివర గుండ్రనిబంతి (గుండు) గలబాణము లచే; గులగులలై = చూర్ణములై; రజోగుణంబు = ఎఱ్ఱదనము; క్రందు = కలకలము; పదడు = బూడిద; ప్రదరంబులు = బాణములు; తూము = కాల్య; అమరించి = ఏర్పఱచి; కాడ = చోట; కూక్తాండకుమారము = పిల్లశిశువు; హసనము = నవ్వు; ఘూకము = గుడ్లగూబ; వ్రచ్చి=చీల్చి; డుక్కి = గాఁగి; మురుపడి = ముందుగా పడి; మానవ...కశేబరంబులు = మహావ్యలకు వాహనములయిన గుఱ్ఱపుపిల్లల దేహములు; సజీవశంకాతం కంబు = బ్రతికి యున్న వేమో యను అనుమానము; గోమాయుషరంపర = నక్కల గుంపు; ఇద్దరితాంగంబులు = శిథిలములైన అవయవములు కలవి; శరీరప్రాతశరవ్రాతులు = దేహమున గ్రుచ్చుకొనిన బాణముల గుంపులు కలవారు; కోదండంబులు = మిడ్లు; నికేతనంబులు = నివాసములు; తను క్రంబులు = కవచములు; విదారికకూటంబులు = తెగఁగొట్టబడిన అగ్ర భాగములు కలవి; వేణుశలాకంబులు = వెదురుముక్కలు; పుండరీకంబులు = తెల్లగొడుగులు; శిలీముఖంబులు = బాణములు; మావంతులు = మావటి వాండు; యమకింకరాయత్తులు = యమభటులకు స్వాధీనమైనవారు - మరణించినవారు; రాహుత్తులు = రాతులు; కలనిక్ = యుద్ధభూమిని; గ్రథితము = కూర్చబడినది, దండవ్యమానమానసుడు = మిక్కిలి దహింపఁ బడుచున్న మనస్సుకలవాడు.

౧౪. కరుణేక్షణుడు = దయతోడి చూపు కలవాడు; రాష్ట్ర శైలము = కైలాసము; భక్తజనతామరభూజము = భక్తజనముల కన్న పృక్షము; సుతఘ్నరతా = కుమారులను మ్రింగివేయట; ఆఘము=పాపము; దుర్దాంతము = అణచరానిది.

67. మొగరేలు = సువర్ణముఖరీనది.

68. గోత్రంబు = పర్వతము; మంచి = విడిచి.

69. అంబుకణాలులు = నీటిబిందువులు; పవనాశనంబు = వాయు భక్షణము; పరాయణబుద్ధి = ఆసక్తిగల బుద్ధితో; భువభవనము = జగత్తమ గృహము.

70. గాగేయముఖి = సువర్ణముఖి; సకాంతి = వాయువు; వాచాయమీశ్వరులు = మునీశ్వరులు; క్రతువు = యాగము; నీలకంఠంబులు = నెమిళ్లు; బిణుసు = ఆభిరక్తము; నాగంబులు = పాములు; ఆభోగభోగంబులు = విప్పారిన పడగలు; ఉడుపక = పోగొట్టఁగా; విధికి = బ్రహ్మకు.

71. తెప్పన = తటాలున; బోదలు = పిల్లలు; పిడియేరుగులు = అడు పిరుగులు; కేసరి = సింహము; స్తనితము = ఉణుము.

72. ఆడక = అక్కడ; విధాత = బ్రహ్మ; చదువులమత్త = సరస్వతి; పలుకుదోడుగక = మాటసాయముగా.

73. కరుణాధారలు = దయారసము ప్రవాహములు; నేత్రకోణములు = కనుగొలుకులు; చిందక = చిచ్చుఁగా; గోరాజు = నందీశ్వరుఁడు; పరివేష్టించి = చుట్టుచేరి.

75. సురజ్యేష్ఠుడు = బ్రహ్మ; భాషానాథుడు = బ్రహ్మ; నిటల... త్వంబునక = నొసటిపై నుంచిన దోసిలితోనపుట; కంపము = వణికు; రోమహర్షము = గగుర్పాటు.

77. పారము = అంతము; లోకాతీతమై = లోకము నతిక్రమించి; చిదాకృతి = చిదానందస్వరూపము; ఉపశ్లోకింపఁగా = కొనియాడఁగా.

78. కాలధర్మము = అయాకాలములఁ జేయఁగని ధర్మము; మదన శేలి = మన్మథక్రీడ; సర్వసహదేవత = భూదేవి; రోషించినపుడు = కోపించఁగా.

79. గోత్రము = పర్వతము; ఉషఃకాలంబు = ప్రాతఃకాలము; పంచాక్షరీమంత్రంబు = 'ఓం నమశ్శివాయ' అను మంత్రము; నూటయెనిమిది సేసి = నూటయెనిమిదేసి; అరవిందనందనుడు = కమలగర్భుడు - బ్రహ్మ.

80. నెల, రణ్ణెలకుఁ = ఒకటి, రెండు నెలలకు; త్రిజగన్నిర్మాత = సృష్టికర్త, బ్రహ్మ; చిట్టుములు = ఓకిలింతలు; ప్రభాతేందుమండలము = తెల్ల వాఱుజామున (నెలవెలపోవు) చంద్రబింబము. కాసు = నడుము; డానెఁ = పొండెను; నెన్నడ = నిడునడక.

81. పుష్పితమల్లి = పూచినతీగ; పుష్పమంజరులు = పూలగుత్తులు; ఇందిందిరములు = తుమ్మెదలు.

82. కళంకము = మచ్చ, అపకీర్తి.

83. త్రిమూర్త్యుఁ = తిరుగఁగా; ఏకాంతమునఁ = ఒంటరిగా, అస్థానాధిపతి = కోరక లభించినది, దీపనాదివృథ = దీపనము మున్నగు బాధ; విద్వపవ్యాపకంబు = లోకమున వ్యాపించినది.

84. పద్మభవుండు = బ్రహ్మ; మఖాతారక = మఖనక్షత్రము; నీరజ వైరిశేఖరుండు = చంద్రశేఖరుండు - శివుడు; స్రమదంబు = సంతోషము.

85. చిద్విధుండు = అనందస్వరూపుఁ డగు చంద్రుండు, తమ్మిచూలి = బ్రహ్మ.

86. ఈశదయావర్ధితదివ్యతేజము = శివుని దయచేత వృద్ధిపొందిన దివ్యతేజస్సు అయినది.

87. శతపత్రజుండు = కమలధవుండు - బ్రహ్మ; నిర్మలప్రతిపత్తిఁ = పరిశుద్ధమగు బుద్ధితో.

88. ఖండపరశుండు = శివుడు; ఆవగ్రహరహితంబు = కఱపు లేనిది - సంపత్సమృద్ధము; కలుషాహితంబు = పాపములను దూరీకరించునది.

89. అత్తారామత్వము = తనలోఁ దా నానందించుట.

91. ధాత్రీచక్రేశుండు = భూవిభుండు - యాదవరాజు.

92. కహనాజుగమతపు = కవటపు జుగమ వేషము; సుధాంశ ధరుండు = శివుడు.

93. చెలది = సాలెపురుగు.

94. కైవల్యము = మోక్షము.

95. మర్కటకకీటకము = సాలెపురుగు; గరికంధరుండు = గరళకంఠుఁ డగు శివుడు; కుంభజ...శరీరము = అగస్త్యపుత్రిక యగు సువర్ణముఖరీజల మున స్నానముచేసిన దేహము; తంతుపంక్తి = దారముల సమూహము.

96. ఆయతనవీధి = గృహములవరుస; పరిణయహేమవైభవనిశాం తము = బంగారు కల్యాణమంటపము; జాలకంబులు = గవాక్షములు; ఇశ మ్ముఖుండు = వినాయకుండు; ఆనలజాతుండు = కమారస్వామి; పట్టుకుండు = కాలభైరవుండు.

97. తుషారశీకరచయము = మంచుబిందవల గుంపు; లసన్తాక్తికో పేతాగారములు = ప్రకాశించుచున్న ముత్యాలతోఁ గూడిన యిండ్లు; తద్బిందుచ్ఛటాస్యతఖిద్యోతచ్ఛాయలక్ = ఆ మంచుబిందవల కాంతి యందు చొచ్చిన సూర్యనికాంతులచే; లూతాకర్పితతంతుసద్గములు = సాలె పురుగుచే నిర్మింపఁబడిన దారములయిండ్లు.

98. ఇందులు = ఇండ్లు; త్రైవిన్దవోగృహ్ = త్రైవిన్ద దారములు.

99. చెలందినేమము = సాలెపురుగు నియమము; లలాటాక్షుండు = శివుడు; దీప...బరమై - దీపశిఖరీలా = దీపాన్ని జ్వలయొక్క; అభీల =

భయంకరమై; తీవ్ర = ఎక్కువైన; ప్రభా = కాంతిచే; వ్యావిధాంబరమై = చొచ్చుకొనబడిన ఆకాశము కలదై.

100. సదనంబులు = గృహములు; గుదె = గుడియ.

101. ఆటునే = నశించదు; ఆటమటము = వ్యాఖలము.

102. మూరింబోవక = విజృంభించుగా; కెంగేలునక = ఎఱ్ఱని హస్తముతో.

103. ప్రమథపతి = శివుడు.

104. శ్రుతులు = వేదములు.

105. భవదుఃఖంబులు = సుసారదుఃఖములు; కైవల్యము = మోక్షము.

106. అనిమిషకోటి = దేవతల సమూహము; అహరహంబు = ప్రతి దినము; రోయక = వివశించుగా; అన్యధిర్భవరతులు = ఇతర నిగమములయెడ ఆసక్తికలవారు-ఇతర దైవతములను చూడఁ గోరిక కలవారు సమయసంగతి = ఆగమనియమసంబంధము.

107. ఆహివుడు = నాగాధిపతి; రవముల్ = భవసులు; ఊర్జ నాభము = సాలెపురుగు.

108. లూతాధీశ్వరుడు = గొప్ప సాలెపురుగు; మహా...నిర్భాత ములు = గొప్ప పాపములను పర్వతములకు వజ్రాయుధము లైనవి.

109. కాలభణి = నల్లతాచుపాము; బాలేందుచూడార్చనల్ = చంద్రలేఖను ధరించిన శివుని పూజలకు; హస్తీశ్రేష్ఠము = గొప్ప యేనుగు.

110. కేతకినది = సువర్ణముఖరీనది - మొగలేఱు; తోఁగి = మునిగి; కానలు = అడవులు; మాలూరశాఖలు = మారేడుకొమ్మలు; నాళీకకన్ధార కుముదపుష్పంబులు = తామర, ఎఱ్ఱకలువ, నల్లకలువ పువ్వులు; పోద్రోచి = త్రోసివేసి; తోయములు = నీళ్లు; ధరణీధరము = కొండ; మజ్జనముచేసి = స్నానముచేసి - స్నానముచేయించి; పాపతేడు = పాముల రాజు; నిజ...

దీప్తి=తన పడగ చివరి గొప్ప మాణిక్యముల కాంతి; తపసుడు=సూర్యుడు;
ఉషాకాలతమముక్ = ఉదయకాలముదలి చీకటిని.

111. గగ్గలకాటన్ = కంపతో; ఎగ్గ = అపకారము.

112. ఎడఁద = మనస్సు; ఈసు = అసూయ. మల్లాడన్ = మల్లడి
గొనఁగా - పెనగొనఁగా; వాతాశనము = పాము.

113. రత్నసంక్రాంతశరీరున్ = రత్నములతో కూడుకొన్న దేహము
కలవానిని; అజ్ఞతాసంతమసంబు = అజ్ఞానాంధకారము; ఎకసక్రేము =
వేళాకోళము; భ్రాంతులు = భ్రాంతిపొందినవారు - బుద్ధిచెడినవారు; కపర్ది =
శివుడు.

114. ఎప్పటి యశువున్ = ఎప్పటికీతిని; పనివడి = ప్రయత్నించి-
లేక - అత్యంతము; దంతి = ఏనుగు.

115. బిల్వ ..నాంగము - బిల్వవిటపశ్రేణీ=మారేడుచిగుళ్లగుంపు;
సనాళ = కాడలతోఁగూడిన; అబ్జభేద = తామరలు, కలుషలు మున్నగు
వానిచే; విలీనాంగము=మునిగిన దేహము కలది - నిండిన స్వరూపము కలది;
సఖేదస్వాంతము = విచారముతోఁగూడిన మనస్సు కలది; ఎల్లియుక్ = తేఱు
కూడ; కొల్లంబోయినన్ = పాడయినచో.

116. దుర్తదుండు = మదాంధుడు; జగతీరుహశాఖలు = చెట్ల
కొమ్మలు; తమ్మి = తామర; కొంచువచ్చి = తీసికొనివచ్చి.

117. కంటకము=ముల్లు; నాక = అనక - సరికాదనక; పార్వతీ...
సంగతిన్ - పార్వతీ = పార్వతీదేవియొక్క; కంటకిత=గగుర్పాటుపొందిన,
అంగ = శరీరముయొక్కయు; బాహులతికాయుగ = తీగలవంటి రెండు
బాహువులయొక్కయు; సంగతిన్ = సంబంధముచే; దుఃఖ...కాండములు=
కష్టమును కలిగించు ముండలతోఁగూడిన మారేడు, తామరకాడలును.

118. అత్తే శుడు = శివుడు; దంతిక్పతపూజల్ = వినుగు చేసిన పూజలకు; ఆనర్ఘ్యరక్షములు = విలువైన మణులు; చక్షుశ్శ్రోత్రము = పాము. తదంతరాయజనితోన్మాదంబునన్ = ఆ పూజావిఘ్నమువలన గలిగిన వైకల్యముచేత; దూఱుచున్ = నిందించుచు, వివరములొనికి ప్రవేశించుచు.

119. భోగవతీర్ఘరంబు = భోగవతి యను నది; పొత్తులన్ = ఒకరి ప్రక్క నింకొకరుగా; తొఱంగి = విడిచి; పర్యంకసీమలు = పడకలు; మసకానన్ = మసకమున - సురతమున; జాగరమ్ము = మేలుకొనియుండుట.

120. అనేకపము = వినుగు; చలంబు = వట్టుదల.

121. నీలవర్ణద్విపదావలి = నల్లనిరంగు గల తొల్లనమూహము; అరుణాశ్త భంగముల్ = ఎఱుని జాతిముక్కలు; విద్విస = వికసించిన; ఉపలంబులు = తొట్లు; అచ్చుదల = అంగీకారము.

122. ఉనికి = నివాసము; శిలోచ్ఛయంబు = పర్వతము; నిజయోష = నీభార్య; రథీకృతరత్నగర్భ! = రథముగాఁ జేయఁబడిన భూమి కలవాడా! శిలాశకలమండనము = రాతిముక్కల నగ.

123. కేపాడి = ఉదయము; అర్చాప్రతహంత = పూజానియమమును నశింపజేసినవాడు.

124. భర్తనకున్ = శివునకు; ఎల్లి = రేపు; ఇందునకున్ = దీనికి; తీపు = తీసి - ఆశ.

125. షిడి యనుగులు = అడేనుగులు; ఉడుగని = విడువని; వెడవిల్లు వేడిమి = విరహతాపము; తెమలని = మదురుపడని - నశింపని; మిహిరదాహము = సూర్యుని వేడిమి; మెనంగక = తినక; వెట్టలు = ఉష్ణతలు; పంచబంగాళమై = చెల్లాచెదరై; చింత యున్ వేడి = విచారమును జ్వరము; లోసు దేసికొనియెన్ = స్వాధీన పఱచుకొనెను.

126. ఆత్మసీమమునకుఁ = తన స్థానమునకు; బుగ్గిగుడు
అయ్యుఁ = మునిగియును.

128. ప్రాగ్విధూమణి = తూర్పువిక్రమ కాశ; చెంగల్వ
బంతి = ఎఱ్ఱకలువబంతి; చరమాద్రి = ఓడమటికొండ; మహీరుహము =
చెట్టు; రథాంగము = బండి - చక్రము, నెఱుసంజ = సంధ్యారాగము;
చందురుకావి పచ్చడంబు = చంద్రకావి (ఎఱ్ఱ) శాలువ.

129. తారాలోకము = నక్షత్ర సమూహము; తమః పటల
సంతానంబు = కాటుచీకట్ల సమూహము; గళ దక్షిణధారలు = కాటు
చున్న కన్నీటిధారలు; కన్హారవ్రాతము = ఎఱ్ఱకలువల గుంపు; లోకనయ
నుండు = సూర్యుడు.

130. తిమిరము = చీకటి; గుహలీగి = గుహలలో దూఱి;
అధ్రము = ఆకాశము; పన్నగలోకము = నాగలోకము; పతంగదేవుడు =
సూర్యుడు; తుత్తుముఱుంగఁ = శిధిలము లగునట్లుగా.

131. విపులావాలము = భూమి యను ఆలవాలము - పాదు
వేళ్వారి = ప్రేళ్లు పాఱి; శాఖల్ = కొవ్వులు; వియత్తలము = ఆకాశము;
తారల్ = చుక్కలు; తదీయ...క్రియఁ - తదీయ = దానియొక్క;
పలాశాంతర = ఆకుల నడుమ; దర్శిత = చూపబడిన—కనబడిన; ఊర్ధ్వ
భువన = పై లోక మను భువనము యొక్క; ఉద్యత్ = ప్రకాశించుచున్న;
దీప్తిఖండక్రియఁ = కాంతివేశమురీతిని.

132. నిర్జరాధీశ్వరాదికులు = ఇంద్రులు; అభవుడు = శివుడు;
అద్దేవుండు = ఆ విష్ణువు; శశాంకాకృతిఁ = చంద్రుని యాకారమున.
అలం. ఉపమ.

133. ఉదయగ్రావము = తూర్పుకొండ; అభిషేకోద ప్రవా
హంబు = అభిషేకము చేసిన నీటి ప్రవాహము; వార్ధి = సముద్రము;

కొముది = వెన్నెల; తారానివహంబులు = నక్షత్రముల గుంపులు; అర్పిత
సుమంబుల్ = పూజ చేసిన పుష్పములు; శీతగభస్తి బింబము = చంద్రబిం
బము. ఆలం. రూపకము.

134. గగనాహార్యమృగేంద్రశాబకము = అకాశ మనుకొండ వై
కుండు సింహపు పిల్ల; నక్షత్రాంబు.....హంసంబు = నక్షత్రములను తామరల
నడుమ కుండు హంస; నిశా...గుచ్ఛము = రాత్రి యను పనిత చేతిలోని
మల్లెపూగుత్తి; ఆధ్వగ...చ్ఛత్రము = బాటసారులను బాధను కలిగించు
మన్నధుని ప్రదేశమునకు పోవుటయిన ముత్యాలగొడుగు; తొద్దెనక్ =
తూర్పుదిక్కునందు. ఆలం. ఉపమ.

135. గరుడా నీళసుధాఘటంబు = గరుడునిచే తీసికొనిరాబడిన
అమృతకలశము; నిర్జరశ్రేణి = దేవతలగుంపు; చూడారత్నసందోహము;
తలపై గల మాణిక్యముల గుంపు; ఉదూత్కరము = నక్షత్రములగుంపు;
చిందు = చిందుచున్న.

136. కుముదపనాళిక్ = కలవల గుంపునకు; బలుపు = బల
కరము; శోకములాట = చక్రవాకముల సయ్యాట; దిగ్విధూ సమితిక్ =
దిక్కులను స్త్రీలగుంపునకు; పూత = మైపూత; సవశాబచోరక రాజి
క్ = క్రొత్తవైన చాతకపక్షులగుంపునకు; మేత = ఆహారము; ఇందు
కాంతములు = చూచు తాళ్లు; దర్పక శాస్త్రము = కామశాస్త్రము.

137. మహా...వేదనక్ = గొప్ప పూజావ్రతమునకు విఘ్నము
కలుగు నను విచారమువలని బాదచేత.

138. పూర్వాద్రి = తూర్పుకొండ; నీపప్రసూనము = కడప
పువ్వు; ఆభిరామము = మనోహరము; భాను...పంకము - భానుభిల్ల =
సూర్యుడను భిల్లనిఱుక్క; గభస్తిభల్ల = కిరణములను బల్లెములచే; భగ్న =
ఛేదించబడిన; తమోఽన్యభల్ల = చీకటి యను ఎలుగుబంటి కుండి;
నిర్యత్ = జాటుచున్న; రత్నపంకము = బుర్రభరత్తము; పద్మరాగప్రభా పట

లము = కెంపుల కాంతిగుంపు; ద్యుమణిశిఖి = సూర్యుఁ డను అగ్ని;
అరుణశోణాంశురాజి = అనూరుని యొక్క ఎఱ్ఱని కాంతిపుంజము - సంజ
కెంజాయ. అలం. ఉత్ప్రేక్ష, రూపకమును.

139. పన్నగంబు = పాము; కర్త సాక్షి = సూర్యుఁడు.

141. కుంభీననవల్లభుండు = పాముతోఁడు; పేర్చిన = అతిశ
యించిన; కటారుకాని చంచానక్ = వీరునిరీతిని; కదిసి = సమీపించి.

142. తీర్తుక్ = చంపుదును; నిటలాత్తుండు = శివుఁడు.

143. పిన్నరూపము = చిన్నరూపు కలది; బిల్వకాఖ = మారేడు
కొమ్మ; అంబుజనాళము = తామరతూఁడు; దంతి = వినుఁగు.

144. విఘ్నకర్త = విఘ్న మొనర్చువాఁడు; సంత్రాసము = భయము;
కళానిధిశేఖర మాళి = చంద్రశేఖరుండు - శివుఁడు.

145. దాయ = శత్రువు; రోషదహనశిఖలు = క్రోధాగ్నిజ్వాలలు;
ఇభవమండు = గజరాజు; కాన = అడవి.

146. నీరేరుహమాలూర దళభరంబులు = తామరపూవులు; మారేడు
పత్తిరియు; సమీరంబు = వాయువు; నడలచచ్చుడు = నడకలధ్వని; నిర్తా
ల్యంబు = వెనుక పూజ చేసిన పూవులు మున్నగునవి.

147. కుండాంబు = వినుఁగు; భర్తుండు = శివుఁడు; ముక్కుం
క్రోశ్లాక్ = నాసికారంధ్రములలో; కుంభకుహరస్థానంబు = గుహవంటి
కుంభస్థలము; గీపెట్టుచుక్ = ఘీంకరించుచు.

148. మొగలేరు = సువర్ణముఖరీనది (చూ. ప. 67). కలఁ
గంగక్ = కలఁతపడఁగా; పెడమర్దుగాక్ = వెనుకకుఁ దిరుగునట్లుగా; పొడ
పెట్టి = రూపమునుంచి - ఉండి యుచుట. ఉడివోని వేదనక్ = తీరని
(తగ్గని) బాధచేత; ఉన్నచో నుండక = ఉన్నచోట నిలువక; సామజంబు =
వినుఁగు; వెరవు = ఉపాయము.

149. ఏను = నేను, ఉమాధీశోపకంఠంబునన్ = శివుని సమీపమున; ఉరగేంద్రంబు = పాము; అవాచీనస్థాణునగంబె = దక్షిణకైలాస పర్వతమే.

150. చిత్తజాహితుఁడు = శివుఁడు; కాశము = పాము; ఏకనుమన్ = ఏకంధ్రమునుండి; తుండము = తొండము; ఇతీయంగాఁ జూట్టి = దగ్గఱగా - కుదిసియుండునట్లు చుట్టి వక్రస్థలంబునన్ = నోటిలో; పిఠిందికిన్ = వెనుకకు; కూటంబులు = చరియలు; ఊటాడంగన్ = చలింపఁగా.

151. గుండులు = గుండ్రాట్లు; పడియె గట్టి = గడ్డకట్టెను—'పడియగట్టి' అను పాఠమున రక్తయతోడి పల్ల మేర్పడె నని చెప్పవలెను; అపుడు 'పడియె' అని అధ్యాహారముచేయవలెను.

152. కాద్రవేయము = పాము; భద్రగజంబు = గొప్పయేనుగు; హృషీకేశుఁడు = విష్ణువు; బర్హిర్ముఖులు = దేవతలు.

153. కలకీ...రుహా! = అగస్త్యపర్వతముపుత్రిక యగు సువర్ణముఖరీనదియొడ్డున నున్న కల్పవృక్షమా! జ్ఞానప్రసవాచలకన్యఃజ్ఞానప్రసూనాంబిక యను పేరి పార్వతి; పరిరంభణము = అలింగనము; పరితోషిత = సంతోషించువాఁడా! భవబంధవిమోచన = సంసారబంధమును విడుదల చేసినవాఁడా! సంవిత్సుఖము = జ్ఞానమువలని ఆనందము; మోదాపాదక = సంతోషమును కల్గించువాఁడా! నిషిక్తవివచ్ఛేదక = ఆపదలను నశింపజేయువాఁడా! కలుషేంద్రసావక = పాపము లను కట్టెలకు అగ్ని యైనవాఁడా! రమా వాగ్దేవీవల్లభులు = విష్ణువును బ్రహ్మయు; సోహమ్ను = ఆ బ్రహ్మమునే చేతు; దాసోఽహమ్ను = నేను నీ సేవకుఁడను; కుండలి = హృదయస్థ మగు పాము; మారుతము = ప్రాణవాయువు; చిద్రూపము = అనందస్వరూపము; నిధి = నిధానము - గొప్పగని; అర్థము = ధనము - వస్తువు; భవదుర్వాసన = సంసార మను చెడ్డ జన్మాకరవాసన; వాసింపక = నివసింపక; చవులు = రుచులు; కలంగవు = చలింపవు; మరగింపక = లొంగునట్లుచేయక.

154. ఈదీది = ఈదియిది; ఆసల్ = కోరికలు, ప్రాణప్రయాణోస్తుఖాయాసంబుల్ = ప్రాణములు పోవుచున్నప్పటి శ్రమలు; మిథ్యాసౌఖ్యంబులు = సుఖాభాసములు.

155. వ్యాయామంబు = వికాలమైనది; అదృశ్యవస్తువు = అవాఙ్మానసగోచరము; పుష్కరప్రాయంబు = ఆకాశమయము.

157. నీలగ్రీవుడు = శివుడు; జీవేశ్వరులు = భర్తలు.

158. కామ...అర్క = కామము, క్రోధము, మదము మున్నగు నంధకారసమూహమునకు గొప్ప సూర్యుడగువాడా! వేధో...ప్రపంచా = బ్రహ్మాండముల నాశనకాలమునందలి తాండవమున తిరుగుడువడి నశించు ప్రపంచము కలవాడా! పుర...ప్రభావ = త్రిపురముల గొప్పతనమును నశింపజేయు ప్రభావము కలవాడా! దశదిక్పేల = దిగంబరా!

159. లుంటీకృతాఘ = నశింపజేసిన పాపములు కలవాడా! ముక్తి...రత = ముక్తికాంతా గాఢాలింగనమున ఇష్టము కలవాడా! చిద్విద్యా...చర = ఆనంద విద్య యను రాజమార్గమున తిరుగువాడా! తారకఘంటారవ = తారకమంత్రపు గొప్ప ధ్వని కలవాడా! వ్యాధే శుడు = వేటకాడు.

160. దివా...మండితా - దివానిశోదయావసాన = రాత్రింబగళ్లు, ఉదయాస్తమయములు; దిద్వితాన = దశదిక్కులు, అనువానిచే; మండిత = అలంకరింపబడిన; ఆజవంజనాంధకార = సంసారాంధకారమున; సత్యసందిద ప్రమండితా = సత్య మగు జ్ఞాన మను ఆకాశముచే అలంకరింపబడిన వాడా! దివా...ధవా = సూర్యాదిగ్రహములను గొప్ప కాంతి నిచ్చుటచే; వాగ్ధవాండభాసక = బ్రహ్మాండమును ప్రకాశింపజేయు; అదితత్త్వ = తొలి తత్త్వమయిన; తారకక్షపాధవా = నక్షత్రచంద్రులు కలవాడా!

తృతీయాశ్వాసము

1. శ్రీధర...రాజీవ - శ్రీధర = విష్ణువుయొక్క; నయనాబ్జ = పద్మనయనములచే; సమారాధిత = పూజింపబడిన; దివ్యాంఘ్రికోణరాజీవ! = ఎఱ్ఱని పాదపద్మములు కలవాడా! మనో...వైద్య - మనోబాధాపహ = మనస్సునకు బాధను కలిగించు; సంసార = సంసారమునెడి; వ్యాధిప్రజ వైద్య = వ్యాధులసమూహమునకు వైద్యుడయినవాడా! విష్ణువు శివునిఁ బూజించుటకు సహస్రకమలములలో నొకటి తక్కువ కాఁగా, తనకంటిచే నర్పించె నని శైవపురాణకథ. దీనిచే ఇందు తిన్నడు తన కంటిని శివుని కర్పించు విషయము సూచితము; సంసారరోగమునకు వైద్యుడని చెప్పుటచే నశ్విరునికథ సూచితము.

2. కారుణ్యరసపూరితేక్షణములక్ = దయామయదృష్టులతో.

3. పాతపినాడు = పాతపి ముఖ్యగ్రామముగాఁ గల సీమ; ఈయూరు కడపమండలములో నున్నదట! ఆటపట్టు = నివాసము; లోకోత్తరవన్యవస్తువు = గొప్ప ఆదవివస్తువులు కలవి; పక్కణము = బోయ పల్లె; తద్రమోదాత్తమహాత్త్వము = ఆయూరి గొప్పసంపద; మేదిని..... వాహమై = కొండచరియలఁ బ్రవహించు నదులలోని తామరపువ్వుల పరి మళముతోఁ గూడిన వాయువు కలదై. ఆలం. ఉదాత్తము.

4. స్తబ్ధరోమవిహణములు = పందికొమ్మలు; ముక్త...ఫలంబులు = పాముల తలలలోని మణులు; కురువిందులు = గురివెందలు; వేణుజాత ములు = వెదుళ్లనుండిపుట్టినవి; గంధ...చయము = కర్పూరము, అగురు మున్నగువృక్షములకట్టెలు; పందిశోఽమున్నగువానిచుండి ముత్యములు లభించు చందురు; పందిశోఽలనుండి లభించు ముత్యములు రేగుపండ్లంత ఊండు ననియు, పాముల శిరోమణులు గురిగింజలం లేసి యుండు ననియు, ఏనుగు కుంభములలోని ముత్యములు ఊసిరికకాయలంత ఊండు ననియు, వెదురు ముత్యము లూడుగపండ్లంత ఊండు ననియు భావము.

5. సంకుమదంబు = మృగమదము - ప్రత్యహముక్ = ప్రతిదినము;
కూలంకష = నిండుగా; తదీయభూతి = దాని సంపద.

6. పాణుటాకులు = ఒకవిధమైన ఆకులు; భారము = బరువు;
ఏటికిక్ = ఎందులకు?

7. అగురుత్తామహాకాన్తఖండములు = అగురుచెట్టుకట్టెలు; మృగ
నాభి = కస్తూరి; ధమ్మిల్లంబు = కేశపాశము; పెఱబొమ్మలు = పక్షులు భయ
పడుటకై చేయు దిష్టిబొమ్మలు; తవిడచేలు = రాగిచేలు.

8. ఆరబములకుక్ = పైరులకు; పసరంబు = పశువు.

9. వరాహపంక్తులు = పండిమూలకలు; ప్రోగుద్రాళ్లు = వేటల కుప
యోగించు ఒకవిధమైన త్రాళ్లు.

10. మంచెలు = పొలములందలి ఎత్తయిన ఆసనములు; కటిమండ
లిక్ = మొలలందు; ప్రేయుదురు = కొట్టుదురు; ఒడిసెళ్లక్ = పక్షులనుకొట్టు
సాధనములగు త్రాళ్లచే; బాహుమూలాంచితదీధితుల్ = చంకల నిగనిగలు;
పర్వగక్ = వ్యాపింపగా.

11. మదపుంస్కీలము = మదించిన మగకోయిల; వేటబాడు =
వేటకువచ్చిన; ఎఱుకుగోవాకుల్ = యువకులగు బోయలు; ప్రసూనా...
వృత్తులు = మనస్సును బాణములచే ప్రేరింపఁబడిన మనోవ్యాపారము కలవారు.

12. శబరకాంత = బోయెత; శాతకుంభకుంభయుగములక్ = రెండేసి
బంగారు గిండ్లయందును; కరకరి = కలతపాటు; అజునకైనక్ = బ్రహ్మకును.

13. మోవి = పెదరి; కబరీభరము = తలకట్టు; అబ్బురపుం గౌను =
అశ్చర్యముగొలుపు నడుము.

14. అధరమధురిమ = పెదవిలీయఁదనము.

15. తెరువుకని = దారియాయని - సందీయనట్టి; బర్తాంబరము =
సమలిపురివస్త్రము; వీరకగల = బలమైన; కుఱుచగళువులమెదురువింటక్ =

చిన్నచిన్న (దగ్గఱగా) గనుపులు గల వెదురుతో చేయబడిన వింటిలో;
చాంగపురి = చాంగనారదారము; సంతరించి = కూర్చి; గసికకోలలు =
కొయ్య మేకుల బాణములు; అత్త నాయకులు = తమ భర్తలు.

16. సామ్యవర్గము = పోలికలు; పాటింపంగనో = చూడఁదలపు
ననోయేమో! నిజాగారంబులఁ = తమయిండ్లయందు; హరిణము = జింక;
ఇభకాబము = గున్న బేరుగు; అలం. ఉల్లేఖము, క్రమము.

17. ఆలవాలంబు = మూలము - నివాసము.

18. హర్యక్షము = సింహము; అక్షీణగరిమ = తక్కువకాని గొప్ప
తనము; కాంతారదంతావళము = అడవియేనుగు; నవీనవైధవ్యకరము =
క్రొత్తగా వైధవ్యమును కలిగించునది; కురంగ...యశము = జింకదంపతుల
గుంపుల సంసారములను నశింపజేయుటలో గొప్ప కీర్తికలది; మృగాదనము =
ఒకజాతిమృగము; ప్రాణగంధపాహము = ప్రాణవాయువు; దందకూకేంద్రము =
పాములరాజు; నారాచబృందవర్షము = బాణపరంపరల వాన; కంధరము =
మేఘము; కోదండము = విల్లు; అరణ్యభూనాథుఁడు = ఆటవికరాజు.

19. సర్వలోకేశుఁడు = శివుఁడు; పులిందవిభుఁడు = బోయలజేఁడు.

20. గిరికందరసాసువనీ నిర్ఘ్నరములఁ = కొండగుహలు, చరియలు,
అడవులు, నెలయేళ్లు - మున్నగుచోటులందు.

21. మందస్తి తజితకుండ = చిఱునవ్వుచే గెలువబడిన మల్లె కలది-
మల్లెపువ్వును బోలిన నవ్వు కలది. ఉపగూహనము = కొంగిలింత; వచనా
మృత నివ్యంధ = వాగమృతప్రవాహము కలది; నెలమనలెఁ = నెల
తప్పెను.

22. భసితాంగరాగము = ఋషిదమైపుఁత; ప్రతివచ్చు = సమాన
మగు; ఆనన పాండుగరిమ = ముఖముయొక్క గొప్ప తెల్లఁదనము; హా
హల కాళిమచ్చవి = విషముయొక్క నల్లనికాంతి; అణుతరంబు = మిక్కిలి
సూక్ష్మము; సరభసానంగసంక్రీడ = తొందరపాటుతోడి రలి.

23. మృగరాజమధ్య శృంగారగరిమ = సింహమధ్యమువంటి మధ్య ముయొక్క ఎక్కువ యందము.

24. పంచాననము = సింహము; అనేకపము=వినుగు; వ్యాఘ్రము= పులి; కోలము = పంది; శైలోపకంఠనిర్మ రస్థైకతస్థలి = కొండలదరి నున్న ఏటి యిసుకతిన్నెలుగలచోటు; ఖండేందుశేఖరుడు = శివుడు; గంధూషి తాంబు ధారలు = ఉమిసిన నీటిప్రవాహములు; ఘోణిమాంసమ్ము = పంది మాంసము. గర్భస్థండగు శిశువు (తిన్నడు) మునుముందు చేయబోవు పసు లిందు సూచించబడినవి, గర్భవతికిఁ గలుగు కోరికలు, ఆమె చేష్టలును శిశువు లక్షణమును తెలుపు నని యభిజ్ఞుల యాశయము.

25. సొమ్ములు = నగలు; ఒద్దిక = చేరిక; శ్రాంతి = ఆయాసము.

26. బీడ్డకుట్టు = నొప్పలు; భిల్లపురంధ్రులు = అటవిక స్త్రీలు; నిలు వఁగనీకురే = నిలువనీయకుండు.

27. శివభక్తి, మునుపైన = లొట్టలొలుతనే శివభక్తి గల; జంబూ లంబు = బురద. అంతరంగమలాపహంబు = మనోమాలిన్యమును పోగొట్టు నది; కడువనకుఁ బెట్టి = కుడిసి.

28. జ్ఞాన...నుపుత్తుండు = జ్ఞానప్రసూనాంబిక భర్తయైన శివుని పాదధ్యానమువలని గొప్పసౌఖ్యమున గాఢనిద్ర పొందినవాడు; ఘస్రం బులు = దినములు.

30. శివభక్తిరహితము = శివభక్తి లేనిది; ధృతి = ధైర్యము; విదుల్బుకాడఁజొచ్చెన్ = విదలించి యాడసాఁగెను. [ఇచట విదుల్బుకొని, యాడఁజొచ్చె యనుటకు బదులు—'వ్యావహారికముగ 'విదుల్బుకాడఁ జొచ్చె' అని ప్రయుక్తము]. భవపరాజ్ఞుఁడు = సంసారము చూడని వాడు - ఒల్లనివాడు; బొరలబడియెన్ = బోర్లపడెను; శ్రేయోమహా రాజ్యము = కీర్తిసామ్రాజ్యము; వసుంధరాస్థలము = భూమి; విశ్వపతి తత్త్వము=శివతత్త్వము; దర్పకారి = శివుడు.

31. అనూనంబులు = గొప్పవి; కల్యంబు = ప్రారంభము.

32. కటి = మొల; గుంజాబీజసంక్షీర్ణ మేఖల = గురిగింజలు కూర్చిన మొలత్రాడు; మయూరపక్షలతికాకాండంబులు = నెమిలిపురి యీకలగుంపు.

33. ఉద్దించుకొండె = ఎక్కువ యుత్సాహముతో నాడెను.

34. కొంచెపు వింటిబద్ధ = చిన్న విల్లు; బరిగోలలు = అలుగులు లేని బాణములు; సలంఘనగతి = ఛంగున గంతులువేయు గమనమున; లుబ్ధకుల్ = వేటకాండ్రు.

35. వీక = బలము - శక్తి; తడవిల్లు = తడబద్ధలతోచేసిన విల్లు; నెలనువిల్లు = నెలనుకట్టతో జేయబడిన విల్లు; చేగవిండ్లు = బలమైన ధనుస్సులు.

36. మృగయా = వేట; తెఱంగు = పద్ధతి; ఎఱుకుతేడు = బోయెల దొర; ఆటవిక పుటభేదనంబు = బోయపల్లె; అనుపమ = సాటిలేని; ఇంద్ర నీల నీలకుటిలకుంతల జాల ఫాల పట్టికలు = ఇంద్రనీలములవలె నల్లనై వంకరగా నున్న జొట్టతోడి నొసటి భాగములు; మంజరీ మంజాలు = పూ గుత్తుచే మనోహరములైన; బిస...దండంబులు = తామరతూండ్లచే అలంకరింపబడిన; భుజములు; అవతంసీభూత = అలంకరింపబడిన; జఘనంబులు = మడికట్టులు; కురువక ప్రసవగుళుచ్ఛంబులు = గోరింట పూలగుత్తులు; లాక్షా రసంబులు = లత్తుకపూతలు; సాటువ = సామ్యము - పోలిక; తుటారించు = తిరస్కరించు; మరునమ్ములు = మన్నఘన బాణములు; చమరు, బాసటంబు = రాచిన ఒకవిధమగు లేపనము; వనచరవనరుహనయనలు = ఆటవికస్త్రీలు; గునుకుంబ్రాలు = ఒకవిధమైన యడవి ధాన్యము; కీచకతండులంబులు = వెదురుబియ్యము; కొట్రబోసి = ఎసరుపోసి; ఉప్పి = ఆవిరితో ఉడికించి; ఆవిచిన = ఆవిరికి బెట్టిన; కాళింగభంగ = పుచ్చకాయముక్కులు; లళున = వెల్లుల్లి; పిళితంబు = మాంసము; వెసెళ్లు = పంటకుండలు; ఆటికలు = చిన్నకుండలు; గుడా...కలశంబులు = ద్రాక్ష, బెల్లము, ఇప్పపువ్వు, తాడి, యీత, బియ్యము - మున్నగువాని నుండి

తీసిన మద్యముల కుండలు; వనక్రోడము = అడవిపంది; తామ్రచూడము = శోడి; మహిషము = దున్న; అజ = మేక; ఆవి = గొట్టె; బంతి = పరుస; మొఱయించు = ధ్వనిచేయు; మ్లేచ్చులు = కిరాతులు; సరకట్టు = వీడే మెట్టు; గుమ్మెట = తుడుము.

37. ఉదకమాడి = స్నానముచేసి; ఒక్కప్రాద్దు = ఉపవాసము; చతురలంకారములు = నలువిధముల నగలు - కర్తాభరణ, కంఠాభరణ, హస్తాభరణ - పాదాభరణములు. కైసేయుము = ఆలంకరించుకొనుము.

38. తోడి = తోడిగి; కట్టుక = కట్టుకొని; శిరోవర్ధిష్ఠనీలాలకంబులు = తలపై వృద్ధిపొంది - పెరుగుచున్న నల్లని ముంగురులు; పితృస్వాంతంబులు = తలిదండ్రుల మనస్సులు.

39. విరిదండలు = పూలమాలలు; జోతులు = దీపములు.

40. ప్రణతులు = నమస్కారములు; వక్కణము = బోయపల్లె.

41. వ్రీడావిహీనులు = సిగ్గులేనివారు; తోడరి = యత్నించి ఉపదంశభండముతో = ఊరుగాయలకుండలు; మృగయాధిదైవతయాత్ర = కాలేనిజాతర; సానములుచేసి = ల్రాగి.

42. ఉపనాథుడు = విటుడు; అధికానవము = ఎక్కువ మద్యము; ఆల్లాశనిక్ = ఆ విటని; హాలాతురతాత్తికాగతిక్ = మధుపానమువలన ఆతురమైన మనస్సు కలదానివలె.

43. వుచ్చుక = తీసికొని; ఉగ్గలి = స్త్రీ; మక్కువ = ప్రీతి.

44. మధువుకుండలక్ = కల్లుకుండలయందు.

45. విడిసి = ప్రవేశించి; మిసాంక...లీలక్ - మిసాంకనరోజు రాగ = మనస్సుని పద్మరాగములతో; కలిత = కూడిన; ఆభరణాంతర = నగలాని; నీలలీలక్ = నీలమాణిక్యమువలె; హాలా...ద్యుతుల్ - హాలాంకురిత = మద్యమువలనఁ గలిగిన; అరుణచ్ఛవి = ఎఱ్ఱనికాంతితో; సమంచిత =

ఒప్పుచున్న; లోచనతారకద్యుతుల్ = కనుపాపలకాంతులు; పెక్కువక్ = అధిక్యముచేత.

46. ఆమోదమేదురవిన్ోదంబులక్ = సంతోషముచే ఎక్కువయిన విన్ోదములతో; నిషాదమిథునంబులు = బోయదంపతులు; ఆఖేటకంబు = వేట; పాటి = సమానము; ప్రోగుచుట్టలు = త్రాళ్లుచుట్టలు; దొడ్డివల = మృగములు గుంపులుగా పడుట కుపయోగించు వల; కృష్ణకురంగంబు = జింక; దిద్దిన = తయారుచేసిన; ఓరణంబు = ఒకజాతి డేగ; నెలకటైలు = ఒకజాతి డేగులు; సాళువంబులు = డేగులు; వేసడంబులు = కంచరగాడిదలు; గిడ్డులు = ఒకజాతి డేగులు; విడివేట = పక్షులపై పక్షులను విడిచెడు వేట; కేరజంబు = పొంచి వేటాడుపక్షి; సాదివేట = పెంపుడుపిట్టల నొకచో నుంచి, వానిధ్వనులచే ఇతరములైన పిట్టల నాకర్షించి చేయునట్టి వేట; శరము = బాణము; శరాసనము = విల్లు; టెంకి = స్థానము.

47. ఉగ్రసత్త్వంబులు = క్రూరమృగములు; సారమేయము = శుక్కు; ట్టరోమంబులు = అడవిపందులు; దీమంబు = మచ్చుమృగము, లేకమచ్చుపిట్ట; అదకు = ఉపాయము; తూకు = పూనిక.

48. కరటిపోతములు = విరుగుగున్నలు; కిటుల్ = పందులు; కొర్నవ గండ్లు = కొరసానిగండ్లు.

49. మెకము = మృగము.

50. ఏకలంబులు = పందులు; కమర్చి = మెండుకలు కాల్చి; పెంచులక్ = కుండపెంకులలో; చివ్వుచుక్ = వేయుచు; ఏర్చి = కాల్చి; కఱకుట్లు = కఱ్ఱలకు గ్రుచ్చిన మాంసములు; కలువ్వులనీడ = కపీతనవృక్షముల నీడ.

51. ఇంజెట్లు = ఒక తెగ కందలు; పెరలేనియలు = పట్టులేనెలు.

52. పూర్వాపనిభృతటాటవులు = తూర్పుకొండ సమీపమందలి యడవులు, పాళియమెత్తి = దండువిడిసి - బసచేసి; కుంభజగ్రావసుతాప్రతీర = సువర్ణముఖరీ నది యొడ్డునందలి.

53. అంజినాడు = దేశ విశేషము. చండసత్త్వములు = క్రూరమృగములు; చండసంహారతాండవంబు = భయముగొల్పునట్లు చంపుట యనెడి క్రీడ.

54. ఆఖేటకఖేల = వేట యను నాట; వికచ ప్రసూనవకుళప్రకరంబులు = వికసించిన పూవులు కల పొగడ చెట్లగుంపులు.

55. కెంజడలు = ఎఱ్ఱనిజడలు; ఆత్మైక విచారనిశ్చల దృగబ్జాతంబులు = ఆత్మవిచారమున నిశ్చలముగా నున్న పద్మములవంటి కన్నులు; అచ్చెన్న = స్పష్టమైన; కచ్చడము = గోచరి; అంసంబు = బుజము; రుండమాల=తలపుఱ్ఱలదండ; గళదేశస్థాణువు = మెడగో లింగము; క్రాలగార్ = ప్రకాశింపఁగా; ఒడయండు = గొప్పవాడు.

56. శిలావటమూలంబు = సెలయేటి గట్టునందలి మఱ్ఱిచెట్టుక్రింద.

57. అంతర్ధానము సేసినన్ = మాయము కాఁగా.

58. వీరకెలు = ఊదుసాధనములు; సన్నతప్పటయు = తమ నైఁగ శప్పిపోఁగా - తమ యత్నము ఫలింపకపోఁగా; రొక్కారొక్కముత్ దిట్టి = పెక్కువిధములుగా చిట్టి; కార్దుల క్రోడమృగాదులన్ = పెద్దపులి, వంది, జింక మున్నగువానిని; బోధింపంగన్ = మేలుకొల్పుటకు.

59. ఆఖేటకస్థలము = వేటాడుచోటు; ఉల్లంఘన సేసి=దాటి; లుబ్ధకులు = వేటకాండు; ఘూర్జిల్లగార్ = ప్రతిధ్వనింపఁగా; ధనుః కాండోల్లసత్పాణి = ధనుర్పాణములతో ప్రకాశించు హస్తములు కల వాడు.

60. సంవర్ధితశ్రాంతి = పృథ్విపొందిన యలసట; ఉద్ధవిడిక్ = శిఖ్రముగా; దూటి = పరుగెత్తి; ఆశాశలక్ = నలుదిక్కులను; పాశవిముత్తండు = బంధమునుండి విడివడినవాడు; యదృచ్ఛాపృత్తి = స్వేచ్ఛ

61. అలయించుచుక్ = శ్రమపెట్టుచు; చలమునక్ = పట్టుదలతో.

62. ఎలయించుక = ఎలయించుకొని, సంతోషించి; హిమా...విలసనములు = శివుని లీలలు; మదిక్ వివరించి = మనస్సులో నిర్ణయించి.

63. చిన్తయాంగము = ఆనందమయస్వరూపము; ఆవిద్యా ధ్వాంతసంతానము = అజ్ఞానాంధకారసమూహము; నికాంతము = ప్రాతఃకాలము; అభంగరుక్మాంతాపాంగము = ఎడతెగని కాంతి కల సూర్యుని క్రిగంటి చూపయినది; వివిక్తధ్యేయ నిర్లింగము = వికాంతస్థానమున ధ్యానింపఁదగిన కారణరహిత మయినది.

64. రోమాంచకంచుకోదంతాంగుడు = గగుర్పాటు కవచముచే ఒప్పిన దేహము కలవాడు - గగుర్పాటుపొందిన వాడు; ముకుళితహస్తాడు = నమస్కరించినవాడు.

65. గాసింబెట్టెడు = బాధించెడు; కుటు నట్టడవిలోక్ = చిట్టడవి నడుమ; ఏటిగడ్డక్ = ఏటినేలపయి; ఇలు = ఇల్లు; ఆఱొన్నచోక్ = ఆకలియైనచో; ఏసుట్టంబులు = ఏచుట్టములు - ఏబంధువులు.

66. చెండినక్ = చంపఁగా; చిన్నక = చిన్నయక్క; పెద్దక = పెద్దక్క; కారుకమ్మగాక్ = మిక్కిలి రుచిగా.

67. ఒడిసిట్ల = ధాన్యవిశేషములు. సవరపుమెకములు = చమరమృగములు.

68. తోచి తోచి = ముంచి ముంచి.

69. గంగరేచపండ్లు = గంగరేగుపండ్లు. కూడి మాడి = కలిసి మెలిసి.

70. పోడిమిక్ = పోడిమియును - సౌష్ఠవమును - సౌకర్యమును; తెప్పల్ గాఁగక్ = సమృద్ధిగా.

71. కాలినకొఱతఁ = కాలిన కఱ్ఱయందును; ఇగురుబొండ్లు = యువతులు.

72. మానంబు = మాటలాడకుండుట. క స్తిబెట్టఁ = కష్టపెట్టఁగా.

73. బ్రంగిన = మునింగిన; ఒడి తప్పక = క్రమము తప్పక.

74. అలయించి = శ్రమపెట్టి; మఱుంగరే = దుఃఖింపరే.

75. నిజ్జనీల్లి = బాగుగా ఒడలు విఱుచుకొని; మట్టువడక = లొంగక; అసియాడంగఁ = తిరుగఁగా.

76. పోటుకోలాకటియుఁ = పోటుకోల యొక్క టియును; పుచ్చ లేదు = తీయలేదు; వేడుక + ఎల్లఁ = వేడుకెల్లఁ; మాజాలి = మా విచారము.

78. అలమట = దుఃఖము.

80. కడదాకఁ - చివరివఱకును; తుందుడుకు = కలఃతపాటు.

82. క స్తిపడఁగాఁ = దుఃఖిపడఁగా; కారాకూరంబులు = బలాత్కారము; పోకార్తుఁ = విడుతును.

83. వనరుచుఁ = దుఃఖించుచు; వనచరులు = కిరాతులు.

85. పస్తున్నాడు = ఉపవాసమున్నాడు; నెగులు = కష్టము.

86. ఆసన్నగ్రావమహాటవుల్ = దగ్గఱిగొండలు, అడవులు; కడపి = చంపి; వ్రాల్చెఁ = మీఱఁజేసెను; ప్రేల్చెఁ = వేఁచెను.

87. అంపపొది = బాణములపొది; కాంచనముభోజలము = సువర్ణముభుజినదిరు; సంజాడు = మాంసము; అద్రిరాజల్లుడు = అద్రిరాజు నల్లుడు - శివుడు.

89. లేకువ = నిలుకడ; సాకగఁదే = పొంపుమా! అట్టాకలఁ బెట్టక = బాధలఁబెట్టక; పూశనానత్తుడు = మాంసాహారమున ఇష్టము కలవాడు.

90. నెపము = మిష - సాకు; కఱకుట్టులు = కొయ్యకుంగుట్టి;
కాల్చిన మాంసఖండములు.

91. జీవనము = బ్రతుకు; పదరాజీవములు = పాదపద్మములు.

92. ఏడుపుడిపి = ఏడుపు పోగొట్టి; సరగునకొ = వేగముగా; అవ
ధానమునకొ = నిదానముగా.

93. ముదమునకొ = సంతోషముతో; మిన్నండి = ఆకాశమునందు.
కొని.

94. పంచాక్షరీ...భాగములు = పంచాక్షరీ మంత్రముచే పవిత్ర
మగు విభూతితోడి పుండ్రము (రేక) లచే చిహ్నితము లగు ద్వాదశభాగ
ములు; స్నానార్ద్ర) కాఖ = స్నానము చేయుటచే తడిగా నున్న జుట్టుముడి;
క్రమ...భూషణంబులు = క్రమముగా వేయబడిన ముడులతోగూడిన
రుద్రాక్షమాలల ఆలంకారములు; ఆగుల్ఫ...తోత్రంబు = చీలమండపఱ
కును వ్రేలాడు మునికొల. ఉపవీత సూత్రములు = యజ్ఞోపవీతములు; పుష్ప
కరండకంబు = పూల సజ్జ.

95. చాటికలయ్యెకొ = నీటిచారలు కలదయ్యెను; ఎంగిలిపుల్లయలు =
ఎంగిలి యాకులు.

96. కై నేయకొ = ఆలంకరింపఁగా; కతంజేమి = కారణమేమి?
నిర్మలతోయన్నపనంబు = నిర్మల జలస్నానము; నీరువట్టులు = నీటిచాటి
కలు; కూడుంగా = తగునా?

97. కసుమాలము = కశ్మలము - రోత; కేల్మోయి = రెండుచేతులు;
వెఱపు = భయము.

98. పోడిమి = అందము - కాంతి; బూటకము = మాయ.

99. తుందుడుకు = కలఁతపాటు.

100. ప్రాశలు = తోళ్లు; బ్రాతి = ప్రేమ; మెసంగితి = తిండివి;
కుంజెన = విటకత్తి; శవభూతి = శవములబూడిద; రోయుదువే = ఆనవ్వు

పడుదువా? - పడ వనుట. నీచుపొత్తునఁ గుడుచుట వీరచోడవ కథలోఁ గలదు. ఇందలి భక్తుఁడు సుందరమూర్తినయనారు.

101. కూడుగ్గఱటి = ఆహారము విడిచి.

102. తారాధిప కళాశిఖామణి = చంద్రశేఖరుఁడు - శివుఁడు; ఆతనికిఁ విని = అతని పుంజులు విని.

103. తవతవ పడఁ = ఆయాసపడఁగా - కలఁతపడఁగా; శ్రుతి వ్యవహారేతర మతము = వేదబాహ్యపద్ధతి.

105. మోదించి = సంతోషించి; హరద్విజుండు = శివ బ్రాహ్మణుఁడు; చెంచు = కిరాతుఁడు - తిన్నఁడు; పోవ ద్రోచి = త్రోసివేసి; గండూష జీవన సేకంబు = పుక్కిటిసీటి స్నానము; ఏసి = కొట్టి; కోలామిష ఖండముల్ = పందిమాంసపు ముక్కలు.

106. ఏమొకో = ఏమికారణమో; అభవుఁడు = శివుఁడు.

107. కించిత్...గలిగ్ = కొంచెము వికసించిన యెఱ్ఱని తామర పూవురేకుల మొత్తముచుండి జాటుచున్న లేనెఢారవలె; ముకుళితనేత్రమునన్ = మూసిన కంటిచుండి; ఘనమైనన్ = దట్టము కాఁగా.

108. ఆందోళము = కలఁతపాటు; కంటినంటిన నొప్పిన్ = కంటికిఁ గలిగిన బాధవలన.

109. తరంగంబు లైన = పొంగి పొరలుచున్న.

110. కోకపొట్లంబు = పొట్లముగా కట్టిన వస్త్రము; కషణోష్ణకరథ భాగమునన్ = అఱచేతిలో చిటికినవేలి క్రిందిభాగమున రాపిడిచేత వెచ్చనైన భాగముచేత; రేచకి = కరకకాయ; నిమ్మపంటిపుల్ను = నిమ్మపండు రసము; పెరుగువత్తులు = పెరుగులొ ముంచిన మెత్తని దూదివత్తులు; సంకు = చమిరి = శంఖముతో రాచి; కన్నుతోడిఁబడి = కంటిరంధ్రముచుండి.

111. చిల్లిగదిసిన = రంధ్రమునకుఁ బెట్టిన; వ్రాలు = అక్షరములు; సెరయన్ = నిండఁగా.

112. పదరినకతనక = చలించిన కారణమున; నెట్టు, అవినెనొ = ఎక్కువగా అదరెనో - పగిలెనో.

114. వేకి = జ్వరము.

115. భంగము నొందునొ = నశించునో; నాక = అనక; తూణికా బాణము = అమ్మలపొదిలోని బాణము; తిగిచి = లాగి; భల్లముఖాగ్రము = బాణముయొక్క వాడియైన కొన; రక్తపద్మద్భక్తికొణము = ఎఱ్ఱతామర వంటి కనుగొలికి; గుడ్డు = కన్ను; శోణిత ద్రోణిక = రక్తపుగుంట.

116. మోహపమై = అందమై; తన కన్ను = శివుని కన్ను; ఉమా పతి = శివుడు, శోణిత క్లిన్నత = రక్తము కాలుట.

117. లాలాటలొంచనము = నొసటికన్ను; కీలాలము = రక్తము.

118. సునిశితబాణంబు = వాడిబాణము.

119. కన్నప్ప = తిన్నడు; భండపరశువు = శివుడు; అశుగంబు = బాణము; ఎలంగు = గొంతుక.

120. అరవిందసూతి = బ్రహ్మ; వియచ్చయలు = దేవతలు; శీతవసు ధాధర కన్యక = పార్వతి.

121. శివగోచర = శివభక్తా! అవిరళతరము = తక్కువకానిది - ఎక్కువయినది.

122. దరహాసము నెఱపుచుకొ = చిలునవ్వు నవ్వుచు; పరిసరము = సమీపము; పిల్చుక = పిల్చుకొని - పిలిచి; కృత్రివాసుడు = శివుడు.

123. జగ...పారీణత = లోకము మిశ్రయము విషయమును స్థిరముగా ప్రతిష్ఠించునేర్పు; తీర్పు = వాఁభయము; చీకటి = అజ్ఞానము.

124. నిగమములు = వేదములు; అడకాకొ = పలుకకా; భవన్తయమైన = నీతో సాడియున్న; పూర్వచిద్దగనము = నిండియున్న ఆనందాత్మకమగు నాకాశము; ప్రవృత్తి బుద్ధైదుబాధ = పునర్జన్మ దుఃఖము.

122. భవ్యమాయానము = సుపారములము; ఎడలము కదేవి గొట్ట
పలయును.

127. వారినిధానంబు = సముద్రము; తావాత్కృంబు=సీతా కరిసి
కొనుట - మోక్షము.

128. కద్వివల - భావపత్రై = అతని నిర్మలతేజస్సును ధ్యానిం
చుటయందు మునిగిన మనస్సు కలవారై; ఆత్మరూపమునఁ గూర్చెన్ =
తాదాత్మ్యము నొనఁగెను.

129. అపవర్గోదగ్రభాగ్యంబులు = గొప్ప మోక్షసాధకులు; హలా
హలభక్తభోక్త = అమృతాహారమును భుజించు శివుఁడు; హేరంబ...
ప్రభృతుల్ = వినాయకుఁడు, విష్ణువు, బ్రహ్మ, దిక్పాలురు, యోగులు,
గంధర్వులు మున్నగువారు; అంతర్ధానోదేవ్ = అంతర్ధానముపొందెను.

130. పునరభివాదనము = తిరిగి నమస్కారము.

131. కపటచతుష్టప్పిగతులు = అటువది నాలుగు లీలాభేదములు;
వాలవాయి = తిరువాలవాయి - హాస్యఁడు; చొక్కేశుఁడు = చొక్క
లింగేశ్వరుఁడు; మీనేక్షణ = మీనాక్షి; ఇరవు = నివాసము; దక్షిణాం...
వైఘ = దక్షిణసముద్రునికి భార్యయగు తామ్రపర్ణినదికి సవతి యైన వైఘ
నది; నిజ...కంఠ = తన కన్నుఁదామరలచే పూజింపఁబడిన శివుఁడు కలది;
కూడలశేఘమవై కుంతకురితామ = కూడలశేఘయ విష్ణుదేవులచే నశింపఁ
జేయఁబడిన పాపములు కలది; నిఖిల...తాపంబు = సమస్తమైన సాపదల
సమూహముచే నుంచేఁబడిన లోభి అపరాధము గలది; మధురాభిధాన
పురము = మధుర యను పేరి పట్టణము.

132. ఇందుధరుఁడు = చంద్రహాళి - శివుఁడు.

133. మహోగ్రాపాంగము = మిక్కిలి ప్రతాపముకల క్రింగంటి
చూపు; అంగయకన్నంబు = మీనాక్షిదేవి; అంగజుదేవి = మన్మథునిభార్య-
రతీదేవి; విదువ = ముత్తయిదువ.

134. పశ్చిమతటము = పడమటిగట్టు; నికటకూలము = సమీప మందలి యొడ్డు; లోకమాతృక = లోకజనని.

136. ప్రసాదంబు = అనుగ్రహము; అంగయకన్నె = మినాక్షి.

137. లేమల్ = స్త్రీలు; శివాభోగవేళామంజూత్తులు = శివుని పూజాసమయమందలి మధురములైన మాటలు.

138. అప్రశక్త...ధీనిధి = ఊహింపరాని రాజ్యపరిపాలనమున పేరుపడిన గొప్ప బుద్ధి కలవాడు; సుజ్ఞాపతి = సూర్యుడు.

139. మూర్తి = స్వరూపము; హిమ...కీర్తి = మంచుకాంతివలె మిక్కిలి ప్రకాశించు గొప్ప కీర్తి కలది; మిహికామహీధరము = హిమవత్పర్వతము; కులగోత్రపాత్రుడు = కులపర్వతమునకు అర్హుడు, కులము, గోత్రములకు అర్హుడు.

141. కలశతనూజుడు = అగస్త్యుడు; శబ్దకాస్త్రము = వ్యాకరణము; అష్టాదశాక్షరమాతృక = పదునెనిమిదిక్షరముల మూలము; శంఖఫలకంబు = శంఖనిర్మితమగు పలక; ఎనయైనవారు = సమానులు.

143. పాండ్య...నిధి - పాండ్యధాత్రీధారంధర్య = పాండ్య రాజ్యభారమును వహించుటచే; ప్రమోదిత = సంతోషించిన; గ్రావి = పర్వతములు; హరిద్వారణ = దిగ్గజములు; భుజగపతి = ఆదిశేషుడు; భూదార = ఆదివరాహము; కమతపరివృధ = ఆదికూర్మము అనువాని; ప్రధానిధి = ప్రఖ్యాతికి నిధియైనవాడు.

144. ద్రావిడభాషాదేవీస్త్రే వేయకము = తమిళసంస్కృతికి కంఠహారము.

145. దివి...ప్రతిభుల్ - దివిదన్నప్రాయ = అమృతప్రాయమైన; వాగ్గుంభసంపల్ = రచనాసంపదకలిగిన; కావ్యప్రతిపాదక = కావ్యములను రచించుటయందు; ప్రతిభుల్ = గొప్ప మేధాసంపద కలవారిని; పన్నిడ్డొక్క = పండితునిగురిని; శైవ...రత్నముల్ = శైవమతవిజ్ఞాన

మను సరస్సున గొప్ప హంస లయినవారిని; భూభృత్కంఠీరవుడు = గొప్ప రాజు.

147. అర్థులు = చూచుటలు; పడఁతులు = భార్యలు; బొంకమి = అన్యతమాడకుండుట; పొడవడఁగించి = గర్వమును నశింపజేసి.

148. గ్రహ...క్షోభము = గ్రహముల వక్రగమనమున కలిగిన యశుభములతోడి గొప్ప కఱపుబాధ.

149. ఘామకేతువు = తోకచుక్క; ఏఁచెన్ = వృద్ధిపొందెను; రేపాడి = ఉదయము; తుహారంబు = చిరుఁ; మిన్ను = ఆకాశము; కర్వలి = గాలి; వర్షగర్భము నడవకపోయెన్ = గర్భముతువులందు వర్షించెను; తము దాప్తధారణ = చంద్రునియునికి; కొమ్ము దఱిగెన్ = ఒక కొమ్ము తగ్గెను - విదియనాటి చంద్రునికొమ్ములు రెండును సమముగానుండినచో వస్తువులవెలలు సరసముగా నుండుననియు, తుడిచేటిప్రక్క కొమ్ముతగ్గిన యెడల కొలువఁదగిన వస్తువులును, ఎడమచేటి వెపు గలకొమ్ము తగ్గినయెడల తూచఁదగిన వస్తువులును-బాగుగా ఫలించక ధర్మము పెరుగు ననియు పెద్దలందురు. కన్య భిన్నింప దయ్యెన్ = సూర్యుడు కన్యారాశియందుఁ బ్రవేశించినను, చిరుకులు పడ లేదు - ఇది కఱపు లక్షణము; జముదెసన్ = దక్షిణదిక్కున.

151. ఇంజెట్లు = కందలాని భేదములు.

152. అఱవడు = ఒక జాలి సస్యము; పఱిపఱియై = చిందరవంద రయి; మల్లెవడి = తెగులుపట్టి.

153. ఎమ్ములు = ఎముకలు; వెచ్చపోవువారు = కమలినవారు; నిరస్తసస్యము = నశించిన పంట కలది.

154. నవయుచున్ = బాధపడుచు; జీవానిలముల్ = ప్రాణవాయువులు - ప్రాణములు.

155. కరవెఱుగక = నేర్పుతెలియక - ఉపాయము తోచక. [సురసుర = తీవ్రతను తెల్పుననుకరణము].

156. మానిసి=మచుష్యుఁడు; మూలస్థాన హరద్విజుఁడు = మూలస్థానమునందలి శివభక్తుఁడగు బ్రహ్మణుఁడు.

157. ముదువు = ధనము; వెచ్చంబున కొదవుకొ = భర్చునకుఁ బనికెవచ్చును; సింధుర...గంధంబు = గజగామిని యగు నందకత్తైకేశపాశము సహజమగు సువాసన కలది.

158. నత్కిరుండు=అతివవాచ్చయమున ఈ పేరు నత్కిరుఁ డని కలదు; సుభాషితములు కలవాఁ డని దాని యర్థము; తెలుఁగునఁ గన 'నత్కిర' పదమున కర్థము విచార్యము.

160. సిగ్గుచెడిలికొ = సిగ్గుతో చెడిలిని.

161. సర్వజ్ఞత్వము = సమస్తము నెఱిగియుండుట.

162. పరవిద్యాధీనత = ఇతరుల విద్యపై నాధారపడియుండుట.

163. త్వామవ్యధకొలది = కఱపుబాధకంటె తక్కువైనది.

165. ఏభావ్యంబు = ఏమి న్యాయము? భైక్షము=భిక్షాటనము.

166. కుంభినీచలినభ = రాజసభ.

167. సాహిత్య...ప్రాశ్నిమకొ = సాహిత్యముచేఁ బ్రశ్నించు మాధుర్యమున అందమగు నేర్పుతో; మాత్సర్యంబు = అసూయ.

168. గిరితనయ = పార్వతి.

169. అగజ = పార్వతి; గగనప్రసూనవాదము = కారణరహితమగు = నిరాధార మగు వాదము.

170. లూలామాలపుమాటలు = మోసపు బట్కాయి.

171. తలచుట్టువాఱకొ = తలకుఁ జాట్టుచు.

172. ప్రతిభావలు = ఎదురు జబాబులు.

173. ఉద్యత్కృపాధామా = ఉదయించుచున్న పయకు స్థానమయినవాఁడా! భక్తరక్షామందారుఁడు = భక్తుల రక్షణయందు కల్పవృక్షమయినవాఁడు; కుందుచుకొ = దుఃఖించుచు.

174. చార్యాకము = వాదులాట; వెండిగుబ్బలి = కైలాసపర్వతము.

176. హిమవయోధారాశవర్షంబులు = ఎక్కువగా మంచు కురియు చుండునవి; ఉద్ధరసంఘర్షణబాధోపలములు = ఎక్కువయిన రాపిడివలన బాధను కలిగించు రాళ్లు కలవి.

177. అమ్మిరి = స్వర్ణజ్ఞానము లేనట్లుచేయు వ్యాధి; గాత్రము, విగ్రహము = దేహము; వెడరూపు = వికారపురూపు కలది; పరిహరింపకొ = తప్పింపగా.

178. ఉదిగి = లేక - విడిచి. అలం. రూపకము.

180. భీషణాంహోలతత్ = భయంకరమైన పాపములను తీగలు; తెవ్వత్ = తెగగా; తీవ్ర...వ్యధత్ = మిక్కిలి తీవ్రమై బాణములు గ్రుచ్చుకొని మండింపజేయునట్లున్న దేహములొని బాధలు; వివ్వత్ = నశింపగా; తీఱని = తనివితీఱని; ఉత్కంఠతత్ = ఔత్సుక్యముతో.

181. హిమా...సర్వాంగము-హిమాత్తజా = పార్వతీదేవియొక్క; ఉత్తంగకుచ = ఉన్నతములయిన స్తనములయొక్క; ఉపగూహన = కొంగిలిచే; విధూత = పోగొట్టబడిన; మనోజభూతి లేవసర్వాంగము = మన్నభునిచైన భస్మము కల సమస్తదేహము కలది; లోచనీ...పతంగము = కన్నులుగాఁ జేయబడిన చంద్రాగ్నిసూర్యులు కలది; వినిర్లింగము = కారణరహితము - స్వయంసముద్భూతము; జంబుకేశ్వరమున జలలింగమును, అరుణాచలమున (తిరువణ్ణామలలో) అగ్నిలింగమును, చిదంబరమున ఆకాశలింగమును, తిరువాలూరున పృథివీలింగమును, శ్రీకాళహస్తియందు వాయులింగమును - ఇట్లు పంచ లింగములు కలవు.

182. కవేరకన్య = కావేరినది; జీవన...నైన్య - జీవనశితఖడ్గ = నీరను వాడిక త్తిచే; ఖండిత = ఖండింపబడిన; భవప్రభవాఘు = సంసారమునఁ గలుగు పాపములను; విరోధినైన్య = శత్రుసేనలు కలది; పావన...

దైన్య = పవిత్రమగు తన నామము స్మరించుటచే బోగొట్టబడిన మనుష్యులదీనత కలది; నిత్య...వదాన్య = ఎల్లపుడును స్నానాసక్తులగు జనులగుంపునకు మోక్షపదము నిచ్చునది.

183. తటిసీరత్నంబు = గొప్పనది; ఉత్తరించి = దాటి.

184. అరుణగిరిద్రక్షాటము = అరుణాచలము; కృతాఘ్నకపాలచపేటము = పాపములకు చెంపపెట్టిచ్చునది; నిరంతర...కృపీటము = నిరంతర = ఎడతెగని; భవదావపావక = సంసారదావాన్నిని; విదాహకృపీటము = ఆర్పివేయు సీరు కలది; పుణ్యకోశమందిరవిలసత్కవాటము = పుణ్యకోశమను భవనమునకు తలుపు అయినది; పరిహృత...ఘోటము - పరిహృత = అడ్డబడిన; సంతతశ్రమణ = ఎల్లపుడును తిరుగుటయందలి; భార = బరువు కల; పదశ్రమ = కారుల ఆయాసము కల; భానుఘోటము = సూర్యుని గుఱ్ఱములు కలది.

185. ఉన్ఱాములజగదంబిక = ఆపీతకుచాదేవి; అన్ఱామల = తిరువన్ఱామల - అరుణాచలము; మన్ఱాన = భూమిపైగల ఆశ; పొన్నాన = బంగారముమీది కోరిక; పెన్ఱాన = స్త్రీమీది యాశ.

186. కాంచనగర్భుడు = బ్రహ్మ; ఒజ్జ = గురువు.

187. ఏకరసాలేశ్వరుడు = ఏకామ్రనాథుడు; కాంచీకారములు = కాంచీపట్టణప్రభువు.

188. ఆపవర్గము = మోక్షము; విక్రమసింహనగరము = నెల్లూరు; గౌతమగంగ = గోదావరి, అంహోమతంగ సింహము = పాపములను ఏనుగులకు సింహము; విదళితోభయకర్తంబు = నశింపజేయబడిన సంచిత, ప్రారబ్ధకర్తములు కలది; కలుషాసీక మండూకగోకర్ణంబు = పాపములగుం పను కప్పలకు పా మయినది; కృత్తివాసోనివాసంబు = శివునికి నివాసమైనది.

189. కాంచన...సారంగ - కాంచనపాకజాత = బంగారుతామర పూలయందు; విలసత్ = చిచ్చుచున్న, గంధ = పరిమళముచే, అంధ = మదిం

చిన; సారంగ = తుమ్మెదలు కలది; ఫేనాంచత్తుంగతరంగ = నురుగుతో
ఒప్పు ఎత్తయిన ఆలలు కలది; వారినిధిశీతాగాంతరా భంగ = సముద్ర
హిమాద్రుల నడుమ ఎడతెగక ప్రవహించున దురుట, రోమాంచ.. సంగ -
రోమాంచ = గగుర్పాటు; స్వేదజల = చెమట; ఆశ్రుపూర = ఆనంద
బాష్పములు అను వీనిని, జనక = పుట్టించు; ఆత్మానందసంఘ్ = ఆత్మానంద
సంపద గల మనోమంచాగ్రస్థిత = మన స్సృగు సింహాసనముపయి కూర్చున్న;
విశ్వనాథ = విశ్వేశ్వరుని యొక్క; పద = పాదములకు; సమ్యక్సంగ =
బాగుగా లగ్నమయినది.

191. విశ్వపతి = విశ్వనాథుడు; పాపాంగారప్రజవృష్టి = పాప
ములను ఆగ్నిగంధునకు వర్షమైనది; దుండ్విపాస్యక్ = దుండ్రి విఘ్నే
శ్వరుని.

192. గుహ్యకసమ్రాడాశ = కుబేరునిదిక్కు - ఉత్తరము.

193. తొంగి దోగి = హరి వంగి; నుగలు = అడుగులు; ఉత్తాల =
ఎత్తయిన.

194. తమ్ములు = తామరలు; కమ్మం దెమ్మెరలు = మలయమారుత
ములు; బిసినీలతాంగి = తామరతీగ యను వనిత.

195. హంస సంపదభీష్ట విహారహేతువు = హంసుల తమ యిచ్చ
వచ్చినట్లు తిరుగుచు కారణమైనది - యోగుల స్వేచ్ఛావిహారమున కాల
వాలమైనది; ఆప్రతర్క్యము = ఊహింపరానిది; అద్వంద్వము = సుఖ
దుఃఖాది ద్వంద్వాత్ము. అలం. శ్లేష, ఉపమ.

196. కజ్జ కారము = పుష్పాడి, రాజసగుణము; వాసనలు =
సువాసనలు, జస్మాంతర సంబంధములు, ఊర్ములు = ఆలలు, పడూర్ములు;
భవము = సంసారము. అలం. శ్లేష, ఉపమ.

197. దళములు = పూవురేకులు, సేనలు; రథాంగనినదంబు =
చక్రవాకముల యుటపు, రథచక్రముల ధ్వని; రాజహంస సంకలము = రాజ

హంసలతో కూడినది, గొప్ప రాజులతోఁ గూడినది; పరాగము = పుష్పాడి, దుమ్ము; శిలీముఖమణిహాసము = తుమ్మెదల తిరుగుటలు, ధ్వనులు కలది, బాణప్రయోగధ్వనులు కలది; నవ్యకదంబముల్ = క్రొత్తవైన కడిమి చెట్లు - వాఁడిబాణములు: పుండరీకములు = తెల్లతామరలు, కత్తులు; మహా హవము = గొప్ప యుద్ధము.

198. చలాశక్రేణి = ఆకులగుంపు; ఊర్ధ్వకాఖావితానంబు = మీఁది కొమ్మల గుంపు; హర్ష్యములు = మేడలు; దిశాంత...చాఛయ = దిక్కుల చివఁవఱకు తిరుగు గొప్ప చిగుళ్లకాంతి; కాద్వలము = పచ్చిక బయలు.

200. క్రూరనీరీక్షణప్రభలు = వాఁడిచూపుల కాంతులు; నీరద నీల గాత్రము = మేఘమువలె నల్లనైన శరీరము; ఆట్టహాసముల్ = పెడనవ్వులు; ఫేరవ కంఠనిర్వనము = నక్కగొంతుధ్వని; హేలి = ఆయుధము, మాన వాస్థి హారారవముల్ = మరుఘ్నిల ఎముకలమాల చప్పుళ్లు.

201. బెట్టిదముగ్గ = కఠినముగా; కట్టిబడిన = కంచము (పల్లెము) లోఁబడ్డ.

205. నూఱుక = నూఱుకొని; నూఱును నిండెన్ = నూతేంద్ర యాయుస్సు నిండెను.

206. పురభిత్తనయఁడు = శివుని పుత్రుఁడు; తారకదమనుడు = కుమారస్వామి; తలఁకు = భయము.

207. దారుణశక్తిధరుండు = భయంకర మగు కానూశక్తిని ధరించినవాఁడు; పన్నగాహరహయుండు = నెమిలి వాహనముగాఁ గలవాఁడు; షణ్ముఖ . కటాహుండు - షణ్ముఖాట్టహాసారభటీ = ఆఱు ముఖములనుండియు వెడలిన పెడనవ్వుయొక్క గొప్ప ధ్వనివలన; విపాటిత = బ్రద్దలుకొట్టఁబడిన; దిగంతకటాహుండు = కటాహమువంటి దిక్కులచివరి భాగము కలవాఁడు.

208. మన్నిగొన్న = చంపిన; దొడ్డు = గొప్ప; నిర్హతము = వజ్రము - పిడుగు.

209. బ్రహ్మణ్యోక్తి = బ్రహ్మణహితోక్తి. అచుకంపా = దయ; తిగిచి వైచి = లాగివైచి.

210. కాశవనప్రభవ = రెల్లువనమున ఉద్భవించినవాడా!

211. రాప్యనగంబు = కైలాసపర్వతము; కుధరము = పర్వతము.

212. ఖేదోల్లోల్లార్చి రోగజలనిధివేల = దుఃఖ మును చలించుచున్న ఆలలు గల రోగ మును సమద్రముయొక్క యొడ్డు.

213. కాలగ్రీవుడు = శివుడు.

214. మహాత్వమ్ము = గొప్పతనము; డాచి = దాచి.

215. సేనాని = కుమారస్వామి; అవాచీనస్థాణునగంబు = దక్షిణ కైలాసము; సింధుప్రతీరంబునకొ = నదీతీరమునందు.

216. కదిసి = సమీపించి; శల్లోభూయిష్టాఘంబు = ఆలలతో నిండిన ప్రవాహము.

218. భవద్భవము = నీ పుట్టుక.

219. నిటలంబునకొ = నొసట.

222. అవిద్యాసూత్ర దాత్రంబు = అవిద్య యను త్రాటికి కొడవలి యైనది; జీవన...ముఖము = సంసారదుఃఖ మును వస్త్రమునకు కత్తెరచివరిభాగము; కైవల్యా...రత్నంబు = మోక్ష మును వస్తువు నిచ్చుటకు చింతామణి; జాంపత్యము = దాంపత్యము.

223. అపవర్గమార్గము = మోక్షమార్గము.

224. యోగి...తాగురిక = యోగులమనస్సు లనెడు పక్షులకు వలయైనవాడా! సరోవోపాధిశూన్యా = సర్వకారణ రహితుడగువాడా! జగద్యోగాయోగవిహీన = జగత్తుయొక్క మోగాయోగములు లేనివాడా!

భూ...గణ్యా = భూమి, ఆకాశము, వాయువు, క్షీరము, అగ్ని, అంతరాక్ష
అను రూపులచే గొప్పవాడగువాడా! స్వాభావ...పక్షాశ్వరా - స్వాభావ
తేజః = స్వభావసిద్ధమైన తేజస్సుచే; గంధూషిత = ఆక్రమింపబడిన; పద్మ
జాండభవ = బ్రహ్మాండమున పుట్టిన; చతుః శ్రోతపక్షీశ్వరా = ఆదిశేష
గరుడులు కలవాడా!

225. అష్టాపదగిరిచాపా = స్వర్గగిరి (మేరుపర్వతము) విల్లుగాఁ
గలవాడా! అష్టాపదగర్భండు = హిరణ్యగర్భండు - బ్రహ్మ; అష్టాపదము
ఖరి = సువర్ణముఖరి; అష్టాపద కమలము = సువర్ణకమలము.

226. మునీంద్ర...సముక్త = మునీంద్రుల మానముద్రచే బాగుగా
వ్యాఖ్యచేయబడినవాడా! ముక్తవాసనా = వాసనను విడిచినవాడా!
సనాతనా...ఘనా = సర్వదా తన సేవకులబాధ లనెడు తామరలగుంపునకు
మం చగువాడా! ఘనాఘనాఘనప్రకాశ = వర్షకాలపు మేఘమువలె గొప్ప
తేజస్సుకలవాడా! కాయజాగ్ని జీవనా = మన్మథుఁ డనెడు అగ్నికి జల
మైనవాడా! వనాధి.....పావనా! అటవికరాజపుత్రుఁ డగు తిన్నని,
బ్రహ్మ పవిత్రుల నొనరించినవాడా!

చతుర్థాధ్యాయము

1. కంఠభూషిత కాశోదరవర = మెడయుం దలఁకరింపబడిన గొప్ప
పాములుకలవాడా! వరాక...దూర = సీచులగు విమతమతవ్యాఖ్యల కోలా
హలమునకు దూరమైనవాడా! చినాకృతి = చిదానందస్వరూపా! జితకాల =
యముని జయించినవాడా!

3. ఘోరాజులలో = ఘోరయుద్ధములలో; వలరాజులు = మన్త
ధులు; జయరతి = విజయమును రతీదేవికి; కొమ్మలగమి = స్త్రీలగుంపు; నిలింప
కుజము = కల్పవృక్షము; నాగావళి = పాములసమూహము; చందనా...
ద్వారము = చందనవృక్షముమీది గానియొక్క ఆస్వాదనము పచ్చు దారి;

అగదిత+అనఁగఁ - ఇచట అకారసంధి; శతకోటి...కోటి = వజ్రకాంతి
గల రత్నములు తాపబడిన మేడలవరుసయొక్క కాంతిపుంజము; హేళి =
సూర్యుడు; ప్రతికోటి = సమానము. పారుషాన్నత్యము = పారుషమున
అధిక్యము, నిమ్నతాభావిభూతి = సంపదయందు అణగియుండుట.

4. శ్రీవనజాక్షి = సంపల్లక్షి; జననసింధువు = పుట్టిన సముద్రము;
నానావసధంబులు = అనేకములయిన గృహములు.

5. పార్థివాన్వయము = రాజవంశము; వైశ్యవీధి = వేశ్యాసంఘము;
అలం. సారము.

6. గాణిక్యకలశబలనిధి=వేశ్యాకుల మన పాలసముద్రము; విణాక్షి=
జింకకన్నులబోలు కన్నులుకల - అందమైన - స్త్రీ.

7. వామేక్షణ = అందకత్తె; ఆరోచకంబు = అరుచి.

8. తమవులెత్తిన పగిదిగ్ = మూర్తీభవించిన రీతిని.

9. మనోరాజీవము = మన స్వయ పద్మము.

10. వంకించిన = పూసిన; కజలము = కాటుక; కంధర = మెడ.

11. మన్నునక్ = మట్టితో; మట్టుపఱచుక్ = మదురుపఱచుచు.

12. సడల్పక = కదలనీయక; తారక...రతులు = తరింపఁజేయు
యోగమార్గమునందు ఆసక్తి కలవారు.

13. కొక్కొక్క కళావిలాసము = కామశాస్త్రీయ కళావిలాసములు;
వారధర్తము = వేశ్యాధర్తము.

14. ముకుందుడు = శ్రీకృష్ణుడు; నిశాకరుడు = చంద్రుడు;
పృథ్వాబహితులు = కుంతీసూర్యులు.

15. చతుర్జాతవయోవనజాతులు = పద్మిని, హస్తినీ, చిత్తినీ, శంఖినీ
అను నాలుగుజాతుల యువతులు.

16. నిరుపమకలసాద పరిపూరితవీణలు = సాటిలేని మధురధ్వనితో
నొప్పు విడుదల పీఠాలు; లాస్యగమములు = నాట్యశాస్త్రములు; సంత
రించెన్ = కూర్చెను. ఆలా. క్రమము.

17. విసివి = విసిగి; పంచకరపాట్లు = కష్టములు; పణ్యధర్తంబు =
వేశ్యాధర్తము.

18. జననాంశరవాసన = పూర్వజన్మ సంబంధము; శానిధి శేఖ
రుడు = చంద్రశేఖరుడు - శివుడు.

20. భూమి భృక్కన్యక = సార్వభౌమ; ఉమాగిరిశస్త్రుతి = పార్వతీ
పరమేశ్వరస్తుతి.

21. కనకశలకలు = బంగారుకణికలు; భోజనము = భోజనము.

22. మదనామ్నయ తదంగశాస్త్రములు = కామ శాస్త్రములు,
దాని కంగము లగు ఇతర శాస్త్రములు; చిద్రసాస్పద శైవాగమము =
ఆనందరసమునకు స్థానమగు శివధర్మములఁ బెల్లు శాస్త్రము; ఏకవారము =
ఒక్కసారి.

23. పెక్కువ = వృద్ధి - పెరుగుదల; తమలతాప్రభ = తీగవంటి
యొడలికాంతి; ఉడిగిపోవెన్ = లగ్నిపోగా; శాంభవంబు = శివసంబంధ
మైనది; శైశవాపగమము = యౌవనము; అంగకంబులు = ఆవయవములు.

24. పుండ్రేక్షు...మశల్లి = మన్మథవిద్యయందు దాటిలేని గొప్ప
వనిత.

25. కాణాచి = శశిసస్థానము; గారాము = గారాబము, ముద్దు;
భావ్యంబె = న్యాయమా? లలాతాస్త్రకళావిధిజ్ఞులు = మన్మథకళల ధర్మ
మర్మముల నెఱింగినవారు.

27. సత్త్వంబులు = స్తంభాదులగు సాత్త్వికగుణములు; తెలుపంగ
వలదే - వెల్లడింపవలదా? - పేరెక్కునట్లు చేయవలదా?

28. పారయనికరణిక్ = అంటని రీతిని.

29. రిత్తమాటలు = వ్యర్థములైన పలుకులు.

30. తరితీపులు = ప్రేమములు; చాయవాటులు = మెఱుంగులు;
గాయకములు = ప్రియములు; నైసర్గికములు = స్వాభావికములు.

31. ననపువిటుడు = ప్రియుఁ డగు విటుడు; అనువుగ్ = అను
కులముగా - బాగుగా.

33. తొలుకారుమెఱుంగులు = తొలకరిమెఱుపులు; తర్జనోక్తి =
భయపెట్టుమాట; పల్లవావళి = విటులగుంపు, చిగుళ్ల సమూహము; ప్రోది
సేయక = పెంచక; అర్థము = భనము.

34. దృష్టదనాస్త్రపావకుక్ = మారుములికిపొటి చూపు అను నగ్నిని;
గందపుఁగొండగాడ్పు = మలయానిలము; కూర్చి తుంపర్క్ = ప్రేమ యను
జల్లుచే.

35. జాణలు = నేర్పురులు; చూఱివోసు = కొల్లపోదు; పల్లవుల్ =
విటులు; పార్శివుల్ = రాజులు.

36. నెలయాండ్రపాణిమి = బోగమువారిసీతి.

37. పదకోకనదారాధనాబె = పాదపద్మముల పూజయే; చిద్విద్యా
కారస్త్పతి = చిదానందరూపముయొక్క ధ్యానము; కాణయాచి = కాణాచి-
ఁగిరకాలాచార్యము లది.

38. తమకుక్ శ్రీ = మాకు సంపద.

39. అపేక్షించిన = కోరిన; చిత్తజాయత్తము = మనస్థానికి లొంగి
నది; కుంటెనలు = తార్కుకత్తెలు; కాయంబు = దేహము; జిహ్విక = నాలుక.

40. బోటిగేహము = చెలికత్తెయిల్లు.

41. దారు...భుజంగుడు = దారువనమునం దుండిన ముచుల భార్య
లకు విటుడైనవాడు - త్రొల్లిదారు కావనమునందలి ముచులు శివభక్తి

శూన్యల కాఁగా, శివుఁడు నగ్నజంగమవేషమునఁ బోయి వారివనితల పాతి.
ప్రత్యమును చెఱచెనఁట. భక్త...భుజంగుఁడు - [పూర్వము శివుఁడు తన
భక్తుఁడగు భల్లాణునిభక్తిని పరీక్షింపఁగోరి జంగమవేషధారియై యతనిభార్యను.
తోరిన కథ యిం దనుసంధేయము; అంగభూషణభుజంగుఁడు = శరీరమున
పాములు నగలుగా ధరించినవాఁడు; భుజంగుఁడు = విటుఁడు.

42. మగువకు శరీర మొసఁగిన మగఁడు = అర్ధసారీశ్వరుఁ డనుట;
మగఁడు = మొసఁగాఁడు; మగఁడు = భర్త.

43. అమరచుహీరుహంబు = కల్పవృక్షము; యమిజనులు = యోగి
జనులు.

45. కేశీనదనంబులు = విలాసగృహములు; మృగమదంబు = కస్తూరి;
చంద్రము = కర్పూరము; కాశ్మీరము = కుంకుమపువ్వు; తులాంబరములు =
చీసాంబరములు; కరండచయంబు = బరిణేలసమూహము; కన్యార్థముగా =
కూతులకొఱకు.

46. వీయని = కొట్టని; శృంఖలా = సంకెల - గొలుసు; శంబర
జిత్తు = మన్నఁగుఁడు; ప్రన్ననినవ్వు = చక్కని నవ్వు.

47. పక్వబింబములు = పండిన దొండపండ్లు; పుష్పమంజరులు =
పూలగుత్తులు.

48. గ్రైవేయముల్ = కంఠహారములు; వమ్ము = వ్యర్థము.

49. నెఱజాణలు = మిక్కిలి నేర్పరులు; చాతురీమహిమ = గొప్ప
నేర్పు; ఈశ్వరజ్ఞానము = శివసంబంధమైన జ్ఞానము.

50. కుమతోక్తులు = చెడ్డమాటలు; ఈండ్రింపఁ = పీడింపఁగా;
ఆరాటము = కలతపాటు; ఇవ్వీటక్ = ఈపట్టణమున; నెమ్మి = ప్రీతి;
ఉద్యుక్తులు = సిద్ధపడినవారు.

51. సంసారాంబోధితరణి = సంసారసముద్రమునకు పడవ; కొంచు
బోయెదరు = రీసకొని పోయెదరు.

52. తొంగుండెడు = పుడుకొని యుండెడు; కన్నగాండ్రు = దొంగలు; కనుబ్రామి = విమఱించి.

53. తిరుకాళహస్తిపతి = శ్రీకాళహస్తికర్మరుడు; తిరుసోఽహంబు = దాసోహము.

54. తామ్రతాటంకములు = రాగికమ్మలు; కంఠలు = బొంతలు; కప్పెరత్ = భిక్షాపాత్రలు; జోరెలు = సంచులు; కుటుమాపుబుట్టములు = కొంచెము మాసిన బట్టలు; డాకేలు = ఎడమచేయి; భసితభస్మికలు = బూడిద సంచులు; జంగమాంగనావిలాసంబు = జంగమస్త్రీలవేషము; కాంక్ష = కోరిక.

55. తపసిమ్మచ్చులు = దొంగజంగములు; నచ్చి = ఇచ్చపడి; అద్దమరేయి = అర్ధరాత్రి; రెండరామడ = ఇరువదియైదుమైళ్లు; భూధర మాటములు = కొండశిఖరములు.

56. చొప్ప = మార్గము; బేకరేఖావతంసుడు = చంద్రశేఖరుడు - శివుడు.

57. ఇక్కాస్థానము; తాండవ...అంగదుఁ = తాండవమున ఎత్తబడిన పాదముయొడి పడిన అందె కలవానిని; అనారతంబు = ఎల్లప్పుడును.

58. నిటలాగ్రాక్షుడు = నొసటియందు భయంకరమగు కన్ను కలవాడు - శివుడు; కనకసభానిలయుడు = చిదంబరవాసుడు.

59. ఉచ్చరత్...స్వసము = ఎగురుచున్న జలచరముల దాటులచే భయంకరమగు ధ్వనికలది; ఉచ్చావచ...పటలము - ఉచ్చావచవీచీ = వివిధములగు అలలు; పాటచ్చర = దొంగలచే; హృత = హరింపబడిన; వియదసితపటలము = ఆకాశము కల నల్లని సమూహము కలది.

60. దరి = ఒడ్డు; గుములుకూడుక = గుంపులుకూడుకొని; కంఠరములు = మేఘములు; కనరెత్తి = వానగాలి యెత్తి; పూర్వాపరాహ్లావేశలు = సూర్యోదయానంతరమును, సాయంకాలమునకు ముందును.

61. భంగము=అల, శకలము; సముద్భూత = పుట్టినది; అభంగుర
మాత్రికవితానము = తక్కువకాని ముత్యములనమూనాము. అలం. ఉపమ.

62. ఇభరత్నము = విరావతము; తదురత్నము = కల్పవృక్షము;
చఘరత్నము = లక్ష్మీదేవి; ధేరురత్నము = కామధేవులు; గౌరత్నము =
చంద్రుడు; అమృతరత్నము = శ్రేష్ఠమగు నమృతము; హరిరత్నము =
ఉచ్చైశ్శృంగము; రత్నాకరము = రత్నములకు నిలయమైన సముద్రము.

63. నీలవర్ణుడు=విష్ణువు; హేళి=సూర్యుడు; తిమిరంబు = చీకటి;
జంబూఫలద్యుతి = నేరేడుపండుకాంతి. నీరద వ్రాతము = మేఘములగుంపు;
పురుహూతనీలము = ఇంద్రనీలము; కజ్జలము = కాటుక; ఆతసీపుష్ప =
నల్లయవిసిపువ్వు; ఆళితాత = తుమ్మెదలగుంపు; సన్నిభచ్ఛాయ = సమానమగు
కాంతి.

64. వచ్చిననొప్పి = దారిబడలిక; చిచ్చుకంటికి = అగ్నిరూప
మైన మూడవకంటికి; చిత్తజుడు = మంత్రధుడు; ఒజ్జ = గురువును -
శివుని; నింగిరచ్చు = అంబరసభయండు.

66. కూయి = అజపు - మొఱి; వాటము = అనుకూలము.

67. కపాలభృద్రాజు, రాజధమండు = శివుడు.

68. విడిదిండ్లు = విడిదియిండ్లు - బసచేసిన గృహములు; శ్రీకాళి
చివ్విపేకుండు = శ్రీకాళహస్తీశ్వరుడు; యోహరత్నంబులు=ఉత్తమస్త్రీలు;
వ్యాజము = నెపము; ఉడుగంగా జేయు = పోగొట్టును; నక్తంబుల =
రాత్రులందు.

69. తెలి = సాహసించి; మందర...శృంగంబుల = మంధరము
సమకరించు శ్రీకాళహస్తీశైలముయొక్క స్వభావవిరుద్ధమగు శోభను నశింపఁ
జేయు (గొప్ప) శిఖరములను.

70. ఆరణితటిని = ఆరణి నది; తోచి = ముంచి; సైకతావని =
అనుకరించునైయిండు; అపవర్గరహవిభుడు = మోక్షలక్ష్యకి భర్త - శివుడు;

అణిమాదిసిద్ధులు = అణిమ, మహిమ, గరిమ, లఘిమ, ప్రాప్తి, ప్రాకామ్యము, ఈశిత్యము, వశిత్యము అనునవి.

72. కపిరాజు = కోతులతోడు; ఉద్వసింపబోక = ఉద్వాసన చేయబోగా; తక్కినక = తప్పిపోగా.

73. తివిసినక = లాగగా; మోకారించుక = మోకరించుకొని; భేదిలకున్నక = కదలకపోగా.

74. ఉక్కు = బలము; ఉరులు = తొడలు; కెంపు = కోపము.

75. నతదిక్పాలుడు = నములగు దిక్పాలనులు కలవాడు - శివుడు; తఱుబువడుటయుక = మాంసఖండములు పడగా.

76. కోసి = అసహ్యముచేసికొని.

77. భక్తమరున్నైచికి = భక్తుల కామధేవు.

79. ఇంద్రజుడు = వాలి; పొరలగక = దుఃఖింపగా; విరతి = ఇష్టములేకుండుట.

80. గోత్రభిత్తనయుడు = ఇంద్రపుత్రుడు - వాలి.

81. నిర్దురము = ప్రవాహము.

82. దనాన్నివ్యభ = కార్పిచ్చుబాధ; చంక... త్రిదశుల్ = విష్ణువు, బ్రహ్మ మున్నగు దేవతలు; ఇమ్ములక = సుఖముగా.

83. అయోమయసాధనములు = ఇరుపపసిముట్లు; వ్యాధులు = బోయలు; వన్యాశనంబులు = అడవిలో లభించు ఆహారవస్తువులు; దృశ్య మగువారు = కనబడువారు; నిధిప్రజంబు = నిధుల సమూహము.

84. వాసవసుతుడు = వాలి; గాసిబడి = దుఃఖించి; బలు నిట్టూర్పులుసేసి = పెద్దనిట్టూర్పులు విడిచి.

85. వాణీకుడు = బ్రహ్మ; ద్విజహ్వేతుడు = శేషుడు; రామల్ = శ్రీలు...

86. మాపు = రాత్రి; శయించుటకు = నిద్రించుటకు; సజ్జన
గేహము = ఉత్తముల గృహము; విచారము చేసి = విచారించి - వెదకి; ఒనర్చి =
నిశ్చయించి; పెన్ సజ్జ = పెద్దసజ్జ; భవాసజ్జలరాశికుంభజాడు = సంసార మను
చెడు సముద్రమునకు అగస్త్యుడగువాడు.

87. రఘుక్షీతీక్వరుడు = శ్రీరాముడు; కెంజాయ్ = సంధ్యా
రాగమును; తమిస్త్ర... పాదంబుగా = చీకటి యను తీవ్రములగు బాణ
ములచే తెగఁగొట్టబడిన పాదములు కలుగునట్లుగా; చక్రవధూధరానుత =
చక్రవాకి యను నీత; విల్లేషవ్యధాపాది = వియోగబాధను కలిగించునది;
మాయాహేమమృగంబు = బంగారు మాయలేడి; ఆలం. రూపకము. ఉల్లేఖ.

88. పంకేరుహోత్తబింబము = సూర్యబింబము; అజాండము = బ్రహ్మాం
డము; శంకాతమఃపరంపర = సందేహము లను చీకటుల గుంపు; శంకర
చిద్రహితమానసంబు = శంకరరూప చిదానందము లేని మనస్సు. ఆలం. ఉపమ.

89. తపసుడు = సూర్యుడు; పాతకపటలంబు = పాపసమూ
హము; లోఁగివలించి = అణగి పోయి; యర్వి = వ్యాపించి.

90. వాహంగ... ధామాళి = ఎడమభాగమైన పార్వతి నల్లని
కాంతిపుంజము; హాలాహలకాళిమంబు = విషము నలుపు; అసితచ్ఛాయ =
నల్లనికాంతి; చూళికా... రుచి = పిల్లజుట్టులాని గంగానదిలాని పాచి
యొక్క కాంతి; నీలిమ = నలుపు; కీలితకరటిచర్మద్యుతి = కట్టిన ఏనుగు
తోలుకాంతి; మేచక = నల్లని; భువనలోచనుడు = సూర్యుడు; భూతే
శుడు = శివుడు; సాంద్రకాంతి = దట్టమగు లేజన్యుతో.

91. తిమిరదినేంద్రజాజలము = చీకటి యను యమునానది నీరు;
పశ్చిమాశ = పడమటిదిక్కు; చెల్వ = పనిత; యద్రాగకుంభము = కెంపు
కుండ; ప్రాకస్తి = తూర్పుదిక్కును స్త్రీ; వెన్నెలవేల్పుటేటితోయము =
వెన్నెల యను గంగాజలము; హేమకలశాకృతి = బంగారుకుండరీతిని.

92. కాముకహృద్దధి = కాముకుల మన స్సనెడి పెరుగు; బువ్వము = ఆహారము; పర్వము = పండువు; మవ్వము = కోమలత్వము; ఉత్పలశ్రీమతి = కలువకన్నె; చకోరమహిషీమధుపాళి = ఆండుచకోరములు, తుమ్మెదలగుంపు; యావతీశబింబము = చంద్రబింబము; ప్రభాళిపెక్కువ = ఎక్కువ కాంతి సమాహము.

93. గ్రోజ్జు = గోజ్జు, ముద్ద; కాను = నీరు కలియని మజ్జిగ.

95. తారు = తాము; రాజకళాధరుడు = శివుడు.

96. తారాప్రాప్తములు = సత్తము లను చేపలు; కాలసూతుడు = కాల మను జాలగి; ప్రాప్తారంభము = ఉదయము; సులివాయుక్ = చిక్కు పోవునట్లుగా; ఈదాఱుక్ = తడియాఱుగా; జాలము = వల; శోభాకించ నత్వంబునక్ = ఎక్కువ కాంతితో; తారానాయక మండలంబు = చంద్ర బింబము; అస్తగ్రా కూటంబు = అస్తపర్వత శిఖరము.

97. కానచిచ్చు = దావాగ్ని; కుసుంభము = ఒక విధమైన ఎఱ్ఱని రంగు; కూకటిరత్నము = చూడామణి; అబ్జరమ = తామరసంపద; లేకువ పెంట = ధైర్యశూన్య; దినేంద్రుడు = సూర్యుడు.

98. భక్తస్వాంశనిశాంతుడు = భక్తుల మనస్సు గృహముగాఁ గలవాడు; నిశాంతసపర్య = ప్రాతఃకాలపూజ; ఆశాంతములక్ = దిగంతములందు.

99. సత్త్వకులము = క్రూరమృగములగుంపు; కాండి = నాటి; సరస్వతంబు = కొలనియొడ్డు.

100. ఇచ్ఛావృత్తి = స్వేచ్ఛగా; కాంతారంబుల్ = అడవులు మాపటిసందులు = పటి యీ లోవుగా.

101. అరిష్టసాధ్యసము = దుశ్శకుసముల భయము; చెల్లియత్ = చెల్లెలు; అప్పా = అక్కా! కన్నె = కన్నియ, అక్కయచుట; అప్పయ్య = తండ్రి.

103. కుటుబోడతలల = చిన్న గుండ్రని తలలు గల; గండ... కుండలములు = చెంపలపై కదలుచున్న రాగికుండలములు; ధాతురాగాంగ వస్త్రములు = కావిగడ్డలు; తీవ్రధావనంబు = ఎక్కువగా బరుగెత్తుట, ద్రవిశజంగమవేషములు = తమిళనాటిలోని జంగముల వేషములు.

104. అకులతంబొందన్ = కలతపడగా; వికాకులు = ఒంటరి గాంధు.

105. మదనారి = శివుడు.

107. కరుణాతోయసిధి = దయానముద్రుడు; తుహినాంశు భరుడు = శివుడు; ప్రచిత = ఎక్కువ విచారము.

108. నెట్టుకొని = పూసుకొని; జీవులం...గట్టు = దక్షిణ కైలాసము; సమీరకుమార = నిల్లవాయువులు; సోనలు = ప్రవాహములు; తానములు = చోట్లు; మధుపవితాన = తుమ్మెదలగుంపు; పటిరతరు = చందన పృక్షము; నీవారముప్రిపచ = యోగులు; శైవభారతీ పరిచయధురీణ = శైవాగమ తత్త్వవేత్తలు; వ్యాహార = చలుకుచున్న; శృణీకృత = తిరస్కరింపఁబడిన - తస్కృవచేయఁబడిన; గగనమణి = సూర్యుడు; ఘృణి = కాంతి; హరిప్రభృతి = సీహము మొదలైన; గిరిదరీభవ = కొండగుహల నుండి పుట్టిన; రసాల = తీయమామిడి; సాల = మద్ది; హింతాల = ఈత; జంబూ = నేరేడు; జంబీర = నిమ్మ; కపిత్థవేలగ; పెడకడల్ = వెలుక భాగములందును; కుంభ...కన్యా = మవర్ణముఖరీనది; గంగోత్తమాంగ లింగాంగరాగీకృత = శివలింగము మైపూతగా జేయఁబడిన; గంధసార = చందనము; ఘనసార = కర్పూరము; సంకుమర = జవ్వాటి; మృగమద =

కస్తూరి; ఆమోదంబు = పరిమళము; మాకంద = మామిడి; కర్ణికార = కొండగోగు; నమేరు = సురపొన్న; మాలూర=మారేడు; కుటజ=అంకుడు; వకుళ = పొగడ; శీతల వాతప్రాతంబులు = చల్లని పిల్లవాయువులు; పథి ప్రయాసంబు = దారి బడలిక; పంచాస్యంబు = సింహము. ఆయిదు ముఖములు కల శివుడు కలది; నటన్నీలకంతంబు = నాట్యముచేయు నెమిళ్లు కలది; నటించు శివుడు కలది; ఆశ్రిత...కిరాతంబు = ఆశ్రయింపబడిన సారెపురుగు, పాము, ఏనుగు, కిరాతుడును కలది - ఆశ్రయింపబడిన శ్రీ, కాళ, హస్తీ, తిన్నడు (అను) శివభక్తులు కలది; సమున్నత...ఖకలంబు = మిక్కిలి యెత్తయిన తొట్లచే ఒరయుచున్న గగనభాగము కలది; శతమఖావధి = ఇంద్రుడు అవధిగాఁ గల; నిర్జరలోచనాగోచరంబు = దేవతల కన్నులకును గోచరము కానిది; భాగధేయంబు = భాగ్యము; గణనాతీత ప్రభావంబు = లెక్కింపరాని గొప్పతనము కలది; ఏడపడని = హద్దులేని; ఓడయనికొ = ప్రభువును - శివుని; సంగడికొ = కలిసి; అంతర్ధానంబవ ధరించిన = మాయముకాఁగా.

109. జంగమాకృతి విభూలికొ = జంగమాకార సంపదతో; మణుంగు = అడ్డు - మాయము.

110. అంతకాంతకుడు = యమునికి యముడు - శివుడు.

111. అడఁగెకొ = పోయెను; కల్పసాలము = కల్పవృక్షము; ఉప్పెనఁబోయెకొ = వరదలా కొట్టుకొనిపోయెను. పరుసవేది = పట్టినది బంగారముచేయు మూలిక; ఆపవర్గము = మోక్షము.

113. సవాత్సల్య...మనీష = వాత్సల్యముతోను, కనికరముతోను కూడిన బుద్ధి.

114. కేకకీర్ద్వీపవతి = సువర్ణముఖినది; ద్విర్దాధరాధరము = దుర్గ పర్వతము; ఘనము = గొప్పది.

115. జ్ఞానపుష్పకలిక = జ్ఞానప్రసూనాంబ. ఈశ = పార్వతి;
యమాశ = దక్షిణదిక్కు; వెండిమల = వెండికొండ - కైలాసము.

116. రుద్రాక్ష స్రగలంకృతుల్ = రుద్రాక్షమాలలచే అలంకరింపఁ
బడినవారు; పంచ...స్వాంతులు = పంచాక్షరీమంత్రము ననుసరించి
మేల్కొనిన మనస్సులు కలవారు; అంగ...ద్రాక్షిష్ఠులు = మదనుని జయిం
చిన శివుని పూజాకృత్యమున ఎక్కువగా తత్తపింపడువారు - ఆసక్తికలవా
రయట; భద్రాకారులు = శుభస్వరూపము కలవారు.

117. మొగలేటన్ = సువర్ణముఖరీనదిలా; జంబాలము = బురద;
ఎడలున్ = పోవును; సన్నము = తక్కువ; అష్టపాశక్లేశము = చేశాంతర
గమనము, భార్యావియోగము, అపల్కాలమున బంధువర్షణము, ఉచ్చిష్ట
భక్షణము, శత్రుస్నేహము, పరాన్నమునకు ఎదురుచూచుట. మోసము,
లేమి అను పాశరూపము లగు ఎనిమిది కష్టములు; కలధౌతగిరి = కైలాస
పర్వతము; సుకరము = సులభము.

118. కుంభ...కన్యకన్ = అగస్త్యపుత్రిక యగు సువర్ణముఖరీ
నదియందు; తీర్థమాడి = స్నానముచేసి; సిక్తములగు వస్త్రముల్ = తడి
బట్టలు; ధౌతపటంబులు = మడుగుబట్టలు; సైకతవిల్గికలు = ఇసుక తిన్నెల
పీటలు; కమలాసంస్థలై = పుష్పసనములు వేసికొన్నవారై.

119. అక్షరుండు = శివుడు; పంచాక్షర పూతభూతి = పంచాక్షరీ
జపముచే పవిత్రమైన విభూతి; విహితాంగములన్ = ఆ యా యవయవము
లందు; జ్ఞయము = నాశము.

120. ద్రవిళకవి = నల్గిరుండు; అన్య...దూరులు = వేరే అన్య
చనలకు, ప్రసంగములకును దూరముగ ఉండువారు; భవభవనద్వారము =
శివాలయద్వారము.

121. మొగము నెత్తములు = ముఖపద్మములు; సోయగము = అందము; అదుటు = ఉబుకు - తీవ్రత; తుఱుగలింఁజు = ప్రకాశింప; బిత్తరము = ప్రకాశము.

122. తొల్లిక = పాఱవంటి సాధనము; వసుంధర = భూమి; ననల్ = పూవులు; కొనలు = తీరాలు.

123. కళికాచితానము = మొగ్గతొడుగు; ప్రస్వేదవారి కణములు = చెమట బిందువులు.

124. నీలాంబుదము = నల్లని మబ్బు.

125. కదియన్ = సమీపింపఁగా.

126. ఘనతమోగ్రంధలు = గొప్ప చీకటి ముడులు; జవభావలు = తొందరతోడి మాటలు; పుండరీక...అంగుడు - పుండరీకభవాండ = బ్రహ్మాండ మనెడి; కరండకుహర = గుహవంటి బరికెలో; బహిరబహిః = లోపలను, వెలుపలనుగూడ; అహరహః పూర్ణ = దినదినము పూర్ణమగు; భావనాదిక = మననాదులచే; ప్రకాశాంగుడు = ప్రకాశించు దేహము కలవాడు.

127. దైన్యంబు = దీనత్వము; ఒక దేహమై = ఇద్దఱు నొక్కరూపయి - అర్థనారీశ్వరుఁ డై.

128. మిన్నేటిసీటన్ = ఆకాశగంగాజలమున; తెరలు తెరలై = ఆలలు, ఆలలుగా; ఎగసి = ఎగిరి; హత్తి = అత్తుకొని, ముత్తియంపుసేసలు = ముత్యాలతలఁబ్రాలు; తెఱఁగొప్పచున్న = అందమై యున్న; మెఱచి = మెఱసి; మెఱపునొఱపు నెఱపు = మెఱపుయొక్క అందమును కలిగించు; కేతకీదళంబు = మొగలితేకు; జడియు = తొలఁగిన; నెలవంక = చంద్రుడు; సుధాలవంబులు = అమృతబిందువులు; చదలేరు = గంగానది; తలఁకెడు =

చలించుచున్న; లేటి వెడలుపాటిచూపుల వెఱపు = లేటియొక్క వెడల్పు
యిన చూపుల భయము; చుట్టటికంబు = బంధుత్వము - సామ్యము;
మానుపు = మానుచున్న - భయము పోగొట్టు; నాచుపు...నివాళిలు =
హిమాలయపుత్రిక యగు పార్వతి వాలుజూపుల యారతులు; శంకరినెల
పంక = పార్వతిభూషణ మగు చంద్రలేఖ; పంకజ మిక్రమండలంబు శంక =
సూర్యబింబ మను సందేహము; అంకురింపజేయు = కలిగించు; పట్టువ
బొట్టు = గుండ్రని చుక్కబొట్టు; ఆడంగిన కతంబునకొ = కప్పబడి కాన
రాని కారణమున; నైకత నికంబలు = యవతులు; కామ దహనంబు =
కామ మను పాపాటవీదాహము; అఱి = సగము; చుట్టుకు గంటిమంట =
శివుని మూడవ కంటి మంట; కెంపు = ఎఱుపు; నీలరొలబజాలనీలిమ =
నల్లనికేశపాశపు నలుపు; పాటల జటాజూటపాటలత్వంబు = ఎఱుని కపర్దపు
ఎఱుపుకాంతి; దివసావసాన సమయము = సంధ్యాకాలము; ప్రియుంబాసి =
ప్రియుని విడిచి; ఉభయ...సముదయంబులు - ఉభయ తనువుభా =
రెండిటి దేహకాంతి యను; విభాకరతనయా నభానదీ = యమునా గంగలు;
సంభేద = వేఱుపాటున; సముద్భవ = పుట్టిన; విశ్రమముదయం
బులు = తెల్లకలువల గుంపు; జక్కవ = చక్రవాకము; పిఠులదుకూలము =
తెల్ల పట్టువస్త్రము; తొడికి పట్టు = అంకించి పట్టుకొను. శభంగురాలింగ
నంబు = గాఢమైన కౌగిలి; నిజాంగన = తన భార్య. నోకపులు = నగలు;
విహసలధూమంబులు = విహస్నుల పొగలు; సదలింపదలించు = తీసివేయ
దలంచు; అగజ = పార్వతి, సొబగు = అందము; హను...లలామ = దేహ
మున ఎడమభాగమైన పార్వతి, అప్పువనెన్నడుము = సన్నని అందమైన
నడుము; నెలపు = స్నానము; అంగజభంగంబు = హస్తపు సౌఖ్యము; కాల
క్షాటకాళిమ = విషపునలుపు; కంతసరాంతర = కుంతసరములాని; పురందర

నీలనీలము = ఇంద్రనీలపు నీలిరంగు; ప్రచండ...పాదంబు = భయంకరమగు
తాండవమున బ్రద్దులుచేయబడిన బ్రహ్మాండము గల పాదము; యోగీశ్వరో
పాస్య...పాదంబు = యోగీశ్వరులచే ధ్యానింపఁబడు నాట్యరహస్యముచే
నొప్పు పాదము; ప్రమోదాపాదకంబులు = సంతోషమును కల్పించునవి;
ఎదురుకట్ల = కట్టెదుట; అవనీతలంబు=భూమి; కన్నియలక న్నెటింగి =
కన్యల యాశయము తెలిసికొని; దాక్షాయణి = పార్వతి; సాయుజ్యంబు =
మోక్షము.

129. దేవస్థానము = దేవాలయము; పురంధ్రీరత్నముల్ = స్త్రీలు;
చేతోవైకల్యము = మనస్సులలో కలఁతపాటు.

130. స్థానమువారు=అచోట ఉన్న వారు; వెఱుగు=అశ్చర్యము;
అంబరవాణి = అకాశవాణి.

131. వార...మహిమ=బోగమువనితల హద్దులేని శివభక్తిమహిమ;
అలవి = సాధ్యము.

132. మమతాజడధీజడధినిమగ్నత = మమత్వముచే మందమైన
బుద్ధి యనెడు సముద్రమున ముగ్గుట, మోక్షసింధువు = ముక్తి యను
సముద్రము.

133. శివగేహంబు = శివాలయము; సీమంబు = స్థానము; శబర
సమ్రాట్ = లింగేశ్వరుడు; ప్రియధామముల్ = ఇష్టమైన చోట్లు; నిశ్చేయ
సంబు = మోక్షము.

134. కృతపుణ్యులు = పుణ్యార్తులు; తలఁచు = చలనము.

135. ఏలికసానులు = యజమానురాంధ్రులు.

136. పరిణామము = మార్పు; భావము = అభిప్రాయము.

137. గంధూషించి = పుక్కిలించి; చప్పి = పీల్చిపిప్పిచేసి; నితే
పించి = దాచి; నూలుక = నూలుకొని; ఉల్లంబు = మనస్సు; గాంగే
యము = బంగారము; ఒరసి = గీటుపెట్టి; చెలది = సాలెపురుగు; ఇభము =
ఏనుగు; ఎఱుకు = తెన్నడు.

138. జంగమలింగము = కదలుచున్న (జాగమరూపుకల) శివుడు;
అంగభవుడు = మన్మథుడు.

139. పద్మసూతి = బ్రహ్మ; మహంబు = అహంకారము; ఊర్జ
నాభుడు = బ్రహ్మకొడుకు, సాలెపురుగు.

141. ఎన్నక = లెక్కించక - కలవక; తుది = అంతము-శాపాం
తము; వేధ = బ్రహ్మ; విఘాతవిరోధచిత్తుడు = పోయిన విరోధము కల
మనస్సుకలవాడై.

142. ధిషణ = బుద్ధి; లూత = సాలెపురుగు.

143. అగజేశుడు = శివుడు; ఎఱుక = జ్ఞానము.

144. బిల్వక ద్రుమము = మారేడుచెట్టు; నిజ... ప్రవీణత = నీవలని
దారముచే వస్త్రముల నేయు నేర్పు.

146. అలిగి = ద్రోహము కలచి.

147. ద్విదంతవనము = గజవనము; మాలూర ద్రు = మారేడుచెట్టు.

149. వేణు...పుటి = వెదురుబద్దలతో చేయబడిన పూలనజ్జ;
శ్రీకంఠుడు = గరళకంఠుడు - శివుడు.

150. కేతకీతటిని = సువర్ణముఖి; తత్సయో...దేహుడు = అందలి
నీటిచే కడుగబడిన శరీరము కలవాడు; కల...గేహుడు = కైలాసనగ
నివాసి; అంతసుండి = అదిమొదలు.

151. అవార్యంబు = అడ్డరానిది; సాయుజ్యము = మోక్షము.

152. దీధితులు = కాంతులు; తమ.. గుహలు = చీకటిచే ఆక్రమింపబడిన గుహలు.

153. భావభవుడు = మన్మథుడు; అళికేక్షణము = నొసటికన్ను; సాను = కొండచరియ; జగత్ప్రయగాహకము = ముల్లోకములను నిండినది.

154. కాద్వలములు = పచ్చికచిగుళ్లు; దంఠిముఖవాహనము = వినాయకుని వాహనమైన యెలుక; కుధర...తటంబులక్ = అకొండచరియ. లందు జాటు (ప్రవహించు) చున్న గంగానదియొద్దులందు.

155. అనవరత = ఎల్లప్పుడు; కూడుక = కూడుకొని; సంభేదశంకక్ = నదీసంగమ మను భ్రాంతితో.

156. పారదము = పాదరసము; కుముదినీపతికాంతి = వెన్నెల; ముక్తి...గతిక్ = మోక్షలక్ష్యయొక్క విలాసార్థమయి వెన్నెలగుంపుతో చేయబడిన మేడవలె

157. అంభోజ...స్తంభంబు = బ్రహ్మాండ మను గృహము వాలుగిండ్ల వాకిట ప్రకాశించు స్థలమునందలి మనోహరమగు స్తంభము; రజతశైలము = కైలాసము.

158. రాజహంసము బ్రహ్మవాహనము; గంధగజ మింద్రుని వాహనము; మేఘపోతు అగ్నివాహనము; కాసరము యమునివాహనము; నరుండు కుబేర వాహనము; నక్రము వరుణ వాహనము; ఇట్టి (జింక) వాయువు వాహనము; గుఱ్ఱము నిర్భతి వాహనము; ఎద్దు ఈశానుని వాహనము.

159. తొంగిలి = వారి; క్రొన్నెలవిరి = నెలవంక యను పూవు; శేష, కర్కటక కంబళాశ్వతర తుంబురుకాళములు సర్పవిశేషములు; శ్రవములు = చెవులు; చిలువకులము = పాములగుంపు.

160. చైత్యభేది = విష్ణువు.

161. అహోభువనంబు = పాతాళము; వికలత్వము = కలతపాటు.

162. తాల్చి = ధైర్యము.

163. ద్విజిహ్వాంబు = పాము; తారాగంబు, అవాచీనము = దక్షిణ కైలాసపర్వతము.

164. ఆహవము = యుద్ధము.

165. అంతరాయనిధానములు = విఘ్నములకు నిధులు.

167. ఘర్తజల = చెమటనీరు; ఏకతంబునక = ఏకాంతముగా.

168. చేతస్తపవృత్తి = మనస్సుయొక్క కొంచెపుతనము; వాస్తువు = గృహము - కేళీగృహము; కస్తీ = దుఃఖము.

171. మత్సరంబు = మాత్సర్యము - చగ.

172. వాతాశనము = పాము; గంధనాగంబు = మదపుటేకుగు.

173. మాలారచ్చదనములు = మారేడుపత్తిరి; కేతక్యావగ = సువర్ణముఖరీనది.

174. కరటిగ్రామణి = మదగజము.

177. దివిజేశకనూభవుడు = ఇంద్రపుత్రుడు - అర్జునుడు. ముక్తాశనుడు = ఉపపసించినవాడు; ప్రాగ్వరముఖ్యులు = ఇంద్రుడు మున్నగు వారు.

178. కేకిపింధపుద్రాటిచుట్ట = నెమిలిపురికెండుకలతో పేనిన దారపుచుట్ట; బిసరుహాహితరేఖ = చంద్రలేఖ; పీకె = నాగస్వరము మున్నగువాని చివర ఊడుటకుపయోగించు సాధనము; శ్రుతిఫణి = చెవి పోగుగా నున్న పాము; తామరలు = తామరపూసలు; ఒడదోలు = తోలు చొక్కా. జాగిలములు = వేటుకుక్కలు; భర్గుడు = శివుడు; చొరగక = ప్రవేశింపగా.

179. కాకోలాశనుడు = గరళము భుజించు శివుడు; మాయాకోలము = మాయపంది; కోలాంగూలకేతుడు = గోలాంగూలమగు హనుమంతుడు జెండాగా కలవాడు.

180. విహ్వలత = కలఁతపాటు; తూణిముల్ = అమ్మలపొదులు; ధూర్జటి = శివుడు; విజయుడు = అర్జునుడు.

181. ఏసిన = ప్రయోగించిన; ఇరుబరులు = రెండుప్రక్కలు; కిరి = పంది; నట్టువ = నాట్యముచేయు అడుది; తిరువుగొనుట = తిరుగుట.

182. కాడక్ = నాటగా; తివియక్ = లాగుటకు.

183. బిరుదు = గొప్పది; నరుడు = అర్జునుడు; తచ్చరముల్ = వాని బాణములచే.

184. తాసు = నేను; కిటుకై = కపటముచేయువారై; భీముడు = శివుడు; భీమాహవకేశి = భయంకరమైన యుద్ధకీడ.

185. సూనశరారి = మస్తాధునిశత్రువగు శివుడు; నముచిసూదనుడు = ఇంద్రుడు; భాసుడు = సూర్యుడు; భాసుపరంపర = కాంతి పుంజము.

186. చెంచు = బోయ; ధనంజయుడు = అర్జునుడు; చీరికిఁ గైకొనక = లెక్కచేయక; పురభేది = శివుడు; నీలి = వద్దతి.

187. తూణిము = అమ్మలపొది; అంబకము = బొణిము; సహస్రాక్షసుతుండు = ఇంద్రపుత్రుడు - అర్జునుడు; విశిఖాసనము = విల్లు; పాటల = ఎత్తని.

188. బేడిదము = బెట్టిదము - గొప్పది; క్రిడి = కిరిటి.

189. కోదండంబులు = విండ్లు; అంసము = మూపు; రోదోంతంబు = భూసభోంతరాళము; అట్టహాసములు = పెడనపులు; మల్లసంగరము = మల్లయుద్ధము.

190. మల్లచఱచిఱొనుచుఱ్ = భుజములు తట్టుఱొనుచు. మహి = భూమి; అప్పళించి = చఱచి; తెఱపి = అవకాశము.

191. ఒడికిపట్టుక = చిక్కించపట్టుఱొని; ఱొడిదన = నొక్కిపెట్టిన; విఱియఱ్ = విఱుగఱగా; అక్కు = ఱొమ్ము; హెచ్చుకుండు = ఎక్కువ. తక్కువ; హరిహయసుతుండు = అర్జునుండు.

192. సింధురార్యకము = ఏనుఱగుపిల్ల; గాంఱీవి = అర్జునుండు; కదనంబు = యుద్ధము.

193. వైకుంఠుండు = విష్ణువు; ద్రుహిణుండు = బ్రహ్మ; వామనీ. మావఱోధాకారుండు = ఎడమవైపు భార్యరూపము కలవాండు - అర్థ; నారీశ్వరుండు; కాఱోదరము = పాము; వశక్ష = తెల్లని; కరాకుండు = భయంకరుండు.

194. సకలాదిత్యులు = సమస్తదేవతలు; కాత్యాయని = పార్వతి; అభీష్ఠము = వరము.

195. మదీ...నీకంబులు = నా యజ్ఞసమువలనఱ ముట్టిన అఱ: రాధసమూహములు; ప్రభా...శ్రేష్ఠము = కాంతివర్ష ధారలను వర్షించు. ప్రళయకాలమేఱు మగు పాశుపతాస్త్రమంత్రరాజము.

196. భక్తదురాకాపాశలవిత్ర = భక్తుల దురాశలను త్రాళ్లకు ఱొడవలి యగువాండా !

197. కాంక్షఱజీసిలి = ఱోరిలివి; మృగహంత = కిరాతుండు; అఖేటకము = వేఱ; ఫల్గునుండు = అర్జునుండు.

201. సాహిణి = అశ్వపాలకుండు; కల్లన = పల్వాణము - జీన్; సారంగజవంబు = జింకవేగము; చిద్వనధి = ఆనందసముద్రము.

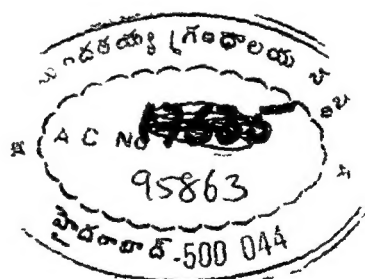
202. అంతక.....తాత్పర్యం = దక్షిణకైలాసపర్వతవిహారముచే
సంతోషించు మనస్సు కలవానిని; సరోరుహదృగంబకుండు = విష్ణువు బాణ
ముగాఁ గలవాఁడు; ధరారథుండు = భూమి రథముగాఁ గలవాఁడు; సరోజ
భవసారథి = బ్రహ్మ సారథిగాఁ గలవాఁడు; సారస...శరీరుండు - సారసహి
లేందు = సూర్యచంద్రులు; ధరణీ. రస, హుతాశన, సమీర, ఖ = పృథివి,
నీరు, లేజస్సు, వాయువు, ఆకాశము నను మించ భూతములు; మఖేశ్వరశరీ
రుండు = యజమానుండు నను ఎనిమిది దేహములు కలవాఁడు - ఆప్తమూర్తి;
తుషారగిరిపుత్రి = పార్వతి.

203. నభోనది = ఆకాశగంగ; తిరుకాళహస్తిశుండు = శ్రీకాళ
హస్తిశర్వరుండు; ఆఖువాహుండు = ఎలుక వాహనముగాఁ గల వినాయకుండు.

204. నీవారాగ్రశిఖారత = నరివెన్ను చివరివలె (పింగళపర్ణము
గలిగియున్న జడల చివటిభాగములు కలవాఁడా! నీవారముష్టింపచుండు =
యోగులు; రూఢ...కవాటా - రూఢ = స్థిరమగు; భేదప్రతిష్ఠావద్భంధ =
భేదభావమువలని గర్వమువలన; విజృంభిత = చెలరేగిన; ఆనననికార్యద్వా
క్కవాటా = ముఖమికారము కలిగించు మాటలను తలుపగువాఁడా - నిరో
ధించువాఁడా అనుట. జన్మ...సంసారకా = జన్మము, ముదిమి, చావు,
ఆపద, నాశము మున్నగు కష్టములను నశింపజేయువాఁడా!

205. బంధత్రయనాశక = ప్రారబ్ధ, సంవిత్, అగామికర్మబంధము
లను మూఁడు బంధములను నశింపజేయువాఁడా! భవ...బంధుర = సంసార
బంధము మున్నగు బంధముల సమూహమును బంధించు విద్యచే మనోహరుఁ
డగువాఁడా! సమస్త...రేశ = సమస్తప్రాణు లను నేనాసమూహమునకు
నాయకుఁ డగువాఁడా! కల్పమహిజము = కల్పవృక్షము.

206. పటక్షమాజవాస = మట్టిపెట్టు నీవాసముగాఁ గలవాఁడా !
 భేదవాదివాదఖండితా = కుత్సితు లగు భేదవాదులవాదములను ఖండింపఁ
 జేయువాఁడా ! జటా...మండితా - జటాకుటినిటంక = జడ యను కుటీ
 రపు ముంజూరున; లగ్న = లగ్నమైన; చంద్రఖండ = నెలవంకచే;
 మండితా = ఆలంకరింపఁబడినవాఁడా ! కటిపటిభవద్దిగంత = ధరించు వస్త్ర
 ముగా నున్న దిగంతములు కలవాఁడా ! - దిగంబరుఁడా యనుట. కాల
 కూటఘ్నరా = హాలాహలమును మ్రింగినవాఁడా ! నటల్...స్తరా =
 నాట్యముచేయు అగ్నిమయ మగు చూపుచేత జయింపఁబడిన మన్మథుఁడు
 కలవాఁడా !

చెన్నపురి : వావిళ్ల రామస్వామికౌస్తులు అండ్ సన్స్ వారి
 'వావిళ్ల' ప్రెస్సున ముద్రితము. — 2006. కాపీలు 1000 .

అల్లసాని పెద్దనామాత్య ప్రణీత

మను చరిత్రము

బ్రహ్మశ్రీ వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రిగారి

రుచి సమానంబగు వ్యాఖ్య,

ప్రతి పదటీకా తాత్పర్య సహితము

(శ్రీ వేటూరి ప్రభాకర శాస్త్రి గారి విశిష్ట పీఠికా సహితము)

ధర రూ. 150/-

విష్ణు చిత్తీయము

అను నామాంతరముగల

ఆముక్తమాల్యద

బ్రహ్మశ్రీ వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రిగారి

(రుచి సమానంబగు వ్యాఖ్య, ప్రతిపదటీకా తాత్పర్య సహితము)

ధర రూ. 250/-